

Reform af den civile retspleje IV

Gruppesøgsmål mv.

Afgivet af Retsplejerådet.

Betænkning nr. 1468

København 2005

Kronologisk fortegnelse over betænkninger

2004

1436 Betænkning om reform af den civile retspleje III	1447 Betænkning om hvidvasklovgivningen
1437 Et nyt udligningssystem	1448 Sanktioner for spirituskørsel
1438 Forældelse af strafansvaret for
særlovsovertrædelser m.v.	1449 Betænkning om gældssanering
1439 Betænkning om bortvisning af voldelige og
truende personer fra hjemmet	1450 Betænkning om administration af domænenavne
i Danmark
1440 Betænkning om revision af forbrugeraftaleloven	1451 Ansvar for forureningsskade forvoldt af
bunkersolie og ansvar for skade opstået i
forbindelse med søtransport
1441 Straffelovrådets betænkning om visse
forældelsesretlige spørgsmål	1452 Rapport fra Sambeskatningsudvalget
1442 Den Grønlandske Retsvæsenkommissions
betænkning om det grønlandske retsvæsen	1453 Betænkning om indførelse af en ny karakterskala
til erstatning af 13-skalaen
1443 Embedsmænds rådgivning og bistand	1454 Behandlingen af større straffesager om
økonomisk kriminalitet m.v.
1444 Medicintilskud og rigtig anvendelse af
lægemidler	1455 Ikke benyttet
1445 Arbejdsgruppen om dagspressens
Finansieringsinstituttet	1456 e-signatures retsvirkninger
1446 Personnavne	

2005

1457 Betænkning fra udvalget vedrørende
markedsføringsloven og prismærkningsloven	1465 Betænkning fra udvalget om dommeres
bibeskæftigelse
1458 Betænkning om forbedring af voldtægtsfres
retstilling	1466 Ikke offentliggjort
1459 Betænkning om virksomhedspant	1467 Ikke offentliggjort
1460 Betænkning om revision af
forældelseslovgivningen	
1461 Varetagelse af tinglysningsopgaven	
1462 Straffelovrådets betænkning om kriminalisering
af generelle opfordringer til selvmord m.v.	
1463 Ikke offentliggjort	
1464 Betænkning om Lovtidende i elektronisk form	

IT- og Telestyrelsen

Holsteinsgade 63, 2100 København Ø
Telefon 35 45 00 00 Fax 33 37 92 91

Reform af den civile retspleje IV

Gruppesøgsmål mv.

Afgivet af Retsplejerådet

Reform af den civile retspleje IV

Betænkning nr. 1468/2005

Publikationen kan bestilles
via Justitsministeriets hjemmeside (www.jm.dk)
eller hos
Schultz Distribution
Herstedvang 12
2620 Albertslund
Telefon: 43 22 73 00
Fax: 43 62 19 69
schultz@schultz.dk

ISBN: 87-989618-8-8

ISBN: 87-989618-9-6 (internet)

Tryk: Schultz Grafisk

Pris: Kr. 150 incl. moms

Indhold

<i>Indholdsfortegnelse</i>	3
1. Indledning	9
2. Gældende ret og baggrunden herfor	29
3. Fremmed ret	85
4. Kumulation, prøvesager, repræsentation mv.	181
5. Gruppesøgsmål	199
6. Lovudkast med bemærkninger	273
<i>Bilag</i>	326

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Indledning

1. Retsplejerådets kommissorium	9
2. Retsplejerådets sammensætning	13
3. Retsplejerådets arbejde	13
4. Oversigt over betænkningens indhold	15
4.1. Gældende ret og baggrunden herfor (kapitel 2)	15
4.2. Fremmed ret (kapitel 3)	16
4.3. Retsplejerådets overvejelser og forslag	20
5. Økonomiske og administrative konsekvenser af Retsplejerådets forslag	26

Kapitel 2. Gældende ret og baggrunden herfor

1. Sammenlægning og adskillelse af krav	29
1.1. Objektiv kumulation	30
1.1.1. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side	31
1.1.2. Modkrav	33
1.2. Subjektiv kumulation	35
1.2.1. Oprindelig subjektiv kumulation	36
1.2.2. Efterfølgende subjektiv kumulation: adcitation	39
1.2.3. Efterfølgende subjektiv kumulation: hovedintervention ..	41
1.2.4. Behandling af sager med flere parter	43
1.3. Adskillelse af krav	44
1.3.1. Særskilt påkendelse	46
1.3.2. Tvangsfuldbyrdelse	50
1.3.3. Appel	52
1.4. Samlet behandling af sager	56
2. Gennemførelse af prøvesag	57
3. Repræsentation og støtte af en part	60
3.1. Rettergangsfuldmagt	60
3.2. Biintervention	63
3.3. Mandatarer	66
4. Søgsmålskompetence	71
4.1. Almindelige principper	71
4.2. Særlige lovbestemmelser	75
4.2.1. Dansk lovgivning	75
4.2.2. EU-regulering	75
5. Retsafgørelses bindende virkning (retskraft)	78
5.1. Ulovbestemte principper om retskraft	78
5.2. Lovregler om retskraft for andre end parterne	79
6. Gruppesøgsmål mv.	81

Kapitel 3. Fremmed ret

1. Sverige	85
1.1. Lov om grupprättegång	85
1.1.1. Almene synspunkter	85
1.1.2. Lovens anvendelsesområde	95
1.1.3. Søgsmålskompetence	97
1.1.4. Indledning af gruppesøgsmål	99
1.1.5. Værneting	99
1.1.6. Særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål	100
1.1.7. Afgrænsningen af gruppen	102
1.1.8. Gruppemedlemmernes stilling i processen	105
1.1.9. Sagsbehandlingen	107
1.1.10. Appel	114
1.1.11. Sagsomkostninger	116
1.1.12. Anvendelsen af reglerne i praksis	118
2. Norge	122
2.1. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister	122
2.1.1. Almene synspunkter	122
2.1.2. Definitioner	127
2.1.3. Særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål	127
2.1.4. Søgsmålskompetence	128
2.1.5. Indledning af gruppesøgsmål	128
2.1.6. Afgrænsning af gruppen	129
2.1.7. Grupperepræsentanten og procesfuldmagt	132
2.1.8. Sagsbehandlingen	132
2.1.9. Sagsomkostninger	133
2.1.10. Anke	134
2.1.11. Fuldbyrkelse	134
3. Finland	135
3.1. Tidligere overvejelser	135
3.2. Nyere overvejelser	135
4. England	136
4.1. Repræsentative søgsmål	137
4.2. Gruppeproces	139
5. USA	140
5.1. Oversigt	140
5.2. Historisk baggrund	147
5.3. Rule 23 i hovedtræk	149
5.4. Nærmere om grundvilkårene i Rule 23 (a)	151
5.5. Nærmere om de tre hovedkategorier af gruppesøgsmål i Rule 23	151
5.6. Undergrupper	155
5.7. Sagsbehandlingsregler mv.	155
5.8. Masseerstatning som gruppesøgsmål	164
5.9. Andre generelle forhold af interesse	167
6. Canada	170

6.1. Québec	170
6.2. Ontario og British Columbia	171
7. Australien	174
7.1. Delstatslovgivning	174
7.2. Føderal lovgivning	174
8. Sammenfatning	176

Kapitel 4. Kumulation, prøvesager, repræsentation mv.

1. Sammenlægning og adskillelse af krav	181
1.1. Sammenlægning af krav	181
1.1.1. Betingelserne for sammenlægning af krav	181
1.1.2. Behandlingen af retssager om flere krav	187
1.2. Adskillelse af krav	189
2. Gennemførelse af prøvesag	190
3. Repræsentation og støtte af en part	192
3.1. Rettergangsfuldmagt	192
3.2. Biintervention	192
3.3. Mandatarer	194
4. Søgsmålskompetence	195
5. Retsafgørelsens bindende virkning (retskraft)	198

Kapitel 5. Gruppesøgsmål

1. Indledning	199
1.1. Overordnet afgrænsning af Retsplejerådets overvejelser	199
1.2. Begrebet gruppesøgsmål og afgrænsningen over for andre processuelle spørgsmål	200
1.2.1. Gruppesøgsmål	200
1.2.2. Afgrænsning i forhold til andre processuelle spørgsmål	201
2. Formålet med gruppesøgsmål	202
3. Alternativer til gruppesøgsmål	205
3.1. Klage- og ankenævnsområdet	205
3.2. Forbrugernes Principssager	208
3.3. Offentligretlige tiltag	209
4. Udenlandske erfaringer	211
5. Behov, fordele og ulemper	212
5.1. Er der mange tilfælde af ensartede krav?	213
5.2. Ville gruppesøgsmål give mulighed for en bedre behandling af ensartede krav?	218
5.3. Er der mange tilfælde af ensartede krav, som i dag opgives, men som kunne forventes at blive gennemført, hvis der blev indført regler om gruppesøgsmål?	220
5.4. Ville regler om gruppesøgsmål have nogen skadelige virkninger?	223
5.4.1. Risiko for skadelig indvirkning på innovationen?	223
5.4.2. Risiko for indgreb i selvbestemmelsesretten?	224
5.4.3. Risiko for gennemtvungelse af uberettigede krav?	225
5.5. Andre forhold af betydning for overvejelserne om gruppesøgsmål	230

5.6. Sammenfatning af Retsplejerådets overvejelser	236
5.6.1. Retsplejerådets anbefaling	236
5.6.2. Særligt om tilmelding og framelding	238
6. Udformning af regler om gruppesøgsmål	242
6.1. Grundlæggende betingelser	243
6.2. Grupperepræsentanten	247
6.3. Sagens anlæg	253
6.4. Sagsomkostninger og sikkerhedsstillelse	259
6.5. Gruppemedlemmernes stilling under sagen	262
6.6. Individuelle spørgsmål. Undergrupper	266
6.7. Forlig	267
6.8. Appel	268
6.9. Fuldbyrdelse	269
7. Andre spørgsmål	270
7.1. Retsafgifter	270
7.2. Fri proces	270
7.3. Forholdet til småsagsprocessen	271
7.4. Forældelse	271

Kapitel 6. Lovudkast med bemærkninger

1. Lovudkast	273
2. Bemærkninger til lovudkastet	280

Bilag

1. Organisationer repræsenteret i Retsplejerådets følgegruppe	326
2. Sammendrag af resultaterne af spørgeskemaundersøgelse om gruppesøgsmål mv. blandt følgegruppens medlemmer	327

Kapitel 1

Indledning

1. Retsplejerådets kommissorium

Ved brev af 21. januar 1998 har Justitsministeriet anmodet Retsplejerådet om at behandle et kommissorium af 19. januar 1998 om en generel reform af den civile retspleje. Kommissoriet har følgende ordlyd:

”Der har gennem de seneste år været overvejelser og drøftelser om domstolenes behandling af civile sager, herunder blandt andet hvorledes domstolenes behandlingsform kunne gøres mere tidssvarende i forhold til sagernes karakter og de ændrede krav, samfundsudviklingen løbende stiller til sagernes behandling.

Den civile retspleje er således til stadighed genstand for overvejelser, og reglerne i retsplejeloven har også for nylig gennemgået ændringer.

Der er tillige igangsat overvejelser med henblik på yderligere ændringer i den civile retspleje.

Senest har Folketinget i maj 1997 vedtaget lov om ændring af retsplejeloven om hurtigere behandling af civile sager mv. (lovforslag nr. L 178). Lovens formål er at understrege rettens pligt til at tilgodese hensynet til, at civile retssager ikke trækker unødigt længe ud. Ved loven gives dommerne således bedre instrumenter til at styre sagsgangen og fremskynde sagerne. Loven bygger til dels på tanker og forslag i et reformforslag, som Advokatrådet og Den Danske Dommerforening fremkom med i februar 1996.

Hertil kommer, at der med henblik på ny lovgivning i marts 1997 er afgivet betænkning af et udvalg under Justitsministeriet vedrørende samarbejdet mellem retterne og pressen. I betænkningen behandles en række spørgsmål vedrørende offentlighed i retsplejen og pressens muligheder for at referere retssager. Betænkningen har været sendt til høring, og Retsplejerådet har i september 1997 afgivet en udtalelse om betænkningen.

Endvidere er der i oktober 1997 afgivet betænkning af Småsagsudvalget, der blev nedsat i 1994, og som har haft til opgave at overveje en nyordning af retsplejen, der sikrer borgerne adgang til rådgivning om og behandling af visse retstvister af mindre værdi på en let, hurtig og billig måde. Betænkningen indeholder forslag om en småsagsproces for tvistige sager under 20.000 kr. og en inkassoprocess for både små og store krav. Efter høring over betænkningen skal den forelægges Retsplejerådet.

Endelig har Retsplejerådet, ligeledes i oktober 1997, afgivet betænkning om instansordningen i civile sager.

I reformforslaget fra februar 1996 fra Advokatrådet og Den Danske Dommerforening peges på, at der gennem de senere år har været sat spørgsmålstejn ved, om det danske retssystem på en rimelig måde lever op til kravene om hurtig sagsbehandling og god service. Reformforslaget indeholder således en række forslag om ændringer i behandlingen af civile sager ved byretterne og landsretterne. Bl.a. foreslås det, at der i retsplejeloven indføres ensartede regler om skriftlig forberedelse og regler om en behandlingsform, der har lighed med privat voldgift.

Ved skrivelse af 12. september 1996 har Den Danske Dommerforening endvidere rettet henvendelse til justitsministeren med forslag om, at der tages initiativ til en generel reform af den civile retspleje. Dommerforeningen rejser i den forbindelse det spørgsmål, om civilprocessen, som den er indrettet i dag, imødekommer brugernes behov og lever op til moderne krav om retssikkerhed i bred forstand. Dommerforeningen har i sit brev bl.a. peget på, at der siden slutningen af 1980'erne har været en stor nedgang i antallet af retssager ved byretterne. Endvidere nævnes det, at krav opgives som følge af, at behandling ved domstolene er for langsommelig og dyr, at der bl.a. med henblik på lettere, hurtigere og billigere konfliktløsning oprettes stadig flere nævn, og at undersøgelser har vist, at domstolene blandt brugerne opfattes som noget dyrt, langsomt, kompliceret og gammeldags.

Det hedder i skrivelsen fra Den Danske Dommerforening endvidere:

Dommerne indtager bl.a. i kraft af det såkaldte forhandlingsprincip en meget tilbagetrukket plads i civilprocessen. Det kunne overvejes, om dommerne bør tildeles et mere selvstændigt ansvar for, at relevante retlige problemstillinger trækkes frem i den enkelte sag.

Det må anses for nødvendigt, at dommeren spiller en mere aktiv rolle med hensyn til styring og hurtig gennemførelse af retssagerne. Dette rejser spørgsmål ikke blot om retsmidler til at påvirke parterne. Det rejser også spørgsmål om, efter hvilke kriterier sådanne midler bør anvendes. Det kunne overvejes, om dommeren tidligere i processen og mere indgående skal efterprøve, om parternes ønsker og synspunkter er bæredygtige.

En bedre imødekommelse af parternes behov - og en bedre ressourceudnyttelse - kan tale for en mere fleksibel retsplejeordning, omfattende forskellige behandlingsformer til forskellige sagstyper, i høj grad afhængig af parternes ønsker og indstilling til den enkelte sag.

Dette kan bestå i en mere fleksibel anvendelse af henholdsvis skriftlig og mundtlig behandling af de enkelte led i processen og i en mere samarbejdspræget arbejdsform mellem dommer, advokater og parter. Man kunne f.eks. forestille sig, at to parter advokater i fællesskab udarbejder en skriftlig sagsfremstilling. Noget sådant kunne tjene til en mere effektiv forberedelse, bedre forligsmuligheder og en koncentration af domsforhandling og domsudfærdigelse.

Nye former for bevisførelse kunne indgå i en sådan proces, herunder telefoniske afhøringer, skriftlige parts- og vidneerklæringer samt en intensiv udnyttelse af ny teknologi med hensyn til sagernes oplysning og gennemførelse.

Retsplejens principper om offentlighed og mundtlighed er foreskrevet i grundloven, men uden at der angives præcise grænser. Der kunne være anledning til at overveje, hvorledes de hensyn, der for den civile retsplejes vedkommende efter nutidige betragtninger ligger bag disse principper, bør tilgodeses, og hvorledes dette bedst kan ske.

Der kan være anledning til en nærmere analyse af, hvilke elementer i tvistløsningsformer som nævnsbehandling, voldgift og de alternative konfliktløsningsformer, herunder såkaldt mediation, der kan være grund til at indarbejde i den civile retspleje. I denne forbindelse kan der være anledning til mere dybtgående overvejelser om den rette opgavefordeling mellem nævn og domstole.

Det kan ligeledes overvejes, hvorledes borgerne gennem den almindelige civilproces sikres en rimelig adgang til efterprøvelse ved domstolene af den offentlige forvaltnings afgørelser.

Også de almindelige appelregler kan overvejes, herunder med hensyn til behandlingsformen og opsættende virkning.

Omkostningerne ved retssager spiller en betydelig rolle for befolkningens adgang til domstolene. Såvel omkostningsreglerne som retsafgifterne bør overvejes nærmere.

Det kunne overvejes, om domstolsorganisationen, herunder appelordningen, kunne indrettes med henblik på bedre at sikre en hensigtsmæssig praksisdannelse og en hurtigere afklaring af retlige tvivlsspørgsmål. Moderne synspunkter kan føre til overvejelser om en vis grad af centralisering og specialisering. Noget sådant kendes allerede i den gældende retspleje, omend i begrænset omfang. Det må understreges, at en nyordning med en ændret arbejdsdeling ikke nødvendigvis indebærer, at det generelle spørgsmål om retskredsinddelingen tages op.

Meget kan tale for en generel gennemgang af ordningerne med retshjælp, fri proces og retshjælpsforsikring, som alle har stor betydning for borgernes adgang til domstolene. Der er et snævert samspil mellem disse ordninger og den almindelige retsplejeordning.

Fogedrettens opgave er at gennemtvinge retlige krav. Bortset fra tvangsauktioner over fast ejendom, må det formentlig i dag erkendes, at fogedretlig behandling er af meget begrænset værdi. Som motiverende faktor for frivillig opfyldelse må det endvidere antages, at det fogedretlige system i vore dage spiller en marginal rolle sammenlignet med kreditinformation. Disse forhold kan give anledning til mere dybtgående overvejelser om det samlede regelsæt på dette område.

Moderne retsplejemæssige overvejelser bør ske i lyset af den stigende internationalisering af retlige forhold her i landet.

På den baggrund har Justitsministeriet besluttet at anmode Retsplejerådet om at foretage en generel gennemgang af den civile retspleje.

Rådet anmodes i den forbindelse om at behandle de spørgsmål, som er nævnt i de to henvendelser fra Advokatrådet og Den Danske Dommerforening.

På baggrund af disse overvejelser anmodes Retsplejerådet om at udarbejde forslag til ændringer af retsplejeloven og eventuel anden lovgivning.

I rådets behandling af kommissoriet deltager ud over de faste medlemmer 1 medlem indstillet af præsidenterne for Østre og Vestre Landsret i fællesskab, 1 medlem indstillet af Dommerforeningen og yderligere 2 professorer.

Der etableres endvidere en følgegruppe bestående af erhvervsorganisationer og (for)brugerrepræsentanter mv., som kan fremsætte forslag over for Retsplejerådet, og som rådet kan forelægge sine overvejelser for.”

I forbindelse med etableringen af Domstolsstyrelsen har Justitsministeriet bestemt, at der med virkning fra den 1. juli 1999 i rådets behandling af kommissoriet desuden deltager 1 medlem indstillet af Domstolsstyrelsen.

Ved brev af 27. februar 2004 har Justitsministeriet anmodet om, at Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen inddrages løbende og tæt i Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål. Brevet er sålydende:

”Retsplejerådet vil efter det oplyste i den kommende tid fortsætte og afslutte sine overvejelser om eventuel indførelse af lovregler om gruppesøgsmål.

Hvis der eventuelt åbnes mulighed for gruppesøgsmål, må det forventes at ville få væsentlig praktisk betydning på en række områder, herunder navnlig på forbrugerområdet. Justitsministeriet finder det ønskeligt, at særligt berørte organisationer og myndigheder på dette område får mulighed for at blive inddraget i Retsplejerådets overvejelser i videre omfang end gennem rådets følgegruppe.

Justitsministeriet skal på den baggrund anmode Retsplejerådet om at rette henvendelse til Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen med henblik på, at disse organisationer mv. inddrages løbende og tæt i Retsplejerådets

overvejelser om gruppesøgsmål, bl.a. ved, at de nævnte organisationer mv. deltager i en møderække med rådet.

Forbrugerrådets brev af 2. maj 2003 om gruppesøgsmål og justitsministerens svar af 8. maj 2003 vedlægges til orientering.”

2. Retsplejerådets sammensætning

Retsplejerådet havde ved afgivelsen af denne betænkning følgende sammensætning:

Landsretspræsident Bjarne Christensen (formand)

Direktør Bent Carlsen

Landsdommer Peter Deleuran

Advokat Karen Dyekjær

Dommer Poul Holm

Advokat Jørgen B. Jepsen

Dommer Henrik Linde

Professor, lic.jur. Gorm Toftegaard Nielsen

Kontorchef Jens Røn

Dommerfuldmægtig Lene Sigvardt

Professor, dr.jur. Eva Smith

Professor, dr.jur. Erik Werlauff

Som sekretær for rådet har fungeret konsulent, ph.d. Ketilbjørn Hertz (indtil den 10. marts 2005) og fuldmægtig Per Fiig (fra den 10. marts 2005).

3. Retsplejerådets arbejde

Retsplejerådet afgiver hermed en delbetænkning om gruppesøgsmål mv. Gruppesøgsmål er en særlig procesform, der er udformet med henblik på behandlingen af flere – og navnlig et større antal – ensartede krav. Betænkningen omhandler derfor også andre spørgsmål i relation til behandlingen af flere ensartede krav, herunder sammenlægning og adskillelse af krav, gennemførelse af prøvesager og repræsentation og støtte af en part. I forlængelse af overvejelserne med hensyn til repræsentation og støtte af en part – der også angår tilfælde, hvor der ikke er tale om et større antal ensartede krav – medtager betænkningen endvidere overvejelser om søgsmålskompetence og om retsafgørelsens bindende virkning (retskraft).

Retsplejerådet har som led i arbejdet med kommissoriet om en generel reform af den civile retspleje hidtil afgivet tre betænkninger:

- Betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I (Instansordningen, byretternes sammensætning og almindelige regler om sagsbehandlingen i første instans)
- Betænkning nr. 1427/2003 om reform af den civile retspleje II (Offentlighed i civile sager og straffesager)
- Betænkning nr. 1436/2004 om reform af den civile retspleje III (Adgang til domstolene)

Retsplejerådet har endvidere som led i arbejdet med kommissoriet om en generel reform af den civile retspleje afgivet fire udtalelser:

- Udtalelse af august 1999 om Justitsministeriets udkast til ændring af retsplejeloven vedrørende behandling af retssager uden for retskredsen af lokalemæssige grunde (FT 1999-2000, till. A, s. 188ff)
- Udtalelse af 29. februar 2000 om Sølvsudvalgets forslag om ændring af reglerne om søforklaring (FT 2000-01, till. A, s. 1695f)
- Udtalelse af 2. december 2003 om redegørelsen om digital kommunikation med domstolene, som er afgivet af en arbejdsgruppe under Domstolsstyrelsen (FT 2003-04, till. A, s. 6515f)
- Udtalelse af 12. august 2004 om Advokatrådets redegørelse om en reform af voldgiftsloven (FT 2004-05, 2. saml., till. A, s. 5333ff)

Retsplejerådet har i første omgang behandlet spørgsmål om gruppesøgsmål mv. på nogle møder i 1999/2000. Retsplejerådet har i den forbindelse på et møde i november 1999 præsenteret nogle spørgsmål for medlemmerne af den følgegruppe bestående af erhvervsorganisationer og (for)brugerrepræsentanter mv., som kan fremsætte forslag over for rådet, og som rådet kan forelægge sine overvejelser for, og har desuden i foråret 2000 gennemført en spørgeskemaundersøgelse om gruppesøgsmål mv. blandt følgegruppens medlemmer. En fortegnelse over de i følgegruppen repræsenterede organisationer mv. er medtaget som *bilag 1*, og et sammendrag af resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen er medtaget som *bilag 2*.

Retsplejerådets medlemmer fremlagde i februar 2000 i et særnummer af tidsskriftet *Lov & Ret* deres synspunkter på rådets foreløbige forslag og overvejelser. Én af artiklerne angik gruppesøgsmål.

Retsplejerådets sekretær deltog som dansk oplægsholder i det seminar om gruppesøgsmål, som Nordisk Ministerråd afholdt i Oslo i januar 2002. Nordisk Ministerråds rapport over seminaret er offentliggjort som TemaNord 2003:528.

Retsplejerådet har siden afgivelsen af betænkning nr. 1436/2004 afholdt 10 møder som led i arbejdet med nærværende betænkning, heraf ét heldagsmøde.

Retsplejerådet har siden afgivelsen af betænkning nr. 1436/2004 afholdt 1 møde med den nævnte følgegruppe bestående af erhvervsorganisationer og (for)brugerrepræsentanter mv., som kan fremsætte forslag over for rådet, og som rådet kan forelægge sine overvejelser for.

Retsplejerådet har endvidere afholdt 3 møder med repræsentanter for Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen. Disse interessenter har i den forbindelse bl.a. haft adgang til at kommentere et oprindeligt udkast til Retsplejerådets lovforslag samt rådets gengivelse af de drøftelser, der har fundet sted på møderne.

Efter afgivelsen af nærværende fjerde delbetænkning om en generel reform af den civile retspleje udestår blandt andet overvejelser vedrørende regler om anke og om sagsbehandlingen i ankeinstansen, foreløbige retsmidler, tvangsfuldbyrdelse, syn og skøn, sagkyndige erklæringer, sagkyndige vidner, vidnefritagelse og vidneudelukkelse, edition samt forligsmægling og alternativ konfliktløsning, herunder mægling og mediation. Desuden kan nævnes overvejelser om rettens prøvelse i udeblivelsestilfælde, regler om behandlingen af forvaltningssager samt behandling af borgerlige krav under en straffesag (adhæsiionsproces).

4. Oversigt over betænkningens indhold

Dette afsnit indeholder en oversigt over betænkningens kapitel 2-5, hvorved bemærkes, at betænkningens kapitel 6 indeholder Retsplejerådets lovudkast med bemærkninger. Afsnittet afsluttes med en oversigt over Retsplejerådets vigtigste forslag i denne betænkning.

4.1. Gældende ret og baggrunden herfor (kapitel 2)

I *kapitel 2* beskrives gældende ret og baggrunden herfor. Beskrivelsen omfatter sammenlægning og adskillelse af krav (afsnit 1), gen-

nemførelse af prøvesag (afsnit 2), repræsentation og støtte af en part (afsnit 3), søgsmålskompetence (afsnit 4), retsafgørelses bindende virkning (afsnit 5) og gruppesøgsmål mv. (afsnit 6).

4.2. Fremmed ret (kapitel 3)

Kapitel 3 indledes med en begrebsfastlæggelse og indeholder derefter en beskrivelse af andre landes regler og overvejelser om gruppesøgsmål. Beskrivelsen omfatter Sverige (afsnit 1), Norge (afsnit 2), Finland (afsnit 3), England (afsnit 4), USA (afsnit 5), Canada (afsnit 6) og Australien (afsnit 7).

Begrebsfastlæggelse

Kumulation er udtryk for, at flere krav behandles samlet under én retssag. Subjektiv kumulation er udtryk for, at krav mellem mere end to parter behandles samlet under én retssag. Gruppesøgsmål er ligeledes udtryk for, at flere personers individuelle krav behandles samlet under én retssag, i det mindste for så vidt angår fælles spørgsmål. Gruppesøgsmål adskiller sig fra almindelig kumulation ved, at ikke alle de personer, hvis krav afgøres under retssagen, deltager som parter i retssagen i sædvanlig forstand. Gruppesøgsmål betegnes derfor også som repræsentative søgsmål, fordi de er kendetegnet ved, at en eller flere personer ”repræsenterer” de gruppemedlemmer, som ikke deltager aktivt i retssagen som parter.

Gruppesøgsmål bør imidlertid holdes ude fra andre tilfælde af repræsentation i retssager, eksempelvis gennem rettergangsfuldmægtig, værge eller mandatar. Selv om det ved sammenligning af ordninger i forskellige lande kan være vanskeligt at sætte skarpe grænser mellem disse tilfælde og egentlige gruppesøgsmål, er det dog normalt sådan, at der er væsentlig forskel på at være egentlig part i en retssag med deraf flydende partsrettigheder og -pligter og på at være passiv deltager uden partsstatus i et gruppesøgsmål.

Endelig bemærkes, at der er en yderligere kategori af sager, som bør holdes ude både fra gruppesøgsmål og fra andre former for repræsentation i retssager. Det drejer sig om tilfælde, hvor typisk en forening anlægger retssag om et spørgsmål af interesse for flere, men hvor foreningen ikke afleder sin søgsmålskompetence fra en eller flere individuelt berørtes retlige interesse.

Egentlige gruppesøgsmål i Europa

Egentlige gruppesøgsmål er som nærmere beskrevet ovenfor karakteriseret ved, at flere personers krav er omfattet af retssagen, uden at alle disse personer har partsstatus under retssagen.

Gruppesøgsmål i denne forstand findes i England i form af traditionelle repræsentative søgsmål, der ikke har stor praktisk betydning. Derimod må den engelske gruppeproces ("group litigation") nok snarere anses som en særlig form for kumulation, hvor retten blot har mere vidtgående sagsstyringsbeføjelser end ellers.

Egentlige gruppesøgsmål findes endvidere i Sverige, hvor lovgivningen herom trådte i kraft den 1. januar 2003, og hvor der foreløbig kun har været meget få gruppesøgsmål. I Norge er der i juni 2005 vedtaget lovgivning om egentlige gruppesøgsmål, men reglerne herom træder tidligst i kraft i 2007.

Generelle regler om egentlige gruppesøgsmål findes ikke i andre europæiske lande.

Foruden de generelle regler om egentlige gruppesøgsmål findes der dog i andre lande forskellige enkeltområder, hvor der ligeledes er eller overvejes at skabe mulighed for gruppesøgsmål. I Finland er der eksempelvis nedsat en arbejdsgruppe, der skal udarbejde et lovforslag om gruppesøgsmål inden for forbrugerforhold, der er omfattet af forbrugerombudsmandens ressort, og eventuelt tillige inden for sager om miljøskader.

Egentlige gruppesøgsmål uden for Europa

Egentlige gruppesøgsmål er som nærmere beskrevet ovenfor karakteriseret ved, at flere personers krav er omfattet af retssagen, uden at alle disse personer har partsstatus under retssagen.

Gruppesøgsmål i denne forstand findes i USA, Canada og Australien. Der eksisterer dels traditionelle regler om repræsentative søgsmål svarende til de engelske, dels moderne lovgivning.

De traditionelle regler om repræsentative søgsmål tillader kun gruppesøgsmål i særlige tilfælde og er ofte meget sparsomme med hensyn til den nærmere gennemførelse af gruppesøgsmålet. Der er således eksempelvis ofte ikke regler om underretning af gruppemedlemmerne. Sådanne traditionelle regler er gældende i Canada bortset fra Québec, Ontario og British Columbia samt i de fleste delstater i Australien.

Moderne lovgivning om gruppesøgsmål findes i USA, i de canadiske provinser Québec, Ontario og British Columbia samt på føderalt plan i Australien og i den australske delstat Victoria. Der er både fællestræk og forskelle fra land til land.

Blandt fællestrækkene kan nævnes, at gruppen skal kunne identificeres gennem en entydig karakteristik af gruppemedlemmerne, hvilket imidlertid ikke betyder, at de enkelte medlemmer af gruppen skal kunne udpeges på forhånd. Endvidere skal der være fordele forbundet med at føre sagen som gruppesøgsmål frem for som separate sager eller som en kumuleret sag med alle gruppemedlemmer som par-

ter. Heri indgår det temmelig indlysende krav, at sagen skal rejse identiske eller i det mindste lignende faktiske eller retlige spørgsmål i forhold til de enkelte gruppemedlemmer. Endelig stilles der krav om, at der findes en repræsentant for gruppen, som er i stand til at varetage gruppens interesser under sagen.

Repræsentanten skal selv være medlem af gruppen. I modsætning til, hvad der gælder i Sverige, kan foreninger og offentlige myndigheder ikke i deres egenskab af forening eller offentlig myndighed være grupperepræsentant. Hvis en forening eller offentlig myndighed selv er medlem af gruppen, kan foreningen eller den offentlige myndighed dog naturligvis i denne egenskab udpeges som grupperepræsentant.

Kravet om en egnet grupperepræsentant har undertiden mere formel end reel karakter, idet vurderingen af repræsentationens egnethed ("adequacy of representation") i hvert fald i USA ofte forskydes fra den formelle grupperepræsentant til gruppens advokat.

Med hensyn til procesførelsen er der naturligvis forskelle i de detaljerede regler, men der er ofte regler om underretning af gruppe-medlemmerne, mulighed for udtræden af sagen, i visse tilfælde mulighed for indtræden i sagen, rettens godkendelse af et eventuelt forlig og kontrol med repræsentantens varetagelse af gruppens interesser som helhed.

Blandt forskellene kan nævnes, at nogle steder kan en gruppe både sagsøge og sagsøges (USA, Ontario og British Columbia), andre steder kun sagsøge (Québec og Australien). En anden forskel er kravene til gruppens størrelse, hvor kravet i Ontario og British Columbia er mindst to personer, i Australien mindst syv personer og i USA afhænger af en konkret vurdering, idet 40 personer dog ofte vil være nok.

Obligatorisk deltagelse, framelding og tilmelding

De traditionelle angelsaksiske regler om repræsentative søgsmål, der som nævnt ikke har stor betydning i praksis, giver kun mulighed for at udtræde af gruppen ved selv at anlægge retssag om kravet. Disse regler er som nævnt gældende i England, i Canada bortset fra Québec, Ontario og British Columbia samt i de fleste delstater i Australien.

De amerikanske føderale regler om gruppesøgsmål (Rule 23) inddeler gruppesøgsmål i forskellige kategorier. I nogle kategorier er der ingen mulighed for at udtræde af gruppen overhovedet (heller ikke ved selv at anlægge retssag). I én kategori kan enhver udtræde af gruppen inden for en vis frist.

De moderne canadiske og australske regler om gruppesøgsmål giver alle mulighed for udtræden af gruppen inden for en vis frist.

Disse regler er som nævnt gældende i de canadiske provinser Québec, Ontario og British Columbia samt på føderalt plan i Australien og i den australske delstat Victoria.

De svenske regler om gruppesøgsmål er udtryk for en ren tilmeldingsordning, hvor gruppesøgsmålet kun omfatter dem, der udtrykkeligt har tilmeldt sig.

De norske regler om gruppesøgsmål er som udgangspunkt også udtryk for en tilmeldingsordning, hvor gruppesøgsmålet kun omfatter dem, der udtrykkeligt har tilmeldt sig. I gruppesøgsmål om krav, der er ikke individuelt procesbare (dvs. at udgifterne ved gennemførelsen af et individuelt søgsmål om kravet beløbsmæssigt overstiger selve kravet, således at en person, der anlægger retssag om et sådant krav og får medhold, vil have sat penge til på retssagen) vil gruppesøgsmålet kunne omfatte også gruppemedlemmer, der ikke selv har tilmeldt sig, men der er i så fald mulighed for at udtræde af gruppen.

Sagsomkostninger

Spørgsmålet om finansiering af gruppesøgsmål er helt centralt. Grundlæggende er der tale om, at én eller nogle få personer påtager sig at føre en sag, hvis udfald har betydning for – ofte mange – andre personer.

I USA finansieres langt de fleste gruppesøgsmål af gruppens advokat (og for så vidt angår modpartens egne sagsomkostninger af modparten). Advokatens honorar for vundne sager er derfor ganske højt, da honoraraftalerne er baseret på, at honoraret skal dække advokatens arbejde og positive udgifter ikke alene i de vundne sager, men også i de tabte sager.

I England er egentlige gruppesøgsmål som nævnt sjældne, og en af grundene er formentlig netop, at repræsentanten (og kun denne) skal betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes.

I Québec og British Columbia lægges en del af sagsomkostningsrisikoen – ligesom i USA – på sagsøgte, eftersom en sagsøgende grupperepræsentant ikke eller kun i meget begrænset omfang kan pålægges at betale sagsomkostninger til sagsøgte, hvis gruppen taber sagen. Grupperepræsentantens udgifter til egen advokat kan – også ligesom i USA – finansieres ved en salæraftale, hvorefter salæret afhænger af sagens udfald.

I Ontario og Australien skal grupperepræsentanten (og kun denne) derimod betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. Ikke desto mindre anlægges der en del gruppesøgsmål i Ontario og Australien, og det er uafklaret, om dette skyldes anvendelse af insolvente stråmænd som grupperepræsentanter, eller at gruppens advokat påtager sig sagsomkostningsrisikoen, eller en kombination heraf.

Også i Sverige skal grupperepræsentanten (og kun denne) betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. De svenske regler er så nye, at der endnu ikke kan siges noget om de praktiske konsekvenser heraf. Det er nok også for tidligt at sige noget entydigt om betydningen af, at grupperepræsentantens udgifter til egen advokat kan finansieres ved en salæraftale, hvorefter salæret afhænger af sagens udfald, herunder om svenske advokater faktisk vil være interesserede i at indgå sådanne salæraftaler. Den svenske forbrugerombudsmand har dog i juli 2005 givet udtryk for, at disse aftaler synes at spille en væsentlig rolle.

I Norge skal grupperepræsentanten (og kun denne) på tilsvarende vis betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. Gruppemedlemmer i søgsmål efter tilmeldingsmodellen (opt in-gruppesøgsmål) er ansvarlig overfor grupperepræsentanten for omkostninger, men ansvaret er begrænset til et maksimumsbeløb, som retten har fastsat i forbindelse med godkendelsen af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmernes ansvar omfatter sagsomkostninger, som grupperepræsentanten ifalder, og godtgørelse og udgiftsdækning, som retten har tilkendt grupperepræsentanten.

Erfaringer

Afslutningsvis bemærkes, at langt de fleste erfaringer med gruppesøgsmål stammer fra USA. De traditionelle angelsaksiske regler om repræsentative søgsmål anvendes sjældent, og moderne lovgivning om gruppesøgsmål stammer fra 1966 (USA), 1978 (Québec), 1986 (Victoria), 1992 (føderale regler i Australien), 1993 (Ontario), 1995 (British Columbia) og 2002 (Sverige).

4.3. Retsplejerådets overvejelser og forslag

Kapitel 4 indeholder Retsplejerådets overvejelser om kumulation, prøvesager, repræsentation mv. Overvejelserne omfatter sammenlægning og adskillelse af krav (afsnit 1), gennemførelse af prøvesag (afsnit 2), repræsentation og støtte af en part (afsnit 3), søgsmålskompetence (afsnit 4) og retsafgørelsens bindende virkning (retskraft) (afsnit 5).

Kapitel 5 indeholder Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål. Overvejelserne omfatter formålet med gruppesøgsmål (afsnit 2), alternativer til gruppesøgsmål (afsnit 3), udenlandske erfaringer (afsnit 4), behov, fordele og ulemper ved gruppesøgsmål (afsnit 5), udformning af reglerne om gruppesøgsmål (afsnit 6) og andre spørgsmål, herunder om retsafgifter, fri proces og forældelse (afsnit 7)

Dette afsnit indeholder en oversigt over de vigtigste af Retsplejerådets forslag. Forslagene er opdelt efter de enkelte kapitler i betænkningen.

Kumulation, prøvesager, repræsentation mv. (kapitel 4)

Retsplejerådet finder, at de gældende regler om sammenlægning og adskillelse af krav som udgangspunkt har en hensigtsmæssig udformning. Rådet har derfor begrænset sig til at foreslå visse justeringer af reglerne om sammenlægning af krav:

- Reglen om, at landsretten ikke kan henvise et modkrav eller en sag til byretten, foreslås ophævet. Landsretten vil herefter have samme skønsmæssige adgang til at afslå kumulation med et modkrav og til at henvise hele sagen, når modkravet isoleret set hører under byrettens saglige kompetence, som når modkravet isoleret set hører under en anden domstols, f.eks. Sø- og Handelsrettens, kompetence.
- Reglerne i retsplejelovens § 249, stk. 2, om modkrav foreslås nyaffattet, således at de kun angår modkrav til selvstændig dom. Formålet hermed er at opnå en forenkling, samtidig med at reglerne i stk. 3 om henvisning af et modkrav til rette domstol bliver mere retvisende. Betingelserne for, at et modkrav til selvstændig dom kan behandles under sagen, videreføres uændret.
- Det foreslås at indføre en generel regel om henvisning af en sag i 1. instans til en anden ret, hvis sagen efter indhentet udtalelse fra den anden ret findes mest hensigtsmæssigt at kunne behandles i forbindelse med en anden sag, der verserer ved den anden ret. Endvidere foreslås at indføre en generel regel om, at en landsret på samme måde kan henvise en ankesag til behandling ved den anden landsret.
- Det foreslås præciseret, at en beslutning om samlet behandling af sager efter den gældende § 254 (fremtidig § 254, stk. 1), kan ske, når sagerne *verserer* ved samme ret, uanset om en eller flere af sagerne oprindeligt måtte være *anlagt* ved en anden ret.

Gruppesøgsmål (kapitel 5)

Retsplejerådet anbefaler, at der – som i svensk og norsk ret – indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret. Formålet med forslaget er at give en yderligere procesform, der kan give en yderligere mulig-

hed for på en effektiv måde at håndtere tvister om et større antal ensartede krav. Problemet ved de gældende regler om kumulation og prøvesager er efter rådets opfattelse, at en udnyttelse af de muligheder, der ligger i disse regler, forudsætter, at alle parter har vilje til at udnytte disse muligheder. Denne vilje er ikke til stede i en række sager, og der er derfor grundlag for at antage, at regler om gruppesøgsmål i praksis vil give mulighed for en bedre (processuel) behandling af ensartede krav – og navnlig et større antal ensartede krav – end den behandling, de gældende regler giver praktisk mulighed for.

Det er Retsplejerådets opfattelse, at regler om gruppesøgsmål vil lette adgangen til domstolene og dermed udgøre en støtte til håndhævelsen af berettigede krav. Det er i lyset heraf samt i lyset af, at der vil være ressourcemæssige og administrative besparelser bl.a. for borgere og virksomheder forbundet med at indføre regler om gruppesøgsmål, at Retsplejerådet forventer, at en indførelse af regler om gruppesøgsmål i det mindste i en række tilfælde vil give mulighed for at gennemføre ensartede krav, som i dag opgives. Dette må forventes at ske i form af, at der anlægges gruppesøgsmål om kravene, men også i form af, at det i kraft af muligheden for – eller sagt på en anden måde truslen om – anlæg af gruppesøgsmål vil være lettere at opnå en tilfredsstillende udenretslig forligsmæssig løsning med hensyn til berettigede krav. Det er imidlertid ikke muligt nærmere at kvantificere denne forventning.

Retsplejerådet har overvejet, om regler om gruppesøgsmål vil have skadelige virkninger. Retsplejerådets forslag vedrører kun den situation, hvor det er en gruppe, der sagsøger, og set fra den side, der må forventes typisk at blive mødt med krav, dvs. primært fra virksomheder, opstår betænkelighederne ved gruppesøgsmål i forhold til uberettigede krav. Efter Retsplejerådets opfattelse kan der ikke rettes (berettigede) indvendinger mod den effektivisering, der ligger i en kollektiv gennemførelse af krav, der hver især efter gældende materielle retsregler er berettiget på det individuelle plan. Det bemærkes herved, at Retsplejerådet ikke stiller forslag om ændring af de materielle retsregler, og at der altså *ikke* foreslås indført mulighed for standardiserede (gennemsnitlige) erstatninger eller lignende.

Problemstillingen udspringer af det grundvilkår, at det er vanskeligt på forhånd at vurdere, om et krav er berettiget eller ej – det er netop det, retssagen skal afklare. Der er med andre ord en procesrisiko, og den procesrisiko indgår i parternes overvejelser, når de tager stilling til, om de vil indgå et forlig. Spørgsmålet er, om gruppesøgsmål i sammenligning med individuelle søgsmål på urimelig måde forrykker balancen mellem parterne med hensyn til den økonomiske

risiko ved retssagen, således at sagsøgte udsættes for et urimeligt pres under forligsforhandlinger.

Efter Retsplejerådets opfattelse er det vanskeligt nærmere at vurdere, om indførelse af regler om gruppesøgsmål vil kunne forrykke balancen mellem parternes muligheder for at vurdere og overskue konsekvenserne af et sagsanlæg, herunder om der f.eks. skal indgås et forlig, men risikoen herfor kan ikke uden videre afvises. Rådet har derfor ved udformningen af sit forslag til regler om gruppesøgsmål lagt betydelig vægt på at sikre, at gruppesøgsmål ikke kan misbruges, herunder til at ”presse” erhvervsvirksomheder til at indgå forlig om uberettigede krav. Rådet foreslår således bl.a., at retten særskilt skal godkende, at et søgsmål behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Rådet foreslår endvidere, at retten skal godkende grupperepræsentanten, og at grupperepræsentanten kan pålægges at stille sikkerhed for de sagsomkostninger, som vedkommende kan blive pålagt at betale til sagsøgte, hvis sagen helt eller delvist tabes.

Retsplejerådet anbefaler, at reglerne om gruppesøgsmål i hovedtræk udformes således:

- De grundlæggende betingelser for et gruppesøgsmål er, at
 - der er tale om ensartede krav, som tilkommer flere personer. Kravene behøver ikke at være identiske. Det er tilstrækkeligt, at de i faktisk og retlig henseende er ensartede. Kravene skal tilkomme flere personer.
 - gruppesøgsmålet skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på. Ved vurderingen af, om gruppesøgsmål må antages at være den bedste måde at behandle kravene på, skal gruppesøgsmålet sammenlignes med realistiske alternativer i den konkrete situation.
 - gruppemedlemmerne – dvs. de personer, som kravene tilkommer – kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde.
 - der kan udpeges en grupperepræsentant, jf. nærmere nedenfor.
- Det foreslås, at det bliver muligt at afgrænse kredsen af deltagere i gruppesøgsmål på to måder. Som hovedregel vil et gruppesøgsmål omfatte de gruppemedlemmer – dvs. de personer, som har krav, der falder inden for gruppesøgsmålets ramme – der tilmelder sig gruppesøgsmålet (tilmeldingsmodellen). Under visse særlige betingelser (ved såkaldte individuelt uprocesbare krav, dvs. krav af mindre økonomisk værdi, hvor det ud fra en rent økonomisk betragtning ikke kan

betale sig at anlægge et individuelt søgsmål) kan retten dog bestemme, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke framelder sig gruppesøgsmålet (frameldingsmodellen).

- Det hører til gruppesøgsmålets grundlæggende vilkår, at de personer, på hvis vegne der fremsættes krav, ikke selv deltager som parter i retssagen i sædvanlig forstand, men derimod repræsenteres af grupperepræsentanten. Grupperepræsentanten indtager således en nøglerolle i gruppesøgsmålet. Retsplejerådet foreslår derfor, at det ved lov nærmere bestemmes, hvem der i det hele taget kan udpeges som grupperepræsentant, og at retten får ansvaret for at godkende, hvem der konkret kan udpeges som grupperepræsentant i en bestemt sag.
- Det foreslås, at følgende skal kunne udpeges som grupperepræsentanter:
 - Medlemmer af gruppen, dvs. personer, på hvis vegne der fremsættes krav.
 - Foreninger, private institutioner og andre sammenslutninger bør kunne udpeges som grupperepræsentant, hvis gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål.
 - Offentlige myndigheder, der ved lov er bemyndiget hertil. Retsplejerådet har i sit lovudkast alene medtaget forslag om, at Forbrugerombudsmanden skal kunne udpeges som grupperepræsentant.
- I gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen foreslår Retsplejerådet dog, at retten alene skal kunne udpege offentlige myndigheder, der ved lov er bemyndiget dertil, som grupperepræsentant.
- Det bør være en forudsætning for at kunne udpeges til grupperepræsentant, at den pågældende råder over tilstrækkelige økonomiske midler til at kunne gennemføre retssagen på betryggende vis. Retsplejerådet foreslår endvidere, at retten skal kunne bestemme, at *grupperepræsentanten* skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupperepræsentanten kan blive pålagt at betale til modparten efter de almindelige regler herom.
- Om sagsomkostninger foreslås det endvidere, at *gruppemedlemmer i gruppesøgsmål* efter tilmeldingsmodellen kun skal

kunne pålægges at betale sagsomkostninger indtil et beløb, som efter rettens bestemmelse skal betales som betingelse for tilmelding til gruppesøgsmålet. Herudover foreslår Retsplejerådet, at et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, skal kunne pålægges at betale sagsomkostninger med op til det beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode.

- *Gruppemedlemmer i et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen* bør derimod efter Retsplejerådets opfattelse alene kunne blive pålagt at bidrage til betaling af sagsomkostninger inden for rammerne af deres eget faktiske kontante udbytte af retssagen.
- Der er efter Retsplejerådets opfattelse ikke behov for særlige regler om fri proces i gruppesøgsmål. I stedet foreslås det, at et gruppemedlem, der opfylder betingelserne for fri proces, er fritaget for sikkerhedsstillelse, og at statskassen i givet fald betaler (en del af de) sagsomkostninger, som et sådant gruppemedlem pålægges. Det foreslås endvidere at indføre en særlig procedure for ansøgning om fritagelse for sikkerhedsstillelse, således at grupperepræsentanten forlods kan ansøge om fritagelse på hele gruppens vegne, hvorefter retten i givet fald alene skal vurdere, om et gruppemedlem opfylder de økonomiske betingelser, der gælder for ansøgninger om fri proces.
- Retsplejerådet foreslår, at der sondres mellem appel, hvor appelsagen også behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, og appel, hvor appelsagen behandles efter reglerne om individuelle søgsmål. En kollektiv appel, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, bør gå forud for en individuel appel.
 - I ankesager, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, anvendes tilsvarende regler som ved gruppesøgsmål i første instans. Gruppemedlemmerne bør således f.eks., når det er ”gruppen”, der har anket, underrettes om anken og gives mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig ankesagen. Tilmelding til anken vil kunne betinges af sikkerhedsstillelse på samme måde som i første instans.
 - Anker modparten, skal ankesagen altid behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Dette indebærer bl.a., at grupperepræsentanten fra første instans vil være indstævnt, og dette bør gælde, uanset om anken vedrører alle gruppemedlemmer, nogle gruppemedlemmer eller

kun ét gruppemedlem. Ankesagen omfatter i dette tilfælde naturligvis de gruppemedlemmer, med hensyn til hvis krav modparten har anket, og der vil derfor ikke skulle gennemføres nogen tilmeldings- eller framelingsrunde.

De særlige regler om gruppesøgsmål foreslås samlet i et selvstændigt kapitel i retsplejeloven. I det omfang der ikke er fastsat særlige regler i dette kapitel, behandles gruppesøgsmålet efter retsplejelovens almindelige regler.

5. Økonomiske og administrative konsekvenser af Retsplejerådets forslag

Kumulation mv.

Retsplejerådets forslag om ændring af reglerne om kumulation mv., jf. *kapitel 4*, skønnes som udgangspunkt ikke at have økonomiske eller administrative konsekvenser af betydning, da der i det væsentlige er tale om mindre justeringer af de gældende regler.

Retsplejerådet foreslår dog som en væsentlig nydannelse en ny generel regel om henvisning af en sag til en anden ret med henblik på behandling sammen med en anden sag, der verserer ved den anden ret.

Denne henvisningsregel vil betyde, at sager i højere grad end i dag vil blive flyttet fra én domstol til en anden. Da henvisningen bygger på, at der i forvejen verserer en anden lignende sag ved den domstol, hvortil henvisningen sker, er der imidlertid ikke nogen grund til at forvente, at sager systematisk vil blive henvist til visse domstole.

Formålet med henvisningsreglen er at forbedre mulighederne for at opnå de fordele, herunder ressourcemæssige, der er forbundet med samlet behandling af ensartede sager. Henvisningsreglen må dog forventes at være relevant i en forholdsvis lille del af de civile retssager.

Samlet set må den nye henvisningsregel forventes at medføre en vis, begrænset administrativ lettelse både for det offentlige og for borgerne og virksomhederne.

Gruppesøgsmål

Retsplejerådet foreslår at indføre regler om gruppesøgsmål i civile retssager, jf. *kapitel 5*. Formålet med forslaget er at give en yderli-

gere procesform, der kan give en yderligere mulighed for på en effektiv måde at håndtere tvister om et større antal ensartede krav.

Reglerne om gruppesøgsmål må forventes at føre til, at flere tvister indbringes for domstole. Dette vil betyde et vist merarbejde for domstolene. Samtidig må reglerne om gruppesøgsmål forventes bragt i anvendelse også i et vist antal sager, der under alle omstændigheder ville være blevet indbragt for domstolene. I disse tilfælde vil de nye regler om gruppesøgsmål betyde en administrativ lettelse for både domstolene og borgerne og virksomhederne.

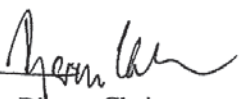
Det er ikke muligt at skønne mere præcist over, hvor mange flere sager ved domstolene reglerne om gruppesøgsmål vil kunne give anledning til. Det må dog bl.a. på baggrund af de svenske erfaringer antages, at der vil være tale om et temmelig begrænset antal sager pr. år.

Samlet set vil de nye regler om gruppesøgsmål formentlig medføre en vis, mindre forøgelse af domstolenes arbejde. Samtidig vil reglerne om gruppesøgsmål medføre ressourcemæssige og administrative lettelser for borgerne og virksomhederne i forbindelse med gennemførelsen af et større antal ensartede krav.

Det er endvidere Retsplejerådets opfattelse, at de nye krav, som håndteringen af gruppesøgsmål vil stille til domstolene, bl.a. vil kunne opfyldes af de større byretter, der ventes etableret den 1. januar 2007 som led i den kommende domstolsreform.

København, den 26. september 2005

Bent Carlsen

Bjarne Christensen
(formand)

Peter Deleuran

Karen Dyekjær

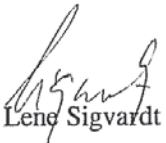

Poul Holm

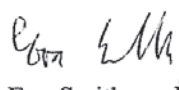

Jørgen B. Jepsen

Henrik Linde

Gorm Toftegaard Nielsen

Jens Røn

Lene Sigvardt

Eva Smith

Erik Werlauff

Per Fijg

Kapitel 2

Gældende ret og baggrunden herfor

1. Sammenlægning og adskillelse af krav

Retten kan behandle flere krav, som parterne gør gældende mod hinanden, under én sag. Samling af flere krav under én sag kaldes *kumulation*.

De grundlæggende betingelser for kumulation er, at der er værneting for alle kravene her i landet, at retten er stedlig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, at retten er saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, og at alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler.

Kumulation af flere krav mellem de samme to parter kaldes *objektiv kumulation*, da kumulationen (alene) vedrører sagens genstand. Objektiv kumulation kan bestå i, at sagsøgeren retter flere krav mod sagsøgte og/eller i, at sagsøgte retter et eller flere modkrav mod sagsøgeren.

Objektiv kumulation kan ske, når de nævnte grundlæggende betingelser for kumulation er opfyldt. Ved objektiv kumulation efter forberedelsens afslutning skal betingelserne for inddragelse af nyt processtof endvidere være opfyldt.

Kumulation af flere krav mellem mere end to parter kaldes *subjektiv kumulation*, da kumulationen (også) vedrører sagens parter.

En kumulation, der er sket fra sagens begyndelse, kaldes oprindelig. Oprindelig subjektiv kumulation kan kun iværksættes af sagsøgeren eller sagsøgerne og består i, at krav mod flere sagsøgte og/eller krav fra flere sagsøgere er indeholdt i samme stævning eller i stævninger, der samtidig indleveres til retten, med anmodning om samlet behandling af kravene efter reglerne om kumulation.

Inddrages der nye selvstændige krav i sagen, efter at sagen er begyndt med ét eller flere krav som genstand, kaldes kumulationen efterfølgende. Efterfølgende subjektiv kumulation kan ske ved, at en ny part indstævnes i sagen af en af de hidtidige parter (*adcitation*),

eller ved, at tredjemand selv indtræder som part i sagen (*hovedintervention*).

For at subjektiv kumulation kan ske, kræves det for det første, at de nævnte grundlæggende betingelser for kumulation er opfyldt, dvs. værneting her i landet for alle krav, stedlig og saglig kompetence for mindst ét krav (ikke nødvendigvis det samme) og behandling efter samme processuelle regler. Ved efterfølgende subjektiv kumulation angår kravet om stedlig og saglig kompetence for mindst ét krav det eller de oprindelige krav i sagen.

Herudover kræves det ved oprindelig subjektiv kumulation og ved adcitation, at ingen af parterne gør indsigelse mod sammenlægning til behandling under én sag, eller at kravene har en sådan sammenhæng, at de uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag. Ved hovedintervention kræves det, at tredjemand vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand, eller at tredjemands krav har en sådan sammenhæng med det oprindelige krav, at kravet bør behandles under sagen, og dette ikke vil medføre væsentlige ulemper for de hidtidige parter.

For efterfølgende subjektiv kumulation gælder endvidere, at retten efter anmodning fra en af de hidtidige parter kan afvise et krav mod eller fra en ny part, såfremt kravet burde have været inddraget i sagen tidligere. Efter forberedelsens afslutning kan en ny part kun indtages eller indtræde i sagen med rettens samtykke.

1.1. Objektiv kumulation

Samling af flere krav under én sag kaldes som nævnt *kumulation*. Der er principielt kun tale om kumulation, når der foreligger flere selvstændige krav i modsætning til tilfælde, hvor ét krav består af flere poster, men denne sontring har sjældent praktisk betydning.

Kumulation af flere krav mellem de samme to parter kaldes *objektiv kumulation*, da kumulationen (alene) vedrører sagens genstand. Objektiv kumulation kan bestå i, at sagsøgeren retter flere krav mod sagsøgte og/eller i, at sagsøgte retter et eller flere modkrav mod sagsøgeren.

Betingelserne for objektiv kumulation er, at der er værneting for alle kravene her i landet, at retten er stedlig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, at retten er saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, og at alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler. Ved objektiv kumulation efter forberedelsens afslutning skal betingelserne for inddragelse af nyt processtof endvidere være opfyldt.

1.1.1. Objektiv kumulation fra sagsøgerens side

Sagsøgeren kan fra sagens start sammenlægge flere krav mod samme sagsøgte, således at alle kravene medtages i samme stævning. Dette gælder også, hvis kravene er af forskellig beskaffenhed, f.eks. kan der ske sammenlægning af et pengekrav og et krav om udlevering af en genstand. Kumulation er altså ikke betinget af sagsgenstandens art, men derimod af visse krav til rettens kompetence og til sagsbehandlingen, jf. nedenfor. Der stilles ingen krav om, at der er nogen sammenhæng mellem kravene (konneksitet).

Sagsøger kan foretage en objektiv kumulation, hvis der er værneting her i landet for alle kravene, jf. retsplejelovens § 249, stk. 1, nr. 1. Dette gør, at en sagsøger, der har et krav mod en sagsøgt med bopæl i udlandet, for hvilket der f.eks. er deliktsværneting i Danmark efter EF-domskonventionens artikel 5, nr. 3, eller retsplejelovens § 243, ikke kan inddrage andre krav mod den pågældende, for hvilke der ikke er værneting i Danmark.

Det anføres i betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 82, at den tilfældige omstændighed, at en person, der har et krav mod en sagsøgt med bopæl i udlandet, for hvilket der ikke er værneting her i landet, tillige har et krav mod den pågældende, for hvilket der *er* værneting, ikke bør medføre, at den pågældende også for så vidt angår det førstnævnte krav skal underkaste sig danske domstoles afgørelse.

En kumuleret sag kan anlægges ved en ret, hvor der er værneting for mindst ét af kravene, jf. retsplejelovens § 249, stk. 1, nr. 2. Retten skal endvidere have saglig kompetence med hensyn til mindst ét af kravene, jf. retsplejelovens § 249, stk. 1, nr. 3.

Som udgangspunkt er det således nok, at (der er værneting for alle krav i Danmark, og at) retten er henholdsvis stedlig og saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene (og ikke nødvendigvis det samme krav).

Med hensyn til saglig kompetence gælder dog den regel, at hvis retten ikke har saglig kompetence til at behandle et krav under en selvstændig sag, *kan* retten henvise kravet til afgørelse ved rette domstol (og altså for dette kravs vedkommende afslå anmodningen om kumulation), jf. retsplejelovens § 249, stk. 3.

Det er således overladt til retten efter et konkret skøn at afgøre, om et krav kan inddrages, selv om det efter almindelige kompetencefordelingsprincipper ikke kan indbringes for vedkommende domstol, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 84. Ved udøvelsen af dette skøn må der ifølge betænkningen tages hensyn blandt andet til kravets beskaffenhed og begrundelsen for kompetencefordelingsreglen. Det anføres udtrykkeligt, at det dermed er overladt til retten at afgøre, om der under behandlingen af en sag

ved byretten eller landsretten kan inddrages krav, der kan eller skal behandles efter reglerne om sø- og handelssager, eller krav, der hører under boligret eller andre særlige domstole.

For så vidt angår den saglige kompetencefordeling mellem byret og landsret bemærkes, at hver af parterne kan forlange, at sager om krav, der har en økonomisk værdi over 1 mio. kr., henvises til landsretten, jf. retsplejelovens § 227. Ved kumulation af flere krav, der har økonomisk værdi, fra samme part sammenlægges kravene, jf. retsplejelovens § 228. Heraf følger, at retsplejelovens § 249, stk. 3, i denne situation ikke er relevant for så vidt angår forholdet mellem byret og landsret, idet hver af parterne kan forlange, at alle kravene henvises til landsretten, når blot kravenes samlede værdi overstiger 1 mio. kr. Dette gælder også ved efterfølgende kumulation, jf. udtrykkeligt retsplejelovens § 230.

Endelig er objektiv kumulation fra sagsøgerens side betinget af, at alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler, jf. retsplejelovens § 249, stk. 1, nr. 4. Dette medfører, at der i indispositive sager som f.eks. ægteskabssager eller faderskabssager, der skal behandles efter særlige processuelle regler i retsplejelovens kapitel 42 og 42 a, ikke kan foretages kumulation med andre krav. Næppe enhver forskel i procesreglerne udelukker dog under alle omstændigheder sammenlægning af krav. Mulighederne for at behandle kravene efter samme processuelle regler afhænger i praksis af, om der er et betydeligt praktisk behov for en sammenlægning, om en samlet behandling vil umuliggøre eller vanskeliggøre overholdelse af de forskellige procesregler, om sagsøgte modsætter sig sammenlægningen, og om denne vil kunne være til ulempe for ham eller hende, f.eks. ved at forhale sagen.

Er kumulation udelukket, fordi de fremsatte krav skal behandles efter forskellige processuelle regler, behandler retten kun de krav, der kan behandles efter den procesmåde, som sagsøgeren har valgt. De øvrige krav må retten enten undlade at behandle, henvise til rette forum eller, hvis det er muligt, udskille til særskilt behandling og påkendelse efter retsplejelovens § 253.

Sagsøgeren kan under forudsætning af, at betingelserne i retsplejelovens § 249 er opfyldt, frit fremsætte nye krav mod sagsøgte frem til forberedelsens afslutning. Herefter skal både betingelserne for kumulation efter retsplejelovens § 249 og de almindelige betingelser for at fremkomme med nyt processtof være opfyldt, jf. retsplejelovens § 249, stk. 4, sammenholdt med §§ 357 og 363, for at sagsøgeren kan fremsætte nye krav. Det kan her få betydning for rettens afgørelse af, om efterfølgende kumulation bør tillades, hvilken sammenhæng det nye krav har med de oprindelige krav i sagen.

I stedet for at forsøge at opnå modpartens eller rettens samtykke

til kumulation efter forberedelsens afslutning kan sagsøgeren anlægge en ny sag, som retten efter retsplejelovens § 254 derefter kan bestemme skal forhandles i forbindelse med tidligere fremsatte krav, jf. om retsplejelovens § 254 nedenfor i afsnit 1.4.

1.1.2. Modkrav

I almindelighed kan der finde modregning sted i situationer, hvor den, der er skyldner på en hovedfordring, samtidig har en forfalden fordring (modfordring) på hovedfordringshaveren. Hovedskyldneren kan iværksætte modregning ved at afgive en modregningserklæring over for hovedfordringshaveren, og begge fordringer kan derefter bringes til ophør, hvis de dækker hinanden og betingelserne for modregning i øvrigt er opfyldt.

Betingelserne for modregning er i almindelighed, at kravene er udjævnelige og komputable, hvilket vil sige, at den ydelse, modfordringen repræsenterer, kan benyttes til opfyldelse af hovedfordringen. Er kravene indbyrdes sammenhængende (konnekse) kan der ske modregning i videre omfang, end hvis kravene ikke har nogen indbyrdes sammenhæng.

Bestrider hovedfordringshaveren modfordringens eksistens, eller mener hovedfordringshaveren, at modregningsbetingelserne ikke er opfyldt, kan vedkommende trods hovedskyldnerens modregningserklæring ønske at få dom for hovedfordringen. Under denne sag kan sagsøgte ved at fremsætte modkrav få sin indsigelse om, at fordringerne er bragt til ophør ved modregning, prøvet af retten og i givet fald opnå frifindelse. Sagsøgte kan også under en verserende sag gøre sit modkrav gældende, selv om modregning ikke er erklæret inden sagsanlægget.

Sagsøgte kan i sådanne tilfælde nedlægge påstand om frifindelse, eller frifindelse mod betaling af differencen, hvis modfordringen er mindre end hovedfordringen. Modkravet gøres dermed gældende til *kompensation*. Kan sagsøgtes krav ikke modregnes i sagsøgerens krav, fordi de to krav er af forskellig art, men er opfyldelse af sagsøgtes krav ifølge sagsøgte en betingelse for at aktualisere sagsøgerens krav, kan sagsøgtes påstand f.eks. lyde på, at sagsøgte mod udlevering af en nærmere bestemt genstand dømmes til at opfylde sagsøgerens krav.

Sagsøgte kan også nedlægge påstand om *selvstændig dom* over sagsøgeren for sit modkrav. Dette kan komme på tale for så vidt angår den overskydende del af modfordringen, hvis modfordringen er større end hovedfordringen, hvis hovedkravet bestrides, eller hvis fordringerne ikke kan modregnes, f.eks. på grund af hovedfordringens karakter.

I retsplejelovens forstand dækker begrebet modkrav over ethvert

proceskrav fremsat af sagsøgte under en sag. Et modkrav kan f.eks. gå ud på betaling eller udlevering af en genstand eller på anerkendelse af en ret. Hvis sagsøgeren kræver erstatning for sagsøgtes påståede krænkelse af sagsøgerens varemærke eller patent, kan sagsøgtes modkrav f.eks. gå ud på, at varemærkets registrering er ugyldig, eller at patentet er ugyldigt.

Processuelle krav vedrørende sagsbehandlingen, f.eks. om udsættelse af sagen, og blotte indsigelser mod sagsøgerens påstand falder uden for begrebet modkrav. Grænsen mellem modkrav og indsigelser kan efter omstændighederne være vanskelig at drage i praksis, og sontringen har i almindelighed heller ikke betydning. En indsigelse er imidlertid ikke et selvstændigt proceskrav og kan f.eks. ikke henvises til særskilt behandling ved en anden domstol (jf. nærmere nedenfor).

Den processuelle adgang til at inddrage modkrav under en sag er langt bredere end adgangen til at anvende modregning som en op-hørsgrund for fordringer, og sagsøgtes adgang til at fremsætte modkrav er ikke begrænset til situationer, hvor de materielle (formueretlige) modregningsbetingelser er opfyldt.

Sagsøgte har fri adgang til at fremsætte både modkrav til kompensation og modkrav til selvstændig dom, jf. retsplejelovens § 249, stk. 2. Fremsætter sagsøgte modkrav til kompensation, er den eneste betingelse for kumulation, at modkravet kan behandles efter samme processuelle regler som sagsøgerens krav, jf. retsplejelovens § 249, stk. 2, 1. pkt.

Nedlægger sagsøgte påstand om selvstændig dom for sit modkrav, er det herudover en betingelse, at der ville være værneting for modkravet her i landet under en selvstændig sag, *eller* at modkravet udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som sagsøgerens krav støttes på, jf. retsplejelovens § 249, stk. 2, 2. pkt., og EF-domskonventionens artikel 6, nr. 3.

Bortset fra de nævnte tilfælde, hvor der ikke ville være værneting for modkravet her i landet under en selvstændig sag, er der intet krav om, at der skal være nogen indbyrdes sammenhæng mellem hovedkravet og sagsøgtes modkrav. Sagsøgte har fri adgang til at fremsætte modkrav, der ikke har nogen forbindelse eller lighed med hovedkravet.

Hvis retten ikke har saglig kompetence til at behandle et modkrav under en selvstændig sag, har retten en skønsmæssig adgang til at henvise modkravet til behandling ved rette domstol, jf. retsplejelovens § 249, stk. 3. Det er antaget i den retsvidenskabelige litteratur, at adgangen til at henvise et modkrav til behandling ved rette domstol kun gælder modkrav til selvstændig dom, jf. Gomard, Civilprocessen, 5. udg. 2001, s. 376. Retten kan i stedet for at henvise mod-

kravet til afgørelse ved den rette domstol henvise sagen i sin helhed til afgørelse ved denne. Landsretten kan dog ikke henvise et modkrav eller en sag til afgørelse ved byret. Hvis parterne er enige, kan de i øvrigt også undgå henvisning fra byret til landsret ved at vedtage byretsbehandling af modkravet, da byretten derved får saglig kompetence til at behandle modkravet.

Som begrundelse for, at landsretten ikke skal kunne henvise et modkrav til afgørelse ved byret, når modkravet isoleret set hører under byret, anføres i forarbejderne alene, at en sådan henvisningsmulighed ikke ville være hensigtsmæssig, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 86.

Modkrav kan også fremsættes i situationer, hvor udenretslig modregning ikke ville kunne lade sig gøre, fordi modfordringen er omtvistet eller uklar. Dette kan føre til, at sagsøgerens enkle og klare hovedkrav forsinkes på grund af sagsøgtes fremsættelse af et modkrav, der er vanskeligt at pådømme. Retten kan i sådanne situationer undgå forhaling af sagen ved at træffe afgørelse om særskilt forhandling og afgørelse af et af de flere krav i en kumuleret sag, jf. retsplejelovens § 253 og afsnit 1.3 nedenfor. Særskilt afgørelse om modkrav eller krav, over for hvilke der er fremsat modkrav, kan som udgangspunkt ikke tvangsfuldbyrdes, jf. retsplejelovens § 253, stk. 3, og afsnit 1.3.2 nedenfor.

Efter forberedelsens afslutning skal både betingelserne for kumulation efter retsplejelovens § 249 og de almindelige betingelser for at fremkomme med nyt processtof være opfyldt, jf. retsplejelovens § 249, stk. 4, sammenholdt med §§ 357 og 363, for at sagsøgte kan fremsætte nye modkrav. Det kan her få betydning for rettens afgørelse af, om efterfølgende kumulation bør tillades, hvilken sammenhæng det nye modkrav har med de oprindelige krav i sagen.

1.2. Subjektiv kumulation

Samling af flere krav under én sag kaldes som nævnt *kumulation*. Kumulation af flere krav mellem mere end to parter kaldes *subjektiv kumulation*, da kumulationen (også) vedrører sagens parter.

En kumulation, der er sket fra sagens begyndelse, kaldes oprindelig. Oprindelig subjektiv kumulation kan kun iværksættes af sagsøgeren eller sagsøgerne og består i, at krav mod flere sagsøgte og/eller krav fra flere sagsøgere er indeholdt i samme stævning eller i stævninger, der samtidig indleveres til retten, med anmodning om samlet behandling af kravene efter reglerne om kumulation.

Inddrages der nye selvstændige krav i sagen, efter at sagen er begyndt med ét eller flere krav som genstand, kaldes kumulationen ef-

terfølgende. Efterfølgende subjektiv kumulation kan ske ved, at en ny part indstævnes i sagen af en af de hidtidige parter (*adcitation*), eller ved, at tredjemand selv indtræder som part i sagen (*hovedintervention*).

De grundlæggende betingelser for kumulation er, at der er værneting for alle kravene her i landet, at retten er stedlig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, at retten er saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene, og at alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler.

For at subjektiv kumulation kan ske, kræves det herudover ved oprindelig subjektiv kumulation og ved *adcitation*, at ingen af parterne gør indsigelse mod sammenlægning til behandling under én sag, eller at kravene har en sådan sammenhæng, at de uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag. Ved hovedintervention kræves det, at tredjemand vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand, eller at tredjemands krav har en sådan sammenhæng med det oprindelige krav, at kravet bør behandles under sagen, og dette ikke vil medføre væsentlige ulemper for de hidtidige parter.

For efterfølgende subjektiv kumulation gælder endvidere, at retten efter anmodning fra en af de hidtidige parter kan afvise et krav mod eller fra en ny part, såfremt kravet burde have været inddraget i sagen tidligere. Efter forberedelsens afslutning kan en ny part kun inddrages eller indtræde i sagen med rettens samtykke.

En subjektiv kumulation, der er sket i første instans, kan opretholdes i ankeinstansen. Pådømte krav, der ikke har været kumuleret i første instans, kan kumuleres i ankeinstansen, hvis de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt. Der kan derimod ikke inddrages nye parter i ankeinstansen, når det pågældende krav ikke har været pådømt i første instans.

1.2.1. Oprindelig subjektiv kumulation

Sagsøger kan foretage en subjektiv kumulation, hvis der er værneting her i landet for alle kravene, jf. retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 1. En sagsøger, der har et krav mod en sagsøgt med bopæl i Danmark, og et hermed sammenhængende krav mod en sagsøgt med bopæl i udlandet, for hvilket der ikke er værneting her i landet under en selvstændig sag, kan foretage subjektiv kumulation, hvis den udenlandske sagsøgte har bopæl i et andet EU-land, jf. EF-domskonventionens artikel 6, nr. 1, eller i Norge, Island eller Schweiz, jf. Luganokonventionens artikel 6, nr. 1, men ikke, hvis den udenlandske sagsøgte har bopæl andetsteds.

Der henvises i betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 91 til omtalen s. 82 af den tilsvarende problemstilling i forbindelse med objektiv kumulation, hvor det anføres, at den tilfæl-

dige omstændighed, at en person, der har et krav mod en sagsøgt med bopæl i udlandet, for hvilket der ikke er værneting her i landet, tillige har et krav mod den pågældende, for hvilket der *er* værneting, ikke bør medføre, at den pågældende også for så vidt angår det førstnævnte krav skal underkaste sig danske domstoles afgørelse.

En kumuleret sag kan anlægges ved en ret, hvor der er værneting for mindst ét af kravene, jf. retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 2. Retten skal endvidere have saglig kompetence med hensyn til mindst ét af kravene, jf. retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 3.

Som udgangspunkt er det således nok, at (der er værneting for alle krav i Danmark, og at) retten er henholdsvis stedlig og saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene (og ikke nødvendigvis det samme krav).

Med hensyn til saglig kompetence gælder dog den regel, at hvis retten ikke har saglig kompetence til at behandle et krav under en selvstændig sag, *kan* retten henvise kravet til afgørelse ved rette domstol (og altså for dette kravs vedkommende afslå anmodningen om kumulation), jf. retsplejelovens § 250, stk. 4.

Det er således overladt til retten efter et konkret skøn at afgøre, om et krav kan inddrages, selv om det efter almindelige kompetencefordelingsprincipper ikke kan indbringes for vedkommende domstol, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 92 og 84. Ved udøvelsen af dette skøn må der ifølge betænkningen tages hensyn blandt andet til kravets beskaffenhed og begrundelsen for kompetencefordelingsreglen. Det anføres udtrykkeligt, at det dermed er overladt til retten at afgøre, om der under behandlingen af en sag ved byretten eller landsretten kan inddrages krav, der kan eller skal behandles efter reglerne om sø- og handelssager, eller krav, der hører under boligret eller andre særlige domstole.

Tidligere gjaldt ved oprindelig subjektiv kumulation, at krav, der hørte under landsret, slet ikke kunne fremsættes ved byret. Denne regel blev ophævet i 1989 i forbindelse med den ændring af retsplejelovens regler om retternes saglige kompetence i civile sager, som er omtalt i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I s. 158f. Ophævelsen af denne begrænsning betegnes i lovforslagets bemærkninger som en ”ren konsekvensændring” af forslagene til ændringer i reglerne om retternes saglige kompetence (jf. FT 1988-89, till. A, sp. 3583).

Endvidere er subjektiv kumulation fra sagsøgerens side betinget af, at alle kravene kan behandles efter samme processuelle regler, jf. retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 4. Dette medfører, at der i indispositive sager som f.eks. ægteskabssager eller faderskabssager, der skal behandles efter særlige processuelle regler i retsplejelovens kapitel 42 og 42 a, ikke kan foretages kumulation med andre krav. Mu-

lighederne for at behandle kravene efter samme processuelle regler afhænger i praksis af, om der er et betydeligt praktisk behov for en sammenlægning, om en samlet behandling vil umuliggøre eller vanskeliggøre overholdelse af de forskellige procesregler, om sagsøgte modsætter sig sammenlægningen, og om denne vil kunne være til ulempe for ham eller hende, f.eks. ved at forhale sagen.

Er kumulation udelukket, fordi de fremsatte krav skal behandles efter forskellige processuelle regler, behandler retten kun de krav, der kan behandles efter den procesmåde, som sagsøgeren har valgt. De øvrige krav må retten enten undlade at behandle, henvise til rette forum eller, hvis det er muligt, udskille til særskilt behandling og påkendelse efter retsplejelovens § 253.

Betingelserne for oprindelig subjektiv kumulation efter retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 1-4, er identiske med betingelserne for objektiv kumulation, jf. retsplejelovens § 249 og afsnit 1.1 ovenfor. Men for oprindelig subjektiv kumulation stilles yderligere den betingelse, at ingen af parterne gør indsigelse mod kumulationen, eller at kravene har en sådan sammenhæng, at de uanset fremsatte indsigelser bør behandles under én sag, jf. retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 5.

Retten skal ikke af egen drift påse, om kravene har en sådan sammenhæng, at de bør behandles under ét, hvis der ikke fremsættes indsigelser mod kumulationen. Men retten kan anordne særskilt forhandling og påkendelse af et eller flere krav efter retsplejelovens § 253, hvis retten finder det uhensigtsmæssigt at behandle kravene under ét, jf. om § 253 afsnit 1.3 nedenfor.

Fremsætter en part indsigelser mod en subjektiv kumulation, der vedrører ham eller hende, skal retten afgøre, om der er en sådan sammenhæng mellem kravene, at de trods indsigelserne bør behandles under én sag. Det fremgår af betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 93f, at der i rettens vurdering må indgå procesøkonomiske og procestekniske hensyn samt hensynet til parterne.

Procesøkonomiske hensyn taler for kumulation, hvor den bevisførelse, der skal finde sted, i alt væsentligt er den samme for de pågældende krav. Dette vil ofte være tilfældet, hvor kravene udspringer af samme retsforhold, f.eks. hvor der er tale om krav mod to sagsøgte, der har voldt skade i forening. Det kan imidlertid også være tilfældet, hvor sammenhængen mellem kravene er fjernere eller måske helt mangler, f.eks. hvis tre personer under ét og samme møde indgår tre aftaler vedrørende vidt forskellige forhold, idet A indgår aftale med B, B med C og C med A.

Procesøkonomiske hensyn kan også tale for kumulation, hvor bedømmelsen af kravene afhænger af samme juridiske betragtninger,

således at parternes procedure er fælles.

Procestekniske hensyn taler for, at krav, der har en vis sammenhæng, behandles under ét, således at modstridende afgørelser undgås. Af hensyn til rettens forligsmægling er det også af betydning, at sammenhængende krav behandles under ét med tilstedeværelse af samtlige parter.

Imod en vid adgang til kumulation taler først og fremmest hensynet til parterne. Kumulation kan medføre, at en part bliver tvunget til at møde for et værneting, ved hvilket parten ellers ikke behøver at møde, og dette kan påføre parten betydelige ulemper og omkostninger. Selv om parten ikke tvinges til at møde ved et fremmed værneting, kan det påføre parten ulemper og omkostninger, at kravet mod parten behandles sammen med en række andre krav, der ikke vedrører ham eller hende. Hertil kommer, at en samlet behandling af en række krav kan medføre en risiko for, at behandlingen af det enkelte krav bliver for summarisk.

Det anføres i betænkningen, at når afgørelsen af, om kumulation kan tillades, således må træffes ud fra en afvejning af modstridende hensyn, kunne det synes nærliggende at lade retten træffe afgørelsen efter et skøn i hvert enkelt tilfælde. Dette er imidlertid ifølge betænkningen ikke muligt. Går afgørelsen ud på, at kumulation ikke kan tillades, indebærer dette i alt fald for så vidt angår krav, for hvilke der ikke er værneting ved retten, at sagen må begynde forfra. Det vil være uhensigtsmæssigt, om denne afgørelse træffes på et sent stadium af sagen. I sagens første faser har retten imidlertid ikke tilstrækkeligt overblik over sagen til at kunne afgøre, om kumulation i netop denne sag vil være hensigtsmæssig. Det vil derfor være nødvendigt, at afgørelsen træffes ud fra en bedømmelse af, om kravene er af en sådan beskaffenhed, at kumulation erfaringsmæssigt er hensigtsmæssig.

Parterne har ikke pligt til at foretage kumulation, selv om der er en sådan sammenhæng mellem kravene, at de kan gøres gældende under én sag. Men retten kan bestemme, at flere sager, der er anlagt ved retten mellem forskellige parter, skal forhandles i forbindelse med hinanden, jf. retsplejelovens § 254 og afsnit 1.4 nedenfor. Retten kan omvendt også bestemme, at flere krav, som ønskes kumuleret, skal behandles hver for sig, selv om betingelserne for kumulation er opfyldt, jf. retsplejelovens § 253 og afsnit 1.3 nedenfor.

1.2.2. Efterfølgende subjektiv kumulation: *adcitation*

En tredjemand kan blive part i en verserende retssag ved, at en af de hidtidige parter inddrager den pågældende som part ved *adcitation*, eller ved, at tredjemand selv beslutter at indtræde i sagen, hvilket kaldes *hovedintervention*. *Adcitation* omtales i dette afsnit, mens *ho-*

vedintervention omtales i afsnit 1.2.3 nedenfor.

Betingelserne for at adcitere tredjemand svarer til betingelserne for oprindelig subjektiv kumulation, jf. retsplejelovens § 250, stk. 2, nr. 1-3, der svarer til retsplejelovens § 250, stk. 1, nr. 1, 4 og 5. Det er overflødigt at gentage betingelserne i § 250, stk. 1, nr. 2 og 3 om stedlig og saglig kompetence for mindst ét krav, da disse betingelser skal være opfyldt for det eller de oprindelige krav i sagen.

Med hensyn til betingelsernes nærmere indhold henvises til afsnit 1.2.1 ovenfor.

Med hensyn til kravet om værneting for alle krav her i landet bemærkes, at reglerne indebærer, at en tredjemand, der har bopæl i et andet EU-land eller i Norge, Island eller Schweiz, kan adciteres i medfør af EF-domskonventionens henholdsvis Luganokonventionens artikel 6, nr. 2. Derimod kan en udenlandsk bosat tredjemand, der har bopæl andetsteds, kun adciteres, hvis der under en selvstændig sag ville være værneting for kravet mod tredjemand her i landet.

Tidligere gjaldt ved adcitation, at krav, der hørte under landsret, slet ikke kunne fremsættes ved byret. Denne regel blev ophævet i 1989 i forbindelse med den ændring af retsplejelovens regler om retternes saglige kompetence i civile sager, som er omtalt i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I s. 158f. Ophævelsen af denne begrænsning betegnes i lovforslagets bemærkninger som en ”ren konsekvensændring” af forslagene til ændringer i reglerne om retternes saglige kompetence (jf. FT 1988-89, till. A, sp. 3583).

Ved efterfølgende subjektiv kumulation gælder yderligere, at de hidtidige parter – men ikke den tredjemand, der ønskes adciteret – kan anmode retten om at afvise den ønskede adcitation, hvis kravet mod tredjemand burde have været inddraget tidligere, jf. retsplejelovens § 250, stk. 5. Efter forberedelsens afslutning kan adcitation kun ske med rettens samtykke. Det anføres i betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 96, at reglen om rettens samtykke til adcitation efter forberedelsens afslutning ”må ses i sammenhæng med” reglerne om ændringer af påstande og anbringender efter forberedelsens afslutning (prækclusion). I modsætning til, hvad der gælder ved objektiv kumulation, jf. retsplejelovens § 249, stk. 4, og afsnit 1.1 ovenfor, er retsplejelovens § 250, stk. 5, imidlertid ikke udformet som en henvisning til præklusionsreglerne, men som en selvstændig regel.

Der findes ikke særlige regler om den processuelle fremgangsmåde for adcitation, hvilket i praksis betyder, at den, der ønsker at adcitere, efter de almindelige regler om søgsmål skal indlevere en stævning til retten med selvstændig påstand, anbringender osv. mod den adciterede.

En *adcitation*, der er sket i første instans, kan opretholdes i ankeinstansen. Sager mod flere sagsøgte – der ikke har været forenet i underinstansen – kan endvidere forenes i ankeinstansen, hvis de almindelige kumulationsbetingelser er opfyldt. Der kan derimod ikke ske *adcitation* i ankeinstansen, således at der inddrages et ikke tidligere påkendt krav mod tredjemand, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 96.

1.2.3. Efterfølgende subjektiv kumulation: hovedintervention

Ud over *adcitation*, hvor tredjemand indstævnes af en af de hidtidige parter, kan tredjemand selv indtræde i en sag, hvilket kaldes *intervention*.

Ved *hovedintervention* indtræder tredjemand i en allerede verserende retssag som *part* og nedlægger dermed en selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand eller gør krav gældende, der har en nær sammenhæng med det oprindelige krav, jf. retsplejelovens § 251.

Ved *biintervention* indtræder tredjemand derimod kun til støtte for en af parterne i sagen, jf. retsplejelovens § 252, og nedlægger dermed ikke nogen selvstændig påstand under sagen. En *biintervenient* er ikke part i sagen, og *biintervention* betegnes ikke som kumulation, da der ikke rejses noget nyt krav i sagen. *Biintervention* er omtalt i afsnit 3.2 nedenfor.

Hovedintervenienten bliver ved sin *intervention* som regel modpart i forhold til både sagsøgeren og sagsøgte, da en hovedintervenient f.eks. kan nedlægge selvstændig påstand om, at det eller dele af det, sagsøgeren kræver af sagsøgte, skal tilfalde hovedintervenienten.

Hovedintervention er ligesom de øvrige muligheder for kumulation, jf. retsplejelovens §§ 249 og 250 og afsnit 1.2.1 og 1.2.2 ovenfor, betinget af, at der er værneting her i landet for interventionskravet, og at dette kan behandles efter samme processuelle regler som de øvrige krav i sagen, jf. retsplejelovens § 251, stk. 1, nr. 1 og 2.

Endvidere er det en betingelse for hovedintervention, at tredjemand vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand, eller at tredjemands krav har en sådan sammenhæng med det oprindelige krav, at kravet bør behandles under sagen, og dette ikke vil medføre væsentlige ulemper for de hidtidige parter, jf. retsplejelovens § 251, stk. 1, nr. 3. Som eksempler på hovedintervention kan nævnes:

UfR 1992.164 Ø: Retssag mellem et konkursbo og en advokat om, hvorvidt advokaten havde fratrukket for meget i salær i forbindelse med udbetalingen af en erstatning for erhvervsevnetab mv.

Skyldneren hovedintervenierede med påstand om, at beløbet tilkom ham personligt, jf. kreditorbeskyttelsen efter retsplejelovens § 513, stk. 1.

UfR 1993.1009 H: Retssag mellem en fagforening og et boligselskab om en eksklusivaf tale (fagforeningen bestred eksklusivaf talem). HK og Boligselskabernes Landsforening hovedintervenierede med påstand om, at fagforeningen skulle anerkende eksklusivaf talem.

UfR 1997.756 H: Retssag mellem beboerne af den herskende ejendom og ejerne af den tjenende ejendom om en servituts beståen. Kommunen hovedintervenierede med påstand om, at sagsøgerne skulle anerkende, at servitutten var bortfaldet.

UfR 1999.1621 SH: Retssag mellem varemærkeindehaver og Patentankenævnet, der efter klage fra en anden virksomhed havde ophevet varemærkeregistreringen. Den anden virksomhed hovedintervenierede med påstand om stadfæstelse af Patentankenævnets afgørelse.

Med hensyn til saglig kompetence er det som udgangspunkt tilstrækkeligt, at retten er saglig kompetent med hensyn til mindst ét af de oprindelige krav i sagen. Hvis retten ikke har saglig kompetence til at behandle hovedinterventionskravet under en selvstændig sag, har retten dog en skønsmæssig beføjelse til at henvise kravet til rette domstol, idet byretten dog ikke kan henvise et krav til landsret, og landsretten ikke kan henvise et krav til byret, jf. retsplejelovens § 251, stk. 2. Realiteten er således, at henvisning kun kan ske til og fra Sø- og Handelsretten eller til boligretten.

Det fremgår ikke klart af forarbejderne, hvorfor retsplejelovens § 251, stk. 2, er udformet på denne måde, der adskiller sig de tilsvarende bestemmelser vedrørende objektiv kumulation (retsplejelovens § 249, stk. 3) og oprindelig subjektiv kumulation samt adcitation (retsplejelovens § 250, stk. 4) såvel i disses nuværende som tidligere (før 1989) formulering. Det anføres i betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 100, at hovedintervention i modsætning til de dagældende regler bør kunne ske i landsretssager, selv om hovedintervenientens krav hører under byret, men det fremgår ikke, hvorfor hovedintervenienten skal have et absolut krav herpå, når det ved objektiv kumulation fra sagsøgerens side og ved adcitation er overladt til rettens skøn, om et krav, der isoleret set hører under byret, kan inddrages i en landsretssag.

Retten kan efter anmodning fra en af de hidtidige parter afvise interventionskravet, såfremt indtræden burde være sket tidligere, jf. retsplejelovens § 251, stk. 3. Efter forberedelsens afslutning kan indtræden i sagen kun ske med rettens samtykke. Disse regler svarer ganske til, hvad der gælder ved adcitation, jf. retsplejelovens § 250, stk. 4, og afsnit 1.2.2 ovenfor.

Hovedintervention sker ved indlevering af stævning til retten, jf. § 251, stk. 1, indledningen.

Hovedintervention kan kun ske i første instans. Er hovedintervention sket i første instans, kan kumulationen opretholdes i ankeinstansen.

1.2.4. Behandling af sager med flere parter

Retsplejeloven indeholder ingen regler om det indbyrdes forhold mellem flere parter, som optræder på samme side i en kumuleret sag. Under sagen optræder den enkelte part uafhængigt af de andre. Hver af parterne nedlægger en selvstændig påstand, gør sine anbringender gældende og angiver, hvilke beviser han eller hun vil føre. Hver part kan stille spørgsmål også til andre parter end sin modpart og til de vidner, som føres af andre parter, og kan i sin procedure også påberåbe sig de beviser, som andre parter har ført.

Parterne træffer hver for sig bestemmelse om anke af dommen og kan kun anke afgørelsen af krav fremsat af eller mod parten. Dommen kan kun ændres i forhold til de parter, som er omfattet af anken.

Der ses ikke i forarbejder, retspraksis eller litteratur at være taget klart stilling til, om en part i alle tilfælde skal anses som part i relation til afgivelse af forklaring og edition uden hensyn til, om det forhold, som forklaringen vedrører, eller med hensyn til hvilket der søges edition, har betydning for partens eget krav. Spørgsmålet er navnlig, om der kan blive tale om vidnetvang, idet fakultativ procesuel skadevirkning vanskeligt kan tænkes, hvis forklaringen eller editionen ikke har betydning for partens krav.

I litteraturen henvises til UfR 1893.160 H, hvor en af appellanterne fik adgang til at føre den anden appellant som vidne under henvisning til, at søgsmålet mod dem ikke fuldstændig hvilede på samme grundlag. Denne afgørelse kan imidlertid være påvirket af, at der før retsplejeloven ikke mod modpartens protest var adgang til at afgive partforklaring, og at der således ikke var noget alternativ til en vidneforklaring. Afgørelsen angik under alle omstændigheder ikke vidnepligt, endsige vidnetvang, men derimod selve adgangen for én part til at føre en anden part som vidne under sagen.

Munch-Petersen antog under henvisning til den nævnte højesteretsafgørelse fra 1893, at muligheden for at føre parterne i en kumuleret sag som vidner for eller imod hinanden næppe kunne være udelukket, i hvert fald for så vidt søgsmålet i forhold til de forskellige parter ikke hviler på ganske samme grundlag (Den danske Retspleje I, 2. udg. 1923, s. 202).

Gomard har antaget, at afhøring af en part i en kumuleret sag om forhold, der kan have betydning for partens krav, kun kan ske efter

partsreglerne (Civilprocessen, 5. udg. 2001, s. 515). Gomard nævner ikke udtrykkeligt afhøring om forhold, der ikke kan have betydning for partens krav.

Zahle har antaget, at en part i en kumuleret sag kan afhøres som vidne, hvis afhøringen udelukkende har betydning for andre parter krav (Juristen 1979 s. 319f).

Det fremgår af det svenske lovforslag om gruppespørgsmål, at spørgsmålet om, hvorvidt en part i en kumuleret sag behandles som part eller vidne i relation til afgivelse af forklaring og edition, er overladt til retsanvendelsen. Det anføres endvidere i lovforslaget, at spørgsmålet bør løses på samme måde i forhold til gruppemedlemmerne i et gruppespørgsmål, og at det f.eks. ikke bør være udelukket, at et gruppemedlem behandles som vidne i hvert fald med hensyn til individuelle spørgsmål, som er helt uden betydning for prøvelsen af gruppemedlemmets eget krav (Prop. 2001/02:107 s. 104 og 154).

1.3. Adskillelse af krav

Efter retsplejelovens § 253 kan retten bestemme, at enkelte af sagens krav eller spørgsmål skal gøres til genstand for særskilt forhandling eller påkendelse. Efter bestemmelsens stk. 1 har retten adgang til at træffe bestemmelse om særskilt forberedelse eller domsforhandling om en del af det krav, som sagen angår, eller om ét af flere krav eller spørgsmål, som sagen omfatter, og efter stk. 2 har retten en tilsvarende adgang til at træffe særskilt afgørelse om en del af et krav eller ét af flere krav eller spørgsmål, som sagen omfatter. Bestemmelsen giver ikke retten adgang til at udskille et krav af sagen, således at det må gøres gældende ved et nyt selvstændigt søgsmål, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 113.

Bestemmelsen, som blev indført ved lov nr. 260 af 8. juni 1979, sigtede mod en samling og forenkling af de hidtil gældende regler, som var spredt rundt om i retsplejeloven. Bestemmelsen angår både formalitets- og realitetsspørgsmål, da Retsplejerådet ikke fandt det hensigtsmæssigt at opstille ufravigelige regler om, på hvilket stadium af sagen formalitetsspørgsmål skal forhandles og påkendes, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 115. Rådet anførte, at det i stedet bør overlades til retten at skønne over, på hvilket stadium behandling af sådanne spørgsmål mest hensigtsmæssigt kan ske. Herved opnåede man samtidig, at der på dette punkt kunne opstilles fælles regler om realitetsspørgsmål og formalitetsspørgsmål, således at det ved reglerens anvendelse er unødvendigt at tage stilling til, om det foreliggende spørgsmål hører under sagens realitet eller formalitet.

Efter de tidligere regler i retsplejelovens § 286, stk. 2 og 3, kunne

rettens afgørelse om, hvorvidt realitetsspørgsmål skulle forhandles eller påkendes særskilt, ikke indbringes for højere ret, mens afgørelser om, hvorvidt formalitetsspørgsmål skulle forhandles eller påkendes særskilt, frit kunne indbringes for højere ret. Eftersom det er af stor betydning for parterne, om der inden for sagens realitet sker særskilt forhandling eller påkendelse af enkelte krav, dele af krav eller enkelte spørgsmål, fandt Retsplejerådet det ikke rimeligt, at parterne blev afskåret fra at kære afgørelser om, hvorvidt der skulle ske særskilt forhandling eller påkendelse. I overensstemmelse hermed indeholder § 253 ingen begrænsninger i kæreadgangen vedrørende rettens afgørelser om, hvorvidt der skal ske særskilt forhandling eller påkendelse.

Adgangen til adskillelse af krav med hensyn til realitetsspørgsmål er begrundet i, at det undertiden kan være hensigtsmæssigt, at en del af sagen afgøres særskilt, og at det i den forbindelse er praktisk at afholde retsmøder, hvor alene denne del af sagen behandles. Dette gælder f.eks., hvor man regner med, at det vil være hensigtsmæssigt at opdele en erstatningssag, således at der træffes særskilt afgørelse om spørgsmålet om erstatningspligt, mens spørgsmålet om erstatningens størrelse udskydes til senere afgørelse. Adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt forhandling bør derfor være mindst lige så vid som adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt påkendelse. Selv om det ikke måtte være hensigtsmæssigt at opdele påkendelsen af en erstatningssag, vil det ofte kunne være praktisk at opdele domsforhandlingen, således at man i retsmødet først gør behandlingen af spørgsmålet om erstatningspligt færdig og derefter går over til at behandle spørgsmålet om erstatningens størrelse. Efter Retsplejerådets opfattelse ville det praktiske behov for opdeling være tilgodeset, hvis man gav adgang til særskilt forhandling om dele af et krav, om enkelte krav og om enkelte spørgsmål. Rådet fandt ikke, at en yderligere opdeling – f.eks. således at man tillod særskilt forhandling vedrørende et enkelt bevisstema – ville være hensigtsmæssigt, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 110.

Med hensyn til særskilt påkendelse må der tages stilling til tre spørgsmål. Det først spørgsmål er, i hvilket omfang man bør tillade særskilt afgørelse vedrørende enkelte dele af en sag (afsnit 1.3.1). Det andet spørgsmål er, i hvilket omfang sådanne afgørelser bør kunne tvangsfuldbyrdes (afsnit 1.3.2). Det sidste spørgsmål er, i hvilket omfang sådanne afgørelser bør kunne appelleres særskilt (afsnit 1.3.3).

Det andet og tredje spørgsmål har nær sammenhæng. Pålægger afgørelsen en part at betale et beløb, taler afgørende hensyn til denne part for, at afgørelsen ikke bør kunne fuldbyrdes, uden at parten har haft adgang til at få afgørelsens rigtighed prøvet ved højere ret. Be-

svarelsen af det andet og tredje spørgsmål har også betydning for besvarelsen af det første spørgsmål. Kan en særskilt afgørelse hverken fuldbyrdes eller appelleres, formindskes den praktiske betydning af en bestemmelse om særskilt påkendelse væsentligt. Mod at tillade særskilt appel af en afgørelse vedrørende en del af en sag, taler i mange tilfælde, at appelbehandlingen vil kunne medføre en forhaling af påkendelsen af den øvrige del af sagen, idet sagen ofte vil blive udsat, indtil resultatet af appel foreligger, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 110f.

1.3.1. Særskilt påkendelse

Særskilt påkendelse af en del af et krav

Hvad angår særskilt påkendelse af en del af et krav, bør retten i almindelighed kun træffe en sådan bestemmelse, hvis betingelserne for udstykning af kravet er opfyldt, eller modparten har anerkendt den pågældende del af kravet, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 111. Retsplejerådet overvejede, om adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt påkendelse udtrykkeligt burde begrænses til de to nævnte tilfælde, men fandt det ikke hensigtsmæssigt, da det ikke var muligt at opstille skarpe kriterier for, hvornår udstykning kunne ske. Udstykning antages i almindelighed at kunne ske, hvor det er rimelig begrundet i anerkendelsesværdige interesser hos fordringshaveren og ikke medfører for store byrder for skyldneren.

Særskilt påkendelse af ét af flere krav

Hvad angår særskilt påkendelse af ét af flere krav, der er forenede under en sag, har det navnlig betydning, om kravene er uafhængige af hinanden. Er de forenede krav uafhængige af hinanden, således at der kan tages stilling til hvert af kravene for sig, uden at der tages stilling til de øvrige krav, indebærer adgangen til særskilt appel af en afgørelse vedrørende et af kravene ikke risiko for forhaling af påkendelsen af de øvrige krav, idet udfaldet af appellen ikke er af betydning for påkendelsen af de øvrige krav.

Anlægger en entreprenør sag mod en byggeherre til betaling dels af restbeløbet ifølge entreprisekontrakten, dels af et beløb til dækning af ekstraarbejder udført efter regning, ville det kunne være hensigtsmæssigt at udskille det førstnævnte krav til særskilt påkendelse, hvis bevisførelsen vedrørende dette krav er af ringe omfang, mens stillingtagen til det andet krav forudsætter en omfattende bevisførelse. Selv om afgørelsen vedrørende det førstnævnte krav appelleres, vil der ikke være grund til at udsætte resten af sagen, idet udfaldet af appellen vil være uden betydning for afgørelsen af kravet vedrørende ekstraarbejder. De forenede kravs uafhængighed af hinanden bør derfor indgå i vurderingen af, om en sag bør opdeles på denne måde,

jf. betænkning nr. 698/1973 s. 111f.

Har de forenende krav derimod en sådan sammenhæng, at stillingtagen til et af kravene forudsætter stillingtagen til et af de andre krav, vil adgangen til særskilt appel af en afgørelse vedrørende et af kravene betyde en risiko for forhaling af påkendelsen af de øvrige krav.

Anlægger en fordringshaver sag dels mod skyldneren, dels mod en kautionist for fordringen, vil det kunne være hensigtsmæssigt at udskille kravet mod skyldneren til særskilt påkendelse, hvis bevisførelsen vedrørende dette krav er af ringe omfang, mens der skal ske en omfattende bevisførelse vedrørende kravet mod kautionisten, f.eks. fordi denne bestrider, at kautionen omfatter den pågældende fordring. Appelleres afgørelsen vedrørende kravet mod skyldneren, vil behandlingen af kravet mod kautionisten ofte blive udsat, idet det vil være tidsspilde at tage stilling til kautionistens indsigelser, så længe man ikke ved, om der består et krav mod skyldneren.

Denne risiko for forhaling bør dog ikke medføre, at fuldbyrdelse og appel af afgørelser vedrørende enkelte krav afskæres, idet formålet med at udskille kravene til særskilt påkendelse i så fald ikke ville blive nået. Risiko for forhaling bør derimod indgå i rettens overvejelser af, om der bør ske særskilt afgørelse vedrørende enkelte krav. I eksemplet med skyldneren og kautionisten må risikoen for forhaling således afvejes i forhold til fordringshaverens betydelige interesse i hurtigt at få en eksigibel afgørelse vedrørende kravet mod skyldneren.

Særskilt påkendelse af hovedkrav og modkrav

De ovenfor anførte overvejelser finder ikke anvendelse på hovedkrav og modkrav. Dette skyldes den særlige sammenhæng, der består mellem sådanne krav. Det ville i almindelighed ikke være rimeligt at udskille et hovedkrav til særskilt påkendelse, således at der gives eksigibel dom for kravet, idet fordringshaveren ifølge modkravet herigennem dels bliver tvunget til at skaffe midler til betaling af hovedkravet, selv om han eller hun – som følge af modkravet – ikke skylder fordringshaveren ifølge hovedkravet noget beløb eller kun et mindre beløb, dels bliver udsat for risiko for ikke at kunne opnå betaling, når han eller hun til sin tid får dom for modkravet. Tilsvarende vil det i almindelighed ikke være rimeligt, at et modkrav, der er fremsat med påstand om selvstændig dom, udskilles til særskilt påkendelse, således at der gives eksigibel dom for kravet.

Retsplejerådet overvejede, om dette burde føre til, at man begrænsede adgangen til særskilt påkendelse, eller til, at man – ligesom efter hidtil gældende ret – fastsatte begrænsninger i adgangen til at fuldbyrde særskilte afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav.

Da der kan forekomme tilfælde, hvor det er hensigtsmæssigt at udskille hovedkrav eller modkrav til særskilt påkendelse, selv om der ikke kan tillægges den særskilte afgørelse eksigibilitet, foretrak man den sidstnævnte løsning.

Særskilt påkendelse af enkelte spørgsmål

Med hensyn til særskilt påkendelse af enkelte af sagens spørgsmål, fandt Retsplejerådet, at en adgang hertil må anses for hensigtsmæssigt, og at dette navnlig er praktisk, hvor der er mulighed for, at den afgørelse, der træffes, afslutter sagens behandling i den pågældende instans, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 113. Dette kan belyses gennem et par eksempler:

Eksempel 1

A anlægger sag mod B med påstand om en erstatning på 4.500.000 kr., idet han principalt gør gældende, at B er erstatningspligtig efter en regel om objektivt ansvar, subsidiært at B er erstatningspligtig efter culpa-reglen. B påstår frifindelse, idet han gør gældende, at der ikke foreligger grundlag for erstatningspligt, men gør ikke indsigelse mod erstatningskravets størrelse. Stillingtagen til anbringendet om objektivt ansvar kræver ikke bevisførelse, mens stillingtagen til anbringendet om ansvar efter culpa-reglen kræver afhøring af en lang række vidner. Det kan her være praktisk at udskille spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger erstatningspligt efter en regel om objektivt ansvar, til særskilt påkendelse. Kommer afgørelsen til at gå ud på, at der foreligger erstatningspligt, er sagen dermed afgjort i den pågældende instans.

Eksempel 2

A anlægger sag mod B med påstand om betaling af 1.500.000 kr. for en leveret maskine. B gør ikke indsigelse mod beløbets størrelse, men påstår frifindelse, idet hun principalt gør gældende, at hun ikke har købt maskinen, men alene fået denne på prøve, og subsidiært, at maskinen er behæftet med sådanne mangler, at hun er berettiget til at hæve købet. Stillingtagen til anbringendet om, at der ikke er indgået nogen aftale om køb, kræver afhøring af parterne og et enkelt vidne, mens stillingtagen til anbringendet om, at B er berettiget til at hæve købet, kræver optagelse af et – bekosteligt – syn og skøn. Det vil her være praktisk at udskille spørgsmålet om, hvorvidt der er indgået en aftale om køb, til særskilt påkendelse. Kommer afgørelsen til at gå ud på, at en sådan aftale ikke er indgået, er sagen hermed afgjort i den pågældende instans, og man har sparet udgifterne til syn og skøn.

Der kan endvidere forekomme tilfælde, hvor særskilt påkendelse af enkelte af sagens spørgsmål kan være hensigtsmæssig, selv om der ikke er mulighed for, at den afgørelse, der træffes, afslutter sagens behandling i den pågældende instans. Dette kan belyses af følgende eksempel:

Eksempel 3

A, der er kommet alvorligt til skade ved et faldulykke, anlægger sag mod B med påstand om erstatning. B erkender at være erstatningspligtig, men påstår erstatningen nedsat, idet han gør gældende, at der foreligger egen skyld fra A's side. Stillingtagen til størrelsen af A's erstatningskrav kan først ske, når det efter nogen tid – f.eks. et år – kan konstateres, om der vil blive tale om invaliditet. Det vil i så fald være hensigtsmæssigt at træffe særskilt afgørelse af spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger egen skyld, mens parterne og vidnerne endnu kan erindre ulykkens enkeltheder.

Ved vurderingen af adgangen til at træffe særskilt afgørelse om enkelte af sagens spørgsmål, fandt Retsplejerådet, at det endvidere må tages i betragtning, at en bestemmelse om særskilt påkendelse kan påvirke sagens udfald. Dette kan belyses gennem et eksempel:

Eksempel 4

Den i eksempel 2 nævnte sag behandles ved landsretten. En af landsrettens tre dommere mener, at der er indgået aftale om køb, men at B er berettiget til at hæve. En af dommerne mener ligeledes, at der er indgået aftale om køb, men finder, at B ikke er berettiget til at hæve. Den tredje dommer mener ikke, at der er indgået aftale om køb, men finder at B – hvis aftale om køb er indgået – ikke er berettiget til at hæve. Pådømmes B's to anbringender under ét, vil hun blive frifundet, idet der efter "resultatmetoden" er flertal herfor. Sker der særskilt påkendelse af anbringendet om, at aftale om køb ikke er indgået, vil der være flertal for at forkaste dette anbringende. Ved påkendelse af den resterende del af sagen vil der være flertal for også at forkaste B's anbringende om, at hun er berettiget til at hæve. B vil derfor blive dømt til at betale.

Retsplejerådet anfører i forlængelse heraf, at tilfælde af denne karakter er så sjældent forekommende, at muligheden for påvirkning af sagens udfald ikke bør stille sig hindrende i vejen for en bestemmelse om særskilt påkendelse, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 114.

1.3.2. Tvangsfuldbyrdelse

Retsplejelovens § 253, stk. 3, bestemmer, at særskilte afgørelser om modkrav eller krav, over for hvilke der er fremsat modkrav, kun kan fuldbyrdes, hvis retten i afgørelsen har truffet bestemmelse om, at afgørelsen mod eller uden sikkerhedsstillelse skal kunne fuldbyrdes for en del eller i sin helhed. Det samme gælder særskilte afgørelser om enkelte af sagens spørgsmål, der ikke afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

De særskilte afgørelser, der er opregnet i § 253, stk. 3, kan således som udgangspunkt først fuldbyrdes efter, at retten også har afgjort de dele af sagen, som er udskilt til senere afgørelse. Retten kan dog i den særskilte afgørelse bestemme, at en særskilt afgørelse, der er omfattet af stk. 3, skal kunne fuldbyrdes uden at afvente afgørelsen af de øvrige dele af sagen. Retten kan i den forbindelse bestemme, at fuldbyrdelse kun kan ske mod sikkerhedsstillelse, og retten kan også bestemme, at den særskilte afgørelse kun for en dels vedkommende skal kunne fuldbyrdes uden at afvente de øvrige dele af sagen.

Det følger modsætningsvis af § 253, stk. 3, at andre særskilte afgørelser kan fuldbyrdes efter de almindelige regler i retsplejelovens §§ 480 og 481. Det drejer sig om følgende afgørelser: (1) afgørelser om en del af et krav, (2) afgørelser af enkelte krav, bortset fra hovedkrav og modkrav, og (3) afgørelser af enkelte spørgsmål, hvad enten der er tale om realitets- eller formalitetsspørgsmål, for så vidt afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

Med hensyn til fuldbyrdelse af afgørelser om en del af et krav fandt Retsplejerådet det i lyset af adgangen til særskilt appel, jf. herom afsnit 1.3.3 nedenfor, ubetænkeligt at tillade, at afgørelserne fuldbyrdes efter almindelige regler. I øvrigt ville formålet med adgangen til at træffe bestemmelse om særskilt afgørelse vedrørende en del af et krav ikke blive nået, hvis en afgørelse, der pålagde modparten at betale en del af kravet, ikke kunne gennemtvinges gennem tvangsfuldbyrdelse, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 111.

Med hensyn til fuldbyrdelse af afgørelser om enkelte krav, bortset fra modkrav og hovedkrav, fandt Retsplejerådet, at de ligesom efter de hidtil gældende regler skulle kunne fuldbyrdes efter almindelige regler.

Baggrunden for særreglen vedrørende hovedkrav og modkrav er den særlige sammenhæng, der som nævnt ovenfor i afsnit 1.3.1 består mellem sådanne krav. Dette førte til, at Retsplejerådet foreslog, at særskilte afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav kun skulle kunne fuldbyrdes, hvis retten havde truffet bestemmelse her-

om. Rådet anførte, at retten burde kunne bestemme, at kun en del af modkravet eller hovedkravet skulle kunne fuldbyrdes. Er der overfor et hovedkrav på 100.000 kr. fremsat et modkrav på 60.000 kr., og findes hovedkravet ved særskilt påkendelse at være berettiget, vil det være ubetænkeligt at give eksigibel dom for 40.000 kr. af hovedkravet. Er der overfor et hovedkrav på 80.000 kr. fremsat et modkrav på 130.000 kr. med påstand om selvstændig dom, og findes modkravet ved særskilt påkendelse at være berettiget, vil det tilsvarende være ubetænkeligt at give eksigibel dom for 50.000 kr. af modkravet. Rådet mente, at retten endvidere – i overensstemmelse med hidtil gældende ret – burde kunne bestemme, at fuldbyrdelse af modkravet eller hovedkravet kan ske mod sikkerhedsstilling. En bestemmelse herom vil f.eks. kunne være praktisk, hvor hovedkravet klart er berettiget, mens modkravet er tvivlsomt og kræver omfattende bevisførelse, og skyldneren ifølge modkravet økonomisk står på svage fødder. Rådet pegede i øvrigt på, at retten burde være særlig varsom med at træffe bestemmelse om fuldbyrdelse af særskilt pådømte hovedkrav og modkrav, hvor den materielle rets betingelser for modregning var opfyldt, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 112.

Retsplejerådet fandt, at en afgørelse vedrørende et enkelt spørgsmål, der afslutter sagens behandling i den pågældende instans, ligesom efter hidtil gældende ret burde kunne tvangsfuldbyrdes efter almindelige regler, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 114.

Rådet fandt det derimod tvivlsomt, om afgørelser vedrørende enkelte spørgsmål i øvrigt burde kunne tvangsfuldbyrdes efter almindelige regler. Normalt vil der ikke kunne blive tale om fuldbyrdelse af sådanne afgørelser, idet de intet indeholder, der kan være genstand for fuldbyrdelse. De nævnte afgørelser kan dog indeholde bestemmelser om sagsomkostninger, jf. herved retsplejelovens § 320, stk. 1. Med henblik herpå foreslog rådet, at retten – ligesom efter hidtil gældende ret – skal kunne bestemme, at sådanne afgørelser kan fuldbyrdes.

Formalitetsafgørelser kunne efter hidtil gældende ret fuldbyrdes efter almindelige regler. Fuldbyrdelse kom kun på tale, hvis afgørelsen indeholdt bestemmelser om sagsomkostninger, og dette ville normalt kun være tilfældet, hvis afgørelsen afsluttede rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen, jf. retsplejelovens § 320, stk. 1. Retsplejerådet foreslog derfor at opstille samme regel som om særskilte afgørelser vedrørende enkelte realitetsspørgsmål, nemlig at fuldbyrdelse uden videre kan ske, hvis afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen, mens der i andre tilfælde kun kan ske fuldbyrdelse, hvis retten har truffet bestemmelse herom i afgørelsen, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 115.

1.3.3. Appel

Retsplejelovens § 253, stk. 4, bestemmer, at de afgørelser, der er nævnt i stk. 3, først kan indbringes for højere ret i forbindelse med den endelige afgørelse i sagen, medmindre afgørelsen kan fuldbyrdes, eller den højere ret har tilladt, at afgørelsen indbringes særskilt.

Stk. 3 omfatter særskilte afgørelser om modkrav eller krav, over for hvilke der er fremsat modkrav, samt særskilte afgørelser om enkelte af sagens spørgsmål, der ikke afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

Disse afgørelser kan således som udgangspunkt først indbringes for højere ret i forbindelse med den endelige afgørelse i sagen. I medfør af stk. 3 kan der dog i afgørelsen være truffet bestemmelse om, at afgørelsen kan fuldbyrdes uden at afvente afgørelsen af de øvrige dele af sagen, og i så fald kan afgørelsen appelleres efter almindelige regler. Adgangen til appel efter almindelige regler må antages at stå åben, uanset om bestemmelsen om fuldbyrdelse er betinget af sikkerhedsstilling og/eller er begrænset til en del af afgørelsen.

Det følger modsætningsvis af § 253, stk. 4, at andre særskilte afgørelser kan appelleres efter de almindelige regler i retsplejelovens kapitel 36 og 37. Det drejer sig om følgende afgørelser: (1) afgørelser om en del af et krav, (2) afgørelser af enkelte krav, bortset fra hovedkrav og modkrav, og (3) afgørelser af enkelte spørgsmål, hvad enten der er tale om realitets- eller formalitetsspørgsmål, for så vidt afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller et af kravene i sagen.

I de tilfælde, hvor en særskilt afgørelse som udgangspunkt først indbringes for højere ret i forbindelse med den endelige afgørelse i sagen, kan appelinstansen tillade, at afgørelsen indbringes særskilt. Anmodningen om appeltilladelse skal indgives til appelinstansen inden udløbet af den almindelige appelfrist, jf. stk. 4, 2. pkt. Meddeles der appeltilladelse, skal sagen indbringes for den overordnende ret inden 4 uger, jf. stk. 4, 3. pkt.

Et kæreskrift anses som en anmodning om appeltilladelse, selv om kæreskriftet ikke indeholder en udtrykkelig angivelse heraf, jf. Højesterets afgørelse gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen 2004 s. 1612. Det samme må antages at gælde en ankestævning.

Der kan ikke dispenseres fra fristen for at anmode om appeltilladelse. En særskilt afgørelse, der ikke kan appelleres uden appeltilladelse, kan imidlertid i givet fald indbringes for højere ret efter almindelige regler i forbindelse med den endelige afgørelse af sagen.

Appel af afgørelser om en del af et krav

Det fremgår af betænkning nr. 698/1973 s. 111, at Retsplejerrådet fandt, at der ikke kunne anføres væsentlige grunde imod at tillade særskilt appel af afgørelser vedrørende en del af et krav. Navnlig syntes hensynet til ikke at forhale påkendelsen af den resterende del af sagen ikke at komme i betragtning. Er der tvist om kravet, vil en opdeling af kravet i almindelighed kun komme på tale, når der – af andre grunde end appelbehandling – vil gå lang tid, inden der kan tages stilling til den sidste del af kravet, f.eks. hvor der er tale om et krav på erstatning for personskade. Skyldes opdelingen, at modparten har anerkendt den pågældende del af kravet, er spørgsmålet om appelbehandling uden praktisk betydning. Det blev derfor foreslået, at de nævnte afgørelser skulle kunne appelleres efter sædvanlige regler.

Appel af afgørelser om ét af flere krav

Hvad angår særskilt appel af en afgørelse om ét af flere krav, bemærkede Retsplejerrådet, at hvis de forenede krav er uafhængige af hinanden, således at der kan tages stilling til hvert af kravene for sig, uden at der tages stilling til de øvrige krav, indebærer adgangen til særskilt appel af en sådan afgørelse ikke risiko for forhaling af påkendelsen af de øvrige krav, idet udfaldet af appel ikke er af betydning for påkendelsen af de øvrige krav, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 111f.

Har de forenede krav derimod en sådan sammenhæng, at stillingen tagen til et af kravene forudsætter stillingen tagen til et af de andre krav, vil adgangen til særskilt appel af en afgørelse vedrørende et af kravene betyde en risiko for forhaling af påkendelsen af de øvrige krav. Retsplejerrådet fandt dog ikke, at denne risiko for forhaling burde medføre, at appel af afgørelser vedrørende enkelte krav blev afskåret, idet formålet med at udskille kravene til særskilt påkendelse i så fald ikke ville blive nået. Derimod fandt Retsplejerrådet, at risikoen for forhaling bør indgå i rettens overvejelser af, om der bør ske særskilt afgørelse vedrørende enkelte krav, jf. herved afsnit 1.3.1 ovenfor.

Appel af afgørelser om hovedkrav og modkrav

Særskilt appel vedrørende hovedkrav eller modkrav medfører i almindelighed ikke nogen risiko for forhaling af påkendelsen af det resterende krav. Det har normalt intet formål at udsætte behandlingen af et modkrav for at afvente udfaldet af en appel af en særskilt afgørelse vedrørende hovedkravet. Retsplejerrådet fandt, at appel derfor i alt fald burde kunne ske, hvis retten havde bestemt, at den særskilte afgørelse skulle kunne fuldbyrdes. Om der i øvrigt burde kun-

ne ske særskilt appel af afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav, var efter rådets opfattelse tvivlsomt. Når afgørelsen ikke kunne fuldbyrdes, var der næppe i almindelighed nogen større trang til særskilt appel. I så fald burde samlet appel foretrækkes, idet samlet appel som oftest ville være mindre bekostelig end særskilt appel af to afgørelser. Imidlertid kunne det ikke udelukkes, at der kunne forekomme tilfælde, hvor der var praktisk trang til særskilt appel af afgørelser vedrørende hovedkrav eller modkrav, selv om afgørelserne ikke kunne fuldbyrdes. Retsplejerådet foreslog derfor, at det blev overladt til den overordnede ret at afgøre, om appel kunne ske, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 113.

Appel af afgørelser om enkelte spørgsmål

Retsplejerådet fandt, at en afgørelse vedrørende et enkelt spørgsmål, der afslutter sagens behandling i den pågældende instans, ligesom efter hidtil gældende ret burde kunne appelleres efter almindelige regler, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 114.

Rådet fandt det derimod tvivlsomt, om afgørelser vedrørende enkelte spørgsmål i øvrigt burde kunne appelleres efter almindelige regler. Adgang til særskilt appel af afgørelser vedrørende enkelte spørgsmål kan medføre risiko for forhaling af påkendelsen af de øvrige spørgsmål i sagen. Tænker man sig, at der i den i eksempel 2 i afsnit 1.3.1 ovenfor nævnte sag sker særskilt appel af afgørelsen om, hvorvidt aftale om køb er indgået, vil det være spild af tid og penge at tage spørgsmålet om, hvorvidt B er berettiget til at hæve, under påkendelse, inden man kender udfaldet af appelsagen. Har retten bestemt, at afgørelsen skal kunne fuldbyrdes, bør appel dog kunne ske. Særskilt appel syntes også i andre tilfælde at burde kunne komme på tale. I praksis havde der navnlig vist sig trang til særskilt appel af afgørelser af, hvorvidt der foreligger erstatningspligt. I sådanne tilfælde vil hensynet til ikke at forhale påkendelsen af den resterende del af sagen i almindelighed ikke gøre sig gældende, idet der normalt vil gå nogen tid, inden der kan tages stilling til spørgsmålet om erstatningens størrelse. Da det ikke syntes muligt i lovteksten at angive, i hvilke tilfælde appel burde kunne ske, foreslog Retsplejerådet, at det blev overladt til den overordnede ret at afgøre, om appel kan ske, jf. betænkning nr. 698/1973 s. 114.

Appel af formalitetsafgørelser

Tidligere kunne særskilte afgørelser vedrørende sagens formalitet frit appelleres, medmindre et appelforbud havde særlig hjemmel. Dette blev ændret ved lov nr. 339 af 10. juni 1998, som bygger på Retsplejerådets betænkning nr. 1348/1997 om instansordningen i civile retssager. Efter lovændringen kan særskilte afgørelser om

formalitetsspørgsmål kun appelleres i samme omfang som særskilte afgørelser om realitetsspørgsmål, dvs. hvis afgørelsen afslutter rettens behandling af sagen eller ét af kravene i sagen, hvis retten i afgørelsen har bestemt, at den kan fuldbyrdes, eller hvis appelinstansen tillader appel.

Som begrundelse for ændringen af reglerne om appel af delafgørelser om formalitetsspørgsmål anførte Retsplejerådet, at de hensyn, der ligger bag kravet om, at delafgørelser, der ikke kan fuldbyrdes, kun kan appelleres med appelinstansens tilladelse, i lige så høj grad gør sig gældende for så vidt angår afgørelser om sagens formalitet som vedrørende sagens realitet, jf. betænkning nr. 1348/1997 s. 54. Retsplejerådet fandt derfor, at der ikke var behov for at opretholde sondringen mellem formalitet og realitet, som i praksis kan være vanskelig at træffe.

Ændringen indebærer, at der i stedet må sondres mellem afgørelser, der har karakter af delafgørelser efter retsplejelovens § 253, og andre afgørelser under sagens gang. Der foreligger efterhånden en række afgørelser herom, men der gives sjældent nogen egentlig begrundelse for, hvorfor en afgørelse anses som en delafgørelse efter § 253 eller ikke. Sagt på en anden måde tager retspraksis navnlig stilling til en række enkelttilfælde, og det er vanskeligt af retspraksis at udlede generelle retningslinjer.

Følgende afgørelser er anset som delafgørelser efter § 253: kendelse om ikke at afvise en retssag som følge af manglende international kompetence (UfR 2002.1980 Ø), kendelse om ikke at afvise eller udsætte en forældremyndighedssag på grund af international litispens (T:FA 2002.117) og kendelse om at henvise en retssag til rette stedlige værneting (UfR 1999.383 H).

Følgende afgørelser er ikke anset som delafgørelser efter § 253: kendelse om ikke at afvise en retssag som følge af manglende indlevering af endeligt påstandsdokument (UfR 2004.2641 Ø), kendelse om ikke at henvise en sag til landsretten efter retsplejelovens § 226 (UfR 2000.1299 H), kendelse om at tillægge et sagsanlæg opsættende virkning (UfR 1999.977 H) og beslutning om, at en adcitationssag var afsluttet også for så vidt angår en friholdelsespåstand nedlagt af én adciteret mod to andre adciterede efter, at adcitanten havde hævet sagen mod disse to adciterede (UfR 1999.234 H).

I lyset af denne praksis synes en delafgørelse at kunne defineres som en afgørelse, der gør endelig op med en af flere påstande eller et af flere anbringender til støtte for en påstand.

1.4. Samlet behandling af sager

Bestemmelsen handler om *rettens* adgang til at forene sager. Retten kan efter retsplejelovens § 254 bestemme, at flere sager, der er anlagt ved retten mellem samme eller forskellige parter, skal forhandles i forbindelse med hinanden, jf. § 254, 1. pkt.

Bestemmelsen, som blev indført ved lov nr. 260 af 8. juni 1979, afløste den tidligere gældende § 286, stk. 1, der som hovedregel kun gav retten adgang til sammenlægning, hvis dette ikke stred mod de almindelige betingelser for kumulation i §§ 249 og 250. Det fremgår af betænkning nr. 678/1978 om behandling af borgerlige sager s. 117, at Retsplejerådet fandt de dagældende begrænsninger i rettens adgang til at forene sager uheldige. Retsplejerådet fandt, at flere sager, der er anlagt ved samme ret, burde kunne forhandles i forbindelse med hinanden, hvor retten finder fælles behandling hensigtsmæssig.

Sagerne skal behandles som to eller flere sager, og bestemmelsen gør derfor ikke indgreb i de normale kompetenceregler.

Der er således ikke hjemmel i retsplejelovens § 254 til at henvise en sag til en anden byret mod sagsøgerens protest, jf. UfR 2003.248 Ø, hvor Århus Kommune anlagde sag mod et forsikringsselskab ved dettes hjemting. Forsikringsselskabet påstod sagen henvist til retten i Århus, hvor der i forvejen verserede ca. 100 ligeartede sager. Byretten imødekom anmodningen, men henvisningen blev ophævet af landsretten under henvisning til, at der hverken i § 254 eller i retsplejeloven i øvrigt er hjemmel til mod modpartens protest at henvise sagen til behandling sammen med sager, der verserer ved en anden ret.

Foreningen af sager efter § 254 er derimod ikke afhængig af, at samme processuelle regler er anvendelige. Er sagerne med rette anlagt ved samme domstol, kan der træffes bestemmelse om fælles forhandling, uanset om sagernes forskellige beskaffenhed medfører, at der ved behandlingen skal anvendes to processuelle regelsæt, jf. f.eks. UfR 1984.162 H og UfR 1984.166 H om forening af en fader-skabssag og en ægteskabssag.

Det fremgår endvidere af betænkning nr. 678/1978 om behandling af borgerlige sager s. 117, at der ved forening af sager mellem forskellige parter ikke bør opstilles krav om konneksitet i snæver forstand. Afgørende bør – ligesom efter retsplejelovens § 250 om subjektiv kumulation (jf. herom afsnit 1.2 ovenfor) – alene være, om en forening af sagerne er hensigtsmæssig.

Retsplejerådet overvejede, om man burde stille krav om, at mindst én af parterne var fælles i samtlige sager, men fandt ikke tilstrækkelig anledning hertil. Rådet udtalte dog samtidig, at forening i almin-

delighed kun bør komme på tale, hvor mindst én af parterne er fælles.

Såfremt der opstår spørgsmål om at forhandle almindelige sager i forbindelse med sø- og handelssager eller boligretssager, træffes afgørelse af dommeren sammen med de sagkyndige, jf. betænkning nr. 678/1978 om behandling af borgerlige sager s. 117.

Det følger af retsplejelovens § 254, 2. pkt., at rettens afgørelse af, om der skal ske samlet behandling af flere sager, der er anlagt ved retten mellem samme eller forskellige parter, ikke kan indbringes for højere ret. Derimod kan rettens afgørelse af, hvorvidt der skal ske udskillelse til særskilt forhandling og påkendelse efter retsplejelovens § 253, kæres, jf. afsnit 1.3 ovenfor.

2. Gennemførelse af prøvesag

Når mange ensartede krav indbringes for domstolene, er der mulighed for, at de respektive retter, som behandler de enkelte sager, beslutter sig for at udsætte sagerne i afventen af afgørelsen af en eller flere typiske sager. Hjemlen hertil er den almindelige regel i retsplejelovens § 345, hvorefter retten kan udsætte behandlingen af en sag, når dette findes påkrævet, herunder for at afvente en administrativ eller retlig afgørelse, der vil kunne få indflydelse på sagens udfald. Det er således rettens afgørelse, om sagen skal udsættes, men parternes synspunkter vil skulle tages i betragtning.

At gennemføre en prøvesag har således ofte ad hoc-karakter, eftersom det er de individuelle beslutninger i en række andre sager, som eventuelt verserer ved forskellige domstole, der gør, at en sag bliver til en prøvesag. Selve prøvesagen behandles efter retsplejelovens almindelige regler og adskiller sig som udgangspunkt ikke fra de andre sager på anden måde end derved, at sagen *ikke* er blevet udsat.

I praksis er det således i høj grad op til parterne at koordinere deres synspunkter i de forskellige sager, således at der kan udvælges en eller flere typiske sager som prøvesager, og således at der i de andre sager på ensartet måde kan argumenteres for, at disse bør udsættes på afgørelsen af prøvesagen eller prøvesagerne.

En sådan koordineret indsats fra parternes side er enkel at foretage, hvis sagerne føres enten mellem foreninger som mandatarer for deres medlemmer eller mellem en forening som mandatar for dens medlemmer og en "institutionel" part. En "institutionel" part omfatter i denne sammenhæng navnlig offentlige myndigheder og større

private virksomheder eller institutioner, eksempelvis en bank eller et forsikringsselskab.

I andre tilfælde kræver det et noget større arbejde fra parternes side i de forskellige sager for at opnå en sådan koordinering, at en eller flere af sagerne gennemføres som prøvesag eller prøvesager for de øvrige.

Som eksempler på prøvesager kan nævnes:

UfR 2002.249 H (eternitsagerne): En lang række husejere havde købt asbestfri eternittagplader produceret af Dansk Eternit-Fabrik, som viste sig at være mindre holdbare end forventeligt. På tidspunktet for landsrettens dom i sagen verserede der ca. 850 retssager herom. Da sagerne rejste en række ens spørgsmål af teknisk og juridisk karakter, var de advokater, der repræsenterer parterne, blevet enige om at anmode byretterne om at henvise nogle af sagerne til landsretten. To af de henviste sager blev afgjort af landsretten og siden af Højesteret som prøvesager.

UfR 1999.1196 H (kommanditisters hæftelse): Et kommanditselskab under konkurs anlagde en række retssager ved forskellige byretter mod kommanditister for manglende betalinger. Sagerne blev ved nogle byretter samlet til samtidig påkendelse, mens andre byretter valgte kun at påkende én sag og udsætte de andre i afventen af det endelige udfald af to prøvesager, der i august 1998 blev anket til Østre Landsret.

Østre Landsret anførte i forbindelse med kæren til Højesteret, at der i det hele var tale om et for alle kommanditister helt stereotypt hæftelsesgrundlag, nemlig de i sin tid tegnede kontrakter, der for så vidt angår hæftelsesgrundlaget var aldeles uden individuelle nuancer. De vedrørende hæftelsesgrundlaget fremkomne indsigelser, hvortil landsretten havde kendskab, syntes i alt væsentligt ens for alle de sagsøgte vedkommende.

Der forelå landsretten bekendt ingen processuelt bindende aftaler mellem sagernes parter om, at en endelig retlig afgørelse af en sag skulle være bindende for samtlige øvrige sager eller dog en væsentlig del af disse. Herefter måtte det, såfremt hver enkelt sag skulle procederes særskilt, imødeses, at den samlede sagsbehandling ville få en helt uoverskuelig og derfor helt uacceptabel tidshorisont. Henset til afviklingen af konkursboet inden for blot rimelig tid, og når procesøkonomiske hensyn tillige toges i betragtning, fandt landsretten det i kendelse af oktober 1998 rettest at anordne samlet behandling og påkendelse af de pågældende byretssager nu, dvs. uden at afvente det endelige udfald af prøvesagerne.

Højesteret fandt i kendelse af april 1999, der vedrørte én af sagerne, at det under de foreliggende omstændigheder af procesøkonomiske grunde og af hensyn til sagens rette afgørelse var påkrævet at udsætte sagen på udfaldet af den prøvesag, der verserede ved landsretten.

Det fremgår ikke af gengivelsen i Ugeskrift for Retsvæsen, hvorfor kommanditselskabet under konkurs ikke anlagde sag ved én byret mod samtlige kommanditister, jf. retsplejelovens § 250. Det anføres, at kommanditselskabet så vidt det var oplyst for landsretten, ”af processuelle grunde [var] nødsaget til ved de enkelte byretter at stævne hver enkelt kommanditist”, men det angives ikke, hvori disse ”processuelle grunde” bestod.

Sagen illustrerer prøvesagstankegangen i dobbelt forstand: dels med hensyn til den materielle tvist, dels med hensyn til det processuelle spørgsmål om, hvorvidt den endelige afgørelse i prøvesagen skal afventes, idet kæren til Højesteret i sig selv er en prøvesag for så vidt angår det processuelle spørgsmål.

En prøvesag kan også anlægges med det formål at få afklaret et principielt retsspørgsmål, således at der kun indbringes ét eller nogle få krav for domstolene. Der er flere eksempler på, at Forbrugerombudsmanden har taget initiativ hertil:

UfR 2004.317 H: Forbrugerombudsmanden som mandatar for en forbruger anlagde retssag mod Fona med påstand om tilbagebetaling af for meget betalt ”leje” under henvisning til, at ”lejeaftalen” var en maskeret aftale om kreditkøb, hvor de samlede kreditomkostninger ikke var oplyst. Det fremgik af sagen, at Fona havde indgået ca. 24.000 sådanne aftaler. Forbrugeren havde fået medhold i Forbrugerklagenævnet, hvis afgørelse Fona imidlertid ikke havde efterkommet. Forbrugeren fik også medhold i landsretten, hvorefter Fona anerkendte, at der var tale om maskeret kreditkøb. For Højesteret angik sagen herefter alene retsvirkningerne heraf, og forbrugeren fik medhold i, at den aftalte ydelse skulle reguleres efter kreditaftalelovens § 23, stk. 1.

UfR 2003.1581 H: Forbrugerombudsmanden anlagde retssag mod Lån & Spar Bank med påstand om forbud mod at betinge meddelelse af respektpåtegning i henhold til en nærmere angiven pantebrevsklausul af, at pantsætteren betaler et gebyr. Forbrugerombudsmanden fik medhold i påstanden.

Dommen har formelt set kun bindende virkning (retskraft) i forhold til Lån & Spar Bank, men må forventes efterlevet af alle ban-

ker. Dommen tager ikke stilling til, om tidligere opkrævede gebyrer skal tilbagebetales.

Gennemførelse af en sådan prøvesag kan også kombineres med biintervention, jf. som eksempel UfR 2003.1241 H (tvist om gyldigheden af vilkår i aftale om optagelse som andelshavere i Kløver Mælk, 115 biintervenienter).

3. Repræsentation og støtte af en part

3.1. Rettergangsfuldmagt

En part i en retssag kan vælge at møde selv eller at give en mødeberettiget person fuldmagt til at møde for sig, f.eks. en advokat eller visse slægtninge, jf. retsplejelovens § 260. En fuldmagt til at optræde på en parts vegne i en retssag kaldes en *rettergangsfuldmagt*.

Retsplejelovens kapitel 25 (§§ 260-267) indeholder bestemmelser om rettergangsfuldmægtige, bl.a. angående stiftelse og ophør af rettergangsfuldmagten og om, at parten som udgangspunkt bindes af rettergangsfuldmægtigens handlinger, hvis de ligger inden for bemyndigelsen (legitimationen). Dette stemmer overens med aftalelovens regler om formueretlige fuldmagter.

Reglerne i retsplejelovens kapitel 25 gælder kun rettergangsfuldmægtige og kan ikke overføres på andre repræsentationsforhold i retssager, som f.eks. værgens bemyndigelse til at repræsentere den umyndige, jf. reglerne i værgemålsloven, eller aftaler om, at f.eks. en organisation skal indtræde som mandatar for et medlem i en retssag, jf. herom afsnit 3.3 nedenfor.

En rettergangsfuldmagt stiftes ved partens viljeserklæring.

I visse tilfælde kan retten imidlertid beskikke en advokat for sagsøgte, hvis vedkommende ikke selv har antaget advokat, f.eks. i nogle ægteskabs- og forældremyndighedssager. Retten kan endvidere, hvis særlige hensyn taler derfor, bekikke en advokat for en part, der ikke har efterkommet rettens pålæg om at antage en advokat, jf. retsplejelovens § 259, stk. 3. Har det ikke været muligt for en part at antage en advokat, kan retten på samme måde beskikke en for parten, jf. retsplejelovens § 260, stk. 6. Retten skal desuden beskikke en advokat for en part, der har opnået fri proces, jf. retsplejelovens § 332, stk. 1, nr. 2. Advokaten kan i disse tilfælde uden partens viljeserklæring repræsentere parten i fornødent omfang, men i almindelighed giver parten også i sådanne tilfælde advokaten en rettergangsfuldmagt ved en viljeserklæring.

Rettergangsfuldmagten ophører på samme måde i almindelighed ved partens viljeserklæring, f.eks. ved at parten tilbagekalder bemyndigelsen, og modparten har fået kundskab herom. Men rettergangsfuldmægtigen kan også frasige sig hvervet, hvilket betegnes at "udtræde af sagen", hvorved rettergangsfuldmagten også ophører. Rettergangsfuldmagten ophører ikke automatisk ved den repræsenterede parts død, konkurs eller fratagelse af den retlige handleevne, jf. retsplejelovens § 264. Sagen må imidlertid i nogle tilfælde hæves som følge heraf, da ingen kan succedere som part i afdødes sted, jf. f.eks. retsplejelovens § 455, stk. 2, om ægteskabs- og forældremyndighedssager.

Retsplejeloven indeholder ikke bestemmelser om formen for en rettergangsfuldmagtserklæring. En mundtlig fuldmagt er derfor lige så bindende som en skriftlig. I mange retssager sker der kun sjældent en nærmere skriftlig afgrænsning af fuldmagten, hvorimod man f.eks. i inkassosager og ved bobehandling undertiden anvender en skriftlig fuldmagt oprettet på en standardblanket.

Hvis det forlanges, må rettergangsfuldmægtigen imidlertid bevise fuldmagten. Advokater har krav på udsættelse til fremskaffelse af bevis, jf. retsplejelovens § 265, stk. 2, hvorimod andre rettergangsfuldmægtige end advokater kan afvises, hvis de ikke på stedet kan bevise fuldmagten, jf. retsplejelovens § 265, stk. 3. Afvises en rettergangsfuldmægtig på grund af manglende (bevis for) rettergangsfuldmagt, og er parten ikke selv til stede, anses parten som udeblevet med de heraf følgende retsvirkninger.

Rettergangsfuldmagtens omfang er ikke nærmere beskrevet i retsplejeloven. Det fremgår imidlertid af den retsvidenskabelige litteratur, at §§ 62-64 i Proceskommissionens udkast til lov om den borgerlige retspleje fra 1877 kan anvendes som grundlag for fortolkningen af rettergangsfuldmagter, da bestemmelserne i udkastet stemte og formentlig stadig stemmer overens med opfattelsen i det praktiske retsliv, jf. Gomard, *Civilprocessen*, 5. udg. 2001, s. 307. 1877-udkastet indeholder detaljerede regler om rettergangsfuldmagtens omfang, men reglerne blev ikke optaget i retsplejeloven, da der ikke fandtes at være noget praktisk behov for sådanne regler, jf. bemærkningerne i 1899-udkastet sp. 17.

Efter reglerne i 1877-udkastet giver en fuldmagt til at føre retssag fuldmægtigen ret til at foretage alle proceshandlinger, der er nødvendige for sagens udførelse. Parten bindes, uanset om rettergangsfuldmægtigens handlinger eller undladelser kan anses som hensigtsmæssige skridt i sagen.

Rettergangsfuldmægtigen kan således foretage proceshandlinger som at hæve sagen eller kære afgørelser af procesledende karakter. Derimod omfatter rettergangsfuldmagten ikke indgåelse af forlig el-

ler aftale om at voldgive sagen, jf. UfR 1995.227 Ø, hvor en parts fuldmagt til sin advokat ikke uden speciel bemyndigelse omfattede adgang til at voldgive sagen eller ændre en eksisterende voldgiftsaftale. Rettergangsfuldmægtigen kan dog formentlig i almindelighed indgå forlig, hvor partens krav fuldt ud imødekommes. Rettergangsfuldmagten indeholder heller ikke bemyndigelse til at anke sagen, give ankeafkald, oppebære et tilkendt beløb, indgive begæring om konkurs eller foretage udlæg, arrest eller forbud.

Retspraksis har således tilsluttet sig 1877-udkastets § 63, hvorefter rettergangsfuldmægtigen ikke uden særlig bemyndigelse eller partens udtrykkelige eller stiltiende godkendelse kan foretage noget, der går ud over proceshandling til sagens udførelse, jf. UfR 1936.491 H og UfR 1948.614 V om indgåelse af forlig og UfR 1983.117 H om meddelelse af ankeafkald.

Det er uafklaret, om parten med virkning for modparten og tredjemand kan gøre indskrænkninger i rettergangsfuldmagtens normale omfang, eksempelvis ved at bestemme, at advokaten skal eller omvendt ikke må gøre bestemte indsigelser gældende eller begære syn og skøn.

Parten kan ikke påberåbe sig indskrænkninger i rettergangsfuldmagten, som retten og modparten ikke er bekendt med, og spørgsmålet er således kun relevant, hvis modparten og retten er bekendt med indskrænkningen. Problemet har næppe stor praktisk betydning, da rettergangsfuldmægtigen typisk af egen drift sikrer sig mandantens indforståelse.

Ud over rettergangsfuldmagt findes der også andre processuelle fuldmagter, som f.eks. fuldmagt til udførelse af en bestemt proceshandling eller til foretagelse af bestemte udenretslige skridt. Omfanget af disse fuldmagter må bero på indholdet af fuldmagtserklæringen.

En rettergangsfuldmægtigs handlinger eller undladelser er, for så vidt som de falder inden for bemyndigelsens (legitimationens) grænser, lige så bindende for parten, som om de var foretagne af denne selv, jf. retsplejelovens § 263, stk. 1. Det følger dog af retsplejelovens § 263, stk. 2, at tilståelser eller andre erklæringer om det faktiske i sagen, som fremkommer under de mundtlige forhandlinger kan tilbagekaldes eller berigtiges af parten selv, når dette sker straks og umiddelbart efter, at partens rettergangsfuldmægtig har talt. Gomard antager i Civilprocessen, 5. udg. 2001, s. 309f med note 63, at kravet om, at rettelsen skal ske "straks", "næppe fuldt ud kan opretholdes", og finder, at det må være tilstrækkeligt, at rettelsen sker i samme retsmøde.

Parten kan – ud over at afgive partsforklaring – altid selv ytre sig under den mundtlige forhandling, umiddelbart efter at hans eller

hendes rettergangsfuldmægtig har talt, jf. retsplejelovens § 267. Dette sker dog uhyre sjældent i praksis.

Ligesom fuldmagter i øvrigt er rettergangsfuldmagten personlig. Rettergangsfuldmægtigen kan således ikke uden partens samtykke overlade udførelsen af sagen til en anden. En advokat kan imidlertid i mangel af anden aftale overlade visse dele af forberedelsen af sagen til en advokatfuldmægtig eller ved en fremmed retskreds lade møde ved en advokat i den pågældende retskreds.

Desuden kan en advokat efter omstændighederne, herunder sagens beskaffenhed og det nærmere forhold mellem advokaten og klienten, lade en advokatfuldmægtig eller en anden advokat i advokatfirmaet møde ved domsforhandlingen. Beskikkede advokater skal normalt møde personligt.

3.2. Biintervention

Ud over adcitation, hvor tredjemand indstævnes af en af de hidtidige parter, kan tredjemand selv indtræde i en sag, hvilket kaldes *intervention*.

Ved *hovedintervention* indtræder tredjemand i en allerede verserende retssag som *part* og nedlægger dermed en selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand eller gør krav gældende, der har en nær sammenhæng med det oprindelige krav, jf. retsplejelovens § 251. Hovedintervention er omtalt i afsnit 1.2.3 ovenfor.

Ved *biintervention* indtræder tredjemand derimod kun til støtte for en af parterne i sagen, jf. retsplejelovens § 252, og nedlægger dermed ikke nogen selvstændig påstand under sagen. En biintervenient er ikke part i sagen, og biintervention betegnes ikke som kumulation, da der ikke rejses noget nyt krav i sagen.

Biintervention kan finde sted i første såvel som i senere instanser og kan ske både under forberedelsen og efter, at forberedelsen er afsluttet. Der kan endvidere ske biintervention til varetagelse af både økonomiske og ikke-økonomiske interesser. Indtræden som biintervenient kræver hverken samtykke fra den støttede part eller fra modparten.

For at tredjemand kan indtræde i en sag som biintervenient, skal vedkommende have en "retlig interesse" i sagens udfald, jf. retsplejelovens § 252, stk. 1. Udtrykket "retlig interesse" indeholder ikke i sig selv nogen bestemt angivelse af, hvornår biintervention kan ske, men åbner blot mulighed for, at tredjemand kan indtræde i sagen, når dette findes rimeligt og velbegrundet, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 105 og 101. Afgørelsen af, om biintervention kan ske, er således overladt til domstole-

nes skøn i det konkrete tilfælde under hensyn til alle individuelle momenter i sagen.

Det anføres i betænkningen, at tredjemand i alt fald vil kunne indtræde i en sag som biintervenient, når betingelserne for hovedintervention er opfyldt. Tredjemand vil også kunne indtræde i en sag som biintervenient, når dommen i sagen undtagelsesvis vil have bindende virkning (retskraft) for vedkommende tredjemand, jf. herved afsnit 5 nedenfor. Selv om dommen i sagen ikke har retskraft i forhold til tredjemand, vil biintervention dog kunne finde sted, hvor en urigtig dom på grund af sin bevisende virkning vil kunne medføre umiddelbare skadelige følger for vedkommende.

Det anføres videre i betænkningen, at biintervention i praksis navnlig forekommer i tilfælde, hvor tredjemand må påregne at blive udsat for et vanhjemmels- eller regresansvar, dersom en part taber sagen. Under en sag til inddrivelse af en fordring, hvis ægthed bestrides af sagsøgte, kan den, der har overdraget fordringen til sagsøgeren, indtræde til støtte for sagsøgeren, jf. allerede 1877-udkastet. Under en sag mod en entreprenør vedrørende mangler ved de anvendte materialer kan den, der har leveret entreprenøren materialerne, indtræde til støtte for entreprenøren.

Det anføres endelig i betænkningen, at også foreningers og organisationers almindelige interesse i at fremme deres formål kan danne grundlag for, at foreningen eller organisationen indtræder i en sag til støtte for et medlem, når afgørelsen i sagen har almindelig interesse for foreningens eller organisationens medlemmer. En grundejerforening vil således f.eks. kunne indtræde i en sag, som et medlem har anlagt mod vedkommende udstykningskonsortium med påstand om, at konsortiet tilpligtes at opfylde sin pligt til at anlægge veje i det udstykningsområde, som foreningen omfatter.

Det er ikke i øvrigt generelt anerkendt, at almindelig interesse i en sags udfald konstituerer tilstrækkelig retlig interesse til at intervenere – i hvert fald ikke i tilfælde, hvor modparten protesterer.

Der er ikke meget retspraksis om kravet om retlig interesse for biintervention. Som eksempel kan nævnes UfR 2004.260 Ø, hvor Foreningen af Danske Videogramdistributører som mandatar for Egmont Film A/S m.fl. fandtes at have retlig interesse i en retssag mellem KODA og en række filmklubber om, hvorvidt filmklubbernes fremførelse af film havde karakter af offentlig fremførelse efter ophavsretslovens § 2. Om mandatarer henvises i øvrigt til afsnit 3.3 nedenfor.

For at indtræde som biintervenient skal tredjemand indgive en skriftlig anmodning til retten eller med rettens tilladelse fremsætte mundtlig anmodning herom til retsbogen i et retsmøde, jf. retsplejeloens § 252, stk. 3. Retten underretter derefter parterne om den

modtagne anmodning og giver dem lejlighed til at udtale sig derom. Derefter træffer retten afgørelse om, hvorvidt biintervention kan tillades. Afgørelse af spørgsmål om indtræden i sagen ved biintervention træffes efter anmodning ved kendelse.

Efter retsplejelovens § 252, stk. 4, 1. pkt., bestemmer retten, på hvilken måde biintervenienten skal have adgang til at udtale sig under sagen og føre bevis. Men retten kan ikke lægge vægt på anbringender og beviser, biintervenienten har ført, hvis den støttede part ikke ønsker at gøre disse gældende, og biinterventionen giver ikke en udvidet mulighed for at fremkomme med nye påstande, anbringender og beviser i forhold til de almindelige regler i retsplejelovens §§ 357 og 363 om præklusion.

Har afgørelsen af et retsspørgsmål i en sag væsentlig betydning for den offentlige forvaltnings behandling af samme spørgsmål eller spørgsmål af samme art, kan vedkommende myndighed indtræde som biintervenient i sagen, hvis det kan ske uden væsentlig ulempe for sagens behandling, jf. retsplejelovens § 252, stk. 2, 1. pkt. Den offentlige forvaltnings indtræden som biintervenient kan både ske i sager mellem private parter og i sager, hvor en underordnet myndighed eller en kommune optræder som part.

Retten kan, efter at parterne har haft adgang til at udtale sig, ved henvendelse til vedkommende myndighed give denne lejlighed til at indtræde i sagen, jf. § 252, stk. 2, 2. pkt. Meningen med denne regel er, at retten af egen drift kan henlede en forvaltningsmyndigheds opmærksomhed på muligheden for at indtræde som biintervenient.

Reglerne i § 252, stk. 2, stammer fra 1935 og blev indført dels i domstolenes interesse for at give dem bedre adgang til at blive oplyst om administrationens synspunkter, end det er muligt, når alt beror på parternes virksomhed, dels i administrationens interesse for at muliggøre en direkte føling med domstolene, jf. RT 1934-35, till. B, sp. 2171-74, hvor det blandt andet anføres:

Som det vil ses, gaar Forslaget ud paa at skabe bedre Udveje for Retterne med Hensyn til at blive oplyst om Administrationens Synspunkter, end det er muligt, naar Ordningen som nu lader alt bero paa Parternes Virksomhed. Under Mangelen hos os af særlige Forvaltningsretter maa der lægges stor Vægt paa, at Retterne, hvis Afgørelser ifølge Grundloven er normgivende for Forvaltningen, har betryggende Adgang til at blive bekendt med samtlige de Hensyn, der har været bestemmende ved Forvaltningen af vedkommende Anliggende. Navnlig naar Parterne er private Personer eller underordnede Forvaltningsorganer, skønnes dette at kræve, at der tilvejebringes en direkte forbindelse.

Ved Siden af denne Betydning for Retterne maa man antage, at den foreslaaede Ordning vil kunne have betydelig Interesse for Administrationen, hvis Stilling kun kan blive styrket ved at opnaa denne direkte føling med Domstolene.

Det er anført i den retsvidenskabelige litteratur, at det kan være vanskeligt for domstolene at skønne over vægten af den interesse, som afgørelsen i sagen har for forvaltningens interne behandling af samme eller ligeartede anliggende, og at retten derfor formentlig i almindelighed vil tillade myndighedens biintervention, medmindre biinterventionen vil være til væsentlig ulempe for parterne (jf. Gomard, *Civilprocessen*, 5. udg. 2001, s. 393).

Den dom, der bliver afsagt i en sag, hvor tredjemand er indtrådt som biintervenient, har ikke bindende virkning (retskraft) over for biintervenienten, da biintervenienten ikke er part i sagen. Dommen afsiges derfor også kun på grundlag af de påstande, anbringender og beviser, som de egentlige parter har gjort gældende. Dommen kan imidlertid på grund af biintervenientens mulighed for at bidrage til sagens oplysning og understøtte parten få en større bevisende virkning, end den ellers ville have haft.

Den afsagte dom kan heller ikke ankes af biintervenienten. Dette gælder også i tilfælde, hvor biintervenienten kunne være indtrådt i sagen som hovedintervenient.

Efter retsplejelovens § 252, stk. 4, 2. pkt., kan retten tillægge eller pålægge en biintervenient sagsomkostninger. Retten er ved sin afgørelse af, om sagsomkostninger bør tillægges eller pålægges biintervenienten, ikke bundet af de almindelige regler om sagsomkostninger i retsplejelovens kapitel 30, jf. betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager s. 106. Biintervenienten tillægges eller pålægges i praksis kun sagsomkostninger, hvis særlige omstændigheder taler for det, jf. Gomard, *Civilprocessen*, 5. udg. 2001 s. 394, og Lindenchrone og Werlauff, *Dansk retspleje*, 2. udg. 2000, s. 190.

Det antages i den retsvidenskabelige litteratur, at det i modsætning til, hvad der ellers gælder, jf. retsplejelovens § 328, er nødvendigt at nedlægge påstand om sagsomkostninger, jf. Gomard, *op.cit.*

3.3. Mandatarer

Efter fast praksis kan en part i visse tilfælde repræsenteres af en mandatar i retssager. Mandataren er ikke part i sagen. Mandataren er heller ikke procesfuldmægtig for parten, men mandatarens stilling kan dog sammenlignes hermed. Mandataren kan føre sagen på partens vegne på samme måde som en procesfuldmægtig, og mandatarens optræden i sagen bygger på partens bemyndigelse, der når som helst kan tilbagekaldes. Mandataren hæfter imidlertid for sagsomkostninger, som den repræsenterede part måtte blive pålagt, og mandataren behøver ikke at være advokat eller omfattet af retsplejelovens

§ 260, stk. 2. Mandataren kan på sin side lade sig repræsentere af en advokat eller af en person omfattet af retsplejelovens § 260, stk. 2.

Optræden som mandatar kan inden for de grænser, som traditionen sætter, ikke anses for omfattet af reglerne i retsplejelovens § 124 om advokatvirksomhed. Dette gælder, selv om § 124, stk. 1, 3. pkt., indeholder en udtrykkelig lovregel om, at foreninger, interesseorganisationer og lignende som mandatar må udføre retssager for deres medlemmer inden for foreningens interesseområde. Efter bestemmelsens forhistorie kan det således næppe antages, at der hermed udtømmende er gjort op med juridiske personers mulighed for at optræde som mandatar.

Langt de fleste mandatarer er ganske vist foreninger, der optræder som mandatar for et medlem inden for foreningens interesseområde, jf. eksemplerne nedenfor. Samtidig er der imidlertid også et antal sager, hvor mandataren ikke er en forening (eller lignende), eller hvor en forening optræder som mandatar for andre end et af foreningens medlemmer, jf. nedenfor, uden at det er blevet opfattet som en overtrædelse af retsplejelovens § 124, hvorved bemærkes, at overtrædelse af retsplejelovens § 124 er strafsanktioneret.

Som nævnt forekommer det i meget vidt omfang i praksis, at en forening kan optræde som mandatar for et medlem i sager inden for foreningens interesseområde. Som eksempler fra de seneste 10 år kan nævnes:

Bløderforeningen, HIV-smitte: UfR 1996.1554 H

Skuespillerforbundet

- brug af fotografi: UfR 1998.170 Ø

- konkursregulering af skuespilleres engagementsaftaler: UfR 2004.669 Ø

Musikerforbundet, skattesag (afskrivning på klaver): UfR 2003.410 H

Lægeforeningen, patientklagesag: UfR 1999.1843 H, UfR 1997.223 Ø og 1996.1261 Ø

Advokatsamfundet, advokats salærkrav mod staten ved fri proces og retshjælpsforsikring: UfR 1998.626 H

Landbrugsorganisation

- dyrkningsfri bræmme på 2 meter: UfR 1998.1669 H

- omlægning af vej: UfR 2001.1446 H og UfR 1997.1456 Ø

- skattesag: UfR 1998.189 H

Finansrådet

- trassatbankens eventuelle ansvar i forbindelse med checkmisbrug: UfR 1999.216 H

- valideringsregler: UfR 1998.204 H

- kreditkøb, oprindeligt trepartsforhold: UfR 1995.192 H

- gebyr for respektpåtegning: UfR 2003.1581 H

Skadeforsikringsselskabernes Forening, erstatning for tabt arbejdsfortjeneste og arbejdsmarkedsbidrag: UfR 1998.553 H

Fagforeninger

- afskedigelsessag: UfR 2004.33 H, UfR 2003.1570 H, UfR 2003.787 Ø, UfR 2002.2626 H, UfR 2002.2413 SH, UfR 2002.1579 SH, UfR 2002.1387 Ø, UfR 2000.2053 H, UfR 1999.916 V, UfR 1999.172 V, UfR 1999.101 H, UfR 1998.1623 Ø, UfR 1998.1438 Ø, UfR 1998.737 V og UfR 1998.685 H

- - bortvisning: UfR 2003.2190 V, UfR 2003.1991 H, UfR 2003.1609 V, UfR 2003.1430 Ø, UfR 2002.2532 V og UfR 2000.298 H

- - ligestilling: UfR 2003.603 H, UfR 2002.2435 H og UfR 1998.1043 V

- - foreningsfrihed: UfR 1999.1496 H, UfR 1999.1316 H og UfR 1998.1020 Ø

- fratrædelsesgodtgørelse: UfR 2003.2561 V, UfR 2003.13 H, UfR 2002.1690 H, UfR 2002.1043 H, UfR 2001.1548 SH, UfR 2000.908 SH, 1999.2045 SH, UfR 1999.93 H, UfR 1998.1405 V, UfR 1998.987 Ø og UfR 1998.927 H

- ansættelsesbevis: UfR 2004.1 H, UfR 2003.192 V, UfR 2002.2525 V, UfR 1999.1870 SH, UfR 1999.1000 H og UfR 1999.935 Ø

- lockout/opsigelse: UfR 2000.739 Ø

- løn: UfR 2002.2060 H og UfR 2002.1611 V

- - ligebehandling: UfR 2003.2276 V

- arbejdstid: UfR 2002.1047 H

- pension: UfR 1998.1564 H

- funktionærstatus: UfR 1998.135 V

- bonus: UfR 1998.777 Ø

- andel i bjærgeløn: UfR 2002.110 H

- medarbejderaktier: UfR 2003.1067 SH

- konkurrenceklausul: UfR 2001.1167 V og UfR 1998.1 SH

- feriedagpenge: UfR 2003.390 H og UfR 1998.1134 H

- inkasso af lønkrav: UfR 2003.425 V (fogedsag) og UfR 1998.1518 H (konkursbegæring)

- Lønmodtagernes Garantifond: UfR 2004.29 H, UfR 2003.2246 Ø, UfR 2002.1753 H, UfR 2000.2283 H, UfR 1998.1455 Ø, UfR 1998.1429 Ø, UfR 1998.1088 Ø og UfR 1998.561 H

- virksomhedsoverdragelse: UfR 2004.651 V, UfR 2001.1993 V, UfR 1998.980 Ø og UfR 1998.294 SH

- arbejdsskadesag (mod Arbejdsskadestyrelsen): UfR 2003.47 H

- arbejdsskadesag (mod Den Sociale Ankestyrelse): UfR 2003.2238 Ø, UfR 2003.1176 H, UfR 2003.815 H, UfR 2003.758 Ø, UfR 2003.564 H, UfR 2003.377 H, UfR 2003.271 H, UfR 2002.2493 H, UfR 1999.1025 H, UfR 1998.1677 H, UfR 1998.1627 H, UfR 1998.881 H og UfR 1998.598 H

- arbejdsskadesag (mod arbejdsgiveren): UfR 2004.36 H, UfR 2003.2432 V, UfR 2003.751 Ø, UfR 2003.515 Ø, UfR 2002.2713 V, UfR 2002.1953 Ø, UfR 2002.1920 Ø, UfR 2001.180 V, UfR 1999.1087 V, UfR 1998.1203 V, UfR 1998.651 V, UfR 1998.514 V, UfR 1998.498 V, UfR 1998.492 V og UfR 1998.486 V

- erstatningskrav mod arbejdsgiver (tort): UfR 2004.720 H og UfR 2004.273 Ø

- erstatningskrav mod lønmodtager: UfR 1996.156 V

- løntilskud: UfR 2003.435 V
- skattesag: UfR 1998.1374 H og UfR 1995.152 H
- foreningsbøde for overtrædelse af eksklusivaftale: UfR 2004.241 Ø
- erstatningssag (uden forbindelse med ansættelse): UfR 2002.2546 V

Brancheorganisation/arbejdsgiverforening

- afskedigelsessag: UfR 2003.1991 H, UfR 2002.2626 H og UfR 1998.1761 Ø
- fratrædelsesgodtgørelse: UfR 2003.2452 Ø, UfR 2003.13 H, UfR 2000.908 SH, UfR 1999.93 H og UfR 1998.987 Ø
- ansættelsesbevis: UfR 2003.1597 V
- funktionærstatus: UfR 1998.135 V
- løn: UfR 2002.2060 H
- bonus: UfR 1998.777 Ø
- virksomhedsoverdragelse: UfR 2001.1993 H
- ophavsret: UfR 2004.260 Ø (biintervention), UfR 2003.2264 Ø (isoleret bevisoptagelse), UfR 2003.284 H og UfR 2003.280 H
- vilkår for videresendelse af tv-kanal over kabelanlæg: UfR 2003.2391 H
- tildeling af kørsel til taxavognmænd: UfR 2003.2342 V

Sportsfiskerforbundet, udsætning af bævere: UfR 2004.622 V (også part)

Danmarks Jægerforbund, udstedelse af jagttegn: UfR 2003.1 H

Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger, moms: UfR 2002.1002 H

Danske Børne- og Ungdomsfilmklubber, ophavsret: UfR 2004.260 Ø

Foreningen Grundlovskomite 93 (biintervention): UfR 1998.800 H

Hingitaq 53, Thulesagen: UfR 2004.382 H

Nært beslægtet hermed er tilfælde, hvor en forening optræder som mandatar for et medlems efterladte, jf. eksempelvis UfR 1995.429 H (fagforening, enkepension).

I den forbindelse kan også nævnes tilfælde, hvor en forening optræder som mandatar ikke for et af sine egne medlemmer, men for en udenlandsk part, som er i en tilsvarende situation som foreningens medlemmer. Dette gælder både, når den udenlandske part er medlem af en tilsvarende udenlandsk forening, men hvor det forekommer enklere at lade den danske forening føre sagen som mandatar, og når den udenlandske part ikke er medlem af nogen forening, eksempelvis fordi foreningskulturen er anderledes i den pågældendes hjemland. Som eksempel kan nævnes UfR 1997.975 Ø (Sammenslutningen af Danske Filminstruktører som mandatar for Sydney Pollack, beskæring af film ved visning i tv).

Det forekommer imidlertid også, at en sag føres som mandatar af andre end foreninger. Mandatarernes bevæggrunde til at påtage sig opgaven som mandatar er af meget forskellig karakter.

I nogle tilfælde har sagen reelt, omend ikke formelt, direkte betydning for mandataren. Eksempler herpå er, når et ansvarsforsikringsselskab optræder som mandatar for forsikringstageren i en sag mod denne (UfR 1998.502 V, UfR 1992.944 V og UfR 1990.405 V).

I andre tilfælde er mandataren ligeledes konkret involveret i sagen, uden at det dog fremgår, om den pågældende eksempelvis risikerer at pådrage sig et rådgiveransvar, hvis sagen tabes. Samtidig er der ofte tale om spørgsmål af generel interesse for den pågældende virksomheds kunder (og dermed indirekte for virksomheden selv). Som eksempler kan nævnes UfR 1996.1111 Ø (bank, refusion af stempelafgift), UfR 1992.545 Ø (bank, udbetaling af kapitalpension uden om dødsboet) og UfR 1992.482 H (forsikringsselskab, fradragsret for indbetaling til pensionsforsikring). I denne forbindelse kan også nævnes UfR 1995.702 Ø (privatskole, kommunes tilskud til dækning af forældres udgifter til skolemælk) og UfR 1995.236 V (fællestillidsmand, medarbejdernes krav på medarbejderrepræsentation i fondsbestyrelse).

I atter andre tilfælde har mandataren alene en generel interesse i sagen, og mandataren kunne for så vidt lige så godt have optrådt som biintervenient eller måske i nogle tilfælde som hovedintervenient. Som eksempel kan nævnes UfR 2003.686 SH (Fonden DBU Sponsorship, fodboldspillere ret til eget billede) og UfR 1997.226 Ø (Advokatsamfundet, advokatudgifter ved behandling af patientforsikringssag).

Beslægtet hermed er tilfælde, hvor en offentlig myndighed eller en forening optræder som mandatar for én konkret person med henblik på at afklare retstilstanden på et mere generelt plan. Som eksempler kan nævnes UfR 2004.318 H og UfR 2003.510 Ø (Forbrugerombudsmanden, kreditaftale) og UfR 2003.1883 V (Forbrugerrådet, betaling for telefonopkald foretaget af opkaldsprogram hentet på internettet).

Til denne kategori må også henregnes tilfælde, hvor en offentlig myndighed, typisk en klageinstans, optræder som mandatar for en anden offentlig myndighed, typisk den, som træffer afgørelse i første instans. Som eksempler kan nævnes UfR 1996.1608 H og UfR 1999.1700 H (Den Sociale Ankestyrelse, kommunes krav om tilbagebetaling af bistandshjælp) samt UfR 1993.816 H (Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen, arbejdsløshedskasses krav om tilbagebetaling af dagpenge).

Det er vanskeligt at sammenfatte, hvem der kan optræde som mandatar i hvilke situationer, da der er yderst få trykte afgørelser herom og så vidt ses navnlig om ændringer efter sagens anlæg.

I UfR 1998.1009 Ø var en boligretssag således anlagt af udlejers moderselskab. Retten afslog en anmodning om ændring af sagsøgerbetegnelsen til datterselskabet, men imødekom en subsidiær anmodning om ændring af sagsøgerbetegnelsen til moderselskabet som mandatar for datterselskabet. Umiddelbart kan betydningen af at afslå den principale anmodning synes ringe, da datterselskabet efter imødekommelsen af den subsidiære anmodning til enhver tid kan tilbagekalde bemyndigelsen til moderselskabet om at optræde som mandatar, hvorefter datterselskabet alene står som part. Der er dog den forskel, at moderselskabet formentlig vil hæfte for de sagsomkostninger, der er påløbet, før selskabet eventuelt udtræder som mandatar.

I alle de ovenfor anførte eksempler var der imidlertid tale om, at mandataren havde en interesse i sagen. I mange tilfælde var der tale om en ideel interesse i at varetage mandatarens medlemmers interesser, mens der i et mindre antal tilfælde forelå en direkte økonomisk interesse i sagen for mandataren selv. Endelig var der tilfælde, hvor mandataren havde en generel interesse i det pågældende spørgsmål.

På den baggrund kan man måske opstille den regel, at en fysisk eller juridisk person kan optræde som mandatar i en retssag, når denne har en retlig interesse i udfaldet af sagen, svarende til kriteriet for, hvornår en person kan indtræde i sagen som biintervenient.

En sådan regel, som hverken er lovfæstet eller kommet klart til udtryk i retspraksis eller den retsvidenskabelige litteratur, synes at være nødvendig og tilstrækkelig til at udskille de tilfælde, hvor en optræden som mandatar ville være en omgåelse af advokaternes almindelige eneret til at udføre retssager for andre.

4. Søgsmålskompetence

4.1. Almindelige principper

Hvor lovgivningen ikke indeholder regler om, hvem adgangen til søgsmål tilkommer, er det både i almindelige borgerlige sager mod private modparter og i sager, der rettes mod offentlige myndigheder, almindeligt at anvende begrebet *retlig interesse* som betingelse for indrømmelse af søgsmålsret.

Begrebet retlig interesse lader sig vanskeligt definere, og udtrykket i sig selv giver ikke nogen egentlig vejledning. Det tjener både til at udskille sager, hvis beskaffenhed ikke giver tilstrækkeligt grundlag for at efterkomme en begæring om domstolsprøvelse, og til at afgrænse den kreds af personer, selskaber, sammenslutninger mv., der

kan opnå domstolenes bistand til løsning af konflikter. Retlig interesse er ikke et entydigt begreb, men varierer efter sagernes karakter og nærmere indhold, undertiden også på et retsforholds forskellige stadier.

Torben Jensen anfører i UfR 1986B.409, at fortolkningen af begrebet retlig interesse påvirkes af en række hensyn, ikke alene af administrativ eller processuel karakter, men i særdeleshed af de materielle regler, der er bestemmende for det retsforhold, som ønskes prøvet, og de formål, de tilsigter at varetage.

Brug af udtrykket retlig interesse angiver, at udøvelsen af beføjelsen forudsætter en interesse hos den pågældende, og at denne interesse skal være af en vis kvalitet.

Det er traditionelt antaget, at begrebet retlig interesse indebærer et krav om, at sagen har en vis aktualitet, og at retstvisten på konkret vis berører sagsøgeren.

Et søgsmål kan således kun fremmes, hvis situationen har en så aktuel karakter, at de omstændigheder, som har betydning for bedømmelsen af retsstillingen, kan bringes på det rene under sagen. Som eksempler herpå kan nævnes:

UfR 1880.81 H: Højesteret afviste et amtsråds påstand over for en grundejer om anerkendelse af hans eventuelle pligt efter bestemmelser i ældre adkomstdokumenter til at afstå jord til vejudvidelse, da beslutningen om vejens udvidelse endnu ikke var truffet.

UfR 1987.923 H: Højesteret fandt, at en fagforening havde aktuel, saglig interesse i at få afklaret, om et cirkulære var udstedt i strid med arbejdsløshedsforsikringsloven, og at de nødvendige oplysninger til afgørelse af dette spørgsmål kunne tilvejebringes under retssagen. Sagen blev dog afvist, da cirkulæret i mellemtiden var blevet ophævet, hvorefter foreningen ikke længere havde fornøden interesse i en prøvelse af spørgsmålet om lovmedholdeligheden af cirkulæret.

UfR 1999.1372 H: Arbejdsløshedskasses påstande tilsigtede at få afklaret uenighed mellem kassen og Arbejdsministeriet om fortolkningen og anvendelsen af bestemmelserne i arbejdsløshedsforsikringslovens § 59, stk. 2 og 3, om overskydende timer. Højesteret udtalte, *at* disse bestemmelser skal anvendes i relation til meget forskelligartede ansættelsesforhold, *at* forskellene kan have betydning for fortolkningen af bestemmelserne, *at* det ikke ville være muligt på forhånd generelt at fastlægge retsstillingen uden et nærmere kendskab til de faktiske situationer, hvori bestemmelserne kan tænkes anvendt, og *at* et sådant kendskab næppe ville kunne tilvejebringes under en sag som den foreliggende. Uanset den interesse, arbejds-

løshedskassen på sine medlemmers vegne havde i en afklaring af bestemmelsernes rækkevidde, fandt Højesteret derfor, at denne afklaring ikke burde ske ved prøvelse af de nedlagte påstande, der derfor afvistes.

Det er dog anført i den retsvidenskabelige litteratur, at der kan anlægges en knap så streng aktualitetsvurdering, hvis der er tale om en sag anlagt af en borger mod en offentlig myndighed, og at anerkendelsessøgsmål i sådanne tilfælde nu tillades i ret vidt omfang, hvor påkendelse af sagen ikke møder konkrete, væsentlige betænkeligheder (Gomard, *Civilprocessen*, 5. udg. 2000, s. 349).

Det er endvidere en forudsætning for søgsmålskompetence, at retstvisten på konkret vis berører sagsøgeren. Proceskravet må angå sagsøgerens retsstilling i en bestemt konkret situation. Domstolene udarbejder ikke generelle, abstrakte responsa om retstilstanden på et givet område, men afgør en bestemt tvist, der er opstået mellem to eller flere parter. Som eksempler herpå kan nævnes:

UfR 1981.930 Ø: En sag anlagt af De grafiske Fags Sammenslutning mod Den danske Forlæggerforening med påstand om anerkendelse af leverandørens ejendomsret til grafisk materiale, der tilvejebringes til brug for en leverance, blev afvist, da den ikke vedrørte en konkret, aktuel retstvist.

UfR 2002.1789 H: Retlig interesse i prøvelse af påstand om, at afslag på taxibevilling på grund af et krav i lov om taxikørsel om dansk indfødsret som betingelse for meddelelse af tilladelse til erhvervsmæssig personbefordring var i strid med ansøgerens rettigheder efter Den Europæiske Menneskeretskonvention. Højesteret anførte herved, at uanset at en afgørelse af sagsøgerens anerkendelsespåstand ikke ville have betydning for hans retsstilling i andre henseender end vedrørende kravet om erstatning, var det betænkeligt at fastslå, at han ikke havde den fornødne retlige interesse i at få prøvet anerkendelsespåstanden.

Det er i nyere retspraksis i sager om prøvelse af loves overensstemmelse med Grundloven tillagt afgørende betydning, om sagen vedrørte et spørgsmål af indgribende betydning for den danske befolkning i almindelighed:

UfR 1996.1300 H: En række personer anlagde retssag mod statsministeren med påstand bl.a. om grundlovmæssigheden af tiltrædelsesloven vedrørende Traktaten om Den Europæiske Union. Højesteret fandt, at sagsøgerne havde fornøden retlig interesse, idet det bl.a.

anførtes, at tiltrædelsen indebar overførsel af lovgivningskompetence inden for en række almene og væsentlige livsområder og derfor i sig selv var af indgribende betydning for den danske befolkning i almindelighed, at sagen herved adskilte sig fra sædvanlige sager om prøvelse af loves overensstemmelse med Grundloven, at sagsøgerne på grund af tiltrædelseslovens generelle og indgribende betydning havde en væsentlig interesse i at få deres påstande prøvet, og at der under disse omstændigheder ikke var tilstrækkeligt grundlag for yderligere at betinge adgangen til domstolsprøvelse af, at sagsøgerne kunne påvise, at der i medfør af traktaten var udstedt retsakter, som konkret og aktuelt berørte deres forhold.

UfR 2001.2065 H: En forening havde som mandatar for en række privatpersoner anlagt sag mod statsministeren om grundlovsmæssigheden af tiltrædelsesloven vedrørende Schengenaf-talen. Højesterets flertal fandt, at reglerne i Schengen-konventionen ikke indebar overførsel af myndighedsbeføjelser inden for en række almene og væsentlige livsområder og ikke i sig selv var af indgribende betydning for den danske befolkning i almindelighed. Privatpersonerne havde som følge heraf ikke en væsentlig interesse i at få prøvet deres påstande om, at tiltrædelsesloven var i strid med grundloven.

Det almindelige krav om, at en retstvist på konkret vis skal berøre sagsøgeren, er endvidere fraveget i en sag, hvor en mere ideel foreningsinteresse blev anerkendt som tilstrækkelig retlig interesse og dermed søgsmålskompetence:

UfR 1994.780 Ø: Greenpeace havde anlagt sag mod Trafikministeriet med påstand om, at ministeriet skulle anerkende, at det var uberettiget at lade de anlægsarbejder, der omhandlede i lov om anlæg af fast forbindelse over Øresund, udføre. Trafikministeriet påstod afvisning under påberåbelse af manglende søgsmålskompetence hos Greenpeace. Landsretten fandt efter en samlet vurdering af organisationens påstand og af organisationens struktur og formål, at Greenpeace i forbindelse med sagsanlægget havde en så væsentlig interesse i at føre sag, at der forelå den fornødne søgsmålskompetence.

Blandt andet på baggrund af de sidstnævnte domme er det antaget i den retsvidenskabelige litteratur, at det traditionelle krav om søgsmålskompetence er under forvandling, således at det ikke længere er udelukket, at der kan anlægges retssager om forhold, som ikke direkte er rettet mod enkeltpersoner, jf. Pernille Boye Koch i U 2001B.283.

4.2. Særlige lovbestemmelser mv.

Der findes i den danske lovgivning og i EU-regulering en række særlige lovbestemmelser om søgsmålskompetence og/eller klageadgang. En række organisationer mv. er i den forbindelse tillagt lovbestemt klageadgang inden for særlige dele af lovgivningen, hvilket må antages at have en vis betydning for afgørelsen af spørgsmålet om de pågældendes søgsmålskompetence i sager inden for det pågældende område, jf. herved afsnit 4.1 ovenfor med UfR 1994.780 Ø. Nedenfor gennemgås disse særlige lovbestemmelser.

4.2.1. Dansk lovgivning

Efter markedsføringslovens § 19, stk. 1, kan enhver med en retlig interesse deri anlægge sag om forbud, påbud og erstatning efter lovens § 13. Det fremgår af bestemmelsens forarbejder, at den i overensstemmelse med gældende ret giver erhvervs- og forbrugerorganisationer søgsmålskompetence i sager om overtrædelse af markedsføringsloven.

Efter naturbeskyttelseslovens § 43, stk. 2, nr. 4, er organisationer mv., som antages at have en væsentlig interesse i forslaget, klageberettiget vedrørende Fredningsnævnets afgørelser, ligesom der efter miljøbeskyttelseslovens §§ 99 og 100 er tillagt Danmarks Fiskeriforening, Ferskvandsfiskeriforeningen for Danmark, Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, Forbrugerrådet, lokale foreninger og organisationer, der har beskyttelse af natur og miljø som hovedformål, eller som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, samt landsdækkende foreninger og organisationer, der efter deres vedtægter har beskyttelse af natur og miljø som hovedformål, eller som efter deres vedtægter har til formål at varetage væsentlige rekreative interesser, lovbestemt klageadgang.

4.2.2. EU-regulering

Der er i en række EU-direktiver fastsat nærmere bestemmelser om pligten til at sikre opfyldelsen bl.a. ved at tillade foreninger, organisationer m.fl. at indbringe sager for domstolene eller kompetente administrative myndigheder i henhold til national ret med henblik på at sikre, at de nationale bestemmelser til gennemførelse af direktivet overholdes.

Direktivet om fjernsalg af finansielle tjenesteydelser

Formålet med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/65/EF af 23. september 2002 om fjernsalg af finansielle tjenesteydelser til forbrugere er en indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes regler om fjernsalg af finansielle tjenesteydelser til forbrugere, jf. artikel 1.

Direktivet blev gennemført i Danmark ved lov nr. 451 af 9. juni 2004 om visse forbrugeraftaler.

Fjernsalgsdirektivet

Formålet med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF af 20. maj 1997 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg er at tilnærme medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om aftaler vedrørende fjernsalg indgået mellem en forbruger og en leverandør, jf. artikel 1.

Direktivet er blevet gennemført i Danmark ved lov nr. 442 af 31. maj 2000 om ændring af lov om visse forbrugeraftaler, markedsføringsloven og visse andre love.

Direktivet om bekæmpelse af forsinket betaling i handelstransaktioner

Formålet med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/35/EF af 29. juni 2000 om bekæmpelse af forsinket betaling i handelstransaktioner er bekæmpelse af forsinket betaling inden for det indre marked, jf. præambelens 12. betragtning.

Direktivet blev gennemført i Danmark ved lov nr. 379 af 6. juni 2002 om ændring af lov om renter ved forsinket betaling m.v.

Direktivet om urimelige kontraktvilkår

Formålet med Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler er indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes regler om urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere, jf. artikel 1.

Direktivet blev gennemført i Danmark ved lov nr. 1098 af 21. december 1994 om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område og visse andre love (Urimelige aftalevilkår i visse forbrugeraftaler m.v.)

Direktivet om ligebehandling uanset race eller etnisk oprindelse

Formålet med rådets direktiv 2000/43/EF af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af alle uanset race eller etnisk oprindelse er at fastlægge en ramme for bekæmpelse af forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse med henblik på at iværksætte princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, jf. artikel 1.

Lov nr. 253 af 7. april 2004 om ændring af lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet m.v. indeholder bestemmelser, der gennemfører dele af direktivet. Herudover er dele af direktivet gennemført ved lov nr. 374 af 28. maj 2003 om etnisk ligebehandling.

Direktivet om ligebehandling af mænd og kvinder

Formålet med Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976, som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/73/EF af 23. september 2002, om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår er gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til adgang til beskæftigelse, herunder forfremmelse, og til erhvervsuddannelse samt arbejdsvilkår, jf. artikel 1.

Reglerne i direktivets artikel 6 som affattet ved direktiv 2002/73/EF af 23. september 2002 skal være gennemført i national ret senest den 5. oktober 2005.

Direktivet forventes gennemført i dansk ret i oktober 2005.

Direktiv om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv

Formålet med Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv er, med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, at fastlægge en generel ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering, jf. artikel 1.

Dele af direktivet blev gennemført i dansk ret ved lov nr. 253 af 7. april 2004 om ændring af lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet m.v. Resten af direktivet blev gennemført ved lov nr. 1462 af 22. december 2004 om ændring af sømandsloven og lov om skibes besætning, lov nr. 1416 af 22. december 2004 ændring af lov om retsforholdet mellem arbejdsgivere og funktionærer og lov nr. 1417 af 22. december 2004 om ændring af lov om forbud mod forskelsbehandling på arbejdsmarkedet m.v.

Direktiv om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med adgang til levering af varer og tjenesteydelser

Formålet med Rådets direktiv 2004/113/EF af 13. december 2004 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder i forbindelse med adgang til levering af varer og tjenesteydelser er at fastlægge en ramme for bekæmpelse af forskelsbehandling på grund af køn i forbindelse med adgang til og levering af varer og tjenesteydelser med henblik på gennemførelse i medlemsstaterne af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder, jf. artikel 1.

Direktivet skal være gennemført i national ret senest 21. december 2007.

Forbudsdirektivet

Formålet med Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 98/27/EF af 19. maj 1998 om søgsmål med påstand om forbud på området beskyttelse af forbrugernes interesser er en indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser vedrørende søgsmål med påstand om forbud til beskyttelse af forbrugernes kollektive interesser.

Direktivet blev gennemført i Danmark ved lov nr. 1257 af 20. december 2000 om forbud til beskyttelse af forbrugernes kollektive interesser.

5. Retsafgørelsers bindende virkning (retskraft)

5.1. Ulovbestemte principper om retskraft

Retsplejeloven indeholder ingen regler om danske retsafgørelsers bindende virkning (retskraft). Principperne om retskraft er således ulovbestemte. Retsplejelovens § 223 a og § 634, stk. 5, der angår udenlandske retsafgørelsers bindende virkning her i landet, forudsætter dog, at retsafgørelser har bindende virkning.

Der sondres traditionelt mellem formel retskraft og materiel retskraft.

En dom, der ikke eller ikke længere kan ændres ved appel eller genoptagelse uden særlig tilladelse, siges at have *formel retskraft*.

En dom er bindende for parterne også i nye retstvister. En dom, der har formel retskraft, udelukker i almindelighed en ny selvstændig prøvelse af de spørgsmål, som er afgjort ved dommen. Dommens virkning som en bindende afgørelse kaldes *materiel retskraft*.

Materiel retskraft opdeles igen i negativ materiel retskraft og positiv materiel retskraft.

En doms retskraft har afvisningsvirkning i en identisk sag. Denne afvisningsvirkning kaldes negativ materiel retskraft.

Det er et grundlæggende princip, at retsafgørelser alene har retskraft for dem, der har været parter i sagen. En dom kan for andre have betydning som præjudikat, men i almindelighed ikke retskraft. Denne præjudicielle virkning kaldes for positiv materiel retskraft.

En hovedintervenient i en retssag nedlægger en selvstændig påstand og har adgang til selvstændig bevisførelse og procedure. Hovedintervenienten er part i sagen og er bundet af den afsagte dom.

En biintervenient er derimod ikke part i sagen og er derfor ikke bundet af dommen.

Tilvarsling af en tredjemand som *litis denuntiatus* (procesunderretning) medfører ikke, at dommen i sagen får bindende virkning for denne tredjemand. En tredjemand, der indtræder i sagen som biintervenient, efter han har modtaget en procesunderretning, har samme status som en biintervenient, der er indtrådt på eget initiativ.

En dom om et krav, der tilkommer eller påhviler flere personer, har i almindelighed kun retskraft over for de berettigede eller forpligtede personer, som var parter i sagen. Har den, der optrådte som part i sagen, handlet som repræsentant for alle de berettigede eller forpligtede, har dommen også retskraft over for de repræsenterede, jf. UfR 1949.1032 V.

Dommens retskraft binder både parterne og parternes successorer, jf. UfR 1997.48 Ø. En parts arvinger kan således f.eks. påberåbe sig og er bundet af domme, som er overgået deres arvelader inden dødsfaldet.

5.2. Lovregler om retskraft for andre end parterne

Det grundlæggende princip om, at retsafgørelser alene har retskraft for dem, der har været parter i sagen, er modificeret ved en række særlige lovregler om retskraft for andre end parterne.

Færdselsloven

Efter færdselslovens § 108, stk. 1, hæfter ansvarsforsikringsselskabet umiddelbart over for skadelidte for krav om erstatning for skader forvoldt af motordrevne køretøjer. Færdselslovens § 110, stk. 1, bestemmer, at hvis skadelidte sagsøger forsikringsselskabet, skal selskabet tilsige enhver, der er ansvarlig efter færdselslovens § 104 (dvs. ejeren eller brugeren samt føreren), til ethvert retsmøde. Enhver, der tilsiges, kan ved anmodning til retsbogen indtræde som part i sagen, jf. færdselslovens § 110, stk. 2, 1. pkt. Indtræder han eller hun ikke, er afgørelsen af erstatningsspørgsmålet ved dom eller forlig ikke desto mindre bindende for den pågældende, jf. bestemmelsens 2. pkt.

Efter færdselslovens § 111 kan skadelidte fremsætte erstatningskrav under en straffesag om overtrædelse af færdselsloven. Ansvarsforsikringsselskabet for det køretøj, som tiltalte benyttede, anses i så fald som part i sagen, jf. færdselslovens § 112, stk. 2. Påhviler der andre end tiltalte erstatningsansvar efter færdselslovens § 104, skal disse tilsiges til ethvert retsmøde, jf. færdselslovens § 112, stk. 3, 1. pkt. Enhver, der tilsiges, kan ved anmodning til retsbogen indtræde

som part i sagen, og indtræder han eller hun ikke, er afgørelsen af erstatningsspørgsmålet ved dom eller forlig ikke desto mindre bindende for den pågældende, jf. henvisningen i bestemmelsens 2. pkt. til § 110, stk. 2.

Aktieselskabsloven, anpartsselskabsloven og konkursloven

Efter aktieselskabsloven § 81, stk. 1, kan søgsmål i anledning af en generalforsamlingsbeslutning, som ikke er blevet til på lovlig måde eller er stridende mod loven eller selskabets vedtægter, anlægges af en aktionær eller et medlem af bestyrelsen eller af en direktør. Rettens afgørelse i et søgsmål anlagt efter denne bestemmelse har også gyldighed for de aktionærer, der ikke har anlagt sagen, jf. stk. 4, 3. pkt. Det samme gælder for søgsmål om visse beslutninger i anpartsselskaber, jf. herved anpartsselskabslovens § 36, stk. 4, 3. pkt., jf. stk. 1.

Efter konkurslovens § 137, stk. 1, kan enhver fordringshaver inden for en af skifteretten fastsat frist på egen hånd anlægge sag eller indtræde i en af skyldneren inden konkursdekretets afsigelse anlagt sag, hvis bostyret opgiver et muligt krav, uden at der er sluttet forlig. Boet skal erstatte fordringshaverens rimelige omkostninger, dog kun i det omfang boets masse forøges, jf. 3. pkt.

Bestemmelsen indebærer, at den sagsøgende kreditor må betale omkostningerne til modparten, hvis sagen tabes. Boet hæfter ikke for disse. Får kreditor ved dommen helt eller delvis medhold, skal dommen lyde på betaling til boet. Dette erstatter sagsøgeren hans rimelige omkostninger ved sagen, dog kun inden for rammerne af det beløb, som indbetales til boet som følge af dommen. Den sagsøgende kreditor bærer, hvad angår omkostninger, ikke blot risikoen for, at sagen tabes, men også for, at sagsøgte viser sig ude af stand til at betale.

Efter aktieselskabslovens § 144, stk. 3, kan enhver aktionær anlægges søgsmål med påstand om, at den eller de ansvarlige tilpligtes at betale selskabet erstatning for det tab, det har lidt, hvis aktionærer, der repræsenterer mindst en tiendedel af aktiekapitalen, har modsat sig en beslutning om ansvarsfrihed eller om afkald på retssag. Aktionærer, som herefter anlægger sag, er ansvarlige for sagsomkostningerne, dog med ret til at få disse godtgjort af selskabet i det omfang, omkostningerne dækkes af det beløb, der gennem retssagen kommer selskabet til gode, jf. 2. pkt.

Aktieselskabslovens § 144, stk. 3, har ligesom konkurslovens § 137 den lighed med (visse former for) gruppesøgsmål, at en person, der selv har interesse i sagens udfald, fører sagen på en andens vegne, således at denne anden kun hæfter for sagsomkostninger i det omfang, de kan dækkes af sagens provenu.

De to nævnte bestemmelser adskiller sig imidlertid begrebsmæssigt fra gruppesøgsmål, idet det repræsentative element mangler, og idet formålet ikke umiddelbart er, at sagen føres på vegne af en gruppe, men på vegne af ét bestemt aktieselskab henholdsvis ét bestemt konkursbo. At en vunden sag indirekte kommer aktionærerne henholdsvis fordringshaverne som gruppe til gode, er en anden sag.

Efter begge bestemmelser er aktionærens henholdsvis fordringshaverens mulighed for at føre sag subsidær i forhold til selskabets/konkursboets.

6. Gruppesøgsmål mv.

Retsplejeloven indeholder ikke regler om gruppesøgsmål forstået som søgsmål, hvor en eller flere af sagens parter med eller uden særskilt bemyndigelse repræsenterer en gruppe, hvis medlemmer ikke er parter i sagen, men hvor dommen har bindende virkning (retskraft) i forhold gruppens medlemmer. Efter gældende ret har en dom som altovervejende hovedregel kun retskraft i forhold til sagens parter, jf. pkt. 5 ovenfor.

Markedsføringslovens § 20

Markedsføringsloven § 20 bestemmer, at hvis en flerhed af forbrugere i forbindelse med overtrædelse af markedsføringslovens regler har ensartede krav på erstatning, kan Forbrugerombudsmanden efter anmodning indtale kravene under ét.

Bestemmelsen beskrives i forarbejderne som en særlig kumulationsregel, som giver Forbrugerombudsmanden adgang til at anlægge sag, hvis Forbrugerombudsmanden finder grund til det, f.eks. ud fra overvejelser om behovet for prævention, vanskelighederne ved på anden måde at imødegå udenlandske virksomheders overtrædelser, forbrugernes retshjælpsbehov osv. Som det eneste konkrete eksempel på et erstatningskrav omfattet af bestemmelsen nævnes erstatning for transportudgiften ved at rette forgæves henvendelse i tillid til rigtigheden af en annonce, hvis indhold ved fremmøde viser sig at have været vildledende. (FT 1993-94, till. A, sp. 7271f, og betænkning nr. 1236/1992 s. 26f).

Det anføres i forarbejderne til bestemmelsen, at det forhold, at en erhvervsdrivende har krav på erstatning ved utilbørlig krænkelser af den pågældendes markedsmæssige position, i mange tilfælde er en effektiv sanktionstrussel. Når tilsidesættelse af loven påfører forbrugere tab, forholder det sig i mange tilfælde omvendt. Det hænger sammen med de eksisterende civilretlige tvistløsningsmodellers bun-

dethed til partstvister. I et samfund med masseproduktion og -afsætning af ensartede produkter på ensartede vilkår vil den markedsføringslovskrænkelse, som udløser et krav for den enkelte forbruger, i almindelighed udløse helt tilsvarende krav for en flerhed af forbrugere. Ikke desto mindre skal hver enkelt forbrugers krav behandles for sig. Når kravene er mange og hver for sig for små til at kunne bære de meget betydelige omkostninger ved retssag, er den erhvervsdrivende i praksis immun over for et erstatningsansvar.

Det anføres videre, at bestemmelsens formål blandt andet er at afhjælpe dette problem. Samtidig skal den give forbrugerne via Forbrugerombudsmanden et middel, som kan anvendes mod udenlandske virksomheder, som ved markedsføring her i landet tilsidesætter loven på ansvarspådragende vis.

Det anføres desuden, at bestemmelsen muliggør, at samtlige erstatningskrav indtales under ét. Det har blandt andet den fordel, at en sådan dom, modsat et påbud efter § 13, stk. 1, kan fuldbyrdes mod virksomheder i andre EU-lande. Bestemmelsen kan imidlertid også anvendes mod danske virksomheder.

Det anføres endelig, at Forbrugerombudsmanden optræder på vegne af de forbrugere, som anmoder om det. Via Forbrugerombudsmanden samles kravene således under en enkelt sag. Det er en forudsætning herfor, at kravene udspringer af samme lovstridige forhold, og at de er ensartede. Den processuelle behandling forudsættes i øvrigt at ske i overensstemmelse med retsplejelovens almindelige regler om subjektiv kumulation (retsplejelovens § 250). Forbrugerombudsmanden kan rette henvendelse til de krænkede om, at Forbrugerombudsmanden vil tage initiativ til et kumuleret erstatningssøgsmål og derved opnå de fornødne anmodninger til sagsanlæg. (FT 1993-94, till. A, sp. 7275f, og betænkning nr. 1236/1992 s. 31).

Bestemmelsen i markedsføringslovens § 20 har aldrig været anvendt.

Det er efter bestemmelsens ordlyd og forarbejder uklart, hvem der er parter i en sag efter markedsføringslovens § 20: Forbrugerombudsmanden og/eller de pågældende forbrugere. Det antages hos Borchert og Bøggild, Markedsføringsloven, 2001, at Forbrugerombudsmanden optræder som "procesfuldmægtig" for de pågældende forbrugere (s. 393). Er dette rigtigt, hæfter de enkelte forbrugere solidarisk for sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes, hvorimod Forbrugerombudsmanden ikke hæfter. Det er åbenbart, at medmindre Forbrugerombudsmanden på forhånd har påtaget sig at betale modpartens sagsomkostninger, vil ingen forbruger være interesseret i at deltage, når den pågældende i bedste fald opnår et mindre beløb og i værste fald kommer til at hæfte for betalingen af et stort beløb.

Uanset forarbejdernes særlige fremhævelse af udenlandske erhvervsdrivende kan det ikke antages, at der med markedsføringslovens § 20 er tilsigtet en fravigelse af retsplejelovens almindelige værnetingsregler. Dette gælder i forhold til erhvervsdrivende i EU-lande, der har tiltrådt EF-domskonventionen, eftersom konventionens værnetingsregler er udtømmende, men må også gælde i forhold til erhvervsdrivende i andre lande. Markedsføringslovens § 20 har derfor ingen selvstændig betydning for, om en udenlandsk erhvervsdrivende kan sagsøges i Danmark.

Markedsføringslovens § 20 har næppe heller nogen selvstændig betydning for, om en dansk dom kan fuldbyrdes i EU-lande, der har tiltrådt EF-domskonventionen, efter konventionens regler.

Som de forarbejder, der er refereret ovenfor, er formuleret, kunne det se ud som om, at *fordi* samtlige erstatningskrav indtales under ét, kan en sådan dom, modsat et påbud efter markedsføringslovens § 13, stk. 1, fuldbyrdes mod virksomheder i andre EU-lande. Dette er misvisende. Fuldbgyrdelse i andre EU-lande efter EF-domskonventionens regler afhænger alene af kravets karakter og ikke af, om flere krav indtales under ét. Det fremgår da også af betænkning nr. 1236/1992 s. 21 (men ikke af lovforslaget), at bemærkningen om de udenlandske virksomheder i relation til den særlige kumulationsregel går på, at kumulationsreglen blandt andet kan "afhjælpe nogle af de eksisterende vanskeligheder med hensyn til effektiv imødegåelse af grænseoverskridende ulovlige foranstaltninger som følge af problemerne med grænseoverskridende *strafferetlig* retshåndhævelse" (fremhævet her).

Det kan give anledning til tvivl, hvilken karakter Forbrugerombudsmandens krav om forbud eller påbud efter markedsføringslovens § 13, stk. 1, har. Såfremt Forbrugerombudsmandens beføjelser er videregående end *privates*, falder kravet uden for EF-domskonventionen og vil ikke kunne fuldbyrdes i andre EU-lande efter konventionens regler, jf. EF-domstolens afgørelser i sag C-167/00 Verein für Konsumenteninformation mod Henkel, sag C-271/00 Gemeente Steenbergen mod Baten og sag C-266/01 Préseratrice foncière TIARD mod Nederlandene. Hvis Forbrugerombudsmandens beføjelser derimod ikke er videregående end *privates*, vil en dom falde inden for EF-domskonventionen og vil kunne fuldbyrdes i andre EU-lande, der har tiltrådt konventionen, efter konventionens regler, jf. de nævnte afgørelser fra EF-domstolen.

Sag C-167/00 angik decideret en østrigsk forbrugerorganisations søgsmål mod en tysk erhvervsdrivende med påstand om forbud mod, at den erhvervsdrivende anvender nærmere angivne vilkår i kontrakter, som den erhvervsdrivende indgår med forbrugere i Østrig.

Søgsmålet var omfattet af EF-domskonventionen og kunne anlægges i Østrig i medfør af konventionens artikel 5, nr. 3.

Lejeloven og lov om midlertidig regulering af boligforholdene

Efter lejelovens § 49, stk. 1, kan en lejer forlange lejen nedsat til et beløb, der er rimeligt under hensyn til det lejedes værdi, hvis lejen er væsentligt højere end det lejedes værdi. I ejendomme med beboerrepræsentation kan beboerrepræsentanterne kræve nedsættelse af lejen, jf. stk. 5, 1. pkt. Nedsættes lejen, anvendes tilbagebetalingsbeløbet forlods til dækning af beboerrepræsentanternes udgifter ved sagen, jf. stk. 5, 2. pkt.

På samme måde kan beboerrepræsentanter efter lov om midlertidig regulering af boligforholdene § 43, stk. 2, indbringe en afgørelse fra huslejenævnet for boligretten.

Kapitel 3

Fremmed ret

1. Sverige

Den 2. juli 1991 nedsatte det svenske justitsministerium et udvalg, som efter tre et halvt års arbejde fremlagde betænkning SOU 1994:154 om gruppesøgsmål (*grupprättegång*). Udvalget foreslog at indføre regler om gruppesøgsmål i Sverige. Udvalgets forslag og overvejelser er beskrevet i afsnit 1.3 nedenfor.

Betænkningen blev sendt i bred høring til over 60 myndigheder, organisationer mv. Blandt de hørte var der rent kvantitativt et flertal for at indføre regler om gruppesøgsmål, men et betydeligt mindretal, heriblandt dele af erhvervslivet samt domstolene, var imod sådanne regler. På denne baggrund blev der foreløbig ikke taget initiativ til at fremsætte lovforslag om gruppesøgsmål.

I 1999 besluttede den svenske regering imidlertid at tage forslaget om gruppesøgsmål op igen, og i 2001 blev et lovudkast sendt i høring, og efter indhentelse af en udtalelse fra Lovrådet (*Lagrådet*) fremsatte regeringen i marts 2002 et lovforslag om gruppesøgsmål (prop. 2001/02:107), som i maj 2002 blev vedtaget uændret af Rigsdagen. Loven om gruppesøgsmål trådte i kraft den 1. januar 2003.

1.1. Lov om grupprättegång

Beskrivelsen i dette afsnit bygger først og fremmest på lovforslaget (prop. 2001/02:107).

1.1.1. Almene synspunkter

Den svenske regerings grundlæggende overvejelser er beskrevet i pkt. 4 i lovforslagets almindelige bemærkninger (s. 20-34):

”Rättsordningens och processens syften och funktioner

För att rättsregler som garanterar människor rättelse vid överträdelse av materiellrättsliga reglerna skall fungera reparativt och preventivt krävs att

det finns sanktionsmekanismer för ett effektivt och rättvist ingripande. Ett sanktionssystem måste bygga på grundsatsen att lagar och förordningar stiftas med utgångspunkt från att deras innehåll skall följas och att sanktionerna skall kunna effektueras, i sista hand genom tvång. Sanktionsmekanismerna kan utformas på många sätt. Det kan vara fråga om prövning i judiciell eller administrativ ordning, vid privata eller allmänna nämnder, skiljeförfarande m.m. Statliga och privata alternativ kan visa sig lika verkningsfulla när det gäller att medverka till att den enskilde får igenom sin rätt eller att utöva en handlingsdirigerande funktion. Utgångspunkten måste emellertid vara att staten bär ansvaret för medborgarnas tillgång till verkningsfulla sanktionsmedel.

Möjligheten till process vid domstol är det mest betydelsefulla av de statliga tvistlösningsalternativen. Domstolarna har en grundlagsrättslig förankring som ger dem en särställning som rättskipningsorgan. Rättegångsförfarandet bygger på grundläggande rättssäkerhetskrav, såsom att domstolen skall iaktta saklighet och opartiskhet och att dess avgöranden skall bygga på lika bedömning av lika fall. Domstolen står i den dömande verksamheten obunden från statsmakten i övrigt och skall tjäna som en yttersta garant för upprätthållandet av enskildas rättigheter också gentemot det allmänna.

Den svenska rättegångsordningen, grundlagd i rättegångsbalken, är utformad som ett instrument för den enskilde att driva igenom egna anspråk. Förfarandet är akusatoriskt och, som huvudregel, dispositivt. Domstolens roll är således formulerad med utgångspunkt från att det föreligger en rättslig konflikt mellan två jämbördiga motståndare, som båda förutsätts på egen hand kunna ta till vara sin rätt. Först när hänsyn till utomstående intressen riskerar att bli satta åt sidan har domstolen ett självständigt ansvar för att utreda tvistefrågan, t.ex. genom att införa nytt processmaterial. Så är endast undantagsvis fallet när det gäller förmögenhetsrättsliga tvister. Däremot är det vanligt att domstolen har ett eget utredningsansvar i t.ex. miljörättsliga tillståndsmål. I enlighet med uppfattningen att det är var och ens sak att själv bestämma om ett rättsligt grundat anspråk skall göras gällande eller inte, är det normalt otillåtet för någon att agera för annans räkning utan att det finns ett uppdragsförhållande.

Brister i rättsskyddet – behovet av en reform

Det moderna samhället har gett upphov till nya former av rättsliga anspråk. På t.ex. konsument- och miljöområdena omfattas numera stora grupper människor av likadana eller likartade anspråk. Svårbevakade och svårdefinierade gruppintressen uppkommer när t.ex. en olyckshändelse, en farlig produkt eller ett utsläpp från en miljöfarlig verksamhet drabbar många personer på ett likartat sätt. Det skapas en tillfällig grupp som har liknande anspråk mot t.ex. ett företag eller ett affärsdrivande verk.

En distinktion som förekommer i den allmänna debatten om nya anspråkstyper i det moderna samhället är den mellan individuellt processbara, icke-individuellt processbara och processimmuna anspråk.

Ett anspråk är individuellt processbart om kostnaderna för att driva igenom anspråket genom enskild talan understiger det ekonomiska värde som kändan tillgodogörs genom en framgångsrik rättegång. Är så inte fallet, kan anspråket vara icke-individuellt processbart. Ett ekonomiskt vinstgivande rättsligt agerande kan då komma till stånd genom att flera gör gemensam sak och därigenom sänker den totala kostnaden för att driva igenom anspråken. Är inte heller detta möjligt, talar man om ett processimmunt anspråk.

Grupptalanutredningen har gjort en utförlig och genomgripande studie av det processuella rättsskyddets olika funktioner och ändamålsenlighet vid ge-

nomdrivandet av dessa nya typer av anspråk och funnit att den på en individualistisk-dualistisk grundsyn baserade processordningen inte alltid uppfyller de krav man kan ställa på den. Enligt utredningen saknar medborgarna i tillräcklig utsträckning tillgång till realistiska processuella institut för att driva igenom sin rätt. Utredningen konkretiserar sin undersökning med ett flertal exempel (se särskilt del A, SOU 1994:151). Remissutfallet bekräftar utredningens slutsatser. Det finns bland myndigheter och andra organ såsom Konsumentverket, Allmänna reklamationsnämnden, Konsumentvägledarnas förening, Sveriges Aktiesparares Riksförbund, Naturvårdsverket och Jämställdhetsombudsmannen en uttalad erfarenhet av att enskilda människor inte kommer till sin rätt så ofta som de borde göra i ett modernt rättssamhälle.

Det finns många orsaker som tillsammans ger upphov till luckorna i det processuella rättsskyddet. Svårigheterna för enskilda att agera genom domstol eller andra rättsliga prövningsorgan sammanhänger med både ekonomiska, psykologiska, kunskapsmässiga och sociala faktorer. För andra som har mod, kraft och vilja att handla ställer processuella regler och principer hinder i vägen. För den enskilde leder bristen på agerande till rättsförluster som kan gälla små belopp men också så stora summor att privatekonomin påtagligt påverkas. Allmänna intressen, som likabehandling av medborgarna, konsumentskydd och miljövard lider skada. Centrala rättsområden drabbas av prejudikattorka samt brist på rättsutveckling och rättsskapande genom praxis.

Vissa remissinstanser har satt i fråga om domstolarna bör tas i anspråk för att ersätta enskilda mindre ekonomiska förluster. Mot detta kan sägas att i situationer då det finns gruppanspråk beror rättskränkningens storlek på frånmens sida man ser saken. Från samhällssynpunkt är det lika allvarligt om 1 000 personer lider en rättsförlust på 1 000 kr var som att 10 personer förlorar 100 000 kr var. Att lämna många små rättskränkningar opåtalade kan skada konkurrensen, motverka miljöfrämjande investeringar och ha en allmänt uppluckrande effekt på människors rättsuppfattning. Det kan dessutom bidra till att oseriösa affärsmetoder utvecklas och att dåliga produkter tillverkas.

Det bör poängteras att en självklar utgångspunkt för reformförslaget är att näringslivet i Sverige är och vill vara seriöst. Det är enligt regeringens bedömning av värde för de seriösa aktörerna att det skapas processuella instrument för att stävja oönskat beteende på marknaden. Vidare gagnas naturligtvis det seriösa näringslivet av att möjligheterna att skapa klarhet i rättsliga frågor genom domstolsavgöranden ökar.

För att luckorna i rättsskyddet för gruppanspråk skall kunna täppas igen krävs att samtliga eller i vart fall flertalet människor med samma eller likartade anspråk har realistiska möjligheter att göra sin rätt gällande. Det är inte nödvändigt att alla rättskränkningar i samhället påtalas, men det går inte att uppnå en önskad påverkan av ett handlingsmönster, om det saknas möjligheter att få de flesta rättsförlusterna ersatta. Först då sådana möjligheter finns framstår sanktionstrycket som tillräckligt effektivt.

Grupptalanutredningen går i sitt betänkande utförligt igenom tänkbara alternativ för att avhjälpa bristerna vid gruppanspråk. Utredningen behandlar bl.a. särreglering av kostnadsfördelningen, rättshjälp, rättsskyddsförsäkringar, kriminalisering, utomprocessuella tvistlösningsorgan samt förening av mål (kumulation) och pilotmål. De två sistnämnda alternativen behandlas utförligare i nästa avsnitt. När det gäller övriga möjligheter kan i korthet sägas följande.

Den allmänna rättegångsordningen har under de senaste decennierna vid ett flertal tillfällen reformerats för att göra handläggningen mindre omständlig, formaliserad och kostnadskrävande. Särskilt syftet att minska kostnaderna låg

bakom tillkomsten av den s.k. småmålslagen, vars bestämmelser numera till stor del har arbetats in i rättegångsbalken. Småmålsreglernas bestämmelser begränsar kostnadsansvaret för den förlorande parten. Inom vattenrätten, expropriationsrätten och på vissa andra rättsområden gäller sedan lång tid regler som snedfördelar kostnadsansvaret. Där förs i första instans en process om t.ex. tillstånd eller ersättning på den presumtive skadevällarens bekostnad, oavsett vilken utgången blir i målet.

Regler om annorlunda kostnadsfördelningar är ett effektivt instrument om man vill underlätta eller försvåra för enskilda att vända sig till domstol. Regeringens bedömning är dock att man inte bör använda undantag från rättegångsbalkens kostnadsregler som en generell åtgärd mot bristerna i det processuella rättsskyddet för gruppanspråk. Skälen bakom huvudregeln i tvistemål om tappande parts ersättningsskyldighet för motpartens rättegångskostnader gör sig gällande också i en rättegång om gruppanspråk.

Rättshjälpen ger enskilda förmånen av att processa med en minskad kostnadsrisk. Avgifter och andra begränsningar gör dock att tillvaratagandet av små anspråk underlättas i endast begränsad utsträckning. Processer som rör gruppanspråk orsakar inte sällan stora kostnader för ombudsarvode och bevisning. Svarandens bedömning av en rimlig kostnadsnivå görs med utgångspunkt från det totala belopp som skall betalas till samtliga i gruppen vid en eventuell processförlust. En stor insats kan därför vara motiverad och underlättas av att kostnaderna är avdragsgilla vid beskattningen. För käranden blir kostnadsrisken lätt sådan att en rättegång framstår som ett ekonomiskt orealistiskt alternativ.

Rättsskydds försäkringen erbjuder i detta hänseende ett bättre skydd än rättshjälpen, eftersom den omfattar även ersättningsskyldighet för motpartens kostnader. För anspråk av mindre värde som rör komplicerade rätts- eller bevisfrågor är dock självriskerna många gånger ett tillräckligt hinder mot att väcka talan. Försäkringsersättningen är dessutom normalt maximerad till ett visst belopp, vilket begränsar nyttan av försäkringen i komplicerade mål.

Traditionellt anses kriminalisering ha en god effekt som styrmedel. Kumulation av åtal och enskilt anspråk underlättar dessutom väsentligt att driva igenom ekonomiskt små anspråk. Kriminalisering bör emellertid förbehållas beteenden som framstår som särskilt straffvärda. En reform på det aktuella området avser däremot främst att underlätta för enskilda att göra sina civilrättsliga anspråk gällande.

Utomprocessuella tvistlösningsorgan som t.ex. reklamations- och försäkringsnämnder fyller en viktig uppgift genom att erbjuda ett snabbt och enkelt förfarande som alternativ till domstolsprövning. De avlastar domstolarna från en hel del tvister. De alternativa tvistlösningsorganens kompetens är dock inskränkt i flera avseenden. För tvistlösningen vid Allmänna reklamationsnämnden (ARN) gäller t.ex. att nämnden inte tar upp muntlig bevisning. ARN prövar inte heller alla typer av tvister. Av särskilt intresse för frågan om anspråk av begränsat ekonomiskt värde (dvs. typiska gruppanspråk) är de beloppsgränser som gäller vid nämnden.

Det kan vidare rent allmänt ifrågasättas om bristerna i det processuella rättsskyddet när det gäller reparation, prevention och rättsbildning bör åtgärdas genom åtgärder utanför domstolsväsendet. Utomprocessuella instanser kan på ett värdefullt sätt komplettera men inte alltid ersätta domstolsprövning, som måste utgöra systemets ryggrad.

Det allmänna har genom sina myndigheter en stark ställning som bevakare av att gällande rättsregler efterlevs. Som representanter för allmänintresset har myndigheter som Konsumentombudsmannen (KO), Jämställd-

hetsombudsmannen (JämO) och Naturvårdsverket påverkat rättsutvecklingen på flera centrala rättsområden. I detta sammanhang kan nämnas att det sedan den 1 december 1997 pågår en femårig försöksverksamhet avseende KO:s medverkan i finansiella tvister. Enligt lagen (SFS 1997:379) om försöksverksamheten avseende medverkan av Konsumentombudsmannen i vissa tvister får KO biträda konsumenter som ombud vid allmän domstol och kronofogdemyndighet, om tvisten är av betydelse för rättstillämpningen eller om det annars finns särskilda skäl för det. Exempel på särskilda skäl är att tvisten är av betydelse för en större grupp konsumenter (se prop. 1996/97:104, s. 15 och 26). Som regeringen framhöll när försöksverksamheten föreslogs skulle ett system enligt vilket KO kan företräda en enskild konsument och ett system med grupprättegång komma att komplettera varandra (prop. 1996/97:104 s. 10).

Möjligheten för myndigheter att ingripa och bistå enskilda personer i en privat rättskonflikt är även med beaktande av den nyss berörda försöksverksamheten starkt begränsad. Effektiviteten i myndigheternas verksamhet är beroende av tillgången på statliga och kommunala budgetmedel och kunnig personal. Mycket talar för att varken pengar eller kunskap räcker till, om det allmänna skall fortsätta att ensamt handha värnandet av gemensamma intressen. Kontroll, tillsyn och annan liknande verksamhet som inte innefattar myndighetsutövning måste fördelas på flera samverkande organ, såväl offentliga som privata. Det är nödvändigt att anlägga en pluralistisk syn på enskildas och samhällets roller när det gäller att ta till vara de intressen som rättsordningen vill slå vakt om.

Informationsverksamhet har en viktig funktion när det gäller att påverka handlingsmönster. Information kan därför utgöra ett värdefullt komplement vid avhjälpande av bristerna vid gruppanspråk, men utgör naturligtvis inget självständigt alternativ till ett processuellt förfarande. Spridande av information har inte heller några reparativa, processekonomiska eller rättsskapande uppgifter.

Slutsatsen är att det inom ramen för den nuvarande rättegångsformen inte är möjligt att förena behovet av gruppagerande med kraven på ett snabbt, billigt och enkelt förfarande. Åtgärdsalternativ som har till syfte att underlätta för den enskilde att själv vända sig till domstol eller något annat prövningsorgan är således inte i sig några verkningsfulla botemedel.

Problemet är alltså det saknas realistiska möjligheter att göra små anspråk gällande i domstol. Det är inget samhällsproblem så länge man ser till ett enskilt fall. Samhällsutvecklingen har emellertid lett till att det i dag är vanligt att många människor står i likartade rättsförhållanden mot någon annan.

Svårbevakade gruppanspråk kan uppstå vid brott mot miljöbalken, om det är fel på en vara som har sålts till många, om en leasinggivare använder sig av oskäliga avtalsvillkor, om en researrangör inte lever upp till löften i sin marknadsföring, om en kreditgivare inte följer konsumentkreditlagens bestämmelser eller på värdepappersmarknaden.

Målet med en reform är att skapa en rättegångsform som anpassad till de krav som ställs i dagens samhälle. Reglerna i rättegångsbalken utgår från att två jämnstarka parter står mot varandra. En reform är, som Konkurrensverket har påpekat, ägnad att utjämna den processuella obalans som kan råda mellan t.ex. enskilda konsumenter och ett företag.

Den svenska rättsordningen bygger på att rättigheter på olika områden skall kunna genomdrivas i domstol. En rättegång är dock inget självändamål. Däremot utgör en realistisk möjlighet till process den yttersta garantin för att

enskildas rättigheter på t.ex. miljö- och konsumenträttens områden inte stannar på papperet. Enskilda måste ha en reell tillgång till rättsväsendet.

Blickarna bör mot den här bakgrunden riktas mot den representativa processen, mot grupptalan. En sådan process ger domstolen bättre möjligheter att göra en bredare intresseavvägning och motverkar uppkomsten av motstridiga avgöranden. Detta gynnar präjudikatbildningen. I processekonomiskt hänseende kan den representativa processen medföra fördelar för rättegångar som i dag förs individuellt. Grupptalan har, som redan berörts, också en reparativ uppgift att fylla genom att kompensation kan erbjudas till fler. Slutligen har den nya processformen en preventiv, handlingsdirigerande, funktion.

Syftet med en reform är således ytterst att förbättra genomslaget för redan gällande materiella rättsregler. (...)

Särskilt om pilotmål och förening av mål (kumulation)

Ett flertal remissinstanser, som t.ex. Hovrätten för Västra Sverige, Kristianstads tingsrätt, Svensk Handel, Föreningen Svenskt Näringsliv och Svenska IT-företagens Organisation, har fört fram tankar på att möta reformbehovet i fråga om rättsskyddet för gruppanspråk genom en vidareutveckling av den s.k. pilotmålsmetoden eller av reglerna om kumulation. Några av remissinstanserna anför vidare att behovet av en reform minskat ytterligare genom det i promemorian förordade anmälningsförfarandet (...). Remissinstanserna menar att den valda lösningen minskar skillnaden mellan grupptalan och kumulation enligt rättegångsbalken.

Skillnaderna mellan en grupprättegång och en reformerad pilotmålsmetod beror i viss utsträckning på hur de olika processformerna tekniskt utformas. Man kan dock i huvudsak utpeka följande olikheter.

Medan pilotprocessen bygger på den traditionella individualistiska partsrättegången är en grupprättegång till sin karaktär en process mellan en grupp, företrädd av en representant, och dennas motpart. Det finns inga fristående skäl till att gruppföreträdaren måste tillhöra gruppen. Också en myndighet eller en organisation kan föra gruppens talan. Taleformen kan anpassas till de behov som processen i det särskilda fallet skall tillgodose eller utifrån anspråkshavarnas förutsättningar att själva föra talan. Vidare är representanten vid en grupptalan utbytbar på ett annat sätt än som gäller vid pilotmål. I en grupprättegång bör vidare domstolen utöva viss kontroll av gruppföreträdarens lämplighet och agerande i processen. Detta är inte bara till förmån för gruppmedlemmarna. Också motparten har fördelar av det. Risken för att domen skall kunna angripas i efterhand av andra gruppmedlemmar reduceras väsentligt. En annan fördel för motparten är att utsikterna att få ersättning för rättegångskostnader vid en processvinst ökar, i vart fall om gruppen företräds av en myndighet eller en väletablerad organisation. En grupprättegång leder vidare till att samtliga gruppmedlemmar får tillgång till en exekutionstitel samtidigt.

Grupprättegången kan på ett annat sätt än som är möjligt vid pilotmål bryta genom de olika barriärer, både kostnadsrelaterade och icke-rättsliga, som hindrar att anspråk görs gällande. Särskilt påfallande är detta om det saknas krav på någon viljeyttring som grund för att bli medlem i gruppen, dvs. alla anspråkshavare som inte anmält utträde är med i processen. Men också om grupptalans rättsverkningar förutsätter ett aktivt ställningstagande från gruppmedlemmarna att omfattas av grupptalan kommer en sådan talan att få ett betydligt bättre genomslag än ett pilotmål. Därigenom ökar möjligheterna att ge domstolen ett brett och allsidigt bedömningsunderlag.

Ett pilotmål kräver för sin tillkomst att det finns anspråk som är ekonomiskt meningsfulla att processa för individuellt. Vid icke-individuellt processbara och processimmuna anspråk är så inte fallet (se om begreppen i förra avsnittet). Pilotmålsalternativet är en realistisk väg endast för dem som har mod, kraft och vilja att vända sig till domstol. Pilotmålsmetoden bygger vidare på tanken att det finns en överenskommelse mellan flera anspråkshavare om att först få prövat något eller några anspråk eller att det i särskild ordning konstateras att prövningen av ett anspråk är vägledande för bedömningen av andra rättsförhållanden. Ett pilotmål är dock ett ganska bräckligt skydd mot upprepade processer. Det torde sällan förekomma att parterna på ömse sidor i förväg förbinder sig att godta pilotmålets avgörande som en slutlig prövning av samtliga anspråk. Tvärtom finns det alltid en risk för att såväl enskilda anspråkshavare som motparten inte accepterar pilotavgörandet som prejudikat, med hänvisning till omständigheterna i det enskilda fallet. Domstolen har ju inte möjlighet att i sin bedömning väga in omständigheter som hänför sig till andra än parterna. Bristerna i pilotmålsförfarandet sammanhänger alltså sammanfattningsvis med två processuella frågor, nämligen omfattningen av domstolens prövningsrätt och domens rättskraft.

En annan nackdel med metoden är att pilotprocessen när som helst kan avbrytas genom förlikning eller på grund av att pilotparten överlåter sitt anspråk, flyttar, avlider eller återkallar sin talan. Det finns i de senare situationerna ingen (bortsett från dödsboet) som kan ta över partens talan och driva pilotprocessen vidare.

Nackdelarna med grupprättegång, i jämförelse med pilotmålsmetoden, är att processen riskerar att bli mer komplicerad och utdragen. Kostnadsrisken för den processande parten ökar. Eftersom man kan utgå från att tvistemålets värde som regel blir högre vid en grupprättegång tenderar motståndet från motparten att bli större. Svaranden kan inte lika lätt använda sig av förlikningserbjudanden för att få stopp på rättegången. Å andra sidan blir den ekonomiska belastningen av en process mer betungande för motparten, vilket kan uppmuntra till materiellt sett berättigade förlikningar som annars inte hade kommit till stånd.

Väger man de olika argumenten mot varandra framstår grupprättegång som en i jämförelse med ett pilotmålsförfarande överlägsen metod för att på ett övergripande och generellt sätt komma till rätta med de brister som det processuella rättsskyddet för gruppanspråk lider av. Det är i och för sig tänkbart att modifiera pilotmålsförfarandet så att dess slagkraft ökar vid gruppanspråk. Detta skulle dock kräva så genomgripande förändringar att pilotmålet närmast blev att betrakta som en form av enskild gruppptalan.

En annan sak är att en gruppptalan i det enskilda fallet måste framstå som det bästa processalternativet (...). Merparten av de anspråk som talan avser skall inte lika väl kunna göras gällande genom t.ex. pilotmål eller kumulation. Grupprättegångar är avsedda att komplettera, inte ersätta, befintliga processvägar.

När det gäller kumulation enligt rättegångsbalken är den kanske allvarligaste bristen vid gruppanspråk att handläggningsreglerna inte är lämpade för större grupper. Bestämmelser om bl.a. delgivning, kostnader, skriftväxling och sammanträde utgår från ett begränsat antal parter. Med en enhetlig grupp som företräds av ett gemensamt ombud är en process visserligen hanterbar också om antalet parter på ena sidan uppgår till tiotal, kanske hundra, personer. Men finns det inom gruppen splittringar, t.ex. angående vem som skall vara ombud eller om vilken bevisning som bör åberopas, ger en kumulation inga större processekonomiska vinster, oavsett gruppens storlek. Och är part-

santalet flera hundra, tusen eller större än så är kumulation i praktiken utesluten. Till detta kommer bl.a. att kumulationsreglerna inte erbjuder någon framkomlig väg vid s.k. individuellt oprocessbara gruppanspråk, dvs. när kostnaderna för att driva igenom anspråket genom en enskild talan överstiger tvisteföremålets ekonomiska värde (jfr ovan). Det kan i detta sammanhang påpekas att även en gruppptalan innebär en förening av mål. Kärandens talan omfattar ett antal anspråk (mål). Till skillnad från kumulation enligt rättegångsbalken är dock anspråkshavarna inte parter i rättegången.

Det faktum att en passiv gruppmedlem inte bär något kostnadsansvar gör att en gruppptalan för den enskilde många gånger är att föredra framför kumulation enligt rättegångsbalken eller pilotmålsmetoden. En gruppptalan i den utformning som föreslås här kräver vidare endast en mycket begränsad aktivitet från gruppmedlemmens sida. Kumulation och pilotmål förutsätter normalt ett betydligt större engagemang från den enskilde. Trots den begränsade aktiviteten blir gruppmedlemmen – genom de rättssäkerhetsgarantier som enligt förslaget omgärdar en grupprättegång – tillförsäkrad en process med högt ställda krav. (...)

Uppfyller en representativ process kraven på rättssäkerhet?

Vissa remissinstanser berörde i sina svar över utredningens betänkande frågan om det är förenligt med grundlag och internationella konventioner att någon tillåts att processa för annans räkning utan att ha dennes uppdrag till det. Flera remissinstanser har vidare menat att gruppptalan skulle vara ett främmande inslag i den svenska rättsordningen.

Sverige har anslutit sig till den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (den s.k. Europakonventionen). I dess artikel 6 punkt 1 sägs att var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelser mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och införa en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag. Konventionen gäller som lag i Sverige (SFS 1994:1219).

Ingenting i konventionen träds för när om grupprättegång införs i Sverige. (...) [M]öjligheten till gruppptalan [innebär] tvärtom att den enskildes tillgång till rättvisa ökar. Skyddet enligt Europakonventionen stärks. Genom regler om tillkännagivande av processen, krav på anmälan till domstolen för att den enskilde skall träffas av gruppptalans rättsverkningar, om rätt för en medlem att själv träda in som part och att överklaga, om domstolens materiella processledning och om prövning av den representerande partens kvalifikationer att processa för allas räkning tillgodoses gruppmedlemmarnas intresse av en rättvis och opartisk rättegång. Förfarandet kommer att inrymma högt ställda rättssäkerhetsgarantier. En grupprättegång ger alltså den enskilde en möjlighet att komma till sin rätt i situationer där den möjligheten i praktiken annars skulle saknas.

Det finns inget i svensk grundlag som talar mot att införa regler om grupprättegång. Det kan i detta sammanhang noteras att regeringsformen inte innehåller någon motsvarighet till kravet i USA:s konstitution om att "no person shall be ... deprived of life, liberty or property without due process of law" eller den tyska grundlagens krav på "rechtliches Gehör". De relativt långtgående konstitutionella kraven i USA har för övrigt inte ansetts hindra representativa taleformer.

Gruppptalan innebär en nyhet i svensk rätt. Men förslaget ansluter nära till rättegångsbalkens huvudprinciper, institut och förfaranderegler. Så gott som varje enskilt moment i förslaget har en motsvarighet i gällande svensk rätt.

Det finns alltså inte några grundlagsenliga eller liknande hinder mot att i svensk rätt införa regler om representativ process i en vidare omfattning än som redan i dag gäller på t.ex. arbetsrättens, miljörättens och marknadsrättens område.

Finns det risker med grupp-talan?

I det följande berörs vissa ytterligare invändningar som framförs mot att tillåta representativa processer av det slag som grupp-talan utgör.

Många rättegångar ges i dag stor uppmärksamhet i massmedia. Detta gäller i stor utsträckning brottmål, men också vissa tvistemål. Av särskilt intresse är exempelvis om tvisten rör ett stort eller annars välkänt företag, om stora värden står på spel eller om det saken rör har intresse för många människor. En rättegång där gruppanspråk hanteras gemensamt kan givetvis i sig leda till att målet uppmärksammas på ett annat sätt än en individuell talan. För ett företag kan detta leda till bad-will med allvarliga ekonomiska konsekvenser. Vidare är kostnadstrycket på svaranden i regel större vid en process som berör många. En processförlust kan leda till finansiella problem, i värsta fall till konkurs. Dessa omständigheter kan innebära att en svarande kan känna sig mer eller mindre tvingad att träffa en snabb förlikning på oförmånliga villkor. Ett flertal remissinstanser, som Handelshögskolan i Stockholm, Svenska Bankföreningen, Finansbolagens Förening, Svensk Handel, Föreningen Svenskt Näringsliv, Sveriges Försäkringsförbund och Svenska IT-företagens Organisation, befarar att hot om att inleda grupp-talan skulle kunna användas för att pressa fram icke-berättigade förlikningar. Flera har särskilt betonat risken för utpressning i det förprocessuella stadiet. De nämnda remissinstanserna – samt även t.ex. Delegationen för utländska investeringar i Sverige (ISA) och Sveriges advokatsamfund – menar vidare att företags vilja att investera i Sverige riskerar att minska.

Påståenden om att hot om att inleda gruppprocesser utnyttjas otillbörligt för att uppnå oberättigade förlikningar (s.k. legal black-mail) har förekommit också i lagstiftningsärenden av detta slag utomlands. Studier från länder med rättssystem som tillåter representativ talan ("class action") ger emellertid inga belägg för sådana påståenden. Det amerikanska class action-institutet är dock kritiserat och omdebatterat (av t.ex. domaren och rättsvetenskapsmannen Richard A. Posner). Tillgänglig statistik ger inte heller stöd för att svaranden i class action-mål ingår förlikning för att slippa ifrån processen även då kärandens anspråk inte framstår som välgrundat (förlikningar som träffats på det förprocessuella stadiet ingår dock inte i sådan statistik). Frivilliga överenskommelser förekommer inte i högre grad än i individuella processer. Varken kostnaderna för försvaret eller riskerna att förlora är så stora i class action-mål jämfört med vanliga mål att detta bör leda till en förlikningsbenägenhet utan hänsyn till hur välgrundad kärandens talan verkar vara. (Frågorna behandlas bl.a. i Ontario Law Reform Commission, Report on Class Actions, Volume I, 1982, s. 146 ff. och Basedow, Hopt, Kötz & Baetge (red.), Die Bündelung gleichgerichteter Interessen im Prozess, Tübingen 1999, s. 48 f. Lindblom berör dessa frågor i Grupp-talan, 1989, s. 151 ff. och 166 ff., samt Progressiv Process, 2000, s. 429.)

Vid en bedömning av riskerna för missbruk av en möjlighet att föra en grupp-talan här i landet måste hela det svenska regelverket beaktas. Bedömningen måste innefatta både de processuella reglerna, inklusive de advokate-tiska, och de materiella rättsreglerna.

I detta sammanhang bör påpekas, liksom Sveriges advokatsamfund har gjort, att de hos vissa remissinstanser vanligt förekommande hänvisningarna

till förhållandena i USA lätt blir missvisande. USA har t.ex. en helt annan processuell reglering än Sverige har, en helt annan skadeståndsrätt och en advokatverksamhet som skiljer sig betydligt från den svenska. I Sverige gäller som huvudregel att förlorande part svarar för motpartens rättegångskostnader. Detta kommer att gälla även vid en grupprättegång (...) och kommer att verka avskräckande på den som inte har grund för en talan. Höga krav ställs vidare på utformningen av en stämningsansökan. Kraven för att motparten skall åläggas att ge in handlingar som kan utgöra bevis eller underkastas säkerhetsåtgärder är också högt ställda.

Därutöver är de krav som måste uppfyllas för att få föra en grupp-talan mycket högt ställda (...), bl.a. genom kraven på gruppföreträdaren och advokattvånget. Det medför, som t.ex. Konsumentverket konstaterar, att skyddet mot grundlösa processer t.o.m. är bättre än vid sedvanliga rättegångar.

Man måste utgå ifrån att en svarande som för förhandlingar under hot om grupp-talan, gör sina bedömningar med hänsyn till sannolikheten att en grupp-talan tillåts och sedermera bifalls. Det framstår därmed inte som sannolikt att grundlösa förlikningar kan tvingas fram i större utsträckning genom hot om grupprättegång än genom hot om individuella rättegångar. Framhållas skall också att en för gruppmedlemmarna bindande förlikning förutsätter att den stadfästs av rätten, dvs. förlikningen förutsätter att käranden tillåts inleda en grupprättegång. Enligt regeringens bedömning saknas alltså anledning att befara att denna typ av obehöriga påtryckningar skulle öka i Sverige på grund av att det införs regler om grupp-talan.

Mot den bakgrunden kan införandet av en möjlighet att föra grupp-talan inte heller anses påverka viljan att investera i Sverige för den som gör en seriös företagsekonomisk analys. I de provinser i Kanada och delstater i Australien där grupp-talan har införts de senaste decennierna har farhågorna om störningar och påfrestningar på näringslivet inte besannats. Det är samhällen som liknar Sverige i fråga om t.ex. befolkningsmängd, processbenägenhet samt process- och skadeståndsrätt.

Det bör också framhållas att förslaget till lag om grupprättegång inte medför någon förändring av den materiella rätten. Det medför alltså inga nya rättigheter för konsumenter eller andra grupper. Införandet av grupp-talan utgör endast en, trots allt, begränsad anpassning av rättegångsordningen till samhällsutvecklingen.

En annan sak är att en för gruppen framgångsrik grupprättegång kan få besvärliga ekonomiska följder för svaranden. Det är emellertid svårt att se att det processuella rättsskyddet för gruppanspråk skall styras, eller ens påverkas, av svarandens ekonomiska förutsättningar att ersätta orsakade rättsförluster. Tvärtom får det antas att den ekonomiska press, som risken att utsättas för en framgångsrik process utövar, har en preventiv effekt som avhåller från rättsstridigt handlande. Som bl.a. Konkurrensverket framhåller är förslaget således ägnat att gynna seriös näringsverksamhet.

Konkurs, betalningssvårigheter och dylikt är naturligtvis aldrig önskvärda resultat av en grupprättegång. Att lindra sådana effekter måste dock anses vara en materiellrättslig fråga, rörande t.ex. regler om jämkning av skadestånd. Den representativa processen underlättar ofta bedömningen av dessa frågor genom att samtliga, eller i vart fall flertalet, anspråk finns uppe till prövning samtidigt. (...)

Sammanfattande och avslutande synpunkter

Sammanfattningsvis finns det tre huvudsakliga faktorer som förklarar varför rättsligt skyddade intressen inte blir tillgodosedda i tillräckligt stor om-

fattning. Den första orsaken är att det alltför ofta finns en disproportion mellan ett anspråks ekonomiska värde för den enskilde och de kostnadsrisker som följer med ett rättsligt agerande. En annan anledning är att anspråkshavaren på grund av psykologiska, sociala eller andra icke-rättsliga faktorer inte känner till rättskränkningen eller saknar mod, kraft och vilja att hävda sin rätt. Som ett tredje hinder finns det processuella regler och principer som endast undantagsvis tillåter någon att utan uppdrag processa för att tillgodose annat än sin egen personliga rätt.

Dessa omständigheter leder till slutsatsen att det finns behov av åtgärder för att stärka det processuella rättsskyddet för gruppanspråk. Ett sätt att åtgärda problemet är att införa regler om representativ process vid domstol – grupptalan.

Många remissinstanser har framfört kritik mot förslaget om grupptalan. Invändningarna gäller att reformbehovet i stället borde mötas genom vidareutveckling av den s.k. pilotmålsmetoden eller rättegångsbalkens regler om kumulation, att grupptalan ökar risken för utpressning till icke-berättigade förlikningar, att företags investeringsvilja riskerar att minska och att frågan om grupptalan bör beredas på europeisk nivå.

Invändningarna kan inte negligeras. Lagstiftningens effekter skall också följas upp senast fyra år efter det att regleringen har trätt i kraft. Uppföljningen skall bl.a. ske ur ett småföretagarperspektiv. En undersökning skall göras med avseende på vilka effekter grupptalan har fått för småföretagen, exempelvis när det gäller den risk för missbruk och legal blackmail som flera remissinstanser befarar. Remissinstansernas invändningar måste dock värderas och vägas mot behovet av en reform för att förbättra genomslaget för redan gällande materiella rättsregler. Reformen berör både konsument- och miljöskydd samt andra rättsområden. Det finns i detta sammanhang anledning att framhålla det goda skydd mot missbruk av processformen som finns inbyggt i förslaget. Här kan nämnas kändens kostnadsansvar, kraven på ombudet, de särskilda processförutsättningarna och den domstolskontroll de innebär. Regeringens bedömning är således att det bör införas regler om grupptalan i svensk process.

En sådan taleform bör utformas med utgångspunkt från att den å ena sidan skall vara reellt öppen för var och en som har ett befogat intresse av att få sin sak prövad vid domstol och å andra sidan skall avhålla och avskräcka från grundlösa processer. Regleringen skall utformas så att den möjliggör för en grupprättegång att allt efter omständigheterna medverka till

att kompensation erbjuds till rättskränkta som i dag inte har realistiska möjligheter att göra sin rätt gällande,

att processordningen utövar sin handlingsdirigerande funktion också i fall där de samlade skadeverkningarna är omfattande men de enskilda anspråken är så små att ingen annars vill ta på sig arbetet med att driva igenom dem,

att domstolarna får tillräckligt underlag för att göra de breda intresseavvägningar som är en förutsättning för deras prejudikatbildande, rättsutfyllande, rättsutvecklande och rättsskapande verksamhet samt

att för gruppanspråk gemensamma eller likartade bevis- och rättsfrågor prövas på ett så säkert, snabbt, billigt och enkelt sätt som möjligt så att domstol och parter sparar tid och kostnader.”

1.1.2. Lovens anvendelsesområde

Gruppesøgsmål defineres i loven som søgsmål, som en sagsøger fører som repræsentant for flere personer med retsvirkning for dem på

trods af, at de ikke er parter i sagen. Gruppen defineres som de personer, for hvem sagsøgeren fører sagen. En gruppe kan således kun optræde som sagsøger, ikke som sagsøgt, hvilket ganske kort begrundes i pkt. 5.1.2 i lovforslagets almindelige bemærkninger (s. 38):

”Enligt utredningens forslag skulle det finnas möjlighet att väcka talan mot en grupp. Det finns visserligen områden där det kan anses förekomma ett praktiskt behov av en sådan talemöjlighet. Som utredningen och *Svea hovrätt* framhåller väcker emellertid grupptalan på svarandesidan särskilda frågor, bland annat när det gäller gruppens bestämning och i kostnadshänseende. Det är inte givet att, som utredningen föreslår, medlemmarna i en grupp på svarandesidan inte skall ha möjlighet att träda ur gruppen eller att de skall svara fullt ut för rättegångskostnader. Dessa frågor kräver vidare överväganden. För närvarande bör inte införas regler om grupptalan på svarandesidan.”

Ifølge lovens definition er gruppens enkelte medlemmer ikke parter i retssagen, men dommen i sagen har bindende virkning (retskraft) for dem. Endvidere bestemmer loven, at gruppens medlemmer skal sidestilles med parter ved anvendelsen af rättegångsbalkens regler om inhabilitet, igangværende retssag (litis pendens), sammenlægning af krav (kumulation), afgivelse af forklaring under sagen og andre spørgsmål, som angår bevisførelsen. Endvidere kan ethvert medlem af gruppen for sit vedkommende særskilt appellere rettens afgørelser.

Gruppemedlemmerne er således reelt på en lang række punkter stillet som parter på trods af, at de formelt ikke er det. Dog savner gruppemedlemmerne selvfølgelig de helt grundlæggende partsbeføjelser at nedlægge påstande, fremføre anbringender og føre beviser – det er netop hovedpointen med hele ordningen, at gruppens medlemmer i disse henseender skal repræsenteres af grupperepræsentanten.

Lovens ordning er den, at et antal individuelle krav forenes i én retssag, under hvilken gruppemedlemmerne repræsenteres af en grupperepræsentant. Det anføres udtrykkeligt i lovforslagets bemærkninger, at der ikke foreslås ændringer, når det gælder den materielle prøvelse af kravene (s. 88). Sagsøgte har dermed i et gruppesøgsmål samme processuelle muligheder for at gøre indsigelse mod hvert af kravene som i en retssag mellem to parter eller ved kumulation. På tilsvarende måde kan sagsøgeren på gruppemedlemmernes vegne fremføre samtlige omstændigheder, denne vil påberåbe sig, og få disse prøvet.

Loven omfatter civile sager ved de almindelige domstole samt ved miljødomstolene, men som følge af reglerne om foreningers søgsmålskompetence (jf. afsnit 1.1.3 nedenfor) får reglerne ikke lige stor betydning inden for alle sagsområder. I praksis vil reglerne om

gruppesøgsmål navnlig få betydning i sager inden for forbruger- og miljøområdet. Loven indeholder ikke regler om gruppesøgsmål i straffesager, i sager ved forvaltningsdomstolene eller i sager ved Arbejdsdomstolen eller Marknadsdomstolen. Loven indeholder heller ikke regler om gruppesøgsmål i sager om ligestilling af mænd og kvinder på arbejdsmarkedet.

Reglerne om gruppesøgsmål er subsidiære i forhold til reglerne om individuelle søgsmål. Reglerne om gruppesøgsmål skal derfor kun anvendes i de tilfælde, hvor der herigennem kan opnås en bedre eller samme retsbeskyttelse som ved anvendelse af de almindelige procesregler, men til lavere omkostninger mv.

1.1.3. Søgsmålskompetence

Loven om gruppesøgsmål omfatter tre former for gruppesøgsmål: privates gruppesøgsmål, foreningers gruppesøgsmål og offentlige myndigheders gruppesøgsmål.

Privates gruppesøgsmål

For at have ret til at anlægge et gruppesøgsmål kræves det, at sagsøgeren selv er medlem af gruppen og dermed selv har retlig interesse i sagen. Afgørelsen af, om den pågældende har retlig interesse i sagen, skal ske på samme måde som ved individuelle søgsmål.

Søgsmål, hvor en forening eller en offentlig myndighed selv er medlem af gruppen, behandles efter reglerne om privates gruppesøgsmål og ikke efter reglerne om foreningsgruppesøgsmål eller offentlige myndigheders gruppesøgsmål.

Foreningers gruppesøgsmål

Foreningsgruppesøgsmål kan anlægges af en forening, der ikke selv har et krav omfattet af søgsmålet. Er foreningen derimod medlem af gruppen, behandles gruppesøgsmålet efter reglerne om privates gruppesøgsmål.

Foreningsgruppesøgsmål kan anlægges af ideelle foreninger, der ifølge deres vedtægter har til opgave at varetage forbruger-, lønmodtager-, naturbeskyttelses- eller miljøbeskyttelsesinteresser.

Forbruger- og lønmodtagerforeninger kan som hovedregel anlægge gruppesøgsmål i sager, der angår varer og tjenester mv. (herunder fast ejendom), som har været udbudt til forbrugere af en erhvervsdrivende. Som eksempler kan nævnes krav i medfør af forbrugerforsikringsloven, loven om forbrugertjenester, forbruger købeloven, produktansvarsloven, forbrugerkreditloven og loven om forbrugerbeskyttelse ved fjernsalg og dørsalg.

Et gruppesøgsmål anlagt af en forbruger- eller lønmodtagerforening kan dog også omfatte andre tvister, hvis det medfører væsent-

lige fordele med hensyn til sagens oplysning og øvrige omstændigheder, at tvisterne behandles samlet. Denne undtagelse er tænkt anvendt i tilfælde af, at det kan medføre store besparelser af tid, besvær og omkostninger, hvis et foreningsgruppesøgsmål tillades at omfatte andre krav end de nævnte. Som eksempel kan nævnes, at en forbrugertvist angående fejl ved en vare kan omfatte også købere, som ikke er forbrugere. Det er en forudsætning, at der findes et hovedkrav, som falder ind under foreningens normale søgsmålskompetence.

Foreningsgruppesøgsmål kan endvidere anlægges af en sammenlutning af erhvervsdrivende inden for fiskeri, landbrug, skovbrug eller hold af rener.

Offentlige myndigheders gruppesøgsmål

Offentlige myndigheders gruppesøgsmål kan anlægges af en myndighed, der ikke selv har et krav omfattet af søgsmålet. Er myndigheden derimod medlem af gruppen, behandles gruppesøgsmålet efter reglerne om privates gruppesøgsmål.

Offentlige myndigheders gruppesøgsmål kan anlægges af en myndighed, som med hensyn til, hvad tvisten angår, er egnet til at repræsentere gruppemedlemmerne. Loven bemyndiger regeringen til at fastsætte regler om, hvilke myndigheder der skal kunne anlægge gruppesøgsmål efter reglerne om offentlige myndigheders gruppesøgsmål.

Advokattvang

Privates gruppesøgsmål og foreningsgruppesøgsmål skal føres gennem en rettergangsfuldmægtig, der er advokat, medmindre retten af særlige grunde tillader, at gruppesøgsmålet føres uden rettergangsfuldmægtig eller gennem en rettergangsfuldmægtig, der ikke er advokat.

Senere ændringer

Kravene til søgsmålskompetence skal være opfyldt ved sagens anlæg. Sagsøgeren i et privat gruppesøgsmål kan fortsætte med at føre sagen på gruppemedlemmernes vegne, selv om den pågældendes eget krav efter sagens anlæg er overdraget til en anden eller opfyldt af sagsøgte. Med hensyn til sagsøgtes opfyldelse af kravet anføres det udtrykkeligt i lovforslagets bemærkninger, at det ville åbne alt for store muligheder for sagsøgte for at købe de gruppemedlemmer ud, som har mod, kraft og vilje til at føre retssagen på gruppens vegne, hvis sagsøgtes opfyldelse af sagsøgerens eget krav betød, at sagsøgeren mistede retten til at føre retssag på de øvrige gruppemedlemmers vegne.

Ved siden af kravet om søgsmålskompetence gælder et krav om, at grupperepræsentanten skal være egnet til at repræsentere gruppemedlemmerne under sagen, jf. nedenfor i afsnit 1.1.6 om de særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål. Kravet om egnethed skal være opfyldt under hele sagen, og viser grupperepræsentanten sig uegnet til at repræsentere gruppemedlemmerne under sagen, skal der om muligt udpeges en ny grupperepræsentant, og ellers skal sagen afvises. Den ny grupperepræsentant skal have søgsmålskompetence efter de ovenfor beskrevne regler.

1.1.4. Indledning af gruppesøgsmål

Gruppesøgsmål kan indledes ved stævning eller ved, at sagsøgeren i en igangværende retssag ansøger retten om at ændre søgsmålet til et gruppesøgsmål. Rättegångsbalkens almindelige regler om kravene til stævninger finder anvendelse, og herudover er der tilføjet nogle særlige krav til stævninger i gruppesøgsmål, da retten på baggrund af stævningen skal kunne vurdere, om de særlige procesforudsætninger (jf. afsnit 1.1.6 nedenfor) er opfyldt i den konkrete sag.

Prøvelsen af, om de særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål er opfyldt, sker på samme måde som prøvelsen af andre procesforudsætninger. Der er således ikke indført en særlig procedure, hvorefter retten udtrykkeligt skal godkende gruppesøgsmålet. (Ved ændring af et verserende individuelt søgsmål til et gruppesøgsmål er der dog tale om en godkendelse).

Hvis betingelserne for at behandle sagen som et gruppesøgsmål ikke er opfyldt, afvises sagen. En stævning i et gruppesøgsmål kan ikke ændres til et individuelt søgsmål, så hvis sagsøgeren ønsker at føre sagen som et individuelt søgsmål efter at have fået afvist sagen som gruppesøgsmål, må der indgives en ny stævning.

1.1.5. Værneting

Gruppesøgsmål kan anlægges ved de tingsretter, som regeringen bestemmer. Det er hensigten at fastsætte, at de tingsretter, som er *fastighetsdomstolar* (specialdomstole, der behandler sager angående fast ejendom mv.), skal have kompetence til at behandle gruppesøgsmål. Begrundelsen herfor fremgår af pkt. 5.2.3 i lovforslagets almindelige bemærkninger (s. 49f):

”En grupprättegång kommer att i de allra flesta fall vara mer tids-, arbets- och kostnadsmässigt krävande än en individuell process. Även om följderna inte skall överdrivas bör det inte bortses från att ett mål där det förs grupp-talan kan leda till belastningar för domstolen. En förutsättning måste då vara att domstolen genom tillgång till administrativa rutiner och personal kan

möta de extra krav som ställs på domstolen, utan att verksamheten i övrigt lider men.

Antalet grupprättegångar kan antas bli förhållandevis få varje år. Grupp-talanutredningen uppskattade antalet till mellan 15 och 20 varje år. Den uppskattningen ligger förmodligen snarare i överkant än i underkant. Mot bakgrund av utländska erfarenheter kan det dessutom förväntas att antalet rättegångar under de första åren blir betydligt färre. För att införa specialfora för grupptalan talar därför, förutom domstolens storlek, även att en koncentration av sådana rättegångar till ett färre antal domstolar ökar förutsättningarna för att på domstolen utveckla särskilda rutiner för handläggningen. (...)”

I sager med international tilknytning gælder navnlig værnetingsreglerne i Bruxelles I-forordningen og Luganokonventionen. Her er hovedreglen, at sagen anlægges ved sagsøgtes hjemting. Der findes desuden regler om supplerende værneting, som bl.a. kan have betydning for forbrugersager, hvor sagen efter omstændighederne vil kunne anlægges ved forbrugerens hjemting.

For at et gruppesøgsmål skal kunne anlægges, skal der være værneting for samtlige gruppemedlemmers krav ved den pågældende domstol.

1.1.6. Særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål

Loven indeholder særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål i forhold til individuelle søgsmål:

- gruppesøgsmålet skal omhandle fælles eller ensartede spørgsmål
- gruppesøgsmålet skal være håndterligt, dvs. det skal kunne behandles på en effektiv måde
- gruppesøgsmål skal være det bedste procesalternativ
- en hensigtsmæssig afgrænsning af gruppen
- gruppesøgsmålet må ikke i øvrigt være uhensigtsmæssigt.

For det første skal gruppesøgsmålet baseres på spørgsmål, som er fælles eller ensartede for alle gruppemedlemmernes krav. Ved anvendelsen af kriteriet om fælles eller ensartede spørgsmål må der foretages en afvejning af fælles og individuelle spørgsmål i sagen. Denne afvejning kan ikke være rent kvantitativ ud fra *antallet* af fælles henholdsvis individuelle spørgsmål i sagen. Der må i stedet ses på den bevisførelse og de omkostninger, som prøvningen af de forskellige spørgsmål må antages at medføre.

For det andet må en gruppeproces ikke fremstå som uegnet på grund af, at visse af gruppemedlemmernes krav på grund af individuelle omstændigheder skiller sig væsentligt ud fra de øvrige krav. Gruppesøgsmålet skal således være praktisk håndterligt.

For det tredje skal gruppesøgsmålet være det bedste procesalternativ. Gruppesøgsmålet må først og fremmest sammenlignes med kumulation og gennemførelse af en prøvesag. Vurderingen af, om gruppesøgsmålet er det bedste procesalternativ, bør dog ikke foretages alene ud fra procesøkonomiske overvejelser. Gruppesøgsmålet kan have en større virkning end for eksempel en prøvesag, og også når det gælder retsudvikling og retsskabende virksomhed, kan gruppesøgsmålet i visse tilfælde være et bedre alternativ end andre procesformer.

For det fjerde skal gruppen være hensigtsmæssigt bestemt med hensyn til omstændighederne i sagen. Dette gælder både i forhold til gruppens størrelse og identifikation af gruppemedlemmerne. Om baggrunden for denne betingelse fremgår af lovforslagets specielle bemærkninger:

”Utgångspunkten är att gruppen skall ha den storlek och vara så tydligt angiven att det är möjligt för domstolen att vidta de åtgärder som talans fortgång kräver. Särskilt viktigt i det sammanhanget är att gruppens bestämning skall läggas till grund för domstolens val av underrättelseform samt att gruppen anges så att det blir möjligt för dels enskilda att avgöra om de omfattas av kändans talan, dels domstolen att pröva att den som anmäler att han eller hon vill omfattas av grupptalan avses med kändans gruppbestämning.

Att det finns en tydligt definierad grupp är en förutsättning för att domstolen skall kunna bedöma om de övriga processförutsättningarna i paragrafen är uppfyllda. Gruppens storlek är alltså en viktig faktor att väga in vid prövningen av om en grupprättegång är ett bättre processalternativ än t.ex. kumulation eller pilotmål. Om gruppen inte är tydligt definierad kan det inte bedömas om talan grundas på rättsfakta som är gemensamma eller likartade för medlemmarnas anspråk. En tydligt definierad grupp är också av stor betydelse för prövningen av att kändan har förutsättningar att på ett fullgott sätt representera gruppmedlemmarna i processen.”

For det femte må sagsøgeren med hensyn til sin interesse i sagen, sine økonomiske forudsætninger for at føre et gruppesøgsmål og efter forholdene i øvrigt være velegnet til at repræsentere gruppemedlemmerne. Om baggrunden for denne betingelse fremgår af lovforslagets specielle bemærkninger:

”Behovet av skydd för de i processen passiva gruppmedlemmarna och hänsyn till motparten kräver att inte vem som helst tillåts att föra talan för en grupp. Den som företräder gruppen måste bedömas vara lämplig därtill. (...)

Domstolens bedömning av någons lämplighet att föra grupptalan skall baseras på en prövning av samtliga omständigheter som kan påverka vederbörandes möjligheter att på ett fullgott sätt ta till vara gruppmedlemmarnas intressen i målet. Det är dock inte fråga om att förbehålla rätten att vara part den som besitter egenskaper som gör vederbörande särskilt lämplig att processa angående saken i fråga. Syftet kan i stället beskrivas

vara att trygga gruppmedlemmarnas behov av att målet bliver allsidigt be-lyst så att samtliga medlemmars anspråk blir lika rättssäkert prövade som om medlemmarna själva fört talan. Därigenom säkerställs också att en dom i målet inte kan angripas i efterhand under återopande av att medlemmens rätt inte har blivit tillräckligt bevakad.

Av särskild vikt vid en sådan bedömning är att käranden inte har ett eget intresse som kolliderar med andra gruppmedlemmars och och att han eller hon har nödvändiga ekonomiska resurser att driva målet.”

De særlige procesforudsætninger fremgår af lovens § 8.

1.1.7. Afgrænsningen af gruppen

Opt in eller opt out

Der findes helt grundlæggende to forskellige former for afgrænsning af gruppen i et gruppesøgsmål:

(1) De personer, som falder inden for sagsøgerens definition af gruppen, bliver automatisk gruppemedlemmer. Dette kan kombineres med en mulighed for at framelde sig gruppesøgsmålet, således at et gruppemedlem, der ikke ønsker at være omfattet af dommens retskraft, inden for en nærmere fastsat frist kan melde sig ud af gruppen (såkaldt *opt out*).

(2) Dommens retskraft omfatter kun de personer, som falder inden for sagsøgerens definition af gruppen, og som inden for en nærmere fastsat frist har meddelt, at de ønsker at indgå i gruppen (såkaldt *opt in*).

Den svenske betänkning om gruppesøgsmål (SOU 1994:154) foreslog automatisk medlemskab med mulighed for opt out. Efter loven användes imidlertid opt in. Regeringens övervejelser herom er beskrevet i pkt. 5.3 i lovforslagets almindelige bemærkninger (s. 63-66):

”All utländsk lagstiftning om class action som utredningen tagit del av utgår från en automatisk gruppstillhörighet, med rätt till utträde (...). Huvudskälet för detta är, som utredningen framhåller, att internationella erfarenheter visar att det regelmässigt är fler som låter bli att ansluta sig till en grupptalan än som hoppar av en sådan talan. Och ju fler anspråkshavare som grupptalan omfattar, desto effektivare blir processformen som en förstärkning av den enskildes rättsskydd.

Anledningen till att ett automatiskt medlemskap för den som inte gör en anmälan om utträde ur gruppen erfarenhetsmässigt leder till större grupper anses stå att finna i samma förhållanden som medför att människor inte gör gällande rättsliga anspråk utanför den representativa processen, nämligen att de saknar mod, kraft och förmåga att agera på egen hand. Förutom ekonomiska omständigheter spelar också sociala och psykologiska faktorer in på enskildas reella möjlighet att gå till domstol. Barriärerna som hindrar dem från att processa på egen hand får, som LO har berört, också till följd att de inte anmäler sitt inträde i gruppen.

Genom att gruppen omfattar flertalet likartade anspråk ökar förutsättningarna att komma till rätta med bristerna i det processuella rättsskyddet för gruppanspråk. Talan kommer då att ge ett mer utvecklat skydd för dem som på grund av ekonomiska, sociala och psykologiska faktorer inte har möjlighet att själva ta till vara sina rättsliga anspråk. Genom att talan omfattar många anspråkshavare blir dessutom de processekonomiska vinsterna större. Risken för upprepat processande minskar. Både parter, domstolen och andra rättegångsaktörer, såsom vittnen, besparas tid, besvär och kostnader. Också uppkomsten av motstridiga avgöranden motverkas. En annan fördel är att domstolen får ett så brett och alltomfattande beslutsunderlag som möjligt. Genom dessa förhållanden stärks processens preventiva och rättsbildande funktioner.

Att talan får så stor uppslutning som möjligt bland medlemmarna resulterar även i ökad trygghet för gruppens motpart. Svaranden får gruppanspråken prövade i ett sammanhang, med minskade utgifter för rättegångskostnader och förlikningsförhandlingar. Men också vid rättsliga bedömningar såsom angående vållande- och jämningsfrågor kan gruppens motpart ha särskild nytta av att mångas anspråk hanteras samtidigt.

Behovet av reformåtgärder för att stärka det processuella rättsskyddet för gruppanspråk utgår från att civilprocessen har att fullgöra fyra huvudsakliga uppgifter: att verka reparativt, preventivt och rättsbildande samt att tillgodose processekonomiska hänsyn. Införandet av regler om grupptalan syftar till att bota brister i fullgörandet av samtliga dessa funktioner. Valet av modell för gruppmedlemskap måste styras av dessa ändamål. Som angetts ovan tillgodoses ändamålen typiskt sett bäst, om grupptalan omfattar så många av gruppmedlemmarna som möjligt. Samtidigt skall märkas att det inte finns något egenvärde i att avvika mer än nödvändigt från de grundprinciper som bär upp den sedvanliga rättegången. Tvärtom bygger den föreslagna reformen på att rättegångsbalken skall vara tillämplig i så stor utsträckning som möjligt.

Mot ett system med automatiskt medlemskap för den som inte anmäler utträde ur gruppen kan anföras vissa mer principiella argument. Sålunda kan det sägas att det genom att låta passivitet grunda medlemskap finns en risk för att talan kommer att omfatta personer som saknar vilja och intresse av att få sin sak prövad rättsligt. Gruppens omfång kommer därmed inte att ge en rättvis bild av det tvistevärde som processen i praktiken angår. Faran är att det läggs ned kostnader på att processa om anspråk som sannolikt aldrig kommer att realiseras, ens om grupptalan är framgångsrik, eftersom ett antal gruppmedlemmar inte kommer att begära fullgörelse av svaranden.

Detta argument har bäkraft endast om man ser processens syfte som rent reparativt. Är däremot en talan motiverad utifrån behovet av prevention eller att klarlägga rättsläget genom ett auktoritativt domstolsuttalande saknar argumentet samma styrka.

Nära samband med nyssnämnda invändning har påståendet att ett gruppmedlemskap utan krav på uttrycklig viljeyttring inkräktar på den enskildes rätt att fritt bestämma över sina civilrättsliga anspråk. Ett demokratiskt samhällssystem byggt på marknadsekonomi och medborgarnas fria dispositionsrätt kan sägas innebära att varje medborgare skall kunna välja fritt om han eller hon vill delta i en rättegång som kärande. Det automatiska gruppmedlemskapet riskerar att träda denna frihet för när.

Flera av de remissinstanser som ställt sig kritiska till att enskilda personer omfattas av grupptalan utan föregående anmälan har i linje med detta menat att ett medlemskap genom passivitet kan strida mot rätten till en rättvis rät-

tegång i artikel 6 i Europakonventionen. Särskilt har i det sammanhanget framhållits risken för att gruppmedlemmar av någon anledning inte uppmärksammar rättegången, men blir bundna av domens rättskraft och därigenom berövas möjligheten att väcka en ny talan om samma sak.

Mot detta kan emellertid sägas grupptalan som processform har till syfte att öka den enskildes tillgång till domstolsprövning. Genom grupptalan undanröjs en del av de praktiska hinder som i dag finns mot domstolsprövning av gruppanspråk, speciellt om varje anspråk har ett mindre värde. Införandet av regler om grupptalan, oavsett om de grundas på ett medlemskap med rätt till utträde eller krav på anmälan, är en reform som varken försvagar eller kränker utan tvärtom stärker den enskildes processuella rättsskydd och rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen.

Genom en reform om grupptalan blir Sverige den första europeiska stat att i en mer vid omfattning komplettera den traditionella processordningen med en representativ processform, anpassad att möta det moderna samhällets mer komplexa tvisteförhållanden. Som nämnts bör reglerna utformas så att reformen ger bästa möjliga förstärkning av det processuella rättsskyddet för massanspråk. Därmed är emellertid inte sagt att man i Sverige, liksom i bl.a. Australien, Kanada och USA, skall välja modellen med gruppmedlemskap för den som inte anmäler sitt utträde. Det är inte givet att de internationella erfarenheterna om denna modell bäst tillgodoser behovet av ett ökat processuellt rättsskydd för gruppanspråk utan vidare kan översättas till svenska förhållanden.

Sedan 1991 har KO möjlighet att föra grupptalan vid Allmänna reklamationsnämnden. Talan, som inte förutsätter gruppmedlemmarnas samtycke eller medverkan på annat sätt, leder inte till något rättskraftigt avgörande av medlemmarnas anspråk. Företagens efterlevnad av nämndens avgöranden är dock god. På så sätt kan sägas att det redan föreligger ett förstärkt processuellt rättsskydd för konsumentanspråk av masskaraktär, om än detta inte kan anses tillräckligt.

Erfarenheter från Allmänna reklamationsnämndens utslag tyder på att enskilda konsumenter är aktiva för att få ut av nämnden rekommenderad kompensation. Det saknas skäl att befara att enskilda konsumenter skulle vara mindre benägna att agera för att omfattas av en grupptalan, som förs utan kostnadsrisk för dem. Detta tyder på att den reella skillnaden mellan ett gruppmedlemskap grundat på automatik och ett med krav på anmälan inte kommer att bli särskilt stor.”

Det kan tilføjes, at en repræsentant for det svenske justitsministerium på et nordisk seminar om gruppesøgsmål, der blev afholdt i Oslo i januar 2002, anførte, at det var svært at sige præcis, hvorfor regeringens lovudkast i mod-sætning til 1994-betænkningen anvendte en opt in-model og ikke en opt out-model, men at det formentlig havde sammenhæng med, at der blev udnævnt en ny justitsminister under arbejdet med lovudkastet.

Underretning af gruppens medlemmer

Efter at sagsøgeren har indgivet stævning, skal retten underrette de personer, der er omfattet af sagsøgerens definition af gruppen, og som derfor har mulighed for via opt in-princippet at blive omfattet af gruppesøgsmålet (jf. ovenfor).

Som udgangspunkt skal sagsøgeren i stævningen angive navn og adresse på alle gruppemedlemmer. Oplysninger om navn og adresse kan dog udelades, hvis de ikke "behøves" for, at sagen kan behandles. Sagsøgeren skal under alle omstændigheder give oplysninger om forhold i øvrigt, der har betydning for underretning af gruppemedlemmerne.

Ifølge lovforslagets bemærkninger kan det variere, hvor nøjagtigt gruppemedlemmernes antal og identitet skal angives i stævningen, blandt andet afhængig af, om der er tale om et fuldbyrdelsessøgsmål eller et anerkendelsessøgsmål, kravenes natur og begrundelse. Andre forhold, som kan indvirke på, hvor vidt eller snævert gruppen må bestemmes, er gruppemedlemmernes geografiske hjemsted, adgangen til eksempelvis et kunderegister, statistiske oplysninger og lignende samt mulighederne for en hurtig og effektiv informationsoverførsel.

Det anføres videre, at gruppen afhængig af de konkrete omstændigheder kan beskrives eksempelvis som alle personer, som er kommet til skade ved en vis ulykke, samtlige købere af et vist produkt, de, som i en bestemt periode har haft en "lønekontokredit" hos samme bank, eller de fastboende inden for en vis radius fra en udpeget kilde til forstyrrelse.

Senere udvidelser af sagen

Loven giver under visse betingelser mulighed for, at sagsøgeren udvider søgsmålet til at omfatte nye gruppemedlemmer eller nye krav for eksisterende gruppemedlemmer. Det fremgår af lovforslagets bemærkninger, at der i begge tilfælde skal sættes en frist for tilmelding, og at kun personer, der tilmelder sig inden fristen, bliver omfattet af gruppessøgsmålet. Et eksisterende gruppemedlem, der ikke tilmelder sig med hensyn til et nyt krav, vil dog naturligvis fortsat være omfattet af gruppessøgsmålet for så vidt angår det eller de oprindelige krav, med hensyn til hvilke den pågældende tidligere har tilmeldt sig.

1.1.8. Gruppemedlemmernes stilling i processen

Ifølge lovens definition er gruppens enkelte medlemmer ikke parter i retssagen, men dommen i sagen har bindende virkning (retskraft) for dem. Endvidere bestemmer loven, at gruppens medlemmer skal side-stilles med parter ved anvendelsen af rättegångsbalkens regler om inhabilitet, igangværende retssag (litis pendens), sammenlægning af krav (kumulation), afgivelse af forklaring under sagen og andre spørgsmål, som angår bevisførelsen. Desuden kan ethvert medlem af gruppen for sit vedkommende særskilt appellere rettens afgørelser.

Med hensyn til litispendensvirkning (dvs. at et nyt søgsmål med

samme indhold mellem samme parter skal afvises) sidestilles gruppe-medlemmerne som nævnt med parter. Gruppesøgsmålets litispendensvirkning forhindrer, at gruppemedlemmerne omfattes af et senere gruppesøgsmål om samme tvist eller af et senere individuelt søgsmål om samme tvist. Et gruppemedlem kan således heller ikke selv anlægge individuelt søgsmål om sit krav, når først der er anlagt gruppesøgsmål om tvisten. Gruppemedlemmet kan derimod hovedintervenere i gruppesøgsmål, jf. nedenfor. Endvidere kan gruppemedlemmet undlade at tilmelde sig gruppesøgsmålet, og gruppesøgsmålets litispendensvirkning bortfalder i så fald ved udløbet af fristen for tilmelding (opt in). Det anføres i den forbindelse i lovforslagets bemærkninger, at hvis der anlægges et individuelt søgsmål om tvisten inden udløbet af tilmeldingsfristen, kan retten udskyde afgørelsen vedrørende litispendens indtil da, således at man undgår at afvise det individuelle søgsmål, hvis det pågældende gruppemedlem undlader at tilmelde sig gruppesøgsmålet. (Teknisk set er der tale om, at litispendensvirkningen betragtes som en rettergangshindring, der kan afhjælpes).

Gruppemedlemmerne er således reelt på en lang række punkter stillet som parter på trods af, at de formelt ikke er det. Dog savner gruppemedlemmerne selvfølgelig de helt grundlæggende partsbeføjelser at nedlægge påstande, fremføre anbringender og føre beviser – det er netop hovedpointen med hele ordningen, at gruppens medlemmer i disse henseender skal repræsenteres af grupperepræsentanten. Endvidere indkaldes gruppemedlemmerne ikke til retsmøder og får ikke tilsendt processkrifter, og gruppemedlemmerne hæfter ikke for sagsomkostninger.

Det anføres i lovforslagets almindelige bemærkninger, at et gruppemedlem kan indtræde som part i sagen ved hovedintervention for sit eget kravs vedkommende. Det fremgår ikke, hvordan dette kan forenes med, at et gruppesøgsmål har litispendensvirkning i forhold til et senere individuelt søgsmål om samme krav. Det anføres videre, at efter en sådan intervention har både grupperepræsentanten og den indtrådte part kompetence til at foretage rettergangshandlinger vedrørende den indtrådte parts krav. Foretages der modstridende rettergangshandlinger, gælder ifølge en særlig bestemmelse i rättegångsbalken om et sådant såkaldt særligt procesfællesskab den rettergangshandling, der stiller de pågældende bedst.

Efter en udtrykkelig bestemmelse i loven kan et gruppemedlem gøre indsigelse mod en dommers habilitet.

Underretning af gruppemedlemmerne

Gruppemedlemmerne skal underrettes om, at der er indledt gruppesøgsmål, og i tilfælde af, at der opstår spørgsmål om at afbryde

gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmerne skal have adgang til at udtale sig, inden retten træffer bestemmelse om udpegning af en repræsentant for en undergruppe.

Gruppemedlemmerne skal endvidere underrettes om indholdet af en dom, som angår medlemmets ret, og om forlig, som ønskes godkendt af retten.

Det anføres i lovforslagets bemærkninger, at gruppemedlemmerne også i reglen bør underrettes om udskiftning af sagsøgeren, udskiftning af sagsøgerens rettergangsfuldægtig, om sagsøgerens frafaldelse af krav, om *riskavtal* (jf. herom afsnit 1.1.11 nedenfor) og om appel.

Det anføres videre, at det ikke er gennemførligt eller hensigtsmæssigt i lovteksten at angive præcis, i hvilke situationer gruppemedlemmerne skal underrettes. En sådan bestemmelse ville blive svær at overskue og risikere at låse retsudviklingen fast på en uheldig måde. I stedet bør der ifølge lovforslagets bemærkninger indføres en lovbestemmelse om, at gruppemedlemmerne skal underrettes om forhold, som har betydning for medlemmet, medmindre det er unødvendigt under hensyn til medlemmets behov for oplysningen for at kunne bevare sin ret.

Det er retten, der underretter gruppemedlemmerne. Underretningen skal ske ved forkyndelse, hvis det under hensyn til formålet med reglen om underretning fremgår, at forkyndelse bør ske, eller hvis det er påkrævet under hensyn til omstændighederne (hvilket er den generelle regel i svensk civilprocesret om valget mellem formløs underretning og forkyndelse). Forkyndelsesformen fastsættes af retten efter omstændighederne i hvert enkelt tilfælde. Forkyndelse over for et ubestemt eller stort antal personer kan også ske gennem offentlig bekendtgørelse.

Retten kan pålægge en part at give underretning til gruppemedlemmerne. Retten kan give de anvisninger med hensyn til underrettningens indhold og form, som retten finder nødvendige og hensigtsmæssige. Reglen er tænkt anvendt, hvor en part f.eks. står i løbende kundeforhold til gruppemedlemmerne, således at underretningen f.eks. kan ske i forbindelse med fakturering. Meromkostningerne ved underretningen betales af statskassen.

1.1.9. Sagsbehandlingen

Som udgangspunkt behandles gruppesøgsmål efter rättegångsbalkens almindelige regler, herunder med hensyn til sagens forberedelse og domsforhandlingen.

Loven indeholder dog særlige bestemmelser om blandt andet behandling af spørgsmål, som kun angår ét eller nogle af gruppemed-

lemmerne, udskiftning af grupperepræsentanten, afbrydelse af gruppesøgsmålet og forlig.

Afbrydelse af gruppesøgsmålet

Sagsøgeren kan hæve sagen i sin helhed, så længe fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet ikke er udløbet. I givet fald bortfalder sagen.

Sagsøgeren kan også hæve sagen for visse eller ét gruppemedlems vedkommende, så længe fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet ikke er udløbet. I givet fald bortfalder den pågældende del af sagen.

Hvis der efter udløbet af fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet opstår spørgsmål om at hæve eller afvise sagen i sin helhed, skal retten give parterne og gruppemedlemmerne lejlighed til at ytre sig, medmindre dette er åbenbart unødvendigt. Denne regel finder tilsvarende anvendelse, hvis der opstår spørgsmål om at hæve eller afvise sagen for visse eller ét gruppemedlems vedkommende, således at underretning gives til det eller de pågældende gruppemedlemmer.

Som eksempel på, at underretning af gruppemedlemmerne kan være åbenbart unødvendig, nævner lovforslagets bemærkninger, at sagsøgte har indgået forlig med en del af gruppen. Det kan da med hensyn til de øvrige gruppemedlemmer fremstå som lige så hensigtsmæssigt, at deres ret prøves i individuelle søgsmål som gennem et gruppesøgsmål. I en sådan situation behøver der ikke at ske underretning af de gruppemedlemmer, hvis krav er forligt.

Bestemmelsen om underretning af gruppemedlemmerne har navnlig betydning, hvis sagsøgeren ønsker at hæve sagen, eller hvis sagsøgeren udebliver. Underretningen af gruppemedlemmerne giver disse mulighed for eventuelt at søge grupperepræsentanten udskiftet eller hver for deres vedkommende at indtræde som part med henblik på at videreføre sagen som individuelt søgsmål.

Forlig

Som udgangspunkt indebærer sagsøgerens (grupperepræsentantens) ret til at føre sagen for andres regning kun en *processuel* fuldmagt til at foretage processuelle dispositioner, som er bindende for gruppemedlemmerne. Derimod har sagsøgeren som udgangspunkt ikke nogen *materiel* fuldmagt til at disponere på gruppemedlemmernes vegne, der således under sagen hver især bevarer dispositionsretten over deres respektive krav. Som følge heraf vil sagsøgeren ikke efter almindelige regler kunne indgå forlig, som er bindende for gruppemedlemmerne, og et forlig ville derfor kun være muligt, hvis hvert enkelt gruppemedlem selv medvirkede ved forliget.

I lov om gruppesøgsmål gives sagsøgeren imidlertid kompetence til med bindende virkning for gruppemedlemmerne at indgå forlig

angående en gruppes krav. Sagsøgerens kompetence omfatter derimod ikke indgåelse forlig for enkelte gruppemedlemmer. Det fremgår af lovforslagets bemærkninger, at man har været opmærksom på, at afgrænsningen mellem "en gruppe" og "enkelte gruppemedlemmer" efter omstændighederne kan give anledning til tvivl. Ifølge bemærkningerne skal afgrænsningen ikke ske ud fra en rent kvantitativ bedømmelse. Forliget må dog omfatte mere end et fåtal gruppemedlemmer, men forliget behøver ikke nødvendigvis at omfatte et flertal af gruppemedlemmerne. Eksempelvis kan i et gruppesøgsmål, som angår 200 personer, meget vel tænkes, at der indgås forlig om 50 gruppemedlemmernes krav.

Det er en forudsætning, at retten har fundet sagsøgeren egnet til at føre gruppesøgsmålet, og sagsøgeren kan således ikke indgå forlig på gruppens vegne forud for sagsanlægget. Det er endvidere en forudsætning, at fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet er udløbet, således at der er klarhed over, hvilke personer der er omfattet af gruppesøgsmålet.

Forliget bliver kun bindende for gruppemedlemmerne, hvis det godkendes af retten. Forliget skal efter anmodning godkendes af retten, hvis det ikke er diskriminerende mod visse gruppemedlemmer eller på anden måde åbenbart urimeligt. Rettens prøvelse beskrives således i pkt. 5.5.2 i lovforslagets almindelige bemærkninger:

"Gruppemedlemmarnas intresse av en rättvis rättegång kräver att domstolens prövning av om en förlikning skall stadfästas inte kan vara enbart formell. Å andra sidan får inte prövningen drivas så långt att domstolens opartiskhet riskeras. På samma sätt som när det gäller domstolens materiella processledning får den närmare omfattningen av domstolens prövning överlämnas att bestämmas i det praktiska rättslivet.

Mer allmänt kan emellertid sägas att rätten noggrant bör pröva att förlikningsavtalet är klart och tydligt formulerat. Det får inte råda någon osäkerhet om vad parterna åsyftat med uppgörelsen och enskilda avtalsvillkor. Domstolen bör även kontrollera att samtliga tvistefrågor regleras genom överenskommelsen. Även förhållanden som ligger vid sidan av den sak grupptalan gäller (s.k. supplerande moment) bör uppmärksammas. Kärandens behörighet att träffa förlikning omfattar ju endast de rättsförhållanden som grupptalan avser.

Det är däremot inte lämpligt att domstolens ställningstagande till begäran om stadfästelse skall grundas på en bedömning av hur domstolen kan förväntas döma i målet. Gruppemedlemmarnas intresse i detta hänseende får anses tillgodosett genom ett krav på domstolen att reagera om förlikningen är uppenbart oskälig t.ex. genom att den i sak uppenbart strider mot den materiella rätten. Att domstolen har att göra en sådan preliminär eller summarisk bedömning av rättsläget på ett begränsat underlag förekommer också i flera andra sammanhang."

Retten skal inden godkendelsen af forliget underrette gruppemedlemmerne om forligets indhold. Et gruppemedlem, der ønsker at

undgå at blive bundet af forliget, kan indtræde som part og fortsætte sagen som individuelt søgsmål for sit vedkommende.

Behandling af individuelle spørgsmål

Det er efter loven ikke en betingelse for et gruppesøgsmål, at grupped medlemmernes krav er identiske, og det kan derfor forekomme, at der skal tages stilling til forhold, som kun vedrører nogle gruppe medlemmer eller eventuelt kun et enkelt gruppemedlem.

Behandling af mange individuelle spørgsmål besværliggør dog naturligvis processen, og kravene om, at gruppesøgsmålet skal være det bedste procesalternativ og desuden håndterligt, betyder derfor, at der er grænser for, hvor mange individuelle spørgsmål der kan behandles i et gruppesøgsmål. Viser sagen sig uhåndterlig som gruppesøgsmål på grund af opståede individuelle spørgsmål, er betingelserne for at behandle sagen som et gruppesøgsmål ikke længere opfyldt. Efter loven er retsvirkningen heraf, at sagen afvises.

Det anføres i lovforslagets bemærkninger, at det ligger i den repræsentative proces, at sagsøgeren skal varetage gruppemedlemmernes interesser på bedst mulig måde. Hvis der opstår individuelle spørgsmål, forudsættes det, at sagsøgeren kontakter de berørte gruppe medlemmer og spørger til deres indstilling, og gruppemedlemmerne får da anledning til at tage stilling til, om de vil optræde indirekte gennem sagsøgeren eller direkte ved at indtræde i sagen som part (jf. herom nedenfor). Hvis et gruppemedlem ikke svarer, må sagsøgeren på egen hånd tage stilling til, hvad der skal gøres for gruppemedlemmets regning.

Rättegångsbalkens almindelige regler om opdeling af sager gælder også i et gruppesøgsmål, og retten kan derfor behandle og/eller afgøre visse spørgsmål eller krav eller visse gruppemedlemmers krav særskilt, hvis det findes hensigtsmæssigt. Som nævnt repræsenterer sagsøgeren som hovedregel samtlige gruppemedlemmer med hensyn til samtlige spørgsmål, herunder spørgsmål, der kun vedrører visse gruppemedlemmer eller eventuelt et enkelt gruppemedlem.

Retten kan dog udpege en særskilt repræsentant for visse gruppe medlemmer (en undergruppe) til at repræsentere disse enten ved siden af eller i stedet for sagsøgeren, hvis det ikke er hensigtsmæssigt, at sagsøgeren repræsenterer de pågældende gruppemedlemmer med hensyn til nærmere angivne spørgsmål.

Som typetilfælde nævner lovforslagets forarbejder, at der findes modstridende eller på anden måde adskilte interesser mellem sagsøgeren og visse gruppemedlemmer. Det kan være tilfældet, når der nedlægges forskellige påstande for gruppemedlemmerne, eller når grundlaget for søgsmålet indeholder momenter, som ikke er forenelige med samtlige gruppemedlemmers interesser.

Som eksempel nævner lovforslagets bemærkninger, at der i en køberetlig sag påstås både ophævelse og afslag i prisen. De gruppe-medlemmer, som ønsker købet ophævet, kan da mene, at en sagsøger, som selv kun kræver afslag i prisen, ikke kan forventes at føre deres krav frem på bedste vis. Adskilte interesser med hensyn til søgsmålets grundlag kan for eksempel findes, hvis sagsøgeren kræver erstatning efter principper om objektivt ansvar, mens andre gruppemedlemmer mener, at sagsøgte også har handlet culpøst.

Som særskilt repræsentant kan udpeges et medlem af undergruppen eller, hvis det ikke er muligt, en anden. Denne anden kan i princippet være hvem som helst, herunder en organisation eller en offentlig myndighed.

Den særskilte repræsentant skal opfylde samme krav til egnethed som (hoved)grupperepræsentanten (sagsøgeren), men i modsætning til, hvad der gælder for (hoved)grupperepræsentanten i et privat gruppesøgsmål eller et foreningsgruppesøgsmål, er der ikke advokat-tvang. Det fremgår dog af lovforslagets bemærkninger, at det kan indgå i rettens vurdering af repræsentantens egnethed, om den pågældende agter at føre sagen selv eller ved en rettergangsfuldmægtig.

Før retten udpeger en særskilt repræsentant for en undergruppe, skal parterne og berørte gruppemedlemmer have lejlighed til at udtale sig, medmindre dette er åbenbart unødvendigt. Det anføres i lovforslagets bemærkninger, at det normalt først er herigennem, at retten får kendskab til, om der findes nogen, som er villig til at påtage sig hvervet som særskilt repræsentant. Retten kan også i underretningen af gruppemedlemmerne anmode dem om at komme med forslag til en egnet repræsentant.

En særskilt repræsentant for en undergruppe indtræder som part i sagen for så vidt angår de spørgsmål, med hensyn til hvilke den pågældende er udpeget. Dette indebærer blandt andet, at repræsentanten hæfter for sagsomkostninger vedrørende behandlingen af disse spørgsmål.

Der kan kun udpeges en særskilt repræsentant for visse gruppe-medlemmer, ikke for et enkelt gruppemedlem. Her kan kun sagsøgeren (hovedgrupperepræsentanten) optræde. Viser det sig, at de individuelle forhold er så krævende at udrede og føre sag om, at det ikke er hensigtsmæssigt at prøve kravet inden for rammerne af gruppesøgsmålet, må kravet enten afvises, eller det pågældende gruppemedlem må indtræde som part i sagen, hvorefter retten efter de almindelige regler om adskillelse af krav kan udskille den pågældende del af sagen til særskilt behandling som individuelt søgsmål.

Udskydelse af visse spørgsmål

Loven giver mulighed for at afsige en dom, som for visse gruppe-medlemmers vedkommende er endelig og for andre gruppemedlem-mers vedkommende udskyder et spørgsmål til senere afgørelse. Som et eksempel nævner lovforslagets bemærkninger, at en dom om pris-afslag betinges af, om de berørte gruppemedlemmer har reklameret rettidigt.

Retten skal samtidig i dommen fastsætte en frist for, at de berørte gruppemedlemmer hver især anmoder om at det udskudte spørgsmål afgøres under sagens fortsættelse som individuelt søgsmål. Det anfø-res i lovforslagets bemærkninger, at fristen normalt bør fastsættes inden for intervallet tre til ni måneder fra dommens afsigelse.

Når et gruppemedlem anmoder om afgørelse af det udskudte spørgsmål, behandles spørgsmålet på den måde, retten bestemmer. Et gruppemedlem, der anmoder om afgørelse af det udskudte spørgsmål, hæfter solidarisk med sagsøgeren for en forholdsmæssig del af sagsomkostningerne vedrørende perioden, før spørgsmålet blev udskudt. Alene det pågældende gruppemedlem hæfter for sags-omkostningerne vedrørende perioden efter, at spørgsmålet blev ud-skudt.

Hvis et gruppemedlem ikke inden den frist, som er fastsat i dom-men, anmoder om afgørelse af det udskudte spørgsmål, frifindes sagsøgte for gruppemedlemmets krav, medmindre kravet er åbenbart berettiget. (Dette kriterium svarer til de svenske regler om afsigelse af udeblivelsesdom til fordel for en udebleven part).

Bestemmelsen om at udskyde et spørgsmål samtidig med, at der fastsættes en frist for de berørte gruppemedlemmers anmodning om behandling af spørgsmålet, kan kun anvendes, når dommen for visse gruppemedlemmers vedkommende er endelig.

Ved siden af denne bestemmelse gælder rättegångsbalkens almin-delige regler om delafgørelser, som også kan anvendes i gruppe-søgsmål. De almindelige regler om delafgørelser giver imidlertid ikke mulighed for at fastsætte en frist for, at et gruppemedlem skal anmode om behandling af et udskudt spørgsmål.

Udskiftning af grupperepræsentanten

Hvis grupperepræsentanten (sagsøgeren) viser sig uegnet til at re-præsentere gruppemedlemmerne under sagen, skal der om muligt udpeges en ny grupperepræsentant, og ellers skal sagen afvises. Den ny grupperepræsentant skal have søgsmålskompetence efter de reg-ler, der er beskrevet i afsnit 1.1.3 ovenfor.

I andre tilfælde kan grupperepræsentanten kun udskiftes, hvis den pågældende har overdraget sit krav, eller der foreligger andre særli-ge grunde. Som eksempel på andre særlige grunde nævner lovforsla-

gets bemærkninger, at en myndighed indtræder i sagen som gruppe-medlem, idet myndighedens adgang til saglig kompetence og finansielle ressourcer kan indebære, at gruppemedlemmernes ret tilgodeses på en bedre måde og med lavere omkostninger, end hvis gruppen repræsenteres af en privatperson med en begrænset forsikringsdækning. Som et andet eksempel nævnes, at sagen vedrører flere tusinde personer spredt over hele landet, og der findes en landsdækkende organisation med administrative rutiner og erfaring i at føre et gruppesøgsmål, som sagsøgeren eller dennes advokat savner. Et tredje typeeksempel er, at flere gruppesøgsmål kumuleres.

Ifølge lovforslagets bemærkninger skal det indgå i rettens afvejning af, om grupperepræsentanten skal udskiftes, hvilke andre muligheder den påtænkte nye grupperepræsentant har for at medvirke i retssagen og lette behandlingen af sagen. Som eksempler på, hvad der kan gøres i stedet for en udskiftning af grupperepræsentanten nævnes indtræden i sagen som individuel part, finansielt støtte til sagsøgeren og anden udenretslig bistand i forbindelse med retssagens førelse. Det anføres, at udskiftning af grupperepræsentanten først bør tillades, hvis retten under hensyntagen til sådanne alternativer finder, at en udskiftning vil have klare fordele for gruppesøgsmålet fortsatte forløb.

I appelsager gælder den særlige regel, at hvis sagen er appelleret af sagsøgte, kan enhver egnet person (og ikke kun personer med søgsmålskompetence som beskrevet i afsnit 1.1.3 ovenfor) udpeges som ny grupperepræsentant, hvis sagsøgeren (grupperepræsentanten i første instans) viser sig uegnet til at repræsentere gruppen som indstævnt under appelsagen. Det anføres i lovforslagets almindelige bemærkninger, at grupperepræsentantens udeblivelse i de allerfleste tilfælde vil rejse spørgsmål om dennes udskiftning.

En person, der udpeges som ny grupperepræsentant efter denne særlige regel, hæfter ikke for sagsomkostninger til modparten (alene den tidligere grupperepræsentant hæfter herfor), og det offentlige dækker den pågældendes sagsomkostninger, herunder den pågældendes eget arbejde i anledning af sagen. Det offentliges udlæg skal betales af den tidligere grupperepræsentant, medmindre modparten pålægges at betale disse sagsomkostninger.

Processuel succession

Hvis sagsøgeren overdrager sit krav til tredjemand, mister sagsøgeren ikke automatisk retten til at føre gruppesøgsmålet på gruppemedlemmernes vegne, men der er mulighed for at udskifte grupperepræsentanten, jf. umiddelbart ovenfor.

Den tredjemand, der får overdraget et krav fra sagsøgeren eller et gruppemedlem, har ret til at indtræde som gruppemedlem. Sagsøgte kan desuden forlange, at tredjemand indtræder som gruppemedlem.

1.1.10. Appel

Udgangspunktet efter rättegångsbalken er, at domme kan appelleres til højere instans, og dette gælder også for gruppesøgsmål. Parterne kan dog aftale, at dommen ikke skal kunne appelleres, og dette gælder også for gruppesøgsmål. Sagsøgeren og sagsøgte kan således med bindende virkning for gruppemedlemmerne aftale, at dommen ikke skal kunne appelleres.

Gruppeappeller

Sagsøgeren i første instans (grupperepræsentanten) kan appellere dommen på vegne af en gruppe, men ikke på vegne af et enkelt gruppemedlem. Det kræves imidlertid ikke, at sagsøgeren appellerer dommen på vegne af samtlige gruppemedlemmer. Grænsen bør ifølge lovforslagets bemærkninger knyttes til forudsætningen om, at appelsagen behandles som et gruppesøgsmål. Hvis appellen angår så få gruppemedlemmer, at sagen lige så vel kan føres af dem hver især, er forudsætningerne for at gennemføre appellen som et gruppesøgsmål ikke opfyldt.

Ethvert gruppemedlem kan appellere dommen på vegne af en gruppe (jf. om forståelsen heraf umiddelbart ovenfor), idet en sådan appel anses som en anmodning om udskiftning af grupperepræsentanten og skal behandles efter reglerne herom (jf. herom afsnit 1.1.9 ovenfor). For at appellen skal kunne behandles, skal det pågældende gruppemedlem således blandt andet være egnet til at føre gruppesøgsmålet på gruppemedlemmernes vegne.

Hvis flere personer appellerer dommen på vegne af samme gruppe, må retten udpege den af appellanterne (om nogen) som (ny) grupperepræsentant, der er bedst egnet til at føre gruppesøgsmålet for gruppen.

Hvis flere personer appellerer dommen på vegne af forskellige ikke-overlappende grupper (dvs. forskellige ikke-overlappende undergrupper af gruppen i foregående instans), kan retten tilsvarende godkende en eller flere appellanter som grupperepræsentant for hver sin gruppe. Retten kan efter rättegångsbalkens almindelige regler behandle appelsagerne samlet, og retten kan efter reglerne om udskiftning af grupperepræsentanten eventuelt udpege én grupperepræsentant for alle grupper.

Hvis flere personer appellerer dommen på vegne af forskellige overlappende grupper (dvs. forskellige overlappende undergrupper af gruppen i foregående instans), bør retten ifølge lovforslagets be-

mærkninger se appellerne som en enhed i overensstemmelse med, hvordan sagen blev ført i foregående instans. Retten bør derfor udpege én grupperepræsentant til at repræsentere samtlige gruppemedlemmer, der er omfattet af appellerne. En eller flere andre appellanter kan eventuelt udpeges som repræsentant for en undergruppe, hvis der er behov for det (jf. om undergrupper ovenfor i afsnit 1.1.9 under overskriften "Behandling af individuelle spørgsmål"). Hvis ingen af appellanterne er villige til at påtage sig hvervet som grupperepræsentant for samtlige gruppemedlemmer, skal retten ifølge lovforslagets bemærkninger med udgangspunkt i de særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål (jf. afsnit 1.1.6 ovenfor) afgøre, i hvilken udstrækning gruppesøgsmålet kan føres i højere ret. Det står ikke umiddelbart klart, hvordan retten skal fordele gruppemedlemmer, der er omfattet af flere appeller, mellem disse, hvis de respektive appeller for så vidt hver især opfylder de særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål. Muligvis bør retten foretage en skønsomæssig fordeling ud fra, hvad der forekommer hensigtsmæssigt i den konkrete situation.

Individuelle appeller

Hvert gruppemedlem kan appellere dommen for så vidt angår sit eget krav.

Er gruppemedlemmets krav samtidig omfattet af en gruppeappel (jf. herom umiddelbart ovenfor), er situationen den samme som ved et gruppemedlems intervention i første instans. Såvel grupperepræsentanten som det pågældende gruppemedlem har således kompetence til at foretage rettergangshandlinger med hensyn til gruppemedlemmets krav, og hvis der foretages modstridende rettergangshandlinger, gælder den rettergangshandling, der stiller de pågældende bedst, jf. afsnit 1.1.8 ovenfor.

Afbrydelse af en gruppeappel

Hvis der spørgsmål om at hæve eller afvise en gruppeappel af anden grund end overskridelse af appelfristen, skal retten give parterne og gruppemedlemmerne lejlighed til at ytre sig, medmindre dette er åbenbart unødvendigt. Denne regel finder tilsvarende anvendelse, hvis der opstår spørgsmål om at hæve eller afvise sagen for visse eller ét gruppemedlems vedkommende, således at underretning gives til det eller de pågældende gruppemedlemmer.

Som eksempel på, at underretning af gruppemedlemmerne kan være åbenbart unødvendig, nævner lovforslagets bemærkninger, at der foreligger uafhjælpelige proceshindringer for appelsagen.

Bestemmelsen om underretning af gruppemedlemmerne har navnlig betydning, hvis appellanten ønsker at hæve sagen, eller hvis ap-

pellanten udebliver. Underretningen af gruppemedlemmerne giver disse mulighed for eventuelt at søge grupperepræsentanten udskiftet eller hver for deres vedkommende at indtræde som part med henblik på at videreføre appellen som individuelt søgsmål.

Sagsøgte appel

Sagsøgte kan appellere i forhold til hele gruppen eller kun i forhold til visse eller ét gruppemedlem.

Hvis sagsøgte appellerer i forhold til flere gruppemedlemmer, og de særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål er opfyldt (jf. herom afsnit 1.1.6 ovenfor), behandles appelsagen efter reglerne om gruppesøgsmål, og gruppen repræsenteres således af den oprindelige sagsøger (grupperepræsentanten i første instans), medmindre grupperepræsentanten efter reglerne herom udskiftes. Dette gælder, uanset om sagsøgerens eget krav er omfattet af appelsagen.

Hvis appellen derimod angår så få gruppemedlemmer, at deres krav lige så vel kan gøres gældende i individuelle søgsmål, er betingelserne for gruppesøgsmål ikke opfyldt, og gruppemedlemmerne må som indstævnte selv føre sagen. Det anføres i lovforslagets almindelige bemærkninger, at det ved bedømmelsen af, om gruppesøgsmål er det bedste procesalternativ, kan indgå, i hvilken udstrækning gruppemedlemmerne under hensyn til omkostningsaspekter og andet kan antages aktivt at ville føre sagen.

1.1.11. Sagsomkostninger

Rättegångsbalkens almindelige regler om sagsomkostninger anvendes også ved gruppesøgsmål. Dette indebærer, at den tabende part som hovedregel skal erstatte den vindende parts dennes samlede omkostninger i anledning af retssagen. Parterne er sagsøgeren (grupperepræsentanten), sagsøgte og eventuelle gruppemedlemmer, som har interveneret i sagen som parter.

Gruppemedlemmer, som ikke er parter i sagen (passive gruppemedlemmer), skal ikke betale sagsomkostninger til modparten, hvis gruppen taber sagen. I undtagelsestilfælde kan et passivt gruppemedlem dog pålægges at betale sagsomkostninger, hvis gruppemedlemmet ved forsømmelighed har foranlediget unødvendige omkostninger.

Det anføres i lovforslagets almindelige bemærkninger, at et gruppesøgsmål kan indebære betydelige omkostninger for parterne. For sagsøgeren (grupperepræsentanten) kan omkostningerne blive mange gange højere end ved et individuelt søgsmål. De procesøkonomiske gevinster ved gruppesøgsmål kommer i første række sagsøgte, samfundet og de passive gruppemedlemmer til gode, og spørgsmålet om fordeling af ansvaret for betaling af sagsomkostninger må anses som

en af de vigtigste problemstillinger ved udformningen af regler om gruppesøgsmål.

Det anføres videre, at det ikke bør komme på tale at overvælte en større andel af sagsomkostningerne på sagsøgte, end hvad der følger af de almindelige regler om sagsomkostninger.

Det anføres desuden, at det er en grundlæggende tanke med gruppesøgsmål, at gruppemedlemmerne kan få en retslig prøvelse af deres krav uden egne økonomiske opofrelser. Dette er ifølge lovforslagets bemærkninger et så vigtigt princip, at det ikke kommer på tale at fravige det undtagen i meget specielle tilfælde. (Et sådant specielt tilfælde er som nævnt, hvis et passivt gruppemedlem gennem forømmelighed har foranlediget unødvendige omkostninger).

Hvis gruppen vinder sagen, men sagsøgte ikke har midler til at betale de sagsomkostninger, som sagsøgte er blevet pålagt at betale til sagsøgeren (grupperepræsentanten), kan denne søge sig fyldestgjort i det beløb, som gruppen får tilkendt vedrørende sagens realitet. Det anføres i lovforslagets bemærkninger, at en sådan ordning stemmer overens med, hvordan sagsomkostningsspørgsmålet er løst på andre områder, hvor nogen fører retssag for et kollektivs regning, jf. i øvrigt tilsvarende for dansk rets vedkommende aktieselskabslovens § 144, stk. 3, og konkurslovens § 137. For hvert gruppemedlem er et sådant bidrag maksimeret dels af de sagsomkostninger, som vedrører den pågældende, dels af det beløb, som den pågældende er tilkendt.

På tilsvarende måde har sagsøgeren mulighed for af det beløb, som gruppen får tilkendt vedrørende sagens realitet, at få dækket den merudgift, der opstår, hvis sagsøgeren har indgået en såkaldt riskavtal med sin advokat (jf. herom nedenfor), idet en sådan merudgift er sagsøgte uvedkommende.

Appel

Hvis grupperepræsentanten udskiftes i forbindelse med, at sagen appelleres, eller efter, at sagen er appelleret, hæfter den nye grupperepræsentant ikke for sagsomkostninger vedrørende behandlingen i første instans. For disse sagsomkostninger hæfter den oprindelige grupperepræsentant (sagsøgeren). Sagsøgeren hæfter derimod ikke for sagsomkostninger vedrørende appelsagen, hvis udskiftningen af grupperepræsentanten sker i forbindelse med, at sagen appelleres.

Hvis sagsøgte appellerer i forhold til enkelte gruppemedlemmer, således at appelsagen behandles som individuelt søgsmål, kan de pågældende gruppemedlemmer ikke pålægges sagsomkostninger vedrørende behandlingen i første instans. Hvis sagsøgte ønsker omkostningsafgørelsen i første instans ændret, må sagsøgte derfor særskilt appellere omkostningsafgørelsen, og i en sådan særskilt appel vil det

være sagsøgeren (grupperepræsentanten i første instans), der er modpart.

Et gruppemedlem, der intervenserer som part i en appelsag, der behandles som gruppesøgsmål, kan ligeledes kun pålægges at betale sagsomkostninger vedrørende appelsagen.

Riskavtal

Ved en riskavtal forstås en aftale mellem rettergangsfuldmægtigen og klienten, som gør rettergangsfuldmægtigens ret til vederlag helt eller delvis afhængig af det resultat, klienten opnår i sagen.

Det er hensigten, at sådanne aftaler skal fremme mulighederne for at anlægge gruppesøgsmål ved at aflaste sagsøgerens (grupperepræsentantens) omkostningsrisiko og (delvis) flytte den til rettergangsfuldmægtigen.

En riskavtal bør ifølge lovforslagets bemærkninger altid udformes med klausuler om, hvilken procentdel af et normalvederlag rettergangsfuldmægtigen skal have, hvis sagen tabes henholdsvis vindes. Hvis klienten får delvis medhold, vil vederlaget skulle fastsættes som en rimelig mellemproportional. En riskavtal kan derimod ikke udformes således, at rettergangsfuldmægtigen vederlægges med en procentdel af det, der er kommet klienten til gode under retssagen.

En riskavtal er modparten uvedkommende, da modparten ikke kan pålægges at betale sagsomkostninger til dækning af udgifter til rettergangsfuldmægtig med mere, end hvad der svarer til et normalvederlag.

Derimod kan en riskavtal, der er godkendt af retten, gøres gældende i forhold til passive gruppemedlemmer, således at tillægget til normalvederlaget kan fordeles på gruppemedlemmerne og for hver dels vedkommende afholdes af de midler, som kommer det enkelte gruppemedlem til gode som følge af sagen.

1.1.12. Anvendelsen af reglerne i praksis

Forbrugerombudsmand Karin Lindell har i august 2005 oplyst, at der er indledt gruppesøgsmål i 5 sager i de 2½ år, som loven har været i kraft.

B.Å. ./ E.K.

Den første grupperetssag som blev indledt, tilsigtede skadeerstatning for uudnyttede billetter og erstatningsbilletter købt hos et flyselskab. Gruppemedlemmerne var blevet efterladt i lufthavne i en række forskellige lande og blev tvunget til at købe hjemrejser hos andre selskaber for at kunne komme tilbage til Sverige. E.K. blev i 2003 dømt for grov uærlighed mod kreditorerne ved hjælp af bogføringssvindel. De enkelte/private påtaleberettigedes krav, som løb op i ca. fire millioner kroner og var fordelt på 700 påtaleberettigede, blev udskilt fra straffesagen. En ansøgning om gruppesøgsmål blev herefter indgivet og blev bevilliget den 20. maj 2003. Ca. 500 af de oprindeligt 700 berørte

personer tilmeldte sig ved at indsende en enkelt blanket, som Tingsrätten havde udsendt til de berørte.

M.L. m.fl. ./ F.S. AB

M.L. og ti andre personer rejste i april 2003 sag om erstatning på grund af ulovlig registrering ifølge personoplysningsloven. Registret omfattede imidlertid ifølge oplysningerne 658 personer. Datainspektionen havde anmeldt F.S. AB til politimyndigheden for brud på førnævnte lov. M.L. m.fl. påstod, at selskabet skulle pålægges at udlevere dataregistret, med henblik på etablering af et gruppesøgsmål. Dette blev ikke godkendt af retten. Sagen finder derfor sted med elleve sagsøgere som en sammenlagt sag.

Försäkringsaktiebolaget S

I en ansøgning om et privat gruppesøgsmål krævede en forening erstatning fra forsikringsselskabet S for den skade som opstod for gruppemedlemmerne i forbindelse med bortsalg af et kapitalforvaltningsinstitut til en bank. Erstatningssøgsmålet andrager ca. to milliarder kroner og berører ca. 1.200.000 opsparerer.

Efter det blev besluttet, at moderselskabets erstatningsansvar i forhold til kapitalforvaltningsinstitutet – dvs. ikke direkte til opsparende – skulle prøves ved en voldgiftssag besluttede foreningen at tilbagekalde gruppesøgsmålet, ligesom Konsumentombudsmanden, der også overvejede et gruppesøgsmål, undlod dette.

L.B. ./ Aftonbladet

Aftonbladet lancerede under EM i fodbold 2004 et spil på Internettet. Afgiften var 40 kr. pr. drømmehold. På grund af dataproblemer kunne deltagerne nogle dage ikke deltage i spillet. Sagsøgeren påstod erstatning for tilmeldingsafgiften samt 150 kr. for "tabt fritid" for de syv gruppemedlemmer. Antallet af spillere, som blev ramt, var meget større. Eftersom sagsøgeren ikke efterkom et pålæg om at uddybe stævningen, blev sagen afvist. Beslutningen er anket.

Konsumentombudsmanden ./ Kraftkommission

Sagen omhandler erstatning til ca. 7000 el-forbrugere med krav på mellem 1000 og 10.000 kroner for aftalebrud. Forbrugerne havde indgået aftale om levering til en fast pris for en vis tid, hvilket selskabet senere ikke kunne efterkomme. Tingsrätten har i juni 2005 besluttet at behandle sagen som et gruppesøgsmål. Kraftkommissionen har udtrykt misfornøjelse med beslutningen. Tingsrätten har endnu ikke meddelt, om beslutningen kan ankes særskilt, eller kun i forbindelse med at dom eller endelig beslutning i sagen meddeles. Beslutningen om, hvorledes de enkelte forbrugere skal gives meddelelse, er endnu ikke besluttet.

Yderligere et antal sager har været på et forberedende stadium – bl.a. en sag vedrørende støjforurening fra en lufthavn og en sag om luftforurening i forbindelse med tilvirkning af papirmasse. Der findes imidlertid ikke yderligere gruppesøgsmål, som – efter hvad der er kommet til forbrugerombudsmandens kundskab – er indledt ved en domstol.

Selvom antallet af sager indtil videre har været relativt lille, så har de omfattet et betydeligt antal personer. En enkelt retssag kan derfor

efter forbrugerombudsmandens opfattelse få betydelig reparativ betydning og medføre store procesøkonomiske gevinster.

Forbrugerombudsmanden udtrykker dog samtidig bekymring for, at valget af opt in-modellen indebærer, at visse personer kan komme til at lide retstab. Der henvises i den forbindelse til sagen B.Å. mod E.K., der er gennemgået ovenfor, hvor alene ca. 500 ud af 700 berørte personer valgte at returnere den tilmeldingsblanket, som tingsrätten udsendte.

Om det forhold, at forbrugerombudsmanden alene har rejst én sag, bemærkes det, at forbrugerombudsmandens indledning af et gruppesøgsmål alene kan ske, når det er motiveret ud fra almne hensyn.

For så vidt angår de økonomiske risici ved en gruppesøgsmålsproces, synes risikoaftalerne (se ovenfor i afsnit 1.1.11) efter forbrugerombudsmandens opfattelse at spille en væsentlig rolle.

Med hensyn til forsikringsselskabernes rolle forudsatte den svenske betænkning om gruppesøgsmål, at de enkelte retshjælpsforsikringer skulle kunne finde anvendelse. Indtil videre tillader forsikringsselskaberne imidlertid ikke grupperepræsentanten at anvende mere end maksimumbeløbet i sin egen forsikring ved retssagen. Forsikringsselskabets indstilling til dette spørgsmål styrer derfor efter forbrugerombudsmandens opfattelse valget af procesform væk fra gruppesøgsmål.

Gruppesøgsmål ved det svenske forbrugerklagenævn

På Nordisk Råds seminar om gruppesøgsmål i januar 2002 redegjorde forbrugerombudsmand Karin Lindell for erfaringerne med gruppesøgsmål i Allmänna reklamationsnämnden, der svarer til Forbrugerklagenævnet, herunder således at der gælder en bagatelgrænse (fra 300-1.500 kr. afhængig af emneområdet), og at nævnet ikke træffer afgørelser, der kan tvangsfuldbyrdes eller har bindende virkning (retskraft).

Gruppesøgsmål blev indført som en forsøgsordning i 1991. Ordningen blev gjort permanent i 1999. Oprindeligt var det en betingelse, at nævnet først havde givet klager medhold, før forbrugerombudsmanden kunne anlægge et gruppesøgsmål. Dette krav, der i kraft af bagatelgrænsen afskar gruppesøgsmål med mange små krav, blev ophævet i 1994, men det er stadig alene forbrugerombudsmanden, der kan anlægge gruppesøgsmål ved nævnet.

Karin Lindell fortalte, at der i forsøgsperioden havde været i alt 11 gruppesøgsmål ved Allmänna reklamationsnämnden. Det havde blandt andet drejet sig om følgende:

- En leasinggiver havde ensidigt ændret vilkårene i indgåede langtidskontrakter. Nævnet fandt ændringen uberettiget. Der var tale om 1.000-1.500 aftaler.
- Køberne af langvarige edbkurser ønskede sig frigjort for aftalerne. Nævnet fandt, at de kunne frigøres mod at betale et administrationsbidrag på 10 % af prisen for den ikke udnyttede del af kurserne.
- En leverandør af kabeltv forhøjede priserne ud over en aftalt indeksering. Nævnet fandt dette uberettiget.
- Tre rejsearrangører forhøjede prisen for allerede solgte rejser som følge af devalueringen af den svenske krone. Nævnet fandt, at dette ikke havde hjemmel i aftalerne. Der var tale om tre gruppesøgsmål, eftersom det kun er på klagerside, at der kan optræde en gruppe – gruppesøgsmålet må altid rettes mod én erhvervsdrivende.
- Under en busrejse var der ikke som lovet aircondition i bussen. Nævnet tilkendte rejsekunderne et prisafslag på 600 kr. hver. Der var tale om 60-70 rejsekunder.
- En avisudgiver opkrævede momstillæg for forudbetalte avisabonnenter, efter at der var blevet indført moms på salg af aviser. Nævnet fandt, at dette ikke havde hjemmel i aftalerne.
- En (billig) kikkert solgt via postordre levede ikke op til de krav, køberne med rette kunne forvente selv under hensyntagen til den lave pris. Flere hundrede havde købt kikkerten.

Efter at ordningen blev gjort permanent i 1999 havde der blandt andet været en sag, hvor et mobiltelefonselskab havde forhøjet sine priser. Nævnet fandt, at prisforhøjelsen ikke var behørigt varslet, idet det ikke var tilstrækkeligt at udsende en pressemeddelelse og give meddelelse på selskabets hjemmeside på internettet. Kunderne var naturligvis blevet berørt forskelligt (afhængig af deres samtaleforbrug mv.), men nævnet fandt, at sagen kunne afgøres ved, at mobiltelefonselskabet godtgjorde hver abonnent et gennemsnitsbeløb. Hver af de 500-600.000 abonnenter skulle således have godtgjort 44 kr. pr. måned.

2. Norge

2.1 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister

Tvistemålsutvalget blev nedsat den 9. april 1999 med den hovedopgave at udarbejde et forslag til en ny tvistemålslov, dvs. en lov om behandlingen af civile retssager. Tvistemålsutvalget afsluttede sit arbejde i december 2001, og udvalgets betænkning ”Rett på sak” (NOU 2001:32) blev offentliggjort i januar 2002. Gruppesøgsmål var særskilt nævnt i udvalgets kommissorium, og betænkningen indeholder også et forslag herom.

Justisdepartementet fremsatte herefter i foråret 2005 forslag til en ny tvistelov baseret på Tvistemålsutvalgets forslag. Spørgsmålet om indførelse af gruppesøgsmål i norsk ret er behandlet i lovforslagets afsnit 25. Lovforslaget blev – for så vidt angår lovens bestemmelser om gruppesøgsmål – vedtaget i uændret form den 6. juni 2005 (Besl.O.nr.99 (2004-2005)). Det norske justitsministerium har efterfølgende oplyst, at loven tidligst træder i kraft i 2007.

Beskrivelsen i dette afsnit bygger først og fremmest på lovforslaget (Ot. Ptp.nr. 51 (2004-2005)).

2.1.1. Almene synspunkter

Den norske regerings grundlæggende overvejelser er beskrevet således i pkt. 25.4.5 i lovforslagets almindelige bemærkninger:

”Departementet slutter seg til Tvistemålsutvalgets forslag om å innføre gruppesøksmål som prosessordning i en ny tvistelov. Departementet slutter seg også til de hensyn som utvalget har trukket fram som sentrale i forhold til kollektive søksmål[...].

Nærmere om ikke individuelt prosessbare krav

Utviklingen med masseproduksjon og masseleveranse av varer og tjenester kan føre til mange og isolert sett ubetydelige småkrav fra flere forbrukere mot samme næringsdrivende. Produksjon og omsetning kan i stor grad være standardisert med liten eller ingen variasjon fra kunde til kunde. Aktuelle eksempler er bank- og forsikringstjenester, telefoni- og elektroniske kommunikasjonstjenester, strømlevering og transporttjenester. I tillegg kommer bruk av ehandel som trolig vil øke denne tendensen. Lignende situasjoner kan oppstå i forhold til det offentlige eller mellom små og store næringsdrivende. For eksempel kan mange små næringsdrivende være rammet av ulovlig prissamarbeid og søke merprisen erstattet fra den eller dem som har drevet kartellvirksomheten.

I dag forblir slike småkrav med få unntak uløst, selv om de rettslig kan være godt fundert. Individuell domstolsbehandling av så små krav er

uforholdsmessig kostbar. Reglene om kumulasjon og forening av saker er en lite farbar vei i praksis for disse sakene. Som utvalget påpeker viser fraværet av praksis at kumulasjonsreglene ikke er tilstrekkelige til å sikre domstolsbehandling av kravene. Konsekvensen er manglende rettslig prøving av og gjennomslag for blant annet forbrukerlovgivningen.

Det er departementets oppfatning at prosessreglene må tilpasses utviklingen i samfunnet for øvrig. Prosessreglene må tilpasses søksmålsbehovet også for typiske massekrav i forbrukersaker. Domstolsadgang er generelt en rettssikkerhetsgaranti for den enkelte. Det må også være utgangspunktet for ikke individuelt prosessbare krav så lenge det er mulig å legge til rette for en effektiv og forsvarlig fellesbehandling av kravene. Gruppesøksmål vil sikre reell adgang til domstolene for flere forbrukere og andre for å ivareta sine rettigheter. Søksmålsformen vil også bidra til at den materielle lovgivningen slår igjennom: Utsikten til at et regelbrudd faktisk kan bli brakt inn for domstolene vil være et incitament for næringsdrivende til å etterleve materielle rettsregler. Videre vil forbrukerne som gruppe samlet komme i en reell forhandlingsposisjon: Avgjørelse i tvisteløsningsnemnd eller dom i pilotsak vil i større grad bli respektert av den næringsdrivende og lagt til grunn i tilsvarende tvister når alternativet er gruppesøksmål. Det er også av betydning at rettsspørsmål faktisk kommer for domstolene og får en rettslig avklaring. Større etterlevelse av materielle rettsregler kan forhindre at useriøse markedsaktører oppnår markedsandeler på bekostning av seriøse aktører. Gruppesøksmål innebærer også sivilrettslig håndheving av rettsregler som kan dempe behovet for administrativ eller strafferettslig håndheving.

[...]

Gruppesøksmål vil, i likhet med småkravprosessen, være et egnet virkemiddel til å styrke forbrukerens rettigheter og mulighet til å nå fram i sak mot en næringsdrivende.

[...]

Departementet vil understreke at gruppesøksmål ikke vil være noen motsetning, men et supplement, til alternative utenrettslige tvisteløsningsordninger. Det er ikke grunn til å frykte at gruppesøksmål skal overta for utenrettslig tvisteløsning i forbrukersaker, slik enkelte høringsinstanser gjør. Lovforslaget kapittel 5 om plikter for sak reises, legger opp til en styrking av utenrettslig tvisteløsning og plikt til å søke å løse saken i minnelighet gjelder også før gruppesøksmål reises, se for øvrig proposisjonen kapittel 7 om alternativ tvisteløsning. Utenrettslige løsninger skal og vil fortsatt være det primære løsningsalternativ selv om tvisteloven åpner for gruppesøksmål. [...]

Alternativene til gruppesøksmål er etter departementets syn ikke tilstrekkelig til å sikre domstolsadgang eller løse de aktuelle tvistene. Spesielt innenfor forbrukerområdet finnes det gode utenrettslige tvisteløsningsordninger, men det er ikke alle saksområder som er dekket, og det er ikke alltid at en nemndsavgjørelse blir akseptert og fulgt opp i praksis. Det samme gjelder pilotsøksmål, som også er et alternativ for mange like ikke individuelt prosessbare krav, og som flere høringsinstanser trekker fram som eksempel på tvisteløsningsalternativ som gjør gruppesøksmål unødvendig. I mange tilfeller kan bruk av pilotsøksmål være en god måte å løse likeartede saker på, særlig hvis det er en seriøs motpart som på forhånd sier seg villig til å følge opp dommen i øvrige tvister. Det er imidlertid en klar svakhet at dom i pilotsak bare er rettskraftig for partene. Saksøkte har ikke plikt til å oppfylle overfor alle

som har krav på tilsvarende rettslig og faktisk grunnlag. Det er videre en svakhet at én eller noen få forbrukere må ta byrden med å føre saken. En annen svakhet er at det er lettere for saksøkte å få avsluttet saken med et forlik enn hvis det står en større gruppe bak. Målet med rettsavklaring og gjennomslag for de materielle rettsreglene blir da ikke nådd.

Gruppesøksmål kan avhjelpe de nevnte svakhetene. I likeartede saker vil ikke det rettslige tema bli større eller annerledes enn i en enkelt pilotsak, og det betyr da en prosessøkonomisk og samfunnsøkonomisk fordel å gi dommen rettskraftvirkning i alle likeartede tvister. Gruppeprosessreglene vil etablere en sikkerhet for at saken blir prosedert best mulig og på en måte som ivaretar gruppemedlemmenes interesser. Retten får større foranledning til å avgjøre saken på prinsipielt grunnlag, og det er ikke så belastende å være gruppemedlem som å være part direkte. Et eventuelt forlik i saken vil komme alle til gode og ikke bare den som er part i pilotsøksmålet.

En reell søksmålsadgang gjennom gruppesøksmål vil også bidra til at tvister blir løst utenfor domstolene. Forbrukernes mulighet til å opptre samlet og komme i reell forhandlingsposisjon vil lette utenrettslig tvisteløsning gjennom forhandlinger. Det vil også være lettere å få næringsdrivende til å respektere nemndenes avgjørelser eller dom i en pilotsak, slik at de blir lagt til grunn i likeartede tvister. Viljen til å finne en utenrettslig løsning øker når utsikten til domstolsbehandling trer fram som et realistisk alternativ.

Departementet er ikke enig med FNH og NHO i at småkravprosessen vil avhjelpe behovet for gruppesøksmål, og mener det er åpenbart at Tvistemålsutvalget har tatt dette i betraktning i sin behovsanalyse. Også med en småkravprosess som skal senke søksmålsterskelen, vil det åpenbart finnes krav som er så små at de ikke er individuelt prosessbare. Dessuten vil småkravprosessen ikke gi en rettskraftig dom for mer enn det enkelte krav som det blir reist sak for.

Departementet er heller ikke enig med høringsinstanser som mener at adgangen til å føre bagatellsaker for retten vil belaste domstolsapparatet og svekke tilliten til domstolene. Det gir et uriktig bilde av behovet ensidig å fokusere på at det enkelte krav er for lite og bagatellmessig til å fortjene domstolsbehandling. Kravene må ses samlet ved vurderingen av om det skal åpnes for domstolsadgang. Små krav hos den enkelte kan samlet og for saksøkte utgjøre betydelige beløp.[...] En utvikling hvor forbrukerne må resignere fordi de ikke får gjennomslag for sine berettigede krav, kan i sin tur skape mistillit til domstolene og føre til at materielle regler ikke blir respektert.

Nærmere om gruppesøksmål i andre sakskategorier

Departementet ser ikke grunn til å begrense adgangen til gruppesøksmål til ikke individuelt prosessbare krav. Departementet er ikke enig med de høringsinstansene som forstår utvalget dit hen at det mener at behovet for gruppesøksmål begrenser seg til disse kravene. Utvalget konkluderer med at regler om kumulasjon langt på vei ivaretar de kollektive løsningsbehov for individuelt prosessbare krav, men at gruppesøksmål i visse tilfeller kan gi en bedre løsning.

Utviklingen av ny lovgivning om forbud mot diskriminering gjør det etter departementets syn mer aktuelt med gruppesøksmål.[...]

Også for andre sakstyper, herunder individuelt prosessbare erstatningssaker, kan gruppesøksmål ivareta det kollektive søksmålsbehovet

på en bedre måte enn tradisjonelle søksmålsteknikker. For det første vil muligheten til å delta i et gruppesøksmål generelt bidra til å senke søksmålsterskelen. Regler om varsling og påmelding, representasjon og begrenset ansvar for sakskostnader vil gi en reell mulighet til å få sin sak inn for domstolene. Det vil også gjelde dem som av ulike årsaker - økonomiske, sosiale eller psykologiske - ikke klarer å forfølge sin rett i rettsapparatet på egen hånd. At en sak er av tilstrekkelig stor verdi, er ikke i seg selv nok til at den blir brakt inn for retten.

Grupesøksmål kan særlig ha en hensikt i saker hvor man ikke uten videre kan nå fram til dem som er likt berørt av en hendelse eller situasjon. Det er lett å få oversikt over og kontakte alle naboene til en fabrikk innenfor en viss radius eller hvilke personer som var passasjerer på en bestemt flyreise. I andre tilfeller er det uklart hvem og hvor mange som er rammet, og det er uansett ikke like lett å kontakte den enkelte med tanke på et samlet søksmål med felles prosessfullmektig. De foreslåtte varslingsreglene ved gruppesøksmål kan på en effektiv måte nå ut til flere potensielt berørte enn ved et tilfeldig initiativ fra en eller noen få enkeltpersoner. Det blir enklere å koordinere kravene, og gruppen kan opptre som en enhet med én felles prosessfullmektig. Grupesøksmål gir mulighet til å fastsette regler som skal sikre at gruppe medlemmenes interesser blir ivaretatt best mulig. [...]

Ressurskrevende for domstolene?

Departementet deler ikke høringsinstansenes bekymring om at gruppesøksmål vil bli ressurskrevende for domstolene på bekostning av andre saker. En hensikt med gruppesøksmål er å legge til rette for at saker som ellers ikke kommer for retten, kan bli behandlet i gruppesøksmål. Likeledes er det et formål å senke søksmålsterskelen og legge til rette for domstolsadgang for dem som av andre grunner ikke ville ha brakt saken inn for retten. Begge deler tilsier at forslaget åpner for at flere saker kommer for retten, men da i en prosessøkonomisk effektiv form og som en ønsket konsekvens av forslaget. Selve behandlingen vil være noe mer ressurskrevende enn individuelle saker, men ikke mer ressurskrevende enn en sak som omfatter mange saksøkere etter reglene om kumulasjon. Med utgangspunkt i de svenske erfaringene så langt er det ingen grunn til å anta at det blir anlagt så mange gruppesøksmål at det vil bli en belastning for domstolene til foretrekk for andre saker.

Grupesøksmål til urimelig belastning for saksøkte?

[E]nkelte høringsinstanser [frykter] uheldige konsekvenser av gruppesøksmål, særlig på bakgrunn av erfaringer fra USA. Departementet deler ikke denne bekymringen. Frykten synes å være betydelig overdrevet og bunner i en skjev sammenligning med konsekvenser av gruppesøksmål i USA. På den ene siden trekker disse høringsinstansene fram forskjellene mellom rettssystemet og organiseringen av samfunnsoppgaver i Norge og USA som argument for at det ikke er tilsvarende behov for gruppesøksmål i Norge. Når det kommer til uheldige konsekvenser av gruppesøksmål, synes ikke høringsinstansene å ta høyde for de samme forskjellene.

En hovedinnvending fra disse høringsinstansene er at et gruppesøksmål kan bli uoversiktlig og svært kostbart for saksøkte. Saksøkte kan bli presset til forlik som det ikke er rettslig grunnlag for. Det hevdes også at de økonomiske konsekvensene av en dom i saksøktes disfavør kan bli så store at saksøkte vil måtte bruke uforholdsmessig store ressurser på prosessen.

[...]

Innvendingene mot gruppesøksmål er de samme som ble gjort gjeldende mot forslaget om gruppesøksmål i Sverige. Ordningen med gruppesøksmål i Sverige, som trådte i kraft 1. januar 2003, har ikke gitt slike utslag som næringslivssiden frykter.

Departementet mener på den annen side at reglene om gruppesøksmål bør ta opp i seg flere elementer som er egnet til å motvirke mulig misbruk av reglene. I tillegg til de vanlige sakskostnadsreglene som er nevnt foran, foreslår departementet at grupperepresentanten skal være ansvarlig for gruppens eventuelle plikt til å erstatte motpartens sakskostnader. Departementet foreslår videre at grupperepresentanten skal utpekes av retten, at vedkommende skal være i stand til å svare for gruppens sakskostnadsansvar overfor motparten, og at saksøkte skal ha rett til å anke kjennelsen som utpeker grupperepresentant. Etter departementets vurdering vil dette innebærer en klar skranke mot grunnløse gruppesøksmål.

[...]

Betydningen for erstatningsrettslige grunnsetninger

Departementet kan ikke se at lovforslaget om gruppesøksmål vil få slike konsekvenser for erstatningsretten som flere høringsinstanser trekker fram. Vilkårene for gruppesøksmål skal være at kravene har samme eller vesentlig lik faktisk og rettslig grunnlag, og at gruppeprosess skal være den beste behandlingsmåten. Lovforslaget [...] åpner for at retten i et gruppesøksmål kan dele opp behandlingen og pådømmelsen slik at også særskilte individuelle grunnlag og innsigelser blir behandlet og avgjort av retten. Forslaget gjør det derfor mulig å forene erstatningsrettens krav til individuell vurdering og gruppeprosessens likebehandling.

[...]

Gruppesøksmål som arenabruk - markering av politiske standpunkt

Det skal gjelde de samme krav til søksmålsinteresse (rettslig interesse) for gruppesøksmål som for andre søksmål. Andre krav enn rettskrav er ikke gjenstand for søksmål, og det er også krav om et reelt og aktuelt behov for å få kravet avgjort. Dersom vilkåret om søksmålsinteresse er oppfylt, er det i gruppesøksmål, som i andre saker, vanskelig å hindre bruk av rettergang til å markere politiske saker. Saken vil også løse den underliggende rettsvist. Sakskostnadsreglene vil her som ellers ha en preventiv funksjon ved å motvirke at svakt funderte saker bringes inn for domstolene.

Konkurranssevriding

Departementet forstår FNH og HSH dit hen at utsikten til og konsekvensen av å bli saksøkt i et gruppesøksmål i Norge etter deres syn kan hindre etablering av virksomhet og gjøre det vanskeligere å drive virksomhet her i forhold til i land som ikke har gruppeprosess. De samme synspunktene ble anført under høringen i Sverige før vedtakelsen av lov om gruppråttegang. I den svenske proposisjonen, s. 30-31, er det tatt stilling til synspunktet ut fra en analyse av om det er sannsynlig at trussel om gruppesøksmål vil føre til større press i retning av grunnløse forlik enn ved individuelle søksmål. Dette ble besvart negativt. Ut fra dette ble det i proposisjonen antatt at muligheten for gruppesøksmål ikke ville påvirke seriøse aktørers vilje til å investere i Sverige. I den svenske proposisjonen er det vist til at i provinser i Canada og delstater i Australia, hvor gruppesøksmål er innført i de siste tiår, har advarsler om slike negative konsekvenser for næringslivet ikke

slått til. Dette er samfunn som ligner på Sverige når det gjelder befolkningsmengde og prosess- og erstatningsrett. Departementet finner ikke grunn til å legge noen annen vurdering til grunn for norske forhold.”

2.1.2. Definitioner

Reglerne om gruppesøgsmål er indeholdt i tvistelovens kapitel 35. Reglerne suppleres med lovens øvrige regler, så langt de passer. Almindelige procesforudsætninger gælder således også for gruppesøgsmål.

Gruppesøgsmål defineres som søgsmål, som føres af eller mod en gruppe på samme eller væsentligt ensartede faktisk og retligt grundlag, og som er godkendt af retten som gruppesøgsmål.

Gruppen defineres som de retssubjekter, som har krav eller forpligtelser, der falder inden for den ramme, som retten har sat for gruppesøgsmålet, og som i øvrigt omfattes af søgsmålet efter reglerne om tilmelding henholdsvis undladt framelding herfra, jf. herved afsnit 2.1.6 nedenfor om afgrænsning af gruppen.

Grupped medlemmer defineres som de enkelte retssubjekter inden for gruppen.

2.1.3. Særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål

Lovens § 35-2 indeholder en række særlige procesforudsætninger for gruppesøgsmål i forhold til individuelle søgsmål:

- flere retssubjekter har krav eller forpligtelser på samme eller væsentligt ensartet faktisk og retligt grundlag,
- gruppeproces er den bedste behandlingsmåde, og
- der er grundlag for at udpege en grupperepræsentant.

For det første må der være flere retssubjekter, som har ensartede krav. Det er ikke fastsat noget krav til antallet, men er det få potentielle parter, kan det få betydning for rettens vurdering af, om en gruppeproces er den bedste behandlingsmåde for kravene.

Det er endvidere et grundlæggende vilkår, at krav eller forpligtelser må have samme eller væsentligt ensartet faktisk og retligt grundlag. Gruppesøgsmål er ikke udelukket, selv om der er individuelle forhold knyttet til den enkelte part, hvis de dominerende sider af sagen gælder fællesspørgsmål.

For det andet må gruppeproces være den bedste behandlingsmåde for kravene. Retten skal foretage en totalvurdering af hele sagskomplekset og vurdere om gruppeproces vil give den mest hensigtsmæssige behandling sammenlignet med andre kollektive eller individuelle behandlingsmåder. Det skal herved vurderes, om gruppeproces kan sikre en forsvarlig behandling af kravene. Det vil bl.a.

kunne have betydning, hvor mange retssubjekter, som er berørt, og om et stort antal parter gør andre former for koordineret behandling upraktisk.

For det tredje skal der være grundlag for at udpege en grupperepræsentant, jf. herom nedenfor under afsnit 2.1.7.

2.1.4. Søgsmålskompetence

Et gruppesøgsmål kan anlægges af

- a) enhver som opfylder vilkårene for at være gruppemedlem, hvis søgsmål fremmes, og
- b) foreninger og stiftelser, samt offentlige organer, der har til opgave at fremme særskilte interesser, når søgsmålet ligger indenfor deres formål og naturlige virkeområde.

Privates gruppesøgsmål

Enhver, som opfylder vilkårene for at deltage i sagen som gruppe-medlem, hvis søgsmålet fremmes, kan anlægge et gruppesøgsmål. Dette omfatter retssubjekter, som har krav eller forpligtelser indenfor gruppesøgsmålets ramme.

Foreninger, stiftelser og offentlige organers gruppesøgsmål

Foreninger, stiftelser og offentlige organer kan anlægge gruppesøgsmål efter samme vilkår, som de har adgang til at rejse såkaldte organisationssøgsmål. Til forskel herfra må organisationsgruppesøgsmål gælde enkeltmedlemmers rettigheder og forpligtelser direkte, herunder krav på erstatning eller anden økonomisk kompensation.

Har en organisation selv et krav indenfor rammen af søgsmålet, kan den rejse en sag efter litra a.

For offentlige organer er søgsmålskompetencen alene tillagt organer, som direkte skal fremme særskilte interesser vedrørende enkeltpersoners rettigheder og pligter, når disse særskilte interesser ligger indenfor organets formål. Dette gælder f.eks. det norske forbrugerråd.

En forening, stiftelse eller et offentligt organ som anlægger et gruppesøgsmål kan også udpeges som grupperepræsentant, jf. nedenfor afsnit 2.1.7.

2.1.5. Indledning af gruppesøgsmål

Gruppesøgsmål kan indledes ved stævning. Tvistemålslovens almindelige regler om kravene til stævninger finder anvendelse, og herudover er der tilføjet nogle særlige krav til stævninger i gruppesøgsmål, da retten på baggrund af stævningen skal kunne vurdere, om de særlige procesforudsætninger (jf. afsnit 2.1.3 ovenfor) er opfyldt i den konkrete sag.

Prøvelsen af, om de særlige procesforudsætninger er opfyldt, skal træffes af retten så tidlig som mulig under sagsforberedelsen. Afgørelsen skal gå ud på, at gruppesøgsmålet enten fremmes eller afvises.

Fremmes gruppesøgsmålet skal retten angive rammen for de krav, som kan omfattes af gruppesøgsmålet. Retten skal endvidere bestemme, hvorledes kredsen af gruppemedlemmer skal afgrænses, og fastsætte et eventuelt maksimalbeløb for gruppemedlemmernes ansvar for sagsomkostninger (jf. nedenfor under afsnit 2.1.9).

Grupperepræsentanten bliver ligeledes udpeget på dette tidspunkt. Grupperepræsentanten kan være den, som har rejst gruppesøgsmålet. Det er dog ikke noget krav, og retten er ikke bundet af forslag til en grupperepræsentant.

Retten kan af egen drift omgøre eller ændre afgørelsen om gruppesøgsmål. Der er strenge vilkår for en sådan ændring. Sagens behandling skal have vist, at en gruppeproces er klart uhensigtsmæssigt, og må have sin baggrund i forhold, som ikke forelå, eller som retten ikke havde kendskab til, på afgørelsestidspunktet. Retten kan også ændre afgørelsen om gruppens sammensætning og ændre rammen for de krav, som er omfattet, når behandlingen viser, at den fastlagte ramme, er klart uhensigtsmæssig.

Parterne kan rejse spørgsmålet om omgørelse eller ændring, men de kan ikke kræve, at retten skal træffe en sådan afgørelse.

2.1.6. Afgrænsning af gruppen

Opt in eller opt out

Der findes helt grundlæggende to forskellige former for afgrænsning af gruppen i et gruppesøgsmål:

(1) De personer, som falder inden for sagsøgerens definition af gruppen, bliver automatisk gruppemedlemmer. Dette kan kombineres med en mulighed for at framelde sig gruppesøgsmålet, således at et gruppemedlem, der ikke ønsker at være omfattet af dommens retskraft, inden for en nærmere fastsat frist kan melde sig ud af gruppen (såkaldt *opt out* eller *utmeldingsalternativet*).

(2) Dommens retskraft omfatter kun de personer, som falder inden for sagsøgerens definition af gruppen, og som inden for en nærmere fastsat frist har meddelt, at de ønsker at indgå i gruppen (såkaldt *opt in* eller *påmeldingsalternativet*).

Efter loven er udgangspunktet, at gruppemedlemmer i et gruppesøgsmål afgrænses efter opt in-modellen. I gruppesøgsmål om krav, der er ikke individuelt procesbare (dvs. at udgifterne ved gennemførelsen af et individuelt søgsmål om kravet beløbsmæssigt overstiger selve kravet, således at en person, der anlægger retssag om et sådant krav og får medhold, vil have sat penge til påretssagen) er der imid-

lertid mulighet for at afgrænse gruppemedlemmerne efter opt out-modellen.

Den norske regerings overvejelser om afgræsning af gruppen er beskrevet i pkt. 25.5 i lovforslagets almindelige bemærkninger (s. 334 f.):

”Departementet er enig med [tvistemåls]utvalget i at påmeldingsalternativet bør være hovedregelen for gruppens sammensetning ved gruppesøksmål. En slik hovedregel er best i samsvar med disposisjonsprinsippet og hensynet til saksøktes behov for forutberegnelighet. Saksøkte vil fra et bestemt tidspunkt i saken ha oversikt over hvem som er med i gruppen, og dermed kunne forutse konsekvensene av en dom. Gruppesøksmål etter påmeldingsalternativet vil være godt egnet når den enkelte har mulighet til å reise sak på egen hånd eller ta et reelt valg om ikke å forfølge saken rettslig. Søksmålsterskelen blir senket ved at det blir enkelt å registrere seg som gruppemedlem, den enkelte trenger ikke delta aktivt i prosessen, og ansvaret for sakskostnader er regulert. Påmelding gir best oversikt over hvem som er bundet av dommen og letter eventuell tvangsfullbyrdelse.

Departementet er videre enig i at loven også bør åpne for automatisk deltakelse i gruppesøksmål som gjelder ikke individuelt prosessbare krav. En slik løsning vil gi mest effektiv og rettferdig håndheving av rettsreglene, ved at dom i saken får større gjennomslag enn ved påmeldingsalternativet. Når utmeldingsalternativet undergis de begrensninger som departementet foreslår, blir betenkelighetene små. Aktuelle saker for utmeldingsalternativet er et stort antall like småkrav som springer ut av løpende kunde- eller tjenesteforhold (bank og forsikring, telefoni og elektronisk kommunikasjonstjenester, strømleveranse, fjernsyns- og avisabonnement, alarmtjeneste, transport mv.) For disse sakstypene kan saksøkte som regel ut fra sitt kunderegister få oversikt over hvor mange en dom eller annen avgjørelse i saken får virkning for. Saksøkte kan da også forutberegne eventuelle økonomiske konsekvenser av en dom i sin disfavør, og gjennomføringen av gruppesøksmålet vil forløpe på samme måte, uavhengig av om det for eksempel er 2000 kunder som har meldt seg på gruppesøksmålet, eller om alle 4000 berørte kunder er automatisk omfattet. Hvis gruppen når fram med sitt krav, kan det framstå som urimelig og uforståelig for forbrukerne at dommen ikke skal ha virkning for alle som er rammet på nøyaktig samme måte. En hovedtanke bak gruppesøksmål for ikke individuelt prosessbare krav er nettopp å kompensere ulempen ved at det er upraktisk for den enkelte å håndheve sitt krav på egen hånd. Da er det naturlig at søksmålet famner om alle som er i samme rettsposisjon. Det er viktig at dommen blir bindende også for de mest ressursvake forbrukerne som av ulike grunner ellers ville forholdt seg passive eller uvitende til gruppesøksmålet og ikke benyttet en påmeldingsmulighet.

Etter departementets syn er automatisk deltakelse i et gruppesøksmål om krav som ikke er individuelt prosessbare, reelt sett ikke noe brudd med disposisjonsprinsippet. I virkeligheten har ikke den enkelte noe valg hvis kravet overhodet skal gjøres gjeldende. I et rettsikkerhetsperspektiv er det mer betenkelig at ressursvake forbrukere ikke oppnår sin rett på linje med andre i samme rettsposisjon, enn at noen uvitende blir del i et søksmål som

de ellers ville ha avstått fra å delta i. De uvitende som ikke ville ønske å delta, vil gjennomgående forventes å utgjøre en svært beskjeden andel i forhold til den første gruppen, og om gruppesøksmålet ikke fører fram, vil de ikke bli stilt dårligere enn om de var blitt stående utenfor. Deltakelse i gruppesøksmål for slike saker vil i praksis ikke bety noen økonomisk risiko, og deltakelsen vil i liten grad kunne påvirke personlige eller forretningsmessige relasjoner for den enkelte, alt forhold som vanligvis er av stor betydning for hvordan en skal utøve friheten til å bestemme om og hvordan en skal opptre i sak for domstolene (disposisjonsprinsippet). Dessuten skal reglene for gruppesøksmål sørge for at gruppemedlemmenes interesser blir ivaretatt på en best mulig måte under rettergangen.

Lovforslagets kombinasjon av gruppesøksmål etter både påmeldings- og utmeldingsalternativet gir etter departementets syn en god og fleksibel løsning som dekker de ulike behov som gjør seg gjeldende for forskjellige sakskategorier.”

Der gjelder særlige betingelser for at afgrænse gruppemedlemmerne efter opt out-modellen.

Retten kan således kun bestemme, at alle som har krav indenfor rammen af gruppesøgsmålet, automatisk skal være gruppemedlemmer, hvis kravene

- a) enkeltvis er af en så lille værdi eller interesse, at et betydeligt flertal af dem ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og
- b) ikke antages at rejse spørgsmål, som kræver individuel behandling.

Afgørelsen beror på en skønsmæssig helhedsvurdering. Retten skal herved bl.a. vurdere, om søgsmål efter opt out-modellen er den bedste behandlingsmåde for kravene sammenlignet med gruppesøgsmål efter opt in-modellen.

Det er efter litra a et vilkår, at kravene enkeltvis ikke er individuelt procesbare. Det er ikke til hinder for at fremme gruppesøgsmålet efter denne bestemmelse, at enkelte af kravene på grund af deres størrelse isoleret set er individuelt procesbare.

Litra b opstiller et forstærket lighedskrav i forhold til opt-in gruppesøgsmål. Fordrer nogen af kravene individuel behandling, kan de ikke fremmes som gruppesøgsmål efter opt out-modellen.

Det står ethvert gruppemedlem frit at udtræde af gruppesøgsmålet – uanset hvorledes kredsen af gruppemedlemmer afgrænses. Udmelding kan dog ikke ske, efter at gruppemedlemmets krav er retskraftigt afgjort.

2.1.7. Grupperepræsentanten og procesfuldmagt

Den som kan anlægge gruppesøgsmål, og som er villig til det, kan være grupperepræsentant. Ingen kan pålægges hvervet som grupperepræsentant.

Grupperepræsentanten udpeges af retten. Repræsentanten skal kunne varetage gruppens interesser på en god måde og kunne påtage sig udgifter, herunder til procesfuldmægtigen, samt svare for gruppens eventuelle udgifter til modpartens sagsomkostninger.

Gruppens rettigheder og pligter i gruppesøgsmålet varetages af grupperepræsentanten. Grupperepræsentanten har pligt til at påse, at gruppemedlemmerne holdes forsvarlig orienteret om gruppesøgsmålet. Dette er af betydning for gruppemedlemmernes mulighed for at overveje udmelding under sagens forløb. Grupperepræsentanten bør f.eks. drage omsorg for, at gruppemedlemmerne får mulighed for at vurdere konsekvensen af et forlig før det indgås, så de har mulighed for at framelde sig gruppesøgsmålet, inden forliget indgås.

Retten kan tilbagekalde udpegelsen af en grupperepræsentant, hvis det er nødvendigt, f.eks. hvis den pågældende ikke varetager sine opgaver på en hensigtsmæssig måde. Retten skal udpege en ny grupperepræsentant samtidig med tilbagekaldelsen.

Der er som udgangspunkt advokattvang, således at gruppens procesfuldmægtig skal være advokat. Retten kan alene i særlige tilfælde gøre undtagelse fra dette krav.

2.1.8. Sagsbehandlingen

Underretning om gruppesøgsmålet

Når et gruppesøgsmål er godkendt, skal retten sørge for, at gruppesøgsmålet gøres kendt overfor dem, som kan tilmelde sig det, eller som automatisk er gruppemedlemmer uden tilmelding.

Det skal fremgå af rettens underretning, hvad gruppesøgsmålet og gruppeprocessen indebærer, herunder konsekvenserne af at registrere sig eller at udtræde som gruppemedlem, mulig ansvar for sagsomkostninger (se afsnit 2.1.9 herom), og grupperepræsentantens fuldmagt til at indgå forlig.

Underretningens form og nærmere indhold bestemmes af retten, og det kan herunder bestemmes, at grupperepræsentanten skal forstå og bekoste underretningen.

Undergrupper

Retten kan bestemme, at reglerne om gruppesøgsmål ikke skal finde anvendelse for behandlingen af spørgsmål, som alene gælder for en mindre del af gruppemedlemmerne. I så fald råder gruppemedlemmerne selv over disse spørgsmål.

Består gruppen af et stort antal gruppemedlemmer, og opstår der for flere af disse ensartede eller væsentligt ensartede retlige eller faktiske spørgsmål, som adskiller sig fra de spørgsmål, som er fælles for gruppen som helhed, kan retten bestemme, at der skal oprettes

undergrupper. Reglerne om gruppesøgsmål finder tilsvarende anvendelse for disse undergrupper, hvilket bl.a. indebærer, at der udpeges en grupperepræsentant for undergruppen.

Afgørelse af gruppesøgsmål, herunder ved forlig

Afgørelser af krav i et gruppesøgsmål binder dem, som er gruppe-medlemmer på afgørelsestidspunktet.

Retten kan dele pådømmelsen, således at den først afgør kravene fra et enkelt eller enkelt gruppemedlemmer. Dette vil relevant, hvis sagen rejser individuelle spørgsmål i tilknytning til enkelte gruppe-medlemmer, og det derfor ikke er mulig eller praktisk at afgøre kravene for hele gruppen under et.

Forlig i gruppesøgsmål efter opt out-modellen må godkendes af retten. Retten kan om nødvendig udpege en sagkyndig til at bistå retten i vurderingen af grundlaget for forliget.

Det er derimod alene retsforlig i gruppesøgsmål efter opt in-modellen, der skal godkendes af retten.

2.1.9. Sagsomkostninger

Twistelovens almindelige regler om sagsomkostninger gælder også for gruppesøgsmål. Den som vinder sagen, skal som hovedregel tilkendes sagsomkostninger fra den, som har tabt sagen.

Grupperepræsentanten

Grupperepræsentanten har ret og pligt i forhold til sagsomkostninger i gruppesøgsmålet.

Grupperepræsentanten har krav på godtgørelse for sit arbejde og dækning af sine udgifter, herunder godtgørelse til gruppens procesfuldmægtig og dækning af dennes udgifter. Størrelsen på denne godtgørelse og udgiftsdækningen fastsættes af retten.

Grupperepræsentantens krav kan kræves dækket af gruppens modpart i den udstrækning denne ifalder ansvar for sagsomkostninger, og ellers af gruppemedlemmerne inden for den ramme, som er fastsat af retten, jf. nedenfor.

Gruppemedlemmer

Alene gruppemedlemmer i opt in-gruppesøgsmål er ansvarlig overfor grupperepræsentanten for omkostninger. Gruppemedlemmer i opt out-gruppesøgsmål kan ikke ifalde ansvar for sagsomkostninger.

Gruppemedlemmernes ansvar er begrænset til det maksimumsbeløb, som retten har fastsat i forbindelse med godkendelsen af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmerne kan ikke afkræves mere end mak-

simumsbeløbet. Er der ikke fastsat et maksimumsbeløb, har gruppe-medlemmerne ikke ansvar for nogen del af omkostningerne.

Gruppedlemmernes ansvar omfatter sagsomkostninger, som grupperepræsentanten ifalder, og godtgørelse og udgiftsdækning, som retten har tilkendt grupperepræsentanten.

2.1.10. Anke

Et gruppe medlem kan udtræde af gruppen på ethvert tidspunkt af sagen. Dette gælder også i forbindelse med anke.

Anker gruppen, kan et gruppe medlem udtræde af sagen, hvorved afgørelsen bliver retskraftig mellem gruppe medlemmet og modparten. Et gruppe medlem kan også udtræde af en gruppeanke og fortsætte ankebehandlingen på egen hånd.

Anker gruppen ikke, kan et gruppe medlem anke indtil én måned efter udløbet af ankefristen for gruppen.

En anke fra gruppens modpart omfatter alle som var gruppe medlemmer, da der blev afsagt dom. Dette gælder også for de gruppe medlemmer, som senere har meldt sig ud af gruppen. Den ankende part kan dog undtage alle eller nogen af de udmeldte parter fra anken.

Formålet med denne særregel er at undgå brug af kollektiv udtræden fra gruppen som middel til at vanskeliggøre eller hindre anke fra gruppens modpart.

2.1.11. Fuldbyrkelse

En retskraftig dom i et gruppesøgsmål efter opt in-modellen vil udgøre tilstrækkeligt grundlag for fuldbyrkelse efter tvangsfuldbyrdelsesloven. Det er dem, som er gruppe medlemmer på afgørelsestidspunktet, der kan kræve fuldbyrkelse for deres krav efter dommen.

Fuldbyrkelse af en dom i et gruppesøgsmål efter opt out-modellen kan endvidere begæres af grupperepræsentanten. Dette vil være aktuelt i sager, hvor opfyldelse kan ske uden noget engagement fra det enkelte gruppe medlem – som f.eks. i et løbende kontraktsforhold om levering af varer eller tjenester, og når opfyldelse kan ske ved tilbageføring af beløb til en lånekonto, eller ved kreditering af et tilgodehavende efter dommen på en senere faktura.

3. Finland

3.1. Tidligere overvejelser

På Nordisk Råds seminar om gruppesøgsmål i Oslo i januar 2002 redegjorde Iiro Liukkonen fra det finske justitsministerium for, at der på daværende tidspunkt ikke aktuelt pågik overvejelser om gruppesøgsmål i Finland.

En arbejdsgruppe nedsat i 1992 havde fremlagt et forslag i 1994, der imidlertid navnlig på grund af modstand fra erhvervslivet ikke blev til noget. Der blev især rejst spørgsmål om risikoen for chikanesøgsmål, og om gruppesøgsmål var egnet for alle områder, ligesom det blev kritiseret, at forslaget var teknisk kompliceret.

Et regeringsprogram fra 1995 havde stillet i udsigt, at der skulle indføres gruppesøgsmål på forbruger- og miljøområdet, og en arbejdsgruppe havde fremlagt et forslag herom i 1997. Forslaget blev imidlertid ikke gennemført, og der pågik som nævnt ikke aktuelt overvejelser om gruppesøgsmål. I stedet havde man koncentreret sig om at forbedre eksisterende ordninger, eksempelvis med hensyn til fri proces og sagsomkostninger.

Det finske forslag fra 1997 foreligger kun på finsk.

3.2. Nyere overvejelser

Det finske justitsministerium nedsatte i marts 2004 en arbejdsgruppe, som skulle undersøge behovet og mulighederne for at indføre gruppesøgsmål i Finland. Nedsættelsen af arbejdsgruppen var baseret på regeringsprogrammet.

Arbejdsgruppens opgave var på grundlag af de tidligere overvejelser i Finland (jf. afsnit 3.1 ovenfor) og særligt den svenske lovgivning at undersøge behovet og mulighederne for at indføre gruppesøgsmål i Finland.

Anvendeligheden af gruppesøgsmål skulle undersøges i sager om forbruger køb og miljøskader og desuden overvejes for andre sagskategorier. Arbejdsgruppen skulle overveje, om gruppesøgsmål kan anvendes i alle tvistemål eller kun i visse sagskategorier.

Desuden skulle arbejdsgruppe undersøge, hvilke fælles tvistespørgsmål og krav gruppesøgsmål egner sig for under hensyn til den nuværende erstatningsretlige lovgivning og praksis.

Arbejdsgruppen skulle også undersøge, hvordan det skal bestemmes, hvilke personer der berøres af en afgørelse i et gruppesøgsmål, og hvordan sagsomkostningerne skal opgøres og erstattes. Arbejds-

gruppen skulle endelig undersøge, hvilke eventuelle problemer gruppesøgsmål kan medføre, og hvordan problemerne kan forhindres.

Arbejdsgruppen, der afgav betænkning i april 2005, var delt i spørgsmålet om indførelse af gruppesøgsmål. De medlemmer af arbejdsgruppen, der repræsenterede forbrugere, miljøorganisationer og arbejdstagerorganisationer støttede indførelsen af regler om gruppesøgsmål, hvorimod de medlemmer, der repræsenterede erhvervslivet, var modstandere heraf.

Eventuelle regler om gruppesøgsmålet skulle efter arbejdsgruppens opfattelse i givet fald indrettes således, *at* alene de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig, omfattes af et gruppesøgsmål, dog således at gruppesøgsmål om krav af ringe værdi evt. også skal kunne omfatte gruppemedlemmer, der ikke selv har tilmeldt sig, *og at* en tabende part i et gruppesøgsmål skal betale sagsomkostninger til modparten.

Den finske betænkning om gruppesøgsmål findes kun på finsk.

Det finske justitsministerium har i august 2005 nedsat en ny arbejdsgruppe, der skal forberede et lovforslag om gruppesøgsmål inden for forbrugerforhold, der er omfattet af forbrugerombudsmandens ressort. Arbejdsgruppen skal samtidig overveje, om sager vedrørende miljøskader bør omfattes af lovens anvendelsesområde.

Gruppesøgsmålene skal basere sig på myndighedsinitiativ, således at grupperepræsentanten vil være forbrugerombudsmanden.

Alene de gruppemedlemmer, der tilmelder sig, skal omfattes af et gruppesøgsmål.

4. England

I England findes to former for gruppesøgsmål: repræsentative søgsmål og gruppeproces.

I et repræsentativt søgsmål repræsenterer én person en eller flere andre personer med samme interesse i kravet. Kun repræsentanten er part i sagen, men dommen binder også de repræsenterede. De repræsenterede kan kun framelde sig gruppesøgsmålet ved at selv at anlægge individuelt søgsmål. Repræsentative søgsmål omtales i afsnit 4.1.

En gruppeproces er udtryk for, at flere parter krav (eller krav mod flere parter) behandles sammen. En gruppeproces går videre end almindelig kumulation, blandt andet fordi retten kan udpege en fælles advokat for gruppen, og fordi rettens afgørelse af et krav som

prøvesag er bindende for alle parter. Gruppeproces omtales i afsnit 4.2.

4.1. Repræsentative søgsmål

Retshistorisk stammer gruppesøgsmål for så vidt fra England. Som den første sag nævnes gerne *Brown v Vermuden* fra 1676. Baggrunden for sagen var, at under en tidligere sag, hvor ejerne af nogle malmbrug i Derbyshire, der havde undladt at betale tiende, var blevet sagsøgt af kirkeværgen, havde ejerne udpeget fire personer til at repræsentere sig i processen. Efter at kirkeværgen havde fået medhold i denne sag, hævdede ejeren af et af malmbrugene, at han ikke var bundet af dommen, da han ikke havde været part i sagen. I *Brown v Vermuden* blev det imidlertid fastslået, at dommen var bindende for alle de pågældende ejere, selv om de ikke var individuelt nævnt ved navn.

I England betegnes sådanne søgsmål som repræsentative søgsmål ("representative proceedings"), idet en part repræsenterer andre, som har tilsvarende interesser i kravet. De repræsenterede personer er ikke parter i retssagen og behøver heller ikke i øvrigt at deltage, men dommen er alligevel bindende for dem.

Reglerne om repræsentative søgsmål findes nu i Civil Procedure Rules, hvor Rule 19.6 er sålydende:

- (1) Where more than one person has the same interest in a claim –
 - (a) the claim may be begun; or
 - (b) the court may order that the claim be continued,
 by or against one or more of the persons who have the same interest as representatives of any other persons who have that interest.
- (2) The court may direct that a person may not act as a representative.
- (3) Any party may apply to the court for an order under paragraph (2).
- (4) Unless the court otherwise directs any judgment or order given in a claim in which a party is acting as a representative under this rule –
 - (a) is binding on all persons represented in the claim; but
 - (b) may only be enforced by or against a person who is not a party to the claim with the permission of the court.

Det grundlæggende krav er, at flere personer har samme interesse i et krav, og at repræsentanten selv er en af disse personer. Eksempelvis kan en brancheorganisation ikke føre et repræsentativt søgsmål på vegne af sine medlemmer.

Kravet om samme interesse i et krav har længe (i hvert fald siden 1910) været fortolket meget restriktivt. For kontraktskravs vedkommende kræver retspraksis således, at kravene støttes på den samme

kontrakt, at der ikke bliver tale om individuel udmåling af erstatning, og at alle tvistepunkter er fælles.

Hertil kommer, at hvis beskrivelsen af de repræsenterede personer ikke klart angiver, hvem der er omfattet, skal de alle individuelt angives med navn. De repræsenterede personer kan således beskrives eksempelvis som lejerne af en nærmere angiven ejendom eller forsikringsgiverne i henhold til en nærmere angiven forsikringsaftale. Ved krav i anledning af produktansvar, masseulykker, miljøskade, diskriminering eller mangelfulde varer skal samtlige repræsenterede personer derimod angives med navn.

Der stilles ingen krav om rettens godkendelse af søgsmålet som et repræsentativt søgsmål eller om godkendelse af repræsentanten, der heller ikke behøver at være udpeget eller godkendt af de personer, som han eller hun repræsenterer. Retten kan dog bestemme, at en person ikke kan være repræsentant, jf. Rule 19.6(2). Der gælder ingen krav om underretning af de personer, som repræsenteres, og repræsentanten har fuld og uindskrænket magt over procesførelsen. En person, der er repræsenteret, kan dog indtræde som part og selv føre sin sag. Endvidere giver Rule 19.6(4)(b) mulighed for, at en person, der repræsenteres af sagsøgte, efterfølgende opnår en mere fuldstændig bedømmelse af sine særlige forhold, idet fuldbyrdelse af dommen kræver rettens tilladelse.

I praksis kan der normalt ikke tilkendes erstatning under et repræsentativt søgsmål, *da* udmåling af en individuel erstatning normalt ikke er praktikabel, når de repræsenterede personer ikke deltager i retssagen, og *da* udmåling af en standardiseret erstatning forudsætter samtlige berettigedes udtrykkelige samtykke.

Der kendes dog enkelte eksempler på, at erstatning er udmålt i et repræsentativt søgsmål. I en sag fra 1945 om groshaveri kunne repræsentanten således fremlægge en tabel over hver af de repræsenterede ladningsinteressenters bidrag, og retten kunne tilkende en samlet erstatning. I en sag fra 1981 om ophavsretskrænkelse havde rettighedshaverne givet samtykke til, at erstatningen blev betalt til en interesseorganisation, og retten kunne derfor tilkende en samlet erstatning.

En anden mulighed er at begrænse det repræsentative søgsmål til fastlæggelsen af ansvarsgrundlaget, hvorefter hver af de berettigede i mangel af en forligsmæssig løsning må anlægge individuelle søgsmål om udmåling af erstatningen.

Som repræsentativt søgsmål er et anerkendelsessøgsmål i det hele taget mere håndterlige end et fuldbyrdelsessøgsmål. Som eksempel kan nævnes en sag fra 2000, der angik fortolkningen af en pensionsforsikringsaftale, som et forsikringsselskab (ifølge dommen verdens ældste gensidige forsikringsselskab) havde anvendt i forhold til om-

kring 90.000 kunder. Én kunde repræsenterede alle 90.000. Kunden tabte sagen, og dermed var alle 90.000 bundet, idet de dog ifølge dommen ville have mulighed for under individuelle søgsmål at påberåbe sig eventuelle særlige omstændigheder i forbindelse med salg af forsikringer til enkeltpersoner. Forsikringselskabet havde så stor interesse i at få en afgørelse, der var bindende for alle, at selskabet aktivt støttede, at sagen førtes som et repræsentativt søgsmål, herunder ved at betale kundens advokatudgifter i tre instanser.

Alt i alt anvendes repræsentative søgsmål imidlertid ikke meget i England i dag. En væsentlig grund er formentlig, at det henstår som usikkert, om repræsentanten kan kræve, at de repræsenterede personer bidrager til betalingen af sagsomkostningerne.

4.2. Gruppeproces

Reglerne om gruppeproces ("group litigation") blev reformeret i 2000. En gruppeproces er udtryk for, at flere parter krav (eller krav mod flere parter) behandles sammen. En gruppeproces kommer i stand ved, at retten afgrænser en klynge af krav som egnede for gruppeproces. Rettens afgørelse kan træffes efter anmodning fra en part eller af egen drift. Rettens afgørelse skal definere de faktiske eller retlige spørgsmål, som er fælles eller beslægtede, og som dermed udgør "the GLO issues" (GLO står for "Group Litigation Order"). Samtidig etableres et grupperegister over de krav, som er omfattet af gruppeprocessen.

Verserende sager, som rejser "GLO issues", optages i grupperegisteret, og sagerne overføres til én domstol. Det samme gælder nye sager, der rejser "GLO issues", og som anlægges inden for en nærmere angiven frist. For at give mulighed for på denne måde at blive optaget i grupperegisteret, offentliggøres rettens afgørelse om indledning af en gruppeproces, herunder på den engelske domstolsstyrelses hjemmeside på internettet. Her figurerer i øjeblikket (september 2005) ca. 50 GLOs udstedt i perioden oktober 2000 til april 2005.

Retten kan udpege én advokat til at være gruppens ledende advokat. Retten kan udtage et eller flere krav til afgørelse som prøvesager.

En afgørelse vedrørende et "GLO issue" er bindende for alle parter, der er optaget i grupperegisteret, medmindre retten bestemmer andet. Enhver part, der er bundet af afgørelsen, kan søge om apellatilladelse.

Retten kan bestemme, i hvilket omfang en afgørelse vedrørende et "GLO issue" skal være bindende for parter, der senere optages i

grupperegisteret. En sådan efterfølgende part, der er bundet af en afgørelse om et "GLO issue", kan ikke appellere selve afgørelsen (hvilket i givet fald ville have virkning for alle parter), men retten kan efter anmodning bestemme, af afgørelsen ikke skal være bindende for den pågældende.

Sagsomkostninger tilkendes og pålægges efter de almindelige regler, dvs. hovedreglen er, at tabende parter skal betale sagsomkostninger til vindende parter. Gruppemedlemmerne hæfter imidlertid *ikke* solidarisk for sagsomkostningerne, heller ikke for fællesomkostningerne. Hvert gruppemedlem hæfter pro rata for en forholdsmæssig andel af fællesomkostningerne, dvs. omkostninger vedrørende "GLO issues", samt for eventuelle individuelle omkostninger, der kun angår den pågældendes eget krav.

Som det fremgår, har gruppeproces karakter af en opt in-ordning, som kun omfatter personer, der selv har anlagt retssag (eller – for sagsøgte vedkommende – mod hvem der individuelt er anlagt retssag). Selve inddragelsen af et krav i en gruppeproces kan imidlertid godt være tvungen, når først der er anlagt retssag om kravet. En part kan anmode om at blive slettet af grupperegisteret, men det er op til rettens skøn, om en sådan anmodning skal imødekommes.

Som det fremgår, er alle gruppemedlemmer principielt parter i sagen og nyder dermed fulde partsrettigheder og -pligter. Muligheden for at udpege en ledende advokat og muligheden for at udskille et krav til afgørelse som prøvesag, hvis afgørelse er bindende for alle parter, kan dog for nogle parters vedkommende modificere deres reelle deltagelse i processen i forhold til, hvad der ville være tilfældet i et individuelt søgsmål.

5. USA

5.1. Oversigt

I USA findes regler om gruppesøgsmål både i føderal lovgivning og delstatslovgivning. Her skal alene omtales de føderale regler. En grundbetingelse for disses anvendelse er selvfølgelig, at en føderal domstol har saglig kompetence til at behandle sagen (som hovedregel er den stedlige kompetence for føderale domstole og delstatsdomstole sammenfaldende). Føderale domstole har navnlig saglig kompetence, hvis sagen involverer føderal lovgivning, eller sagsøger og sagsøgte har bopæl i forskellige stater. I sidstnævnte tilfælde (de såkaldte *diversity actions*) er det desuden en betingelse, at sagens værdi overstiger en vis grænse, der i 2002 udgjorde USD 75.000.

Betingelserne for, hvornår en sag kan føres som gruppesøgsmål, kan sammenfattes i syv punkter:

For det første skal der findes en gruppe, som kan afgrænses. Det kræves ikke, at alle medlemmer skal kunne identificeres på grundlag af beskrivelsen af gruppen. Derimod kræves det, at det for enhver person ud fra beskrivelsen af gruppen skal kunne afgøres, om denne person er medlem af gruppen eller ej.

For det andet skal den, som repræsenterer gruppen, selv være medlem af gruppen.

For det tredje skal gruppen være så stor, at det ville være uhåndterligt (*impracticable*) at gennemføre sagen med alle gruppens medlemmer som parter (betingelsen om *numerosity*). Det antages sædvanligvis, at en gruppe på mere end 40 personer er tilstrækkelig stor, mens en gruppe på mindre end 20 personer ikke er det.

For det fjerde skal der være faktiske eller retlige spørgsmål, som er fælles for gruppen (betingelsen om *commonality*).

For det femte skal den, som repræsenterer gruppen, være i en for gruppen typisk situation (betingelsen om *typicality*). Det kan diskuteres, om denne betingelse har selvstændig betydning ved siden af de andre betingelser.

For det sjette skal den, som repræsenterer gruppen, være i stand til at varetage gruppens interesser (betingelsen om *adequacy of representation*). Der tænkes her både på partens eller dennes advokats personlige egenskaber og på partens eller advokatens faktiske optræden i processen. Manglende opfyldelse af denne betingelse giver gruppens medlemmer mulighed for at opnå, at dommen ikke har retskraft i forhold til dem (*collateral attack*).

Endelig skal sagen for det syvende falde ind under en af de tre kategorier, som er nævnt i FRCP (Federal Rules of Civil Procedure), Rule 23(b). Ifølge denne bestemmelse er gruppesøgsmål mulig, hvis:

(1) the prosecution of separate actions by or against individual members of the class would create a risk of

(A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual members of the class which would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class, or

(B) adjudications with respect to individual members of the class which would as a practical matter be dispositive of the interests of the other members not parties to the adjudications or substantially impair or impede their ability to protect their interests; or

(2) the party opposing the class had acted or refused to act on grounds generally applicable to the class, thereby making appropriate final injunctive relief or corresponding declaratory relief with respect to the class as a whole; or

(3) the court finds that the questions of law or fact common to the members of the class predominate over any questions affecting only

individual members, and that a class action is superior to other available methods for the fair and efficient adjudication of the controversy.

Af disse tre kategorier er den tredje den generelle og bedst kendte, som navnlig anvendes i erstatningssøgsmål inden for områderne køb, produktansvar og konkurrenceret. Kategori (2) omfatter uanset ordlyden foruden rene forbudssøgsmål og anerkendelsessøgsmål også søgsmål, hvor der tillige nedlægges påstand om erstatning. Kategori (2) benyttes i praksis navnlig som hjemmel for søgsmål inden for områderne diskriminering og miljø.

Med hensyn til miljø er der i øvrigt på de fleste områder gennemført lovgivning, som giver enhver ret til at anlægge forbudssøgsmål. Hvis der ikke kræves erstatning, er der således ikke noget behov for at anlægge et gruppesøgsmål, da der er gennemført en egentlig *actio popularis*. De særlige søgsmål i henhold til Clean Air Act og Clean Water Act mfl. er til gengæld undtaget fra den almindelige amerikanske regel om sagsomkostninger (hver part bærer sine omkostninger uanset sagens udfald). I disse søgsmål gælder således som almindeligt i Europa den hovedregel, at taberen skal dække modpartens sagsomkostninger. Alt i alt føres der – efter amerikanske forhold – ikke voldsomt mange sager efter disse regler (ifølge en opgørelse foretaget i begyndelsen af 1990-erne var der anlagt henved 400 sager over en syvårsperiode). De fleste sager anlægges af miljøorganisationer.

Kategori (1)(A) omfatter eksempelvis en patenthavers søgsmål mod nogle blandt flere, som hævder, at patentet er ugyldigt, mens kategori (1)(B) eksempelvis omfatter aktionærers søgsmål mod selskabet om uddeling (eftersom en uddeling vil påvirke de andre aktionærers interesser).

For så vidt angår kategori (3) skal der gives individuel meddelelse om sagen til alle medlemmer af gruppen, som kan identificeres med en rimelig arbejdsindsats. Betingelsen om rimelig arbejdsindsats gælder kun selve identificeringen. Er betingelsen opfyldt, skal der gives individuel meddelelse, uanset om omkostningerne herved er eksorbitante. Ved gruppesøgsmål i denne kategori kan ethvert medlem af gruppen udtræde af sagen med den virkning, at dommen ikke har retskraft i forhold til den pågældende. Ethvert medlem af gruppen kan omvendt lade sig repræsentere i sagen ved en advokat.

For alle gruppesøgsmål gælder, at retten udøver en større officialvirksomhed end ellers i civile sager, først og fremmest for at beskytte medlemmer af gruppen, som vil være bundet af dommen, men som ikke er individuelt repræsenteret under sagen. Eksempelvis kan et gruppesøgsmål kun hæves eller forliges med rettens tilladelse, og der skal forinden gives meddelelse til gruppens medlemmer.

Et særligt spørgsmål er, hvordan man udmåler erstatning til en gruppe, når de enkelte medlemmer ikke deltager i sagen, og hvordan man efterfølgende fordeler erstatningen.

En mulighed er, at retten under sagens forberedelse anmoder gruppens medlemmer om at opgøre deres individuelle tab. Denne metode er noget i modstrid med, at pointen med gruppesøgsmål netop er, at de enkelte medlemmer af gruppen ikke deltager i sagen, og synes ikke at anvendes særligt ofte.

En anden mulighed er, at retten først tager stilling til erstatningsansvaret, hvorefter erstatningsudmålingen sker i særskilte såkaldte minitrials med hvert enkelt medlem af gruppen. Heller ikke denne metode giver mulighed for at tilkende erstatning til personer, som ikke deltager i retssagen.

En tredje mulighed er at opgive princippet om individuelt udmålt erstatning. I nogle sager udmåles erstatningen standardmæssigt, således at erstatningen fastsættes ud fra nogle enkle kriterier, som efterfølgende gør det muligt uden videre at beregne, hvor meget hvert medlem af gruppen er berettiget til. I andre sager udmåler man erstatningen ikke efter de skadelidtes tab, end ikke deres anslåede gennemsnitlige tab, men efter skadevolderens besparelse eller gevinst. I disse tilfælde kan erstatningen enten indbetales med henblik på fordeling til gruppens medlemmer eller med henblik på anden anvendelse til fordel for gruppen som helhed, eller der kan træffes bestemmelse om, at skadevolder i en periode skal nedsætte sine priser (eller afstå fra en prisstigning, som ellers ville have fundet sted).

Som et enkelt eksempel på sidstnævnte fremgangsmåde kan nævnes *Daar v Yellow Cab Co. of California* (1967) 67 Cal. 2d 695, hvor et taxaselskab gennem en årrække havde opkrævet for høj betaling over for alle sine kunder. Den uberettigede gevinst blev beregnet til USD 1.400.000, hvoraf USD 450.000 medgik til dækning af advokatombkostninger. Resten af beløbet skulle betales, ved at selskabet sænkede priserne i så lang tid, at beløbet gradvis tilbageførtes til gruppen af passagerer.

Sagen viser også, hvorfra incitamentet til at føre sådanne sager kommer, når sagsøgeren ikke umiddelbart opnår noget ved at vinde sagen (ud over den moralske sejr) og selv på længere sigt kun opnår en mindre besparelse på sine taxaregninger. Når sagsøgerens advokat imidlertid har udsigt til at få en tredjedel af det tilkendte beløb (hvilket ikke er usædvanligt), kan han eller hun tilbyde at føre sagen uden betaling, hvis sagen tabes. Advokatens tab på de tabte sager opvejes af gevinsten på de vundne sager, og sagsøgeren risikerer intet (da der ikke skal betales sagsombkostninger til modparten, hvis sagen tabes).

I en undersøgelse fra midten af 1990'erne anslag RAND (en uafhængig privat forskningsinstitution), at traditionelle repræsentative søgsmål såsom børssager og forbrugersager udgjorde omkring halvdelen af de verserende gruppesøgsmål. Andre 15 % var anlagt af arbejdstagere mod deres arbejdsgiver. Andre borgerretighedssager, sager om ydelser fra det offentlige, skatteyderesøgsmål (dvs. skatteyderes søgsmål om forfatningsmæssigheden af anvendelsen af opkrævede skatter) og andre søgsmål mod det offentlige udgjorde 20-25 % af de verserende gruppesøgsmål, mens 9-18 % angik produktansvar. (Jf. Deborah R. Hensler, *Revisiting the Monster: New Myths and Realities of Class Action and Other Large Scale Litigation*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 179, 185 (2001)).

I det følgende gennemgås de amerikanske føderale regler om gruppesøgsmål nærmere. Gennemgangen består navnlig af uddrag af kapitel II.17.3.2 i Tvistemålsudvalgets betænkning "Rett på sak" (NOU 2001:32), jf. betænkningen s. 468-482. Det bemærkes herved, at udvalgets formand højesteretsdommer Tore Schei i august og september 1999 gennemførte et studieophold i USA, hvor han var Visiting Judicial Fellow ved Federal Judicial Center, som er et forsknings- og servicecenter for de amerikanske føderale domstoler. Formålet med studieturen var at få indblik i angloamerikansk retspleje, herunder særligt praksis og regler om retsmægling og gruppesøgsmål. Tore Schei havde under opholdet møder med en række dommere, advokater og universitetsjurister i Washington D.C., Chicago og Minneapolis. (Jf. betænkningen s. 85).

Fremstillingen indledes med en kort beskrivelse af den historiske baggrund (afsnit 5.2) efterfulgt af en gennemgang af hovedtrækkene i den relevante lovregel, Rule 23 (afsnit 5.3). Herefter følger en mere udførlig beskrivelse af henholdsvis grundvilkårene for anvendelsen af Rule 23 (afsnit 5.4) og hovedkategorierne af gruppesøgsmål efter Rule 23 (afsnit 5.5). Efter en kort omtale af undergrupper (afsnit 5.6) gennemgås sagsbehandlingsreglerne, herunder godkendelse som gruppesøgsmål, underretning af gruppemedlemmer og sagsomkostninger (afsnit 5.7). Endelig beskrives de amerikanske erfaringer med gruppesøgsmål med hensyn til masseerstatning (afsnit 5.8) og mere generelt (afsnit 5.9).

5.2. Historisk baggrund

"17.3.2.1 Innledning

Amerikansk praksis vedrørende class actions har sitt utgangspunkt i equitysystemet som er en del av arven fra den engelske rettstradisjonen. Men class actions har i det 20. århundre spilt en langt større

rolle i USA – både i enkeltstater og i det føderale rettssystemet – enn i England. Redegjørelsen nedenfor vil i hovedsak bli begrenset til de føderale regler. Disse har for øvrig dannet mønster for reglene i en lang rekke enkeltstater. Når det nedenfor snakkes om amerikansk gruppeprosess, gjelder det de føderale regler i USA. (...)

Av interesse sett fra et lovgivningssynspunkt er de undersøkelser som er gjort omkring gruppesøksmål, blant annet i regi av Federal Judicial Center, se som eksempel Empirical Study of Class Actions in Four Federal District Courts, Thomas Willging m.fl., Federal Judicial Center, 1996 – heretter benevnt Empirical Study 1996. Av betydelig interesse er videre Report of the Advisory Committee on Civil Rules and the Working Group on Mass Torts to the Chief Justice of the United States and the Judicial Conference of the United States, avgitt 15. februar 1999, heretter benevnt Report of the Advisory Committee 1999. Rapporten med vedlegg belyser de problemer amerikanske domstoler har hatt med å håndtere såkalte «mass torts» eller «masseerstatningskrav» som gruppesøksmål, og til dels også som individuelle søksmål. Dette er tilfeller der et meget betydelig antall rettssubjekter reiser krav om erstatning grunnet på en enkelthendelse, f.eks. en ulykke, eller en likeartet serie av hendelser eller eksponering, f.eks. bruk av samme legemiddel.

Det er imidlertid grunn til å understreke at gruppesøksmål i USA er noe langt mer enn bare gruppesøksmål vedrørende såkalt mass tort. I Empirical Study 1996, som gjaldt en studie av gruppesøksmål for fire district courts over en to-års periode (1. juli 1992-30. juni 1994), og hvor man hadde avgrenset mot mass tort, ble det sertifisert – godtatt – 152 gruppesøksmål. Det ble, eventuelt i kombinasjon med andre krav, gitt erstatning til klassemedlemmer i en lang rekke av disse sakene. Median av individuell erstatning i sakene i de fire domstolene varierte fra USD 315 til USD 528, maksimum varierte fra USD 1 505 til USD 5 331 per klassemedlem. Som det pekes på i undersøkelsen, tilsier størrelsen av disse erstatningene at sakene vanskelig ville kunne vært fremmet som individuelle søksmål.

17.3.2.2 Vedtakelsen av Federal Rule 23 i 1938

Et vesentlig sprang i rettsutviklingen av gruppeprosessen skjedde ved vedtakelsen av Federal Rule 23 i 1938 (FR 23-1938). Bestemmelsen anga tre ulike klasser for gruppesøksmål. Kategoriene var bestemt ut fra karakteren av rettsforholdet mellom de enkelte gruppemedlemmer og karakteren av deres rettigheter i forhold til motparten. De tre kategoriene gruppesøksmål ble betegnet som «true», «hybrid» and «spurious» class actions. I et «true» søksmål hadde gruppemedlemmene rettigheter som er avhengige av hverandre. I et «hybrid» søksmål hadde gruppemedlemmene interesse i f.eks. den eiendom eller ret-

tighet som søksmålet gjaldt. Det kunne f.eks. være kreditorers krav om likvidasjon av et selskap. Den tredje gruppen, «spurious actions», gjaldt tilfeller hvor det ble fremmet krav med «common questions of law or fact». Den ble brukt blant annet for erstatningskrav. For den siste gruppen hadde dommen imidlertid ikke rettskraft for andre enn dem som uttrykkelig var angitt som parter. Noe gruppesøksmål i den mening begrepet vanligvis brukes i USA, var det derfor ikke snakk om (...).

Selv om FR 23-1938 innebar en vesentlig rettsutvikling for class actions i USA, reiste bestemmelsen en rekke vanskelige tolknings-spørsmål, og de rammer regelen ga ble ansett for å være utilfredsstillende.

17.3.2.3 Federal Rule 23 – 1966

Federal Rule 23 ble meget vesentlig endret i 1966. Når det nedenfor vises til Rule 23 eller bare 23, er det denne regelen det siktes til. Endringen i 1966 dannet grunnlaget for en voldsom økning i antallet klassesøksmål, og også for andre grupper av virkelige gruppesøksmål enn tidligere. Det gjaldt blant annet masseerstatningskrav, hvor en mengde personer, eventuelt også upersonlige rettssubjekter, er voldt skade ved en enkelt skadevoldende handling eller ved en skadevoldende tilstand over en viss tid.”

Det kan tilføjes, at for nogle medlemmer af det udvalg, som forberedte 1966-ændringen, var formålet med ændringen at fremme gruppesøgsmål om borgerrettigheder og andre gruppesøgsmål med sigte på sociale reformer – altså et klart udtrykt ønske om at gennemføre væsentlige samfundsændringer gennem domstolene. Andre medlemmer beskrev ændringerne som rent tekniske. For erhvervslivet virkede det, som om hovedvirkningen af ændringerne havde været at anspore til flere og større gruppesøgsmål om erstatning. (Jf. Deborah R. Hensler, *Revisiting the Monster: New Myths and Realities of Class Action and Other Large Scale Litigation*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 179, 179-180 (2001)).

5.3. Rule 23 i hovedtræk

”17.3.2.4.1 Grunnvilkår

Rule 23(a) stiller opp grunnvilkår for class actions. Bestemmelsen lyder:

- (a) Prerequisites to a Class Action. One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all only if (1) the class is so numerous that joinder of all members is impracticable, (2) there are

questions of law or fact common to the class, (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class, and (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.

Etter ordlyden er det altså fire grunnvilkår for å reise et gruppesøksmål. (1) Det er et krav til antall «medlemmer» i klassen – «numerosity». Antallet må være så stort at det reelt sett ikke lar seg gjennomføre i praksis – «is impracticable» – at alle slutter seg til søksmålet gjennom subjektiv kumulasjon eller forening av søksmål til felles behandling. (2) Gruppesøksmålet må reise faktiske eller rettslige spørsmål som er felles for gruppen – «common questions». (3) Den som reiser søksmålet på vegne av gruppen må selv ha et krav som er typisk for klassen som sådan – «typicality». (4) Det siste grunnvilkåret er at den eller de gruppemedlemmer som reiser søksmålet må gjøre det på en måte som fullt ut ivaretar gruppens interesser – «fairly and adequately protect the interests of the class.»

De to første vilkårene gjelder begge karakteren av søksmål og krav. De to siste vilkårene fokuserer ikke på karakter av krav og søksmål, men på den som reiser søksmålet på vegne av gruppen. Det er imidlertid klare sammenhenger mellom de to første vilkårene knyttet til karakter av søksmål og krav og vilkårene knyttet til den som reiser søksmålet. Lettest er dette kanskje å se ved kravet til typicality sammenholdt med vilkåret om commonality. Likheter i faktum og juss vil måtte være til stede for at den som reiser søksmålet skal kunne ha et typisk krav. Men det er også sammenheng mellom de to første vilkårene knyttet til karakteren av kravene og det siste vilkåret om at den som reiser saken må kunne ivareta klassens interesser på en skikkelig måte. Et sentralt element ved denne vurderingen vil nettopp være at hans interesser gjennom kravet om likhet er sammenfallende med gruppen.

Det angis ofte to ytterligere grunnvilkår for anvendelse av Rule 23 – i samsvar med det som følger av rettspraksis. Det må for det første være en klasse. De som er berørt må være lett identifiserbare. Dessuten må den som reiser søksmålet være medlem av gruppen. En som selv ikke har et krav, kan ikke reise et gruppesøksmål. For så vidt gjelder det siste, følger det av grunnvilkår (3) ovenfor om at den som reiser søksmålet selv må ha et krav som er typisk for gruppen. Vilkaåret om at det må være en klasse – som uomtvistelig er et vilkår – følger implisitt av grunnvilkår (1) kravet om et stort antall medlemmer – numerosity – og grunnvilkår (2) kravet til fellesskap i faktiske eller rettslige spørsmål. Det er nok imidlertid likevel et poeng tankemessig å peke på at det må foreligge en klasse – «the existence of a class», blant annet for å få frem at en presis definisjon og en

klar avgrensning vil kunne være sentralt ved spørsmålet om gruppesøksmål skal kunne aksepteres. (...)

17.3.2.4.2 De tre hovedkategorier class actions i Rule 23

I tillegg til å fylle grunnvilkårene i Rule 23(a), må søksmålet for å kunne utgjøre et gruppesøksmål falle innenfor en av tre hovedkategorier, den ene 23(b)(1) med to undergrupper. Disse er i Rule 23(b) angitt slik:

(b) Class Actions Maintainable. An action may be maintained as a class action if the prerequisites of subdivision (a) are satisfied, and in addition:

(1) the prosecution of separate actions by or against individual members of the class would create a risk of

(A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual members of the class which would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class, or

(B) adjudications with respect to individual members of the class which would as a practical matter be dispositive of the interests of the other members not parties to the adjudications or substantially impair or impede their ability to protect their interests; or

(2) the party opposing the class has acted or refused to act on grounds generally applicable to the class, thereby making appropriate final injunctive relief or corresponding declaratory relief with respect to the class as a whole; or

(3) the court finds that the questions of law or fact common to the members of the class predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for the fair and efficient adjudication of the controversy.

Rule 23(b)(1)(A) er først og fremst praktisk hvor gruppen er saksokt. Det gjøres f.eks. gjeldende at saksøkeren har rett til å drive en bestemt virksomhet i forhold til gruppen. Vilkåret er at det er en risiko for at ulike dommer vil kunne skape en rettsstilstand det for saksøkeren vil bli vanskelig å forholde seg til. Rule 23(b)(1)(B) ser denne situasjonen fra gruppe medlemmenes synspunkt. Et individuelt søksmål fra en av de berørte vil ved presedensvirkningen reelt sett kunne avgjøre deres krav eller hindre dem i å gjøre sine interesser gjeldende. Rule 23(b)(2) er utformet først og fremst med henblikk på den søksmålsgruppen som omfatter ulike tilfeller av civil rights, f.eks. søksmål grunnet på diskriminering ut fra rase eller kjønn. Søksmålet vil etter ordlyden regulært være et fastsettelsessøksmål med f.eks. krav om forbud mot en viss virksomhet, men bestemmelsen vil også kunne omfatte krav på erstatning. Bestemmelsen er meget praktisk og har dannet grunnlag for et betydelig antall klasse-søksmål. Rule 23(b)(3) er også meget viktig. Det er nok for øvrig den bestemmelsen som reiser de langt fleste og største problemer i praksis. Den kan gjelde fastsettelsessøksmål med krav om forbud,

men også – og her oppstår de største problemene – krav om erstatning. Bestemmelsen gir anvisning på sterkt skjønnsmessige vurderinger. De felles rettslige og faktiske spørsmål saken reiser overfor medlemmene i klassen, må være dominerende – «predominant» – i forhold til spørsmål som kun gjelder enkeltmedlemmer i klassen. Videre må gruppesøksmål fremstå som den beste måten – «superior to other available methods» – å få avgjort saken på.

The Advisory Committee on Civil Rules har formulert hovedtanken bak 23(b)(3) slik:

Subdivision (b)(3) encompasses those cases in which a class action would achieve economies of time, effort, and expense, and promote uniformity of decision as to persons similarly situated, without sacrificing procedural fairness or bringing about other undesirable results.

Det er ikke likegyldig hvilken av klassene et gruppesøksmål hører hjemme i. Saksbehandlingsreglene er andre, og på flere måter mer tyngende, for b(3) søksmål enn for de øvrige kategorier.”

5.4. Nærmere om grundvilkårene i Rule 23(a)

”Numerosity – vilkåret om antall gruppemedlemmer

Det kan ikke stilles opp et absolutt krav til antall medlemmer i gruppen. Som Wright m.fl. side 510 peker på, har en domstol f.eks. nektet å akseptere som klasse et tilfelle hvor den berørte gruppen var på minst 350 mens en annen domstol har akseptert som klasse en gruppe på 25. Newberg on Class actions side 3-25 legger til grunn ut fra drøftelsen i U.S. Supreme Courts avgjørelse i *General Telephone Co v EEOC*, 446 US 318, 330 (1980) at «the difficulty inherent in joining as few as 40 class members should raise a presumption that joinder is impracticable, and the plaintiff whose class is that large or larger should meet the test of Rule 23(b)(3) on that fact alone.» Her pekes det på som det sentrale at det er et spørsmål om det er praktisk mulig at den enkelte på individuell basis slutter seg til søksmålet.

Det er i prinsippet ingen øvre grense for antallet som kan være i gruppen. Gruppen vil kunne utgjøre tusener, titusener, hundretusen eller mer. Men her kan andre krav være til hinder for et gruppesøksmål, blant annet kravene om «manageability» og kravet om at «a class action is superior to other available methods for fair and efficient adjudication» for søksmål etter 23(b)(3) – som slike masse-søksmål regulært vil være, jf. nærmere nedenfor.

Common questions – vilkåret om felles faktiske og rettslige spørsmål

Rule 23(a)(2) krever at det er felles rettslige eller faktiske spørsmål i forhold til gruppen. Det er her en sammenheng med kravet i 23(a)(1) om at kumulasjon ikke er en praktisk løsning – uten slik sammenheng ville ikke subjektiv kumulasjon vært et spørsmål overhodet. Den underliggende begrunnelse for class actions i slike tilfeller formulerer U.S. Supreme Court på denne måten i *General Telephone v Falcon*, 457 US 147, 155 (1982):

The class device was designed as «an exception to the usual rule that litigation is conducted by and on behalf of the individual named parties only». *Califano v Yamasaki* 442 US 682, 700-701. Class relief is «peculiarly appropriate» when the «issues involved are common to the class as a whole» and they «turn on questions of law applicable in the same manner to each member of the class.» Id. at 701. For in such cases, «the class device saves the resources of both the courts and the parties by permitting an issue potentially affecting every [class member] to be litigated in an economical fashion under Rule 23.

Det er ikke noe krav om ensartethet for alle spørsmål. Det er nok at ensartethet eksisterer for ett spørsmål. Som påpekt i Newberg on Class Actions side 3-50 er kravet om commonality heller et krav om kvalitet enn et krav om kvantitet. Utgangspunktet formuleres her slik side 3-51: «When the party opposing the class has engaged in some course of conduct that affects a group of persons and gives rise to a cause of action, one or more of the elements of that cause of action will be common to all of the persons affected.» Et slikt fellesskap i faktum og juss kan det f.eks. være i tilfeller av krav grunnet på diskriminering ut fra rase eller kjønn eller gyldighet av offentlige regler. Likhet utelukkende i rent rettslige spørsmål uten noen sammenheng ellers mellom partenes krav, gir ikke grunnlag for gruppesøksmål.

At det er individuelle spørsmål for hver part, er ikke til hinder for at vilkåret om commonality er oppfylt. Spørsmålet om en bestemt handling fra saksøkte kan gi rettslig grunnlag for erstatning overfor gruppen, vil f.eks. ofte ikke være ensbetydende med at det enkelte gruppe medlem har krav på erstatning. For den enkelte kan det være forhold som utelukker dette, men det er altså ikke til hinder for gruppeprosess. Meget praktisk vil det kunne være at erstatningens størrelse vil måtte bero på individuelle forhold og ikke kan avgjøres i gruppesøksmålet.

Typicality – vilkåret om at den som reiser søksmålet må ha et krav som er typisk for gruppen

Det er altså et vilkår om at den som reiser saken må ha et krav som er typisk for gruppen. Her er for det første å merke at dette innebæ-

rer at den som reiser saken må tilhøre gruppen. Som understreket av U.S. Supreme Court i flere avgjørelser, blant annet i *General Telephone Co v Falcon*, 457 US 147 (1982), «. . . a class representative must be part of the class and possess the same interest and suffer the same injury as the class members.» Men den som reiser gruppesøksmålet må altså ikke bare være medlem av gruppen, han må ha et krav og være rammet på en måte som er typisk for gruppen. I den samme avgjørelsen pekes det på at «the typicality test» skal vise at saksøktes påståtte handlinger mv. i forhold til den som reiser søksmålet ut fra det anførte har skadet ham på tilsvarende måte som de øvrige medlemmer av gruppen er skadet, jf. nærmere Newberg on Class Actions side 3-111 flg.

Adequacy of representation – vilkåret om adekvat representasjon

Det er et vilkår for gruppeprosess etter Rule 23 at de som reiser søksmålet på vegne av gruppen «will fairly and adequately protect the interests of the class.» Dette kravet må ses i sammenheng med den grunnlovsbestemte rett etter 14 Amendment til «due process of law». Det er blant annet krav til at den som representerer klassen ikke må ha interesser i konflikt med gruppen for øvrig. En rekke forhold kan her være relevante, blant annet om han er involvert i annet søksmål hvor han har interesse i å forfølge synspunkter på tvers av klassens interesser. Videre er det krav om at den som reiser søksmålet, engasjerer nødvendig juridisk bistand som kan gjennomføre saken på en skikkelig måte (...).”

5.5. Nærmere om de tre hovedkategorier af gruppesøgsmål i Rule 23

”Anvendelsesområdet for de tre hovedkategorier gruppesøksmål etter Rule 23(b) kan nok være klar for det som kan sies å utgjøre kjernen i de tre kategorier, men de ytre rammer for anvendelsesområdene er uklare og til dels omtvistet. Det er for øvrig på det rene at det er til dels betydelig overlapping mellom anvendelsesområdene. I utgangspunktet har man sett reglene i 23(b)(1)(A) og (B) som mer avgrensede – «naturlige» – gruppesøksmål og 23(b)(3) som en mer generell regel. Som påpekt er det av betydning om søksmålet må klassifiseres under 23(b)(3) og ikke en av de øvrige kategoriene. Saksbehandlingsreglene blir da til dels andre.

23(b)(1), som altså er delt i to underkategorier, er utformet for å hindre at gruppemedlemmene eller den eller de som er aktuelle saksøkere eller saksøkte i forhold til gruppen, skal kunne bli skadelidende gjennom dommer avsagt i enkeltsaker sammenliknet med dom

i gruppesøksmål. En skadevolder eller et forvaltningsorgan som har gitt en regel ville f.eks. kunne bli skadelidende ved at det avsies dommer bygget på ulike krav til handlemåte. Et gruppemedlem vil, ved dommer i individuelle søksmål fra andre, gjennom presensvirkningen, kunne oppleve at hans krav reelt blir avgjort i det første søksmålet, hvor han ikke deltar.

Dette, som er hovedelementene i begrunnelsen for regelen, slår imidlertid til for de fleste gruppesøksmål, også de som er klassifisert under 23(b)(3). Det felles rettslige spørsmål, som gjerne er en del av kjernen nettopp for klassifiseringen etter 23(b)(3), ville gjennom individuelle søksmål kunne skapt en risiko for motstridende avgjørelser eller – sett fra gruppemedlemmenes side – for avgjørelser som negativt kunne påvirke deres muligheter for å nå frem med søksmål. Det som synes å være på det rene er at selv om de fleste – kanskje alle – 23(b)(3) søksmål ut fra ordlyden, og også ut fra kjernen i begrunnelsen, skulle gå inn under 23(b)(1), kan den sistnevnte bestemmelse ikke gis et slikt anvendelsesområde. Det er imidlertid omdiskutert, og praksis er ikke entydig, hvordan den nærmere avgrensning skal skje. Det synes å være på det rene at det ved kategoriseringen her aksepteres at det utøves et til dels noe fritt skjønn fra domstolenes side.

Newberg on Class Actions side 4-26 til side 4-29 peker på følgende elementer som sentrale ved bestemmelsen av «the most likely candidates for being successfully certified as a Rule 23(b)(A) class. . .» Det er: (1) Sakene som gjelder handlinger, praksis mv. fra en part som etter lov eller annet rettsgrunnlag er forpliktet til å behandle alle klassemedlemmer likt. (2) Hvor kravet er en kombinasjon av forbud, ugyldighet mv. og erstatning. Er det kun krav om forbud mv., vil det vanligvis bli rubrisert under 23(b)(2), men kan også bli akseptert under 23(b)(1)(A). Et rent erstatningssøksmål vil derimot vanligvis bare bli akseptert som 23(b)(3) søksmål. (3) Hvis det allerede eksisterer individuelle søksmål eller det er sannsynlig at slike vil bli reist av andre parter, øker det muligheten for aksept for klasse-søksmål etter 23(b)(1)(A). (4) Enkelte søksmål vil gå inn under både b(1)(A) og b(2), eventuelt også b(1)(B). Søksmålet vil da kunne bli akseptert – sertifisert – som et søksmål etter alle tre eller en av kategoriene. (5) Rule 23(b)(3) gir mulighet for medlemmer av klassen til å melde seg ut av søksmålet – «opt-out». Ved klassifiseringen har det til dels vært lagt avgjørende vekt på at man ønsket en enhetlig avgjørelse for alle berørte og derfor ikke ønsket «opt-outs».

Rule 23(b)(2)-gruppesøksmål ble utformet med henblikk på søksmål vedrørende civil rights – borgerrettigheter – hvor det ble fremmet fastsettelsessøksmål eller krav om bestemte tiltak. Gruppesøksmål av denne typen har hatt et meget stort omfang i USA, men

det er helt klart at Rule 23(b)(2) ikke er begrenset til søksmål om civil rights. Bestemmelsen har vært anvendt for en rekke andre typer søksmål, f.eks. søksmål vedrørende prisdiskriminering og andre antitrustsøksmål. Rule 23(b)(2) gjelder etter ordlyden søksmål hvor det fremmes krav om fastsettellesdom eller pålegg om tiltak mv. Men bestemmelsen er også gitt anvendelse hvor det i tillegg er fremmet pengekrav som enten er grunnet på regler om equity eller hvor pengekravet, f.eks. krav om erstatning, er sekundært i forhold til kravet om fastsettellesdom eller pålegg. Se nærmere om anvendelsesområdet Newberg on Class Action side 4-37 til side 4-75. Rule 23(b)(3) åpner for skjønnsmessige vurderinger av spørsmålet om «predominance» og «superiority». Denne bestemmelsen har et vidt anvendelsesområde. Det tas sikte på søksmål som naturlig og nødvendig tilsier en løsning for alle impliserte av det felles spørsmål.

Det er altså et krav etter bestemmelsen at det felles rettslige og faktiske spørsmål skal være dominerende i forhold til spørsmål som kun gjelder de enkelte medlemmer. Som det ble understreket av Advisory Committee i dets kommentar til regelen, det er nettopp det at det felles spørsmål dominerer som vil kunne gjøre det prosessøkonomisk med klassesøksmål. Det er ikke helt enkelt å angi generelt hva kravet til predominance innebærer. At det foreligger en rekke spørsmål, hvor det bare er ett eller få som er felles, er ikke i seg selv nok til å utelukke predominance. Heller ikke den tid som relativt sett vil gå med til behandlingen av fellesspørsmålet eller spørsmålene sammenliknet med de spørsmål som ikke er felles, er et avgjørende kriterium. Kriterier som «the overriding» eller «central question» har vært brukt, uten at det gir særlig veiledning ut over ordlyden i bestemmelsen. Men at det spørsmål som skal kunne gi grunnlag for predominance må være helt sentralt ved prosessen, synes klart.

Det er for øvrig ikke upraktisk at gruppesøksmålet aksepteres kun for ett eller eventuelt et par felles spørsmål, nettopp for at man skal unngå konflikt med kravet til predominance, jf. i denne forbindelse Rule 23(c)(4) (...). De øvrige spørsmål sakene reiser vil da måtte avgjøres gjennom individuelle søksmål. (...) I slike tilfeller vil klassesøksmålet kunne begrenses til spørsmålet om ansvarsgrunnlag eller til deler av dette. Men blant annet U.S. Supreme Courts avgjørelse i *Amchem Products Inc. v Windsor*, 521 U.S. 591 (1997), viser at det ikke alltid er nok at det eksisterer klare og vesentlige felles spørsmål. Saken var en stor asbestsak, hvor sertifisering – godkjennelse – som klassesøksmål ble nektet blant annet fordi vilkåret om predominance ikke ble ansett for oppfylt. Trolig innebærer så vel *Amchem Products Inc. v Windsor* som U.S. Supreme Courts avgjørelse fra 1999 i *Ortiz v Fibreboard Corporation* at det iallfall for masseerstatningssaker hvor skaden utvikles over tid, som i asbestskadesakene, og hvor ser-

tifisering søkes for tilfeller både hvor skaden har materialisert seg og for tilfeller hvor skaden vil vise seg i fremtiden, vil være vanskelig å få godkjenning for at saken skal behandles som gruppesøksmål.

Det er videre et krav om at gruppeprosess skal være den beste måten å løse det felles spørsmål på – kravet til superiority. Det blir et spørsmål om sammenlikning med alternativer – f.eks. intervensjon, subjektiv kumulasjon, forening av søksmål, bruk av testsaker mv. Også ved denne vurderingen kan det tas i betraktning at gruppesøksmålet kan begrenses til ett eller noen av de spørsmål saken reiser. Ved svært store grupper vil intervensjon eller annen form for subjektiv kumulasjon kunne være en mindre praktisk løsning. Ved gruppesøksmål om økonomisk kompensasjon, hvor den enkeltes krav er meget lite, har U.S. Supreme Court fastslått at individuelle søksmål eller former for subjektiv kumulasjon ikke er noe praktisk alternativ. En eller flere testsaker kan være et bedre alternativ enn class actions i visse tilfeller. I amerikansk prosess er det imidlertid i denne sammenheng et reelt problem at ca 95% av alle reiste sivile søksmål avgjøres på annen måte enn ved dom, et meget betydelig antall av disse gjennom ulike typer avtaler – «settlements».

Rule 23(b)(3) gir i annet punktum anvisning på fire forhold som skal trekkes inn i vurderingen av kravet til «superiority». Denne delen av bestemmelsen lyder:

The matters pertinent to the findings include: (A) the interest of members of the class in individually controlling the prosecution or defense of separate actions; (B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already commenced by or against members of the class; (C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; (D) the difficulties likely to be encountered in the management of a class action.

Det er på det rene at bestemmelsen ikke er uttømmende. Også andre forhold kan tas i betraktning. Det er det fjerde forholdet som er angitt – «manageability» – «the difficulties likely to be encountered in the management of a class action» – som først og fremst er blitt trukket frem som begrunnelse for at et gruppesøksmål ikke er «superior». Til dels har dette kriteriet vært trukket frem selvstendig, uten noen sammenlikning med de problemer alternativene til gruppesøksmål kunne reise, men den dominerende oppfatning er at spørsmålet om den praktiske håndterbarheten av et gruppesøksmål ikke kan ses uavhengig av alternativene. At et gruppesøksmål vil være komplisert å behandle, er ikke i seg selv grunn til å nekte akseptere det, like lite som et individuelt søksmål kan nektes på et slikt grunnlag. Størrelsen av klassen er ofte blitt brukt som grunnlag for å motsette seg sertifisering av søksmålet. I noen tilfeller har det vært nektet aksept for

gruppesøksmål på et slikt grunnlag. Men vanligvis vil det forhold at gruppen er meget stor, tale for at gruppesøksmål aksepteres. Hvor saken gjelder små krav for den enkelte, må spørsmålet om manageability ses i lys av at gruppesøksmålet kan være den eneste måten å forfølge kravene på. Om et gruppesøksmål vil bli komplisert å behandle i slike tilfeller, vil det derfor vanskelig kunne være tilstrekkelig som grunnlag for å nekte sertifisering.”

5.6. Undergrupper

”Rule 23(c)(4) åpner for såkalte underklasser. Bestemmelsen lyder:

(4) When appropriate (A) an action may be brought or maintained as a class action with respect to particular issues, or (B) a class may be divided into subclasses and each subclass treated as a class, and the provisions of this rule shall then be construed and applied accordingly.

Denne bestemmelsen angir altså for det første at gruppesøksmålet kan bli tillatt for et mer begrenset spørsmål enn det som er tatt opp gjennom kravet om gruppesøksmål. Det er i seg selv ikke noen etablering av en undergruppe, men kun en begrensning av gruppesøksmålet, og dermed også gjerne av gruppen. Men bestemmelsen gir også adgang til å etablere flere undergrupper, med hver sine karakteristika, og dermed dele den opprinnelige klassen opp i flere undergrupper. Dette kan være aktuelt hvor det ellers ville være motstridende interesser mellom undergrupper i klassen. Blant annet har det i enkelte saker som gjelder mass torts vært operert med en egen gruppe for de berørte der skaden på domstidspunktet – eller i praksis heller på avtaletidspunktet – har materialisert seg.”

5.7. Sagsbehandlingsregler mv.

”17.3.2.5.1 Generelt

Retten er i gruppeprosessen gitt et langt større ansvar for fremdrift og behandling av saken, enn det som ellers gjelder ved behandlingen av sivile saker. Regler om dette er gitt i Rule 23(c), (d) og (e). Bakgrunnen er først og fremst at det regulært vil være en rekke gruppe-medlemmer som ikke har særskilt representasjon i saken. Det er nødvendig at deres interesser ivaretas. Sakens virkninger for gruppe-medlemmene er også bakgrunnen for at rettslige skritt, hvor partene ellers ville hatt fri rådighet, er gjort avhengig av rettens godkjenning. De som opptrer i gruppesøksmålet, vil f.eks. ikke kunne inngå rettsforlik eller frafalle søksmålet uten at dette godkjennes av retten.

Det er for øvrig en rekke saksbehandlingsregler – spesielt regler om varsel – i forbindelse med slike avgjørelser som skal beskytte de fraværende gruppemedlemmene.

17.3.2.5.2 Sertifisering

Det skal treffes en særskilt avgjørelse om søksmålet skal aksepteres som gruppesøksmål eller ikke. Avgjørelsen skal treffes så snart som mulig etter at søksmålet er reist. Vanligvis vil spørsmålet om sertifisering bli avgjort etter et rettsmøte med muntlig forhandling, uten at det er pålagt gjennom noen bestemt lovregel. En del domstoler har lagt til grunn at sertifisering ikke kan nektes uten at det har vært muntlig forhandling om spørsmålet (...). Den må treffes innenfor de lovbestemte vilkår som er stilt opp i Rule 23(a) og (b). Disse er delvis temmelig skjønnsmessige. Det er ikke upraktisk at søksmålet ikke aksepteres som gruppesøksmål for den gruppen søksmålet er angitt å gjelde, men at gruppen snevres inn eller at det etableres flere undergrupper, jf. i denne forbindelse Rule 23(c)(4). Slik innsnevring av klassen eller etablering av underklasser vil være praktisk hvor det er aktuelle eller potensielle interessekonflikter mellom ulike grupper innen den større klassen.

En godkjennelse kan gjøres avhengig av oppfyllelse av visse vilkår. Det er f.eks ikke uvanlig at gruppesøksmål aksepteres under vilkår at gruppens juridiske representasjon styrkes, eventuelt at det skaffes representasjon for bestemte undergrupper av gruppemedlemmer, f.eks. for dem som den senere utvikling vil vise at er skadet gjennom miljøfarlige stoffer – eksempelvis asbest. Retten er ansett for å ha en vid – diskresjonær – myndighet til å bestemme hvem som skal føre gruppesøksmålet på gruppens vegne og gruppemedlemmer som skal fungere som gruppens representanter. Retten er ikke pliktig til å gi noen forrang til den advokat som melder seg først. Retten har også en vid skjønnsmessig adgang til under saken å frata en advokat hans posisjon som advokat for gruppen eller deler av den og overlate denne oppgaven til andre. Denne vide kompetansen må ses i lys av det faktum at i et gruppesøksmål vil det være en rekke klassemedlemmer som ikke oppttrer. Deres interesse i en skikkelig behandling av saken ut fra prinsipper om «due process of law» må ivaretas. Adgangen for retten til å velge advokater og til å skifte ut advokater må videre ses i lys av de forpliktelser advokaten har til å holde gruppemedlemmer orientert om saken, være tilgjengelig for dem mv.

Amerikanske prosessregler for saksforberedelsen er langt mer kompliserte enn våre, spesielt gjennom reglene om discovery (...). En del av den fremskaffelse av bevis som skjer gjennom discovery ved blant annet depositions og interrogatories, kan det være nødvendig å foreta før spørsmålet om sertifisering som gruppesøksmål av-

gjøres. Det vil regulært gjelde fremskaffelse av bevis nettopp som grunnlag for den vurdering retten må gjøre av om vilkårene etter Rule 23(a) og (b) er oppfylt.

Det er viktig å være oppmerksom på at et meget betydelig antall rettstvister avgjøres gjennom forlik. Dette gjelder også gruppesøksmål. Det er ikke uvanlig at det reises gruppesøksmål utelukken- de for å få inngått et rettsforlik partene er blitt enige om før saken bringes inn for retten. Det er akseptert at det kan sertifiseres slike «settlement class actions». Disse sakene og forlikene har imidlertid i en del tilfeller, ikke minst for såkalte mass torts, skapt særlige proble- mer, og vilkårene for sertifisering har her vært strenge.

En avgjørelse om at gruppesøksmålet godtas – sertifiseres – er ikke til hinder for at retten eller partene senere under saken tar opp igjen spørsmålet om vilkårene for gruppesøksmål foreligger. Det kan f.eks. være tilfeller hvor det er satt vilkår for sertifiseringen, og det er spørsmål om disse vilkårene er oppfylt. Men selv utenfor slike tilfeller kan spørsmålet om sertifisering vurderes på nytt senere un- der prosessen, og en slik ny vurdering kan lede til at sertifiseringen trekkes tilbake med den konsekvens at søksmålet ikke kan fortsette som gruppesøksmål. Et annet resultat kan bli en begrensning av klas- sen eller en oppdeling av den i flere underklasser. Som påpekt i Ma- nual for Complex Litigation side 215, kan en slik gjenåpning av ser- tificeringsspørsmålet skape betydelige prosessuelle problemer. Det advares derfor mot at man ser på den sertifiseringsavgjørelsen som treffes så snart som mulig etter at prosessen er innledet, som en fore- løpig avgjørelse.

Det er etter amerikansk prosess en viss adgang til å avgjøre reali- teten i saken etter en helt summarisk prosess, blant annet ved såkalt dismissal on the merits eller summary judgment. Ved dette blir man blant annet kvitt uholdbare søksmål uten å måtte gå gjennom den til dels meget omstendelige saksforberedelsesprosess som ellers gjelder, se II.3.17. Det er i noen grad omtvistet om det er adgang til å treffe en slik realitetsavgjørelse før spørsmålet om sertifisering avgjøres, men det synes som om dette aksepteres iallfall i tilfeller hvor en slik avgjørelse ikke kan ha negative virkninger for mulige gruppemed- lemmer. Empirical Studies 1996, se side 29-32, viser at det ble truf- fet avgjørelser vedrørende motions to dismiss og motions for sum- mary judgment i en rekke tilfeller før spørsmålet om sertifisering var avgjort. Men det var her vesentlige variasjoner mellom domstolene.”

Det kan tilføjes, at Rule 23 blev ændret i 1998, således at der nu i modsætning til tidligere er mulighed for straks at appellere en afgø- relse om at godkende eller nægte at godkende et søgsmål som grup- pesøgsmål. Det forventes, at den nye appeladgang i 23(f) vil begræn-

se anvendelsen af gruppesøgsmål, idet førsteinstansdommere har tendens til at være mere positive over for gruppesøgsmål end appelldommere. (Jf. Jack B. Weinstein, *Compensating Large Numbers of People for Inflicted Harms*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 165, 175 (2001)). Ændringen skal blandt andet ses i lyset af, at de fleste gruppesøgsmål afsluttes forligsmæssigt i første instans, således at det tidligere var vanskeligt at opbygge retspraksis fra de overordnede domstole vedrørende gruppesøgsmål. (Jf. Edward H. Cooper, *Class Action Advice in the Form of Questions*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 215, 232 (2001)).

”17.3.2.5.3 Gruppedefinisjon – betydningen av entydig avgrensning av gruppen

Det er helt nødvendig at retten ved sertifiseringen definerer gruppen entydig. Dette fordi det må fastslås hvilke rettssubjekter som har rettigheter etter en avgjørelse, hvilke rettssubjekter som avgjørelsen er bindende for og hvilke parter som i 23(b)(3) saker har krav på varsel – notice, jf. 23(c)(2). Det understrekes i Manual for Complex Litigation side 217-218 at det er viktig å være presis ved angivelsen og å bygge denne på entydige og objektive kriterier, som eksempel nevnes de personer eller rettssubjekter som innenfor et angitt tidsrom har kjøpt et produkt fra en bestemt leverandør eller fabrikant. Men, som praksis viser, det å beskrive en gruppe entydig, er ikke alltid lett (...).

17.3.2.5.4 Notice – varsel

For gruppesøgsmål etter Rule 23(b)(3) er det særlige krav til varsel til gruppedeltakerne. Rule 23(c)(2) lyder:

(2) In any class action maintained under subdivision (b)(3), the court shall direct to the members of the class the best notice practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through reasonable effort. The notice shall advise each member that (A) the court will exclude the member from the class if the member so requests by a specified date; (B) the judgment, whether favorable or not, will include all members who do not request exclusion; and (C) any member who does not request exclusion may, if the member desires, enter an appearance through counsel.

Videre er det en alminnelig regel om varsel, som ikke er begrenset til saker etter Rule 23(b)(3), i 23(d). Denne varslingsregelen lyder:

(d) Orders in Conduct of Actions. In the conduct of actions to which this rule applies, the court may make appropriate orders: (1) determining the course of proceedings or prescribing measures to prevent undue repetition

or complication in the presentation of evidence or argument; (2) requiring, for the protection of the members of the class or otherwise for the fair conduct of the action, that notice be given in such manner as the court may direct to some or all of the members of any step in the action, or of the proposed extent of the judgment, or of the opportunity of members to signify whether they consider the representation fair and adequate, to intervene and present claims or defenses, or otherwise to come into the action;

Det er dessuten en generell varslingsregel etter 23(e) til gruppe-medlemmene i tilfeller hvor gruppesøksmålet kan bli «dismissed» – noe unøyaktig – avvist eller forlikt. Denne bestemmelsen lyder:

(e) Dismissal or Compromise. A class action shall not be dismissed or compromised without the approval of the court, and notice of the proposed dismissal or compromise shall be given to all members of the class in such manner as the court directs.

Varslingsreglene må ses i lys av at avgjørelsen i gruppesøksmålet binder gruppe medlemmene. Det er derfor viktig å sikre varsling slik at gruppe medlemmene kan ivareta sine interesser i søksmålet. Det er retten som varsler i de tilfeller hvor det gis varsel. I dette ligger ikke at det er retten som må gjøre det praktiske ved varslet, foreta utsendelse, innhentelse av nødvendig materiale for å fremskaffe opplysninger om hvem varsel må sendes til mv. Men varslet sendes ut som varsel fra retten, og det er retten som fastlegger innhold, bestemmer når varsel skal sendes mv.

Rule 23(c)(2) gjelder altså varsel ved gruppesøksmål etter 23(b)(3) – og bare for disse søksmålene. Det skal her gis varsel i forbindelse med sertifisering. Vanligvis vil det bli krevd individuelt varsel, men dette gjelder ikke absolutt. Varslet skal regulært gis umiddelbart etter sertifisering. Bestemmelsen angir hovedinnholdet av varselet, se om spørsmålet om hvorledes varsel skal gis Newberg on Class Actions side 8-6 til side 8-14. Hovedregelen er at hvor det er praktisk mulig å fremskaffe navn og adresse til de individuelle gruppe medlemmene, skal dette gjøres, uten hensyn til kostnader ved varslet – som kan bli meget store ved denne type søksmål med meget store klasser. Formidable omkostninger ved individuelle varsel fritar ikke for dette. En sentral avgjørelse her er U.S. Supreme Courts avgjørelse i *Eisen v Carlisle & Jacquelin*, 417 US 156 (1974).

Varslet skal angi at vedkommende har rett til å melde seg ut av saken – opt out. Det skal gis en frist for dette. Varslet skal gi beskjed om at om vedkommende ikke trer ut av saken, vil han bli bundet av avgjørelsen. Dessuten skal det angis at han kan opptre i saken gjennom advokat. Selv om det ikke fremgår direkte av bestemmelsen, er det forutsatt at varslet skal gi opplysninger om søksmålet

(...). Opplysningene om søksmålet skal sikre at vedkommende har grunnlag for å vurdere om han bør melde seg ut av søksmålet eller om det er grunn for ham til å opptre i saken.

Rule 23(c)(2) gjelder etter ordlyden bare for klassesøksmål etter 23(b)(3). Det er imidlertid i noen grad omtvistet om det kan grunnes en plikt til varsel også til andre kategorier gruppesøksmål som vilkår for sertifisering. Dette har særlig vært fremme hvor gruppesøksmålet er klassifisert under andre kategorier, men hvor søksmålet også omfatter krav på erstatning, se Newberg on Class Actions side 8-17 til 8-20. Manual for complex litigation antyder en slik plikt i noen tilfeller, men angir ikke anvendelsesområdet for dette ut over at det her ikke er plass for noen generell regel, se side 224. En mer avgrenset varslingsplikt til de tilfeller der det foreligger et særlig behov kan grunnes på regel i 23(d) om at retten plikter å gi varsel til gruppe-medlemmene når dette er nødvendig for å beskytte gruppe-medlemmenes interesser.

Rule 23(e) fastslår generelt at det må gis varsel hvis det oppstår spørsmål om å avvise saken eller det ønskes inngått forlik. Det er i praksis stilt opp visse unntak fra denne plikten hvor avvisning – dismissal – ikke vil ha negative rettsvirkninger for klasse-medlemmene (...). Varslet skal inneholde det krav/forslag om avvisning som foreligger eller innholdet av forliket. Når det nærmere gjelder innholdet av orienteringen om forslag til forlik, beskrives dette i Manual for Complex Litigation slik:

The notice should announce the proposed settlement and state that, if approved, it will bind all class members. It should

- describe the essential terms of the proposed settlement;
- disclose any special benefits provided to the class representatives;
- provide information regarding attorneys' fees (se supra section 24.1);
- indicate the time and place of the hearing to consider approval of the settlement, and the method for objecting to (or, if permitted, for opting out of) the settlement;
- explain the procedures for allocating and distributing settlement funds, and, if the settlement provides different kinds of relief for different categories of class members, clearly set out those variations; and prominently display the address and phone number of class counsel and the procedure for making inquiries.

Etter 23(e) skal varslet gis «in such manner as the court directs». Det er altså ikke krav til «the best notice practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through reasonable effort», som etter 23(c)(2). I tilfeller hvor det tidligere er gitt individuelt varsel, som f.eks etter sertifiseringen av 23(b)(3) søksmål, vil det imidlertid normalt bli krevd individuelt varsel etter 23(e).

Som påpekt påligger det også retten en generell plikt til varsel av gruppemedlemmene når dette synes nødvendig for at deres interesser skal ivaretas på en rimelig måte i saken. Kravet om varsel i slike tilfeller er et utslag av den alminnelige regel om «due process». I atskillig grad vil vurderingen av om det er nødvendig å gi varsel etter denne bestemmelsen bero på et skjønn, men det vil ikke si at domstolen står fritt. Det skal utøves et forsvarlighetsskjønn – som kan være gjenstand for overprøving. Det er en rekke tilfeller hvor varsel etter 23(d)(2) vil bli krevd, f.eks. ved såkalt desertifisering, hvilket vil si at retten tilbakekaller sin godkjenning av gruppesøksmålet for hele eller deler av gruppen. Et annet eksempel vil være utskillelse av eller oppdeling i undergrupper. Slike rettslige skritt vil kunne ha vesentlig betydning for gruppemedlemmene, og varslet må beskrive disse konsekvensene. Innholdet av varslet skal være slik at parten skal kunne ivareta sine interesser på en adekvat måte. Det er i disse tilfellene ingen hovedregel om individuelt varsel. (...) Empirical Study 1996 påviste en rekke vesentlige mangler ved domstolenes praktisering av varslingsreglene. I noen tilfeller ble det ikke gitt varsel slik som påkrevet, i andre tilfeller ga ikke de varslete partene tilstrekkelige relevante opplysninger, se side 49-52 og side 62-64.

Omkostningene ved varslet til gruppemedlemmene i forbindelse med sertifisering av Rule 23(b)(3)-søksmål skal som den store hovedregel bæres av den eller de som reiser klassesøksmålet. Det vil oftest si den advokat som opptre, og som fører saken på grunnlag av prinsippet om «no cure no pay, if cure good pay». Omkostningene ved varsel kan bli formidable, og de kan i seg selv være til hinder for at søksmål reises eller fremmes. Det er visse, men sterkt begrensede, muligheter til i noen tilfeller å velte dette omkostningene over på den annen part eller å dele omkostningene. For tilfeller hvor varsel kreves ved sertifisering for andre søksmål enn etter Rule 23(b)(3) påligger disse alltid den eller de som reiser søksmålet. Ved forlik – som er meget praktisk i disse sakene – vil forliket unntaksfritt ta stilling til disse omkostningene.

Skal varsel kunne gis, må gruppemedlemmene så langt som mulig identifiseres ved navn og adresse. Også omkostningene ved fremskaffelsen av disse opplysningene, vil i store gruppesøksmål kunne bli formidable. For disse utgiftene, som er nødvendige for å kunne gi varslet, er det noe andre omkostningsregler enn for omkostningene ved varslet for øvrig. Også her er utgangspunktet at utgiftene dekkes av den eller de som reiser søksmålet, i praksis deres advokat(er), men mulighetene for å velte omkostningene over på motparten er større. For denne delen av varslingsomkostningen er det omkostningsreglene for «discovery» – fremskaffelse av faktisk bevismateriale – som anvendes. Om omkostningsspørsmålene – som er helt ve-

sentlige for muligheten til å føre gruppesøksmål – se Newberg on Class Actions side 8-20 til side 8-31.

17.3.2.5.5 Settlements – rettsforlik

Som nevnt er det meget vanlig at sivile søksmål ender med rettsforlik. Dette gjelder også gruppesøksmål. De parter som opptrer på vegne av gruppen, har ikke fri rådighet til å inngå rettsforlik. Et forlik skal godkjennes av retten. Dette er ikke ment å være en formalitet. Det er forutsatt at retten skal foreta en realitetskontroll av om forliket på en god måte avgjør gruppemedlemmenes interesse i søksmålet. Det skal f.eks. sikres at ikke forliket urimelig tilgodeser visse gruppemedlemmer, f.eks. de som opptrer, i forhold til andre. Som praksis blant annet for såkalte mass tort class actions viser, stilles det strenge krav til rettens vurdering og til det materiale som må fremskaffes for at denne vurderingen skal kunne utøves forsvarlig.

Det er ikke uvanlig at det søkes sertifisert et gruppesøksmål utelukkende for at det skal kunne inngås rettsforlik. Dette har vært søkt gjort blant annet i noen meget store søksmål vedrørende mass torts. Det må da fra rettens side for det første vurderes om vilkårene for gruppesøksmål etter 23(a) og 23(b) er oppfylt, og så – forutsatt at det første sett med vurderinger faller ut i gruppesøksmålets favør – må forliket realitetsvurderes. En annen ting er at ved den skjønnsmessige vurderingen etter 23(b)(3) vedrørende kravet til «superiority» kan det være av betydning at det er et rettsforlik som ønskes inngått.

Godkjennelsesprosessen er en to-leddet prosess. Representanten(e) for gruppen(e) og motparten(e) sender forslaget til forlik til retten. Retten foretar så en foreløpig «fairness evaluation» av forslaget til forlik. Behandlingen her kan skje på grunnlag av dokumenter og eventuelt på rettsforhandlinger som har vært holdt tidligere. Det kan også på dette stadiet holdes et rettsmøte hvor retten kaller inn prosessfullmektiger og parter og foranlediger bevisføring, f.eks. avhør av rettsoppnevnte sakkyndige. Dette kan gi grunnlag for den konklusjon at forliket ikke kan danne grunnlag for godkjenning fra rettens side. Hvis retten derimot mener at det kan være grunnlag for godkjenning, skal den gi partene varsel om forlikforslaget og gi muligheter for gruppemedlemmene og eventuelle andre til å fremsette innsigelser mot forslaget. Det vil så bli holdt et rettsmøte til behandling av spørsmålet. Det er i praksis lagt til grunn at de som fremmer forslaget har en bevisbyrde med hensyn til å vise at «the settlement is fair, adequate and reasonable.» Denne bevisbyrde har i forhold til enkelte forlik vedrørende mass torts vært stilt meget høyt. Retten har en plikt til meget grundig å gå inn i realiteten i forliket. Igjen er det hensynet til fraværende gruppemedlemmer som er det bakenforliggende hensyn.

Helt særlige krav til godkjennelsesprosessen stilles i saker som søkes fremmet som gruppesøksmål utelukkende for å få aksept for et forlik som er inngått. Her vil gruppemedlemmer før forliket inngås kunne være i en situasjon hvor de ikke har hatt noen mulighet til å påvirke prosessen. Det vil være en større risiko enn ellers for at et forlik i et slikt tilfelle ikke ivaretar alle gruppemedlemmers interesser på en fair måte. Praksis for mass torts viser at det kan være meget vanskelig å få aksept for et slikt forlik. Men reglene åpner for en mulighet for å få godkjennelse for et forlik som er inngått allerede når gruppesøksmålet reises. Slik godkjennelse er gitt i mange saker. Fra mange stilles det spørsmål ved den mulighet retten har til å øve en reell kontroll ved denne type forlik, se nedenfor. (...)

Dommens/rettsforlikets bindende effekt på de som er gruppemedlemmer ved avsigelsen

En dom eller et rettsforlik i et gruppesøksmål blir bindende for dem som er gruppemedlemmer ved avgjørelsen. Dette er nettopp bakgrunnen for adgangen til å fratre gruppesøksmålet i saker etter Rule 23(b)(3). Ved å tre ut av søksmålet vil parten kunne forfølge sitt krav i et individuelt søksmål. De strenge kravene til varsling er gitt for at denne retten til å tre ut, og derved til å kunne forfølge saken, på annen måte, skal være en realitet.

17.3.2.5.6 Omkostninger

Den vanlige regel om saksomkostninger i amerikansk prosess er at hver part bærer sine egne omkostninger uten hensyn til utfall (...). Det er visse unntak fra dette utgangspunktet for særlige omkostninger. Det er også unntak på den måten at en part som sanksjon for tilsidesettelse av plikter under saken, kan bli pålagt å dekke omkostninger for motparten. Men som den store hovedregel vil en part, selv om han vinner saken fullt ut, ikke kunne kreve den annen part for det vesentligste av sine saksomkostninger, som er utgifter til prosessfullmektig. I gruppesøksmål vil godtgjørelsen til prosessfullmektig bli fastsatt av retten oftest til en prosentdel av verdien av det som tilkjennes, etter prinsipper som gjelder hvor det i individuelle søksmål er avtale om såkalt contingency fee. Det innebærer at advokaten ikke får betalt eller dekket utgifter advokaten har forskuttert i klassesøksmålet med mindre søksmålet – i praksis erstatningssøksmålet – fører frem. Til gjengjeld vil advokaten da vanligvis være sikret god betaling hvor det er tatt høyde for nettopp at advokaten kan måtte føre saker hvor utgifter og salær ikke dekkes (...).

Om omkostninger ved varsel – notice – se II.17.3.2.5.4.”

5.8. Masseerstatning som gruppesøgsmål

”17.3.2.6.1 Generelt om masseerstatningssøksmål i USA

Såkalte mass torts har tiltrukket seg mye oppmerksomhet de par siste tiår. Dels har dette vært fordi en del saker har vært spektakulære på den måten at de har angått svært mange, har dreiet seg om krav på titalls eller hundretalls millioner dollar og har fått en omfattende medieomtale. Men sakene har i USA også fått betydelig oppmerksomhet fra et rent juridisk synspunkt fordi de har reist meget vanskelige rettslige og praktiske spørsmål for domstoler og parter.

Mass torts har gjerne vært brukt om erstatningskrav fra mange og hvor den enkeltes krav utgjør betydelige beløp. Mass torts kan praktisk sett deles inn i to hovedgrupper. For det første den kategorien der mange rammes gjennom samme hendelse, typiske eksempler er flyulykker og sammenrasning av bygninger. Den andre hovedgruppen er der skaden skjer ved spredning av skadelige produkter, f.eks. legemidler eller det skjer en miljøforurensning over tid. Her er det flytende overganger, som f.eks. hvor asbest er brukt i bygninger og volder skade over tid overfor dem som eksponeres for de skadelige stoffene. Noe egentlig rettslig poeng – iallfall ikke fra et prosessuelt synspunkt – har det ikke vært å foreta noen bestemt kategorisering. Fra en mer praktisk synsvinkel er det på det rene at masseerstatningskrav gjennomgående er lettere å håndtere hvor sakene er oppstått ved en enkeltstående hendelse. Blant annet vil det da være lettere å identifisere gruppe medlemmene enn hvor skaden har utviklet seg eller oppstått over tid.

En rekke forhold har gjort masseerstatningskrav i USA vanskelig å håndtere. Det har i mange tilfeller vært reist en rekke saker, til dels med mange parter på begge sider, med innbyrdes sammenheng, for forskjellige domstoler, ofte både i føderale og statlige domstoler. At skadene har rammet i forskjellige stater, har igjen ledet til at forskjellige materielle regler har fått anvendelse, både ansvarsregler, utmålingsregler og foreldelsesregler. I en del tilfeller har det vært usikkert om skadelidte – forutsatt ansvar i vidt omfang – vil kunne dekke kravene, og det har av den grunn vært konkurrerende grupper om begrensede midler. Ofte har sakene reist kompliserte spørsmål om årsakssammenheng. I flere tilfeller av eksponering av giftige stoffer har skadevirkningene – eller mulige skadevirkninger – først vist seg mange år etter at eksponeringen opphørte. Særlige vanskeligheter har foreligget i forhold til såkalte «future claimants» – hvor eventuell skade først vil vise seg senere. Sakene har neppe blitt enklere å behandle med den temmelig kompliserte saksforberedelsesprosess det er i amerikansk sivilprosess.

For å kunne håndtere sakene har det i størst mulig grad vært søkt å overføre sakene til én enkelt domstol. Det har vært mulig hvor bare føderale domstoler har vært involvert. Også i tilfeller hvor sakene har versert både for føderale og statlige domstoler har det imidlertid i en del tilfeller skjedd konsentrasjon av deler av saksforberedelsen for en enkelt domstol. Videre har det vært lagt meget stor vekt på en aktiv rolle i saksforberedelsen fra domstolens side. En del masseerstatningssaker har medført en meget sterk belastning på retts-systemet. Erstatningssaker for asbestskader var en periode så mange en del steder og med så mange parter at rettssystemet ikke maktet å ta dem unna. I *Manual for Complex Litigation* vises det til to uttalelser fra Judge Parker i *Cimino v. Raymark Indus. Inc.*, 751 F. Supp. 649, en stor asbestskadesak, om nødvendigheten av samordning og omlegging av prosedyren for at ikke saksøker med 100% sikkerhet skal bli faktisk utelukket fra å få sin sak prøvd for domstolene. Judge Parker pekte i denne forbindelse på at 448 av saksøkerne i saken døde mens de ventet på å få sin sak avgjort. Dette tilfellet gjaldt imidlertid som nevnt en stor asbestskadesak, og disse sakene har – også for så vidt gjelder tiden for å få behandlet dem – voldt særlig store problemer for domstolene (...).

Det har vært trukket frem som fenomen at masseerstatningssaker har en slags innebygget dynamikk (...). Det forhold at det reises masseerstatningssøksmål som da gjerne samordnes i stor stil, enten gjennom subjektiv kumulasjon, forening av saker eller ved klasse-søksmål, skaper en «elastisitet» som medfører at det blir reist saker eller krav for domstolene som ellers ikke ville blitt reist. Dette har vært formulert slik at «if you build a highway, you will have a traffic jam.» Denne effekten med at det reises flere saker, har såvel positive som negative sider. Det kan føre til at vesentlige og reelle krav blir fremmet og avgjort, men det kan også åpnes for at uholdbare krav blir «med på lasset». Et annet forhold som tilsier at potensielle saksøkere slutter seg til en allerede oppstartet prosess, er at saksøkte kan ha begrensede midler til å dekke kravene. Da gjelder det ikke å komme bakerst i køen, men tvert i mot være med mens det ennå er noe å hente. Det har også vært trukket frem at slike samordnete masseerstatningskrav vil kunne ha en tendens til å fremtvinge forlik med høyere erstatning enn hva som ville vært tilfelle om sakene hadde vært ført som individuelle saker.

Det er en del advokatfirmaer som har spesialisert seg på mass torts. Det er en rekke eksempler på at dommer eller forlik i slike saker som har hatt mange parter har resultert i advokatsalærer som er meget høye – til dels titalls millioner dollar. Selve dette fenomenet med advokater som har meget sterke interesser i å føre slike masseerstatningssaker, er en reell faktor for omfanget av sakene. Men

det understrekes også at i mange tilfeller må størrelsen av advokatsalærer ses på bakgrunn av at advokatene kan bli sittende med meget store utgifter om saken ikke fører frem – i visse saker kan det dreie seg om millioner av dollar (...). I forbindelse med godtgjørelse til advokatene er det også grunn til å nevne at i mange saker er det sterke motsetninger mellom advokater som i utgangspunktet skulle befinne seg på samme side. Retten kan utpeke advokater for klassen eller for undergrupper i klassesøksmål eller i masseerstatningssaker i sin alminnelighet. Videre vil retten kunne utpeke noen få av de advokater som opptrer til forskjellige «managing committees», med de muligheter for økt fortjeneste som det vil gi for disse advokatene.

17.3.2.6.2 Masseerstatningssøksmål som gruppesøksmål

Ved endringen av Rule 23 i 1966 uttalte Advisory Committee at masseerstatningskrav var uegnet som gruppesøksmål etter Rule 23(b)(3), som er den bestemmelse som ellers vanligvis ville ligge nærmest for anvendelse. Det heter i uttalelsen:

A «mass accident» resulting in injuries to numerous persons is ordinarily not appropriate for a class action because of the likelihood that significant questions, not only of damages but of liability and defenses of liability, would be present, affecting the individuals in different ways. In these circumstances an action conducted nominally as a class action would degenerate in practice into multiple lawsuits separately tried.

Dette er imidlertid en linje som ikke er blitt fulgt, iallfall ikke på den måten at den har hindret søksmål fra å bli reist som gruppesøksmål. En annen sak er at en rekke slike søksmål er nektet sertifisering, men mange har også vært akseptert som gruppesøksmål (...). Hovedtrekk og hovedsynspunkter på denne utviklingen er i Report on Mass Tort Litigation side 38-39 beskrevet slik:

Class Actions. When Civil Rule 23 was revised in 1966, it was thought that even the opt-out class established by new subdivision (b)(3) would seldom if ever be suitable for single-event mass accidents. There was no thought that the mandatory class provision of subdivision (b)(1) might be used, and no thought that dispersed mass torts might be fit into the class-action mold. The pressures to dispose of large-scale claims have led to attempts to adapt Rule 23 to these unforeseen uses. These attempts have met with varying acceptance, and increasingly have been criticized as undermining traditional values of individual representation and participation. The criticisms question the adequacy of notice and representation, insist that the ability to opt out is essential, and doubt the ability to participate meaningfully in hearings to measure the fairness of proposed settlements. At the same time, others maintain the class actions, including judicial review of the terms and distribution of settlements, provide more adequate representation for individual claimants than may result from formally individual attorney-client relationships. Class actions also are offered as the

only hope for achieving global resolution, with arguments that the Amchem decision has raised undesirable barriers to certification and settlement.

Forlik i store gruppesøksmål har særlig i de senere år hatt store problemer med å bli godkjent av domstolene. Særlige problemer har det vært i de tilfeller hvor forliket har omfattet såkalte future claimants – altså parter hvor skaden på forlikstidspunktet ikke har materialisert seg. To avgjørelser av U.S. Supreme Court er her helt sentrale. Det er *Amchem Products Inc. v. Windsor*, 521 U.S. 591 og *Ortiz v. Fibreboard Corporation* fra 1999.”

5.9. Andre generelle forhold af interesse

”I mange tilfeller vil erstatning også i søksmål det er på tale å føre i gruppeprosess, måtte utmåles individuelt. Dette kan imidlertid føre til at de individuelle forhold anses så vidt dominerende at sertifisering nektes. Men det er eksempler på at spørsmålet om erstatningsplikt er avgjort ved gruppesøksmål, og at utmålingen deretter har skjedd ved individuelle vurderinger i forhold til hvert gruppe-medlem. Men det er også en rekke tilfeller hvor erstatning har vært utmålt til gruppen som helhet og så fordelt etter skjematiske prinsipper som bare delvis reflekterer den enkeltes tap. Det er eksempler på at erstatningen er gått til andre enn den egentlige gruppen. Her kan nevnes en avgjørelse fra California fra 1967 hvor et drosjeselskap ble tilpliktet å betale erstatning fordi selskapet gjennom en årrekke hadde krevd for høy betaling av kundene. Den del av erstatningsbe-løpet på USD 1 400 000 som ikke gikk med til å dekke advokatsalæ-ret på USD 450 000, ble «betalt» ved at selskapet de påfølgende år måtte senke sine priser i forhold det de ellers kunne tatt i betaling. Den gruppe som nøt godt av erstatningen, var altså de fremtidige drosjebrukere, mens den gruppen som hadde lidt tapet var de fortidi-ge brukerne. Selv om det åpenbart var atskillig overlapping mellom disse to gruppene, sier det seg selv at gruppemedlemmene delvis var forskjellige.

Sider ved rettsinstituttet class actions er kritisert i USA, selv om kritikken ikke på noen måte er enstemmig og i atskillig grad vil av-henge av hvilket juridisk ståsted man har. Synspunktene vil f.eks. lett bli andre når de formuleres av en advokat som gjerne opptrer på vegne av grupper som anlegger gruppesøksmål, enn når de formule-res av advokater som representerer de selskaper mv. som gruppene saksøker. Av synspunkter som fremheves også av dommere som har bred erfaring med gruppesøksmål, kan nevnes:

Gruppeprosess vurderes som et nyttig rettsinstitutt ved krav om såkalt injunctive relief – dom om forbud eller krav om bestemte

handlinger mv. i forhold til en gruppe, f.eks. ved påstått diskriminering. Rettsinstituttet kan også være nyttig i saker vedrørende securities, f.eks. hvor det rettes krav mot megler grunnet i mangelfulle opplysninger i prospekt vedrørende aksjeemisjon, hvor det i liten grad er individuelle forhold hos medlemmene i klassen som kan få betydning for ansvarsspørsmålet eller for utmåling av den enkeltes krav. Men hvor det er små krav hos den enkelte, vil de generelle innvendingene mot classesøksmål av denne typen gjelde – jf. nedenfor, og hvor det er store krav, vil disse kunne håndteres gjennom samordning av søksmålene.

Selv om grunntanken bak gruppeprosess var god, er vurderingen at det er et ikke ubetydelig misbruk av instituttet, og det er sider ved instituttet som er vanskelig håndterbart med henblikk på en forsvarlig avgjørelse av saken. Gruppesøksmål kan sies å ha en særlig berettigelse hvor en rekke personer har lidt en skade, men hvor den enkeltes krav er for lite til at det kan gjøres gjeldende i et individuelt søksmål. Men også gruppesøksmål av denne typen har klare negative sider. Et resultat av et slikt søksmål vil bli at hver enkelt saksøker – om saken vinnes eller det inngås forlik om erstatning – gjennomgående vil få en bagatellmessig erstatning. Den som vil sitte igjen med gevinsten er advokatene for klassen – eller rettere advokatene for begge sider. De vil være sikret betydelige salærer. Det er en rekke advokatfirmaer som har spesialisert seg på classesøksmål for saksøkere. De oppnår ofte å få til forlik som – for dem selv – er meget gunstige, men for de angivelig berørte gir liten uttelling. Deler av den juridiske profesjon er kommet i vanry. Gruppesøksmål som først og fremst tjener advokatenes interesser er en faktor i dette bildet. Dette har også en side til det at det amerikanske samfunn er sterkt søksmålsfiksert – at man ikke kan lide noen form for skade eller ubehag uten å se seg om etter noen å saksøke.

Et annet negativt trekk ved gruppeprosessen, som påpekes av dommere, er ubehaget ved å være dommer i en sak hvor en rekke parter reelt sett ikke er representert i prosessen, men hvor de altså blir bundet ved forlik eller dom. Det er classesøksmål hvor partene ikke er kjent med at de er involvert i saken, eller at de ikke har forståelse av hva saken innebærer. Selv om dommeren etter reglene skal ha dette for øyet – at alle har adekvat representasjon – vil det være vanskelig å følge opp i praksis. Særlig uttalt blir dette hvor advokatene for begge sider fremlegger et rettsforlik for godkjenning av retten. Det kan for øvrig også gjøres hvor saken anlegges nettopp for å få rettens aksept av et inngått forlik. Rettens mulighet for å føre kontroll med forliket, på den måten at det innebærer en god, eller iallfall akseptabel, løsning for alle involverte, og f.eks. ikke særlig favoriserer enkelte parter, vil kunne være meget vanskelig. Det vil

også kunne være meget vanskelig å føre reell kontroll med det arbeidet advokatene for klassen har nedlagt og derfor kunne vurdere hvilket salær som kan aksepteres som rimelig.

Ett særlig forhold trekkes frem i forbindelse med forlik. Det er det «interessefellesskapet» som kan foreligge mellom prosessfullmektingene for begge sider. Hovedinteressen til den advokat som representerer gruppen kan være raskt å få avsluttet saken, som advokaten ofte vil være initiativtaker til, gjennom forlik og derved utbetaling av salær og dekning av utgifter. Også saksøkte vil kunne ha en interesse i raskt å få løst saken på denne måten. Et forlik godkjent av retten, vil nemlig ha rettskraftsvirkning for gruppen og derved blokkere for fremtidige søksmål med krav ut over det som følger av forliket. Denne felles interessen, og de begrensede muligheter retten i mange tilfeller vil ha med å føre reell kontroll med forliket, setter retten i en vanskelig situasjon og er betenkelig ut fra mer overordnede rettssikkerhetsmessige hensyn.

I tilfeller av økonomisk store krav fra en rekke saksøkere, og særlig i tilfeller hvor det er individuelle forhold av betydning for det den enkeltes krav, vil det gjennomgående ikke være noen fordel med gruppesøksmål. Alternativet som prosessreglene åpner for, å samle søksmålene ved en enkelt domstol og koordinere behandlingen av dem, gir en mer praktisk løsning. Da kan man få skilt ut testsaker hvor de aller fleste gjennomgående faktiske og rettslige spørsmål (reelt sett) kan finne sin avgjørelse. Når testsakene er avgjort, vil de øvrige brikker falle på plass. Slik samordning er blitt brukt i en rekke store erstatningssaker med krav etter ulykker, skade fra farlige stoffer (asbest) etc. Håndteringen, sakenes kompleksitet tatt i betraktning, har gjennomgående vært god. Enkelte tilfeller har nok tatt svært lang tid. Men det har vært i meget kompliserte saker med svært mange parter og hvor de individuelle forhold også hadde variert i betydelig grad. Det gjaldt blant annet noen av de mange asbestsaker. Men å behandle denne type saker som gruppesøksmål, er gjennomgående ikke noe praktisk alternativ.”

6. Canada

I de fleste provinser og ved de føderale domstole gjelder regler om gruppesøksmål svarende til de traditionelle engelske regler om representative søksmål, der ligesom i England ikke har stor praktisk betydning (jf. afsnit 4.1 ovenfor). I Québec, Ontario og British Columbia er der derimod gjennomført lovgivning om gruppesøksmål, der har en vis lighed med de føderale amerikanske regler i Rule 23

(jf. afsnit 5 ovenfor). I Québec kan en gruppe dog kun optræde som sagsøger, ikke som sagsøgt.

6.1. Québec

Québec har haft lovgivning om gruppessøgsmål siden 1978. Betingelserne for at få et søgsmål godkendt som gruppessøgsmål er, at kravene rejser identiske eller lignende faktiske eller retlige spørgsmål, at anbringenderne synes at begrunde kravene, at gruppens sammensætning gør kumulation vanskelig eller uhåndterlig, og at det gruppe-medlem, som retten påtænker at udpege som grupperepræsentant, er i stand til at varetage gruppens interesser.

Medlemmerne af gruppen skal have underretning om gruppesøgsmålet, og de har mulighed for at udtræde af sagen inden en af retten fastsat frist på mellem en og seks måneder efter underretning. Dommen er bindende for alle medlemmer af gruppen, som ikke udtræder. Et medlem af gruppen kan indtræde som biintervenient med rettens tilladelse, som kan gives, hvis sådan indtræden skønnes at være nyttig for gruppen.

En repræsentant kan kun udtræde af sagen med rettens tilladelse, som gives, hvis retten kan udpege et andet medlem af gruppen som repræsentant. Et medlem af gruppen kan anmode om, at repræsentanten fratages hvervet, og et andet medlem udpeges som repræsentant. Retten kan udnævne et andet medlem som repræsentant, som er villig til at påtage sig hvervet, hvis repræsentanten ikke længere er i stand til at varetage gruppens interesser.

Retten udøver også i øvrigt en vis kontrol med repræsentantens optræden i sagen. Eksempelvis kan sagen kun hæves eller forliges med rettens tilladelse, og der skal forinden være givet meddelelse til gruppens medlemmer.

I erstatningssøgsmål kan erstatning tilkendes enten individuelt eller kollektivt. I praksis tilkendes erstatning som regel kollektivt, hvilket betyder, at sagsøgte dømmes til at betale et samlet beløb. Dette beløb kan så efterfølgende – efter betaling af sagsomkostninger – enten fordeles mellem gruppens medlemmer eller anvendes efter rettens nærmere bestemmelse så vidt muligt i gruppens interesse.

Som eksempler på gruppessøgsmål kan nævnes:

- Et erstatningssøgsmål på vegne 2.400 indbyggere i La Baie mod en virksomhed for udslip af bauxit og aluminium. Sagsøgerens krav var en kollektiv erstatning på CAD 21 mio., heraf CAD 25.000 for hver ejer og CAD 5.000 for hver lejer i området.

- Et erstatningssøgsmål på vegne 703 patienter mod en fagforening for manglende omsorg i forbindelse med en ulovlig strejke. Gruppen blev tilkendt en kollektiv erstatning på ca. CAD 1,1 mio.
- Et erstatningssøgsmål på vegne samtlige kvinder i Québec, som havde anvendt et bestemt præventionsmiddel. Sagen blev forliget.
- Et erstatningssøgsmål på vegne 95 rejsekunder, som ved ankomsten til Acapulco ikke fik plads på det aftalte hotel. Gruppen tilkendtes ca. CAD 50.000.

Oprindelig fandt de almindelige regler om sagsomkostninger anvendelse, hvilket blandt andet betød, at hvis gruppen tabte sagen, ville grupperepræsentanten (og kun denne) som hovedregel blive pålagt at betale sagsomkostninger til modparten i forhold til hele sagen. Da en grupperepræsentant i en konkret sag i overensstemmelse hermed var blevet pålagt at betale et meget betydeligt beløb i sagsomkostninger, blev lovgivningen imidlertid ændret, således at grupperepræsentanten efter de gældende regler kun kan pålægges at betale sagsomkostninger som i småsagsprocessen, dvs. med et meget lavt beløb.

Der kan bevilges støtte til et gruppesøgsmål fra en særlig fond, hvis midler stammer dels fra statstilskud, dels fra en vis procentdel af de tilkendte beløb i gruppesøgsmål. Fonden vurderer blandt andet, om der er rimelig udsigt til, at ansøgeren vil få medhold. Fonden har således karakter af en særlig fri proces-ordning for gruppesøgsmål. Fonden dækker i givet fald sagsøgerens (repræsentantens) omkostninger ved sagen. Fonden kan også dække modpartens omkostninger, hvis sagen tabes, og repræsentanten ikke er i stand til at betale pålagte sagsomkostninger. Det antoges i 1994, at 70 % af alle gruppesøgsmål føres med fondsstøtte (jf. SOU 1994:151, del A, s. 285).

6.2. Ontario og British Columbia

Ontario og British Columbia har haft lovgivning om gruppesøgsmål siden henholdsvis 1993 og 1995. Betingelserne for at få et søgsmål godkendt som gruppesøgsmål er, at en gruppe med to eller flere medlemmer kan identificeres, at der findes fælles spørgsmål, og at gruppesøgsmål er det bedste procesalternativ til at afgøre de fælles spørgsmål. Gruppenrepræsentanten skal være i stand til varetage gruppens interesser, må ikke med hensyn til de fælles spørgsmål have interesser, som strider mod andre gruppemedlemmers interesser, og skal fremlægge en plan for behandlingen af sagen.

I praksis er det typisk kun betingelsen om fælles spørgsmål og betingelsen om gruppesøgsmål som det bedste procesalternativ, som det i praksis kan være vanskeligt at opfylde.

Gruppens medlemmer underrettes om søgsmålet og har mulighed for at udtræde af sagen eller omvendt – med rettens tilladelse – at indtræde i sagen. Sagen kan kun hæves eller forliges med rettens tilladelse.

Statistiske oplysninger kan efter særlige regler anvendes som bevis. Der kan i den forbindelse anvendes stikprøver. Man kan således forestille sig, at erstatningen fastsættes ikke på grundlag af oplysninger om samtlige gruppemedlemmers tab, men på grundlag af en stikprøve.

Erstatning kan tilkendes individuelt eller kollektivt. Det kan bestemmes, at fordelingen af en kollektiv erstatning skal være gennemsnitlig eller forholdsmæssig. Et eventuelt overskydende beløb, som ikke kan fordeles, anvendes efter rettens nærmere bestemmelse på en sådan måde, at det med rimelighed kan forventes at komme gruppe-medlemmer til gode.

Der kan – i modsætning til hvad der ellers gælder i Canada – indgås aftale om, at advokatens salær skal være afhængig af sagens udfald (contingency fee).

Som eksempler på gruppesøgsmål kan nævnes:

- Et erstatningssøgsmål på vegne alle personer, der har fået indopereret silikonebrystimplantater, som er fremstillet, udviklet, designet, solgt eller på anden måde distribueret af de to sagsøgte virksomheder. Produktet har været anvendt i Canada siden 1960'erne, og det anslås, at gruppen omfatter mellem 40.000 og 50.000 mennesker.
- Et søgsmål om påstået kontraktbrud på vegne alle personer, der på samme måde som de to sagsøgere før den 31. december 1990 havde erhvervet medlemsskab af Eagle Creek Golf Club.

Sagsomkostningsreglerne for gruppesøgsmål er meget forskellige i Ontario og British Columbia.

I British Columbia kan grupperepræsentanten for en sagsøgende gruppe kun pålægges sagsomkostninger, hvis søgsmålet er grundløst eller chikanøst ("frivolous or vexatious").

I Ontario anvendes derimod som hovedregel det almindelige princip, at den tabende part skal betale sagsomkostninger til modparten. Hvis gruppen taber sagen, pålægges grupperepræsentanten (og kun denne) derfor som hovedregel at betale sagsomkostninger til modparten i forhold til hele sagen. Retten kan dog fritage for betaling af sagsomkostninger, hvis sagen var en prøvesag, rejste et helt nyt retsspørgsmål eller angik et spørgsmål af offentlig interesse.

Det har været anført, at med den sagsomkostningsrisiko, som eksisterer i Ontario, skulle man ikke forvente, at nogen ville påtage sig at være grupperepræsentant for en sagsøgende gruppe. Da gruppesøgsmål rent faktisk anlægges, har det givet anledning til formodninger om, at gruppers advokater enten ikke yder tilstrækkelig rådgivning eller vælger grupperepræsentanter, der er insolvente, eller accepterer at betale sagsomkostningerne til modparten, hvis sagen tabes. (Jf. Garry D. Watson, *Class Actions: The Canadian Experience*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 269, 275 (2001)).

Der er i Ontario oprettet en fond, som yder støtte til gruppesøgsmål blandt andet ud fra udsigten til, at sagen vindes. Fonden betaler i givet fald ansøgerens omkostninger bortset fra advokatomkostninger (jf. ovenfor om muligheden for at indgå aftaler om contingency fee) samt, hvis sagen tabes, de omkostninger, som ansøgeren måtte blive pålagt at betale til modparten. Vindes sagen, har fonden ret til forlods at få refunderet sine udlæg af det tilkendte beløb. Fonden har derudover ret til 10 % af det beløb, som gruppen tilkendes.

Fonden har ikke været nogen succes, da den ikke råder over tilstrækkelige midler til at støtte særligt mange gruppesøgsmål. Frem til 2000 havde fonden støttet ca. seks gruppesøgsmål. Dette skyldes, at de mest givtige gruppesøgsmål, hvor afgiften på 10% virkelig ville have skæppet i kassen, *ikke* søger om støtte fra fonden og dermed heller ikke skal betale 10% af et tilkendt beløb, hvis sagen vindes. (Jf. Garry D. Watson, *Class Actions: The Canadian Experience*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 269, 275-276 (2001)).

Det anslås, at der mellem 1993 og 2000 blev anlagt ca. 200 gruppesøgsmål i Ontario. Kun to af disse var i 2000 blevet domsforhandlet (hvorimod adskillige var blevet afsluttet efter en summarisk procedure, typisk således at sagsøgte fik medhold). Mange sager var imidlertid afsluttet forligsmæssigt. De anlagte gruppesøgsmål angik en bred vifte af emner, herunder produktansvar (pacemaker (forligt for CAD 23 mio.), brystimplantater (forligt for CAD 29 mio.), blod (forligt for CAD 1½ mia.)), masseerstatning (metroulykke, togulykke, vandforurening, seksuelt misbrug på kostskole for børn fra den oprindelige befolkning), forbrugersager (forsyningsvirksomhed, kreditkort, livsforsikring), masseafskedigelse, konkurrencesager og ophavsret. En sag (anlagt mod den canadiske stat) angik krav fra pers

7. Australien

I de fleste delstater gælder regler om gruppesøgsmål svarende til de traditionelle engelske regler om repræsentative søgsmål, der ligesom i England ikke har stor praktisk betydning (jf. afsnit 4.1 ovenfor). I Victoria og ved de føderale domstole er der derimod gennemført lovgivning om gruppesøgsmål, der har en vis lighed med de føderale amerikanske regler i Rule 23 (jf. afsnit 5 ovenfor).

7.1. Delstatslovgivning

I de fleste delstater gælder, at kravene i et gruppesøgsmål skal have samme grundlag, hvilket i praksis udelukker stort set alle søgsmål om erstatning uden for kontrakt. Samme grundlag foreligger først og fremmest, når kravene støttes på samme kontrakt. Der er ikke regler om meddelelse til gruppemedlemmerne eller om udtræden af sagen.

I to delstater er der gennemført lovgivning, som udvider muligheden for gruppesøgsmål, navnlig således at der også kan gennemføres gruppesøgsmål om erstatning uden for kontrakt.

I South Australia kræves, at gruppen består af mindst syv personer. Der gælder ikke noget krav om, at de pågældende har samtykket i, at sagen føres på deres vegne.

I Victoria blev der i 1986 gennemført lovgivning om gruppesøgsmål, hvorefter det krævedes, at gruppen havde mindst tre medlemmer, at medlemmerne havde samtykket i, at sagen førtes på deres vegne, og at sagen angik samme retsfølge for samtlige medlemmer. I perioden 1986-2000 blev ikke et eneste gruppesøgsmål gennemført til domsforhandling.

Lovgivningen i Victoria om gruppesøgsmål blev ændret i 2000 og er nu stort set magen til de føderale regler om gruppesøgsmål, der omtales i afsnit 7.2 nedenfor.

7.2. Føderal lovgivning

For de føderale domstole blev der gennemført lovgivning om gruppesøgsmål i 1992. Betingelserne for et gruppesøgsmål er, at der findes en identificerbar gruppe på mindst syv personer, hvis krav støttes på samme, lignende eller beslægtede omstændigheder, at kravene rejser mindst ét væsentligt fælles faktisk eller retligt spørgsmål, at omkostningerne ved et gruppesøgsmål ikke overstiger omkostningerne ved individuelle søgsmål, at gruppesøgsmålet er et effektivt og virkningsfuldt procesalternativ, og at grupperepræsentanten er i stand

til at varetage gruppens interesser. Gruppen kan kun optræde som sagsøger, ikke som sagsøgt. Hvis der er flere sagsøgte, skal alle gruppemedlemmer rejse krav mod alle sagsøgte. Det eller de fælles spørgsmål behøver ikke at være af særlig betydning for sagen, og betingelsen om mindst ét fælles spørgsmål vil være opfyldt, selv om der er flere individuelle end fælles spørgsmål. Et gruppesøgsmål, hvor der er flere individuelle end fælles spørgsmål, vil imidlertid efter omstændighederne ikke opfylde kravet om, at gruppesøgsmålet skal være et effektivt procesalternativ.

Gruppens medlemmer skal have underretning om sagen, og et medlem af gruppen kan udtræde af sagen ved skriftlig meddelelse til retten. Underretningen om sagen gives i den form, som retten bestemmer, og kan blandt andet bestå i annoncer i aviser, radio- og tv-reklamer eller en webside på internettet.

Offentlige myndigheder bliver kun medlemmer af gruppen med deres udtrykkelige samtykke.

Repræsentanten kan fratages hvervet og en ny udpeges, hvis repræsentanten ikke er i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser. Sagen kan kun hæves eller forliges med rettens tilladelse.

Almindelige sagsomkostningsregler gælder, således at den tabende part som udgangspunkt skal betale sagsomkostninger til den vindende part. Hvor gruppen vinder sagen, gælder som noget særligt, at hvis grupperepræsentantens med rimelighed afholdte omkostninger overstiger de fra modparten tilkendte sagsomkostninger, kan retten bestemme, at forskellen helt eller delvis skal dækkes forlods af et tilkendt erstatningsbeløb.

Det følger heraf, at hvor gruppen taber sagen, vil grupperepræsentanten (og kun denne) som udgangspunkt blive pålagt at betale sagsomkostninger til sagsøgte. Det har været anført, at gruppers advokater derfor ofte anvender (insolvente) stråmænd som grupperepræsentanter. Som modtræk anmoder sagsøgte om sikkerhedsstillelse for sagsomkostningerne, men domstolene har været tilbageholdende med at efterkomme sådanne anmodninger i gruppesøgsmål. I en afgørelse fra 2000 blev der dog stillet krav om sikkerhed i et tilfælde, hvor det sagsøgende selskab var stiftet alene med det formål at anlægge det pågældende gruppesøgsmål (mod tobaksindustrien). I en anden afgørelse fra 2000 blev gruppens advokat pålagt at betale sagsomkostninger til sagsøgte, da advokaten ikke havde overvejet eller ikke tilstrækkeligt overvejet, om gruppen havde nogen udsigt til at få medhold i kravet. (Jf. S. Stuart Clark og Christina Harris, *Multi-Plaintiff Litigation in Australia: A Comparative Perspective*, 11 Duke J. Comp. & Int'l L. 289, 302 (2001)).

Retten kan tilkende erstatning som et samlet beløb, men dommen skal i så fald angive en fremgangsmåde for fordeling af erstatningen.

Erstatningen kan kun fordeles til de enkelte gruppemedlemmer og et eventuelt overskydende beløb returneres til sagsøgte. Anden anvendelse af erstatningen antages at være forfatningsstridig.

Hvis omkostningerne for sagsøgte ved at identificere gruppemedlemmerne og udbetale de beløb, som tilkommer hver især, vil stå i misforhold til det samlede beløb, som skal betales, kan retten på sagsøgtes anmodning bestemme, at sagen ikke fortsætter som gruppesøgsmål. Træffer retten sådan bestemmelse, kan repræsentanten fortsætte sagen for sit eget vedkommende, og ethvert medlem af gruppen kan indtræde som medsagsøger.

8. Sammenfatning

Begrebsfastlæggelse

Kumulation er udtryk for, at flere krav behandles samlet under én retssag. Subjektiv kumulation er udtryk for, at krav mellem mere end to parter behandles samlet under én retssag. Gruppesøgsmål er ligeledes udtryk for, at flere personers individuelle krav behandles samlet under én retssag, i det mindste for så vidt angår fælles spørgsmål. Gruppesøgsmål adskiller sig fra almindelig kumulation ved, at ikke alle de personer, hvis krav afgøres under retssagen, deltager som parter i retssagen i sædvanlig forstand. Gruppesøgsmål betegnes derfor også som repræsentative søgsmål, fordi de er kendetegnet ved, at en eller flere personer ”repræsenterer” de gruppemedlemmer, som ikke deltager aktivt i retssagen som parter.

Gruppesøgsmål bør imidlertid holdes ude fra andre tilfælde af repræsentation i retssager, eksempelvis gennem rettergangsfuldmægtig, værge eller mandatar. Selv om det ved sammenligning af ordningerne i forskellige lande kan være vanskeligt at sætte skarpe grænser mellem disse tilfælde og egentlige gruppesøgsmål, er det dog normalt sådan, at der er væsentlig forskel på at være egentlig part i en retssag med deraf flydende partsrettigheder og -pligter og på at være passiv deltager uden partsstatus i et gruppesøgsmål.

Endelig bemærkes, at der er en yderligere kategori af sager, som bør holdes ude både fra gruppesøgsmål og fra andre former for repræsentation i retssager. Det drejer sig om tilfælde, hvor typisk en forening anlægger retssag om et spørgsmål af interesse for flere, men hvor foreningen ikke afleder sin søgsmålskompetence fra en eller flere individuelt berørtes retlige interesse.

Egentlige gruppesøgsmål i Europa

Egentlige gruppesøgsmål er som nærmere beskrevet ovenfor karakteriseret ved, at flere personers krav er omfattet af retssagen, uden at alle disse personer har partsstatus under retssagen.

Gruppesøgsmål i denne forstand findes i England i form af traditionelle repræsentative søgsmål, der ikke har stor praktisk betydning (jf. afsnit 4.1 ovenfor). Derimod må den engelske gruppeproces ("group litigation", jf. afsnit 4.2 ovenfor) nok snarere anses som en særlig form for kumulation, hvor retten blot har mere vidtgående sagsstyringsbeføjelser end ellers.

Egentlige gruppesøgsmål findes endvidere i Sverige, hvor lovgivningen herom trådte i kraft den 1. januar 2003, og hvor der foreløbig kun har været meget få gruppesøgsmål (jf. afsnit 1.1.12 ovenfor). I Norge er der i juni 2005 vedtaget lovgivning om egentlige gruppesøgsmål, men reglerne herom træder tidligst i kraft i 2007.

Generelle regler om egentlige gruppesøgsmål findes ikke i andre europæiske lande.

Foruden de generelle regler om egentlige gruppesøgsmål findes der dog i andre lande forskellige enkeltområder, hvor der ligeledes er eller overvejes at skabe mulighed for gruppesøgsmål. I Finland er der eksempelvis nedsat en arbejdsgruppe, der skal udarbejde et lovforslag om gruppesøgsmål inden for forbrugerforhold, der er omfattet af forbrugerombudsmændens ressort, og eventuelt tillige inden for sager om miljøskader.

Egentlige gruppesøgsmål uden for Europa

Egentlige gruppesøgsmål er som nærmere beskrevet ovenfor karakteriseret ved, at flere personers krav er omfattet af retssagen, uden at alle disse personer har partsstatus under retssagen.

Gruppesøgsmål i denne forstand findes i USA, Canada og Australien. Der eksisterer dels traditionelle regler om repræsentative søgsmål svarende til de engelske, dels moderne lovgivning.

De traditionelle regler om repræsentative søgsmål tillader kun gruppesøgsmål i særlige tilfælde og er ofte meget sparsomme med hensyn til den nærmere gennemførelse af gruppesøgsmålet. Der er således eksempelvis ofte ikke regler om underretning af gruppemedlemmerne. Sådanne traditionelle regler er gældende i Canada bortset fra Québec, Ontario og British Columbia samt i de fleste delstater i Australien.

Moderne lovgivning om gruppesøgsmål findes i USA, i de canadiske provinser Québec, Ontario og British Columbia samt på føderalt plan i Australien og i den australske delstat Victoria. Der er både fællestræk og forskelle fra land til land.

Blandt fællestrækkene kan nævnes, at gruppen skal kunne identificeres, hvilket imidlertid ikke betyder, at de enkelte medlemmer af gruppen skal kunne udpeges på forhånd. Endvidere skal der være fordele forbundet med at føre sagen som gruppesøgsmål frem for som separate sager eller som en kumuleret sag med alle gruppemedlemmer som parter. Heri indgår det temmelig indlysende krav, at sagen skal rejse identiske eller i det mindste lignende faktiske eller retlige spørgsmål i forhold til de enkelte gruppemedlemmer. Endelig stilles der krav om, at der findes en repræsentant for gruppen, som er i stand til at varetage gruppens interesser under sagen.

Repræsentanten skal selv være medlem af gruppen. I modsætning til, hvad der gælder i Sverige, kan foreninger og offentlige myndigheder ikke i deres egenskab af forening eller offentlig myndighed være grupperepræsentant. Hvis en forening eller offentlig myndighed selv er medlem af gruppen, kan foreningen eller den offentlige myndighed dog naturligvis i denne egenskab udpeges som grupperepræsentant.

Kravet om en egnet grupperepræsentant har undertiden mere formel end reel karakter, idet vurderingen af repræsentationens egnethed ("adequacy of representation") i hvert fald i USA ofte forskydes fra den formelle grupperepræsentant til gruppens advokat.

Med hensyn til procesførelsen er der naturligvis forskelle i de detaljerede regler, men der er ofte regler om underretning af gruppe-medlemmerne, mulighed for udtræden af sagen, i visse tilfælde mulighed for indtræden i sagen, rettens godkendelse af et eventuelt forlig og kontrol med repræsentantens varetagelse af gruppens interesser som helhed.

Blandt forskellene kan nævnes, at nogle steder kan en gruppe både sagsøge og sagsøges (USA, Ontario og British Columbia), andre steder kun sagsøge (Québec og Australien). En anden forskel er kravene til gruppens størrelse, hvor kravet i Ontario og British Columbia er mindst to personer, i Australien mindst syv personer og i USA afhænger af en konkret vurdering, idet 40 personer dog ofte vil være nok.

Obligatorisk deltagelse, framelding og tilmelding

De traditionelle angelsaksiske regler om repræsentative søgsmål, der som nævnt ikke har stor betydning i praksis, giver kun mulighed for at udtræde af gruppen ved selv at anlægge retssag om kravet. Disse regler er som nævnt gældende i England, i Canada bortset fra Québec, Ontario og British Columbia samt i de fleste delstater i Australien.

De amerikanske føderale regler om gruppesøgsmål (Rule 23) indeler gruppesøgsmål i forskellige kategorier. I nogle kategorier er

der ingen mulighed for at udtræde af gruppen overhovedet (heller ikke ved selv at anlægge retssag). I én kategori kan enhver udtræde af gruppen inden for en vis frist.

De moderne canadiske og australske regler om gruppesøgsmål giver alle mulighed for udtræden af gruppen inden for en vis frist. Disse regler er som nævnt gældende i de canadiske provinser Québec, Ontario og British Columbia samt på føderalt plan i Australien og i den australske delstat Victoria.

De svenske regler om gruppesøgsmål er udtryk for en ren tilmeldingsordning, hvor gruppesøgsmålet kun omfatter dem, der udtrykkeligt har tilmeldt sig.

De norske regler om gruppesøgsmål er som udgangspunkt også udtryk for en tilmeldingsordning, hvor gruppesøgsmålet kun omfatter dem, der udtrykkeligt har tilmeldt sig. I gruppesøgsmål om krav, der er ikke individuelt procesbare (dvs. at udgifterne ved gennemførelsen af et individuelt søgsmål om kravet beløbsmæssigt overstiger selve kravet, således at en person, der anlægger retssag om et sådant krav og får medhold, vil have sat penge til på retssagen) vil gruppesøgsmålet kunne omfatte også gruppemedlemmer, der ikke selv har tilmeldt sig, men der er i så fald mulighed for at udtræde af gruppen.

Sagsomkostninger

Spørgsmålet om finansiering af gruppesøgsmål er helt centralt. Grundlæggende er der tale om, at én eller nogle få personer påtager sig at føre en sag, hvis udfald har betydning for – ofte mange – andre personer.

I USA finansieres langt de fleste gruppesøgsmål af gruppens advokat (og for så vidt angår modpartens egne sagsomkostninger af modparten). Advokatens honorar for vundne sager er derfor ganske højt, da honareret skal dække advokatens arbejde og positive udgifter ikke alene i de vundne sager, men også i de tabte sager.

I England er egentlige gruppesøgsmål som nævnt sjældne, og en af grundene er formentlig netop, at repræsentanten (og kun denne) skal betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes.

I Québec og British Columbia lægges en del af sagsomkostningsrisikoen – ligesom i USA – på sagsøgte, eftersom en sagsøgende grupperepræsentant ikke eller kun i meget begrænset omfang kan pålægges at betale sagsomkostninger til sagsøgte, hvis gruppen taber sagen. Grupperepræsentantens udgifter til egen advokat kan – også ligesom i USA – finansieres ved en salæraftale, hvorefter salæret afhænger af sagens udfald.

I Ontario og Australien skal grupperepræsentanten (og kun denne) derimod betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. Ikke desto mindre anlægges der en del gruppesøgsmål i Onta-

rio og Australien, og det er uafklaret, om dette skyldes anvendelse af insolvente stråmænd som grupperepræsentanter, eller at gruppens advokat påtager sig sagsomkostningsrisikoen, eller en kombination heraf.

Også i Sverige skal grupperepræsentanten (og kun denne) betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. De svenske regler er så nye, at der endnu ikke kan siges noget om de praktiske konsekvenser heraf. Det er nok også for tidligt at sige noget entydigt om betydningen af, at grupperepræsentantens udgifter til egen advokat kan finansieres ved en salæraftale, hvorefter salæret afhænger af sagens udfald, herunder om svenske advokater faktisk vil være interesserede i at indgå sådanne salæraftaler. Den svenske forbrugerombudsmand har dog i juli 2005 givet udtryk for, at disse aftaler synes at spille en væsentlig rolle.

I Norge skal grupperepræsentanten (og kun denne) på tilsvarende vis betale fulde sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes. Gruppemedlemmer i opt in-gruppesøgsmål er ansvarlig overfor grupperepræsentanten for omkostninger, men ansvaret er begrænset til et maksimumsbeløb, som retten har fastsat i forbindelse med godkendelsen af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmernes ansvar omfatter sagsomkostninger, som grupperepræsentanten ifalder, og for godtgørelse og udgiftsdækning, som retten har tilkendt grupperepræsentanten.

Erfaringer

Afslutningsvis bemærkes, at langt de fleste erfaringer med gruppesøgsmål stammer fra USA. De traditionelle angelsaksiske regler om repræsentative søgsmål anvendes sjældent, og moderne lovgivning om gruppesøgsmål stammer fra 1966 (USA), 1978 (Québec), 1986 (Victoria), 1992 (føderale regler i Australien), 1993 (Ontario), 1995 (British Columbia) og 2002 (Sverige).

Kapitel 4

Kumulation, prøvesager, re-præsentation mv.

1. Sammenlægning og adskillelse af krav

1.1. Sammenlægning af krav

De gældende regler om sammenlægning af krav er beskrevet i *kapitel 2*, afsnit 1. Disse regler regulerer grundlæggende, i hvilke situationer flere krav kan behandles samlet under én retssag. Derimod indeholder retsplejeloven ikke særlige regler om *behandlingen* af flere krav under én retssag, og dette sker derfor principielt efter retsplejelovens almindelige regler, som også anvendes i retssager, som kun angår ét krav.

Retsplejerådet har på den baggrund overvejet to forskellige spørgsmål. Rådet har for det første overvejet, om de gældende regler om sammenlægning af krav – dvs. om betingelserne for samlet behandling af flere krav under én retssag – har en hensigtsmæssig udformning (afsnit 1.1.1). Rådet har dernæst overvejet, om der er behov for at supplere retsplejelovens almindelige regler om sagsbehandlingen med særlige regler for behandlingen af retssager om flere krav (afsnit 1.1.2).

1.1.1. Betingelserne for sammenlægning af krav

Retsplejerådet finder, at de gældende regler om sammenlægning af krav som udgangspunkt har en hensigtsmæssig udformning. Rådet finder således, at de gældende regler som udgangspunkt er udtryk for en hensigtsmæssig afvejning af de fordele og ulemper, der kan være forbundet med sammenlægning af krav. Rådet har derfor ikke fundet grundlag for at foreslå en mere grundlæggende nyformulering af de gældende regler, men har begrænset sig til at overveje visse justeringer, der efter rådets opfattelse kan være behov for.

Kravet om værneting her i landet som betingelse for kumulation

Efter de gældende regler i retsplejeloven kan et krav kun inddrages i en retssag i Danmark, hvis der ville være værneting for kravet i Danmark under en selvstændig sag, eller hvis der er tale om et kon- nekst modkrav.

Hertil kommer imidlertid EF-domskonventionens artikel 6, nr. 1 og 2, som i et vist omfang giver mulighed for at inddrage et krav i en retssag i Danmark, selv om der ikke ville værneting for kravet i Danmark under en selvstændig sag. EF-domskonventionen gælder i forholdet mellem Danmark og de andre EU-lande bortset fra de 10 nyeste medlemsstater.

EF-domskonventionens artikel 6, nr. 1, finder anvendelse i sager med flere sagsøgte og giver mulighed for, at en person, der har bo- pæl i en anden kontraherende stat, inddrages i en sådan retssag i Danmark, hvis blot én af de sagsøgte har bopæl i Danmark. Det er en forudsætning, at der er en sammenhæng mellem kravene mellem de forskellige sagsøgte, og artikel 6, nr. 1, kan fraviges ved en vær- netingsaftale.

EF-domskonventionens artikel 6, nr. 2, giver mulighed for under en retssag i Danmark at adcitere en person, der har bopæl i en anden kontraherende stat. Det er en forudsætning, at hovedsagen ikke blev anlagt for at unddrage adciterede dennes almindelige værneting, og artikel 6, nr. 2, kan fraviges ved en værnetingsaftale.

Luganokonventionen indeholder helt tilsvarende regler. Lugano- konventionen gælder i forholdet mellem Danmark, Norge, Island, Schweiz og Polen.

Retsplejerådet har overvejet, om der burde indføres tilsvarende regler som konventionernes art. 6, nr. 1 og 2, for personer, der ikke har bopæl i en kontraherende stat.

Kravet om værneting her i landet som betingelse for kumulation er navnlig begrundet i, at det er væsentligt mere byrdefuldt som følge af en kumulation at skulle møde som sagsøgt for en domstol i et an- det land, end det er at skulle møde som sagsøgt for en domstol i en anden dansk retskreds end ellers. Tilsvarende kan det anføres, at det er mere byrdefuldt for personer, der ikke har bopæl i EU, som følge af en kumulation at skulle møde som sagsøgt for en dansk domstol, end det er for personer, der har bopæl i EU.

I andre henseender tager retsplejelovens værnetingsregler imidler- tid ikke særligt hensyn til personer, der ikke har bopæl i EU. Tværtimod indeholder retsplejeloven en regel om værneting i Dan- mark, hvis sagsøgte har gods i Danmark (godsværneting), som kun gælder, når sagsøgte ikke har bopæl i EU. Det kan i den forbindelse anføres, at godsværneting har givet anledning til kritik i internatio- nal sammenhæng, og at det derfor kan ses som en fordel, hvis gods-

værnetingets betydning kan mindskes ved at indføre værnetingsregler i forbindelse med kumulation, som svarer til de regler, der anvendes i forhold til personer med bopæl i EU.

Det er imidlertid Retsplejerrådet opfattelse, at der ikke i praksis har vist sig et behov for at indføre særlige værnetingsregler svarende til EF-domskonventionernes art. 6, nr. 1 og 2, for personer, der ikke har bopæl i en kontraherende stat, og rådet vil på den baggrund ikke stille forslag herom.

Under Retsplejerrådets drøftelse af spørgsmål vedrørende subjektiv kumulation er det blevet anført, at EF-domskonventionens regler om subjektiv kumulation undertiden har været udgangspunkt for sagsanlæg, der fremtræder som udpræget taktiske, og derigennem givet anledning til en udvikling i retspraksis for at begrænse en brug, der nærmer sig misbrug.

Det er nærmere herom anført, at reglen i art. 6, stk. 1, der muliggør søgsmål ved domstolene i en medlemsstat, hvor blot én af de sagsøgte bor, åbner mulighed for, at sagsøger vælger sit foretrukne værneting ved at inddrage en meget underordnet medansvarlig. (Dette har bl.a. været brugt i patentsager, hvor man har kunnet anlægge en sag mod en påstået dansk krænker, herunder et dansk firma, hvis der blot fandtes et salgskontor i sagsøgers hjemland og under en sådan sag påstå krænkelser af også det danske patent). Som et modtræk er der opstået såkaldte "torpedo søgsmål", hvor en formodet krænker gennem udnyttelse af reglerne om litispændens (konventionens art. 21), kan undgå truende sager, herunder navnlig sager uden for sit hjemting, ved at anlægge et anerkendelsessøgsmål om, at en vis adfærd ikke er krænkende, og et sådan søgsmål kan da anlægges ved en domstol, der er særdeles ubejlelig for den krænkede part.

Det er endelig anført, at retsudviklingen i andre lande viser, at en passende indskrænkende fortolkning vil kunne løse de fleste af disse problemer, herunder ved at kræve at værneting skal svare til den hovedsagsøgte ("the spider in the web").

Retsplejerrådet finder ikke, at udviklingen i dansk retspraksis har vist et tilstrækkeligt behov for, at rådet i al fald på nuværende tidspunkt går nærmere ind i denne problemstilling.

Kravet om saglig kompetence som betingelse for kumulation

Efter de gældende regler er det i princippet tilstrækkeligt, at den ret, hvor der sker kumulation, har saglig kompetence til at behandle ét af de krav, som kumulationen omfatter. Samtidig har retten dog en skønsmæssig beføjelse til i et vist omfang at bestemme, at kumulation ikke kan ske med et krav, som retten ikke ville have saglig kompetence til at behandle under en selvstændig sag, således at dette

krav henvises til rette domstol, jf. retsplejelovens § 249, stk. 3, § 250, stk. 4, og § 251, stk. 2.

Reglerne om rettens skønsmæssige adgang til at afslå kumulation, fordi retten ikke ville have saglig kompetence til at behandle et krav under en selvstændig sag, er forskellige for forskellige situationer. Der må sondres mellem følgende fire tilfældegrupper:

(1) Ved objektiv kumulation fra sagsøgerens side er der ingen begrænsninger i rettens skønsmæssige adgang til at afslå kumulation under henvisning til reglerne om saglig kompetence.

(2) Ved modkrav gælder, at landsretten ikke kan henvise et modkrav eller hele sagen til byretten.

(3) Ved oprindelig subjektiv kumulation og adcitation er der ingen begrænsninger i rettens skønsmæssige adgang til at afslå kumulation under henvisning til reglerne om saglig kompetence.

(4) Ved hovedintervention gælder, at byretten ikke kan henvise et krav til landsretten, og at landsretten ikke kan henvise et krav til byretten.

Retsplejerådet har overvejet, om denne – lidt komplicerede – retstilstand er velbegrundet. Rådet har i den forbindelse taget hensyn til de nye regler om saglig kompetence, som rådet har foreslået i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I.

Overvejelserne angår forholdet mellem byretten og landsretten. De gældende regler er i alle situationer ens for så vidt angår forholdet til Sø- og Handelsretten og boligretten, og Retsplejerådet finder ikke anledning til at foreslå ændringer heri.

Med hensyn til objektiv kumulation fra sagsøgerens side, oprindelig subjektiv kumulation samt adcitation finder Retsplejerådet det velbegrundet, at der ikke er begrænsninger i rettens skønsmæssige adgang til at afslå kumulation under henvisning til reglerne om saglig kompetence. Hvis parterne er enige, kan de nemlig i disse tilfælde kumulere krav uden hensyn til, om der er nogen sammenhæng mellem kravene. Da dette også gælder med hensyn til modkrav, finder Retsplejerådet, at der heller ikke her bør være begrænsninger i rettens skønsmæssige adgang til at afslå kumulation under henvisning til reglerne om saglig kompetence eller i rettens skønsmæssige adgang til at henvise både modkravet og hovedkravet til den domstol, der under en selvstændig sag ville have kompetence til at behandle modkravet.

Hovedintervention er bl.a. betinget af, at tredjemand vil nedlægge selvstændig påstand med hensyn til sagens genstand, eller at tredjemands krav har en sådan sammenhæng med det oprindelige krav, at kravet bør behandles under sagen, og dette ikke vil medføre væsentlige ulemper for de hidtidige parter. Under hensyn hertil er det efter Retsplejerådets opfattelse uproblematisk, at byretten ikke kan henvise

et krav til landsretten, og at landsretten ikke kan henvise et krav til byretten.

Sammenfattende foreslår Retsplejerådet således alene at ophæve reglen i retsplejelovens § 249, stk. 3, 3. pkt., om, at landsretten ikke kan henvise et modkrav – eller hovedkravet og modkravet – til byretten.

De tidsmæssige betingelser for kumulation

Ved efterfølgende subjektiv kumulation gælder, at de hidtidige parter kan anmode retten om at afvise den ønskede addcitation eller hovedintervention, hvis addcitationen eller hovedinterventionen burde være sket tidligere, jf. retsplejelovens § 250, stk. 5, og § 251, stk. 3. Efter forberedelsens afslutning kan addcitation eller hovedintervention kun ske med rettens samtykke.

Retsplejerådet har overvejet, om retsplejelovens § 250, stk. 5, bør opretholdes som en selvstændig regel eller bør erstattes af en henvisning til de almindelige regler om afskæring af nye påstande og anbringender (prækclusion), sådan som det er tilfældet for objektiv kumulation, jf. retsplejelovens § 249, stk. 4.

En sådan henvisning til de almindelige præklusionsregler ville imidlertid være mindre naturlig i relation til den tilsvarende regel i retsplejelovens § 251, stk. 3, hvor det er en tredjemand, der anmoder om at indtræde i sagen, og Retsplejerådet ser en fordel i at bevare fælles regler for inddragelse af nye parter i sagen, hvad enten dette sker ved addcitation eller hovedintervention.

Da der desuden ikke ses at være væsentlige ulemper ved den selvstændige regulering af de tidsmæssige betingelser for addcitation, foreslår Retsplejerådet ingen ændringer i forhold til de gældende regler herom. Rådet bemærker i den forbindelse, at retsplejelovens § 250, stk. 5, og § 251, stk. 3, må anses som en specialregulering, der træder i stedet for de almindelige præklusionsregler, der således ikke finder anvendelse på selve inddragelsen af en ny part i sagen (men nok på en eventuel senere ændring af påstande og anbringender i forhold til denne part).

Modkrav til kompensation

Reglerne i retsplejelovens § 249 omfatter efter ordlyden også modkrav til kompensation. Som anført i *kapitel 2*, afsnit 1.1.2, antages det imidlertid, at reglen om henvisning af et modkrav til den domstol, der ville have saglig kompetence til at behandle modkravet under en selvstændig sag, kun gælder modkrav til selvstændig dom.

Efter Retsplejerådets opfattelse kan modkrav til kompensation i det hele sidestilles med andre indsigelser mod sagsøgerens krav, og

der er derfor efter rådets opfattelse ikke behov for særlige lovregler om modkrav til kompensation.

Retsplejerådet foreslår derfor, at retsplejelovens § 249, stk. 2, begrænses til modkrav til selvstændig dom. Hermed opnås en forenkling, samtidig med at bestemmelsen bliver mere retvisende i relation til henvisning af modkrav til rette domstol.

Henvisning til samlet behandling på tværs af retskredse

Retsplejelovens regler om sammenlægning af krav forudsætter, at kravene fra først af indbringes for samme domstol. Der er ikke hjemmel til at henvise en sag til en domstol i en anden retskreds med den begrundelse, at sagen mest hensigtsmæssigt kan behandles i sammenhæng med en dér verserende sag. Derimod kan en byret efter anmodning fra en part henvise en sag til landsretten af denne grund, jf. retsplejelovens § 226, stk. 1, nr. 6, som Retsplejerådet i betænkning nr. 1401/2001 har foreslået videreføres også under den nye instansordning, som rådet foreslår. Endvidere kan henvisning ske til en anden sideordnet ret, hvis begge parter anmoder om det, jf. retsplejelovens § 245 om værnetingsaftaler.

De eksisterende muligheder udnyttes i ikke ringe omfang til en koordineret behandling af sager om ensartede krav, hvilket er hensigtsmæssigt både af hensyn til retsenheden og af ressourcemæssige grunde. Der er imidlertid også tilfælde, hvor et større antal ensartede krav verserer ved forskellige byretter, og hvor parterne i de forskellige sager ikke selv tager initiativ til en effektiv koordinering af sagerne.

Retsplejerådet foreslår på denne baggrund at indføre en generel regel om henvisning af en sag, der verserer i første instans, til en anden ret og om henvisning af en ankesag ved landsretten til den anden landsret under de betingelser, der er anført i retsplejelovens § 226, stk. 1, nr. 6.

Det kræves således for det første, at én af parterne i den sag, der skal henvises, anmoder om det. Selv om overordnede samfundsmæssige ressourcehensyn for så vidt kunne tale for at give retten mulighed for at henvise en sag af egen drift, finder Retsplejerådet at dette ville være for vidtgående henset til, at parterne traditionelt har stor dispositionsfrihed i dansk civilproces, herunder med hensyn til værneting, jf. retsplejelovens § 245. Endvidere giver retsplejelovens § 345 retten mulighed for – også af egen drift – at udsætte sagen, hvis det findes påkrævet at afvente afgørelsen af lignende sager, der verserer i en anden retskreds.

Det kræves dernæst, at sagen findes mest hensigtsmæssigt at kunne behandles i forbindelse med en anden sag, der verserer ved en

anden domstol. Før der træffes afgørelse herom, skal der indhentes en udtalelse fra den anden domstol.

Ved afgørelsen heraf vil retten navnlig skulle vurdere, om der foreligger en sådan sammenhæng, at sagerne bør behandles samlet. Det vil endvidere kunne have betydning for vurderingen, hvilket stade de respektive sager befinder sig på.

1.1.2. Behandlingen af retssager om flere krav

Retsplejelovent indeholder ikke særlige regler om behandlingen af flere krav under én retssag, og dette sker derfor principielt efter retsplejelovens almindelige regler, der også anvendes i retssager, som kun angår ét krav.

At behandle ensartede krav samlet vil først og fremmest være procesbesparende, hvis der er bevisførelse, som er fælles for de forskellige krav, da denne bevisførelse så kun skal gennemføres én gang. Hvis parterne kan blive enige om en arbejdsdeling med hensyn til proceduren, kan der endvidere opnås en procesbesparelse ved at undgå lange gentagelser i de respektive parters procedure. Det forudsætter imidlertid, at parterne kan blive enige om, hvem der skal sige hvad.

Retten kan vel i kraft af sin almindelige adgang til at lede processen begrænse visse parters procedure i betragtning af, at emnet allerede er behandlet i andre parters procedure. Retten kan imidlertid ikke efter gældende ret fratage en part muligheden for selv eller ved sin advokat at procedere sagen, uanset om der er tale om hel eller delvis overlapning med andre parters procedure. Retten kan heller ikke autoritativt fordele forskellige dele af proceduren mellem forskellige parter. Men retten kan naturligvis godt forestå et møde, hvor parterne forsøger at aftale en sådan fordeling.

Det er Retsplejerådets opfattelse, at der ikke er behov for særlige retsregler om behandlingen af retssager om flere krav, da det fortsat bør overlades til parterne at indgå en aftale om en eventuel fordeling af opgaverne. Giver retten beføjelser til f.eks. at fordele forskellige dele af proceduren mellem forskellige parter, vil det derimod indebære, at nogle af parterne (i dele af sagen) repræsenteres af en anden advokat, end den de selv har valgt.

Orientering om verserende sager

Retsplejerådet har overvejet, om det vil være en idé at indføre en regel om orientering om mulighederne for at indtræde i en verserende sag. Hvis der verserer en sag, hvor der må antages at være et større antal personer med lignende krav, kunne man forestille sig, at retten ved annoncering orienterede personer med sådanne lignende

krav om sagen. Orienteringen skulle også indeholde oplysninger om muligheden for at indtræde i sagen.

En sådan orientering fra rettens side kunne dog eventuelt give anledning til den misforståelse, at retten allerede i et eller andet omfang havde sagt god for kravet. I forlængelse heraf kunne retten blive udsat for kritik, hvis en person, der var indtrådt i sagen som følge af rettens orientering, ikke fik medhold og derfor blev pålagt at betale sagsomkostninger til modparten.

Et alternativ kunne derfor være, at en part opfordres til – eller ligefrem pålægges – at orientere om sagen og om mulighederne for at indtræde i sagen. Anvendelsesområdet for en sådan regel skulle tilsvarende være koncentreret om tilfælde, hvor der må antages at være et større antal personer med lignende krav. Et egentligt pålæg kunne være relevant i de tilfælde, hvor den pågældende part eksempelvis via sit kundekartotek har let og billig adgang til oplysninger om, hvem de berørte er, hvorimod modparten ikke har en tilsvarende let adgang til disse oplysninger.

Retsplejerådet har endvidere overvejet, om det vil være hensigtsmæssigt, at der orienteres om verserende sager af denne karakter på en hjemmeside på internettet, som er særligt indrettet med henblik herpå.

Overvejelserne om at indføre en regel om orientering om muligheden for at indtræde i en verserende sag bør ses i sammenhæng med overvejelserne om at indføre gruppesøgsmål i dansk ret. I lyset af, at Retsplejerådet foreslår regler om gruppesøgsmål, hvor der vil ske underretning af de gruppe-medlemmer, hvis krav falder inden for rammen af gruppesøgsmålet, har Retsplejerådet ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at foreslå yderligere regler herom. Der henvises til *kapitel 5* om gruppesøgsmål nedenfor.

Sagsomkostninger

Omkostningsrisikoen kan ofte være en barriere for at gennemføre mindre krav. Hvis et større antal personer med ensartede krav sammen anlægger sag, kan omkostningerne fordeles på flere, således at risikoen for den enkelte bliver mindre. Samtidig hæftes der imidlertid som udgangspunkt solidarisk, således at den enkelte umiddelbart kan komme til at hæfte for et større beløb, selv om der vil være regres mod de øvrige.

Retsplejerådet har på den baggrund overvejet, om det ville være hensigtsmæssigt at indføre en regel om, at retten kan bestemme, at sagsøgerne i et påtænkt søgsmål ikke skal hæfte solidarisk, men pro rata, for de sagsomkostninger, de måtte blive pålagt. Reglen kunne for eksempel begrænses til tilfælde, hvor der foreligger mange ensar-

tede krav, og en solidarisk hæftelse ville være særlig byrdefuld. Reglen kunne eventuelt betinges af sikkerhedsstillelse.

Retsplejelovens regler om sagsomkostninger giver imidlertid allerede retten en skønsmæssig beføjelse til at gøre undtagelse fra den solidariske hæftelse for sagsomkostninger, jf. retsplejelovens § 317.

I lyset heraf og i lyset af, at Retsplejerådet foreslår regler om gruppesøgsmål, hvor det enkelte gruppemedlems omkostningsansvar er begrænset, har rådet ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at foreslå nærmere regler om rettens afgørelser om proratarisk hæftelse for sagsomkostninger, eller at sådanne afgørelser skal kunne træffes, før der er anlagt retssag.

Udskillelse af et krav til forlods behandling under en prøvesag

Der henvises til afsnit 2 nedenfor.

1.2. Adskillelse af krav

De gældende regler om adskillelse af krav er beskrevet i *kapitel 2*, afsnit 1.3. Retsplejerådet finder, at reglerne har en hensigtsmæssig udformning.

Retsplejerådet kan således i det hele bekræfte de overvejelser i betænkning nr. 698/1973 om behandling af borgerlige sager, der ligger til grund for de gældende regler. Adgangen til at opdele en sag bør fortsat bero på et skøn, og skønnet bør fortsat i de forskellige situationer udøves på den måde, som er angivet i betænkning nr. 698/1973. Afgørelser om dele af et krav og afgørelser, der afslutter behandlingen af et krav (eller af hele sagen), bortset fra afgørelser om hovedkrav eller modkrav, bør fortsat kunne tvangsfuldbyrdes og appelleres særskilt efter retsplejelovens almindelige regler. Adgangen til tvangsfuldbyrdelse af afgørelser om hovedkrav og modkrav bør fortsat bero på førsteinstansens skøn, som fortsat bør udøves efter de retningslinjer, der fremgår af betænkning nr. 698/1973. Førsteinstansen bør også fortsat kunne træffe bestemmelse om tvangsfuldbyrdelse af afgørelser om enkelte spørgsmål, der ikke afslutter behandlingen af et krav (eller af hele sagen). Er der givet adgang til tvangsfuldbyrdelse, bør afgørelsen kunne appelleres særskilt efter almindelige regler. Endelig bør det i andre tilfælde – dvs. ved afgørelser om hovedkrav eller modkrav eller om enkelte spørgsmål, der ikke afslutter behandlingen af et krav (eller af hele sagen), hvor førsteinstansen ikke har truffet bestemmelse om tvangsfuldbyrdelse – fortsat være overladt til appelinstansens skøn, om afgørelsen skal kunne appelleres særskilt.

Det bemærkes, at Retsplejerådet senere vil overveje retsplejelovens regler om appel i deres helhed, og at rådet i den forbindelse vil kunne genoverveje spørgsmålet om Højesterets rolle i forhold til landsretssager i første instans, herunder efter en gennemførelse af rådets forslag til en ny instansordning, jf. betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I.

2. Gennemførelse af prøvesag

Retsplejerådet har overvejet, om der er nogle blokeringer for en hensigtsmæssig gennemførelse af prøvesager, som kan fjernes.

Hensigtsmæssige procesaftaler (om afkald på passivitetsindsigelse, afkald på forældelsesindsigelse, tilsagn om at være bundet af en bestemt prøvesag samt tilsagn om forrentning af et eventuelt krav) kan være meget vanskelige og tidkrævende at forhandle og indgå.

Retsplejerådet har på den baggrund overvejet, om det vil være hensigtsmæssigt at indføre regler om, at når der verserer en sag, som har karakter af prøvesag, kan en person, der har et lignende krav, men som endnu ikke har anlagt retssag, anmode retten om at træffe afgørelse om, at retsforfølgning af kravet kan afvente afgørelsen af prøvesagen.

Hvis retten efter høring af den pågældendes modpart imødekommer en sådan anmodning, skulle det have den virkning, at anmodningen i relation til afbrydelse af forældelse og betaling af procesrente har samme virkning som et sagsanlæg, forudsat at kravet forfølges inden rimelig tid efter, at prøvesagen er endeligt afgjort eller bortfaldet.

Regler herom må indebære, at retten skal foretage en nøje vurdering af den forelagte sag og den tidligere anlagte prøvesag med henblik på afgøre, om kravene er af ensartet karakter, og der vil således ikke blot være tale om en formel anmeldelse af sagen til retten.

Retsplejerådet skal samtidig bemærke, at en sagsøger vil kunne opnå en tilsvarende retsstilling ved at anlægge en retssag, der efterfølgende sættes i bero på udfaldet af prøvesagen. En regel om en særlig adgang for retten til at træffe afgørelse om, at retsforfølgning af et krav kan afvente afgørelsen af en prøvesag, vil derfor alene have et selvstændigt anvendelsesområde, hvis der knyttes en særlig lav retsafgift til en anmodning af denne karakter.

Efter retsafgifterne ved lov nr. 1436. af 22. december 2004 om ændring af lov om retsafgifter og retsplejeloven (Nedsættelse og omlægning af retsafgifterne i civile retssager) er blevet sænket, er retsafgiften i en sag med en økonomisk værdi på højst 50.000 kr. nu

fastsat til 500 kr. Der er efter rådets opfattelse ikke grundlag for at fastsætte en lavere retsafgift for en anmodning til retten om udsættelse af retsforfølgning af et krav, da retten som anført ovenfor vil skulle foretage en nøje vurdering af både den forelagte sag og den tidligere anlagte prøvesag.

På den baggrund er det samlet set rådets opfattelse, at der ikke er grundlag for særlige regler om, at retten skal kunne træffe afgørelse om, at retsforfølgning af et krav kan afvente afgørelsen af en prøvesag.

Retsplejerådet er opmærksom på, at det kan være et problem for førelsen af prøvesager, at én person skal betale omkostningerne vedrørende en sag, der har betydning for mange.

Retsplejerådet har på den baggrund overvejet, om reglerne om fri proces har en hensigtsmæssig udformning i forhold til sager, hvor et større antal parter har ensartede krav. Retsplejerådet har navnlig overvejet, om der i sådanne tilfælde bør være en videre adgang til fri proces til gennemførelse af en prøvesag om ét eller nogle få krav uden hensyn til de økonomiske forhold hos den, som er part i prøvesagen. Efter Retsplejerådets opfattelse giver såvel de gældende regler om fri proces som de regler, rådet har foreslået i betænkning nr. 1436/2004 om reform af den civile retspleje III, og som nu er gennemført med virkning fra den 1. januar 2007 ved lov nr. 554 af 24. juni 2005, imidlertid tilstrækkelig mulighed for ved bevillingen af fri proces at tage hensyn til, at der er tale om en prøvesag, som har betydning for mange, og hvor omkostningerne kan være større end i en almindelig sag om et tilsvarende krav.

Retsplejerådet har overvejet, om det vil være hensigtsmæssigt at indføre udtrykkelige lovregler om, at når der verserer en eller flere sager om flere ensartede krav, kan ét af kravene udskilles til forlods behandling som en prøvesag.

Det er dog rådets opfattelse, at den ovenfor foreslåede regel om henvisning af sager til samlet behandling på tværs af retskredse sammenholdt med reglerne i retsplejelovens § 254 (hvorefter retten kan bestemme, at flere sager, der verserer ved retten mellem samme eller forskellige parter, skal forhandles i forbindelse med hinanden), § 253 (om rettens behandling af sager omfattende flere krav) og § 345 (hvorefter retten kan udsætte behandlingen af en sag, når dette findes påkrævet, herunder f.eks. for at afvente en retlig afgørelse, der vil kunne få indflydelse på sagens indhold) vil udgøre et tilstrækkeligt grundlag for en hensigtsmæssig gennemførelse af eventuelle prøvesager, og rådet foreslår derfor ikke regler herom.

3. Repræsentation og støtte af en part

3.1. Rettergangsfuldmagt

De gældende regler om rettergangsfuldmagt angår, dels hvem der kan gives fuldmagt til at udføre en retssag for en anden, dels stiftelse, ophør og indhold mv. af en sådan fuldmagt.

Justitsministeriet nedsatte i efteråret 2004 et udvalg vedrørende advokater, som bl.a. skal overveje reglerne om advokaters møderetsmonopol i civile sager, dvs. eneretten til at repræsentere andre i retssager, jf. retsplejelovens § 131. Retsplejerådet behandler derfor ikke spørgsmålet om, hvem der kan gives fuldmagt til at udføre en retssag for en anden.

Retsplejerådet har overvejet, om der i øvrigt er anledning til at foreslå ændringer i reglerne om rettergangsfuldmagter, men har ikke fundet grundlag herfor. Retsplejelovens regler herom er efter Retsplejerådets opfattelse tilfredsstillende, og der har ikke vist sig praktisk behov for nærmere lovregulering af de spørgsmål – navnlig med hensyn til rettergangsfuldmagtens indhold – som retsplejeloven ikke indeholder nærmere regler om.

3.2. Biintervention

Retsplejerådet har i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I s. 321-323 anført følgende:

Efter retsplejelovens § 252 kan en tredjemand, der har retlig interesse i udfaldet af en sag, indtræde i sagen til støtte for en part, dvs. som biintervenient. Biintervenienten nedlægger ingen påstand, og biintervenientens anbringender kan ikke tages i betragtning som sådanne, men kun hvis de gøres gældende af en part. Derimod har biintervenienten adgang til efter rettens nærmere bestemmelse at føre bevis, jf. retsplejelovens § 252, stk. 4.

Reglerne om biintervention giver også mulighed for, at en offentlig myndighed indtræder til støtte for en part, hvis afgørelsen af sagens spørgsmål har væsentlig betydning for den offentlige forvaltnings behandling af samme spørgsmål eller af spørgsmål af samme art, og indtræden kan ske uden væsentlig ulempe for sagens behandling, jf. retsplejelovens § 252, stk. 2. Retten kan, efter at parterne har haft adgang til at udtale sig, ved henvendelse til vedkommende myndighed give denne lejlighed til at indtræde i sagen.

Det fra USA kendte system med indlæg indgivet af en *amicus curiae* har visse lighedspunkter med biintervention. Systemet anvendes navnlig i de føderale appelinstanser, dvs. ved United States Courts of Appeal og ved United States Supreme Court. Indlæg kan indgives med parternes samtykke, med rettens samtykke eller på rettens opfordring. Føderale regeringsmyndigheder har uden videre ret til at indgive et indlæg. I et *amicus curiae*

brief giver den pågældende, ofte en interesseorganisation eller en offentlig myndighed, udtryk for sin opfattelse af sagen. Hvilken indflydelse indlægget har på retten, varierer meget. I visse meget principielle sager kan der være adskillige sådanne indlæg.

Retsplejelovens regler om biintervention er efter Retsplejerådets opfattelse normalt tilstrækkeligt rummelige til at sikre, at de, der på relevant måde ønsker at fremføre et synspunkt i en given retssag, får mulighed herfor. Man kan dog blandt andet overveje, om den eksisterende mulighed for, at en offentlig myndighed indtræder som biintervenient, burde anvendes oftere, end det sker i dag. Dette giver så igen anledning til at overveje, om retten oftere bør gøre brug af muligheden for at spørge en relevant offentlig myndighed, om myndigheden ønsker at indtræde i sagen.

Det bemærkes, at retten kan spørge, om myndigheden ønsker at indtræde i sagen, selv om myndigheden allerede er bekendt med sagen og for så vidt på eget initiativ ville have kunnet anmode om at indtræde som biintervenient. Dels kan myndigheden være bekendt med, at der verserer en sag, uden at have noget nærmere kendskab til, hvad parterne har anført under sagen, dels må muligheden for på denne måde at inddrage en offentlig myndighed også ses som en mulighed for retten for at få oplysning om relevante offentligretlige hensyn.

En offentlig myndigheds synspunkter af betydning for sagen kan imidlertid også inddrages, uden at myndigheden formelt indtræder som biintervenient. Der vil således kunne indhentes en erklæring fra myndigheden efter principperne om sagkyndige erklæringer. Dette forudsætter imidlertid, at en part anmoder om, at der stilles spørgsmål til den pågældende offentlige myndighed.

Hvis retten finder, at en offentlig myndigheds synspunkter bør inddrages i sagen for at få et tilstrækkeligt grundlag for sagens rette afgørelse, og parterne trods opfordring ikke ønsker dette, vil retten efter de gældende regler skulle opfordre den pågældende myndighed til at indtræde i sagen som biintervenient. Man kan overveje at give retten mulighed for af egen drift at indhente en udtalelse til sagen fra en offentlig myndighed, uden at der er tale om, at myndigheden indtræder som biintervenient.

Forskellen mellem at indtræde som biintervenient og at afgive en udtalelse til sagen er, at en biintervenient kan tillægges og pålægges sagsomkostninger, har adgang til lukkede retsmøder og – efter rettens nærmere bestemmelse – at føre bevis og fremføre sine synspunkter mundtligt under domsforhandlingen. Man kan imidlertid overveje tillige at fastsætte, at en offentlig myndighed, der på rettens opfordring har afgivet en udtalelse til sagen, efter rettens nærmere bestemmelse har adgang til at udtale sig under domsforhandlingen. Da der allerede er hjemmel til at give andre end parterne adgang til lukkede retsmøder, når særlige grunde taler for det, jf. retsplejelovens § 29 e, vil forskellen mellem biintervention og at udtale sig til sagen i så fald alene være spørgsmålet om sagsomkostninger og adgangen til at føre bevis.

Sammenfattende bør det overvejes i højere grad at udnytte de eksisterende muligheder for, at en offentlig myndighed – eventuelt på rettens forespørgsel – indtræder i sagen som biintervenient. Endvidere bør det overvejes, om retten af egen drift skal kunne indhente en udtalelse fra en offentlig myndighed og eventuelt tillige kunne give myndigheden adgang til at udtale sig mundtligt under domsforhandlingen.

Retsplejerådet vil vende tilbage til disse spørgsmål i en senere betænkning.

Retsplejerådet har i forlængelse af det i betænkning 1401/2001 anførte overvejet, om retten af egen drift skal kunne indhente en udtalelse fra en offentlig myndighed og eventuelt tillige kunne give myndigheden adgang til at udtale sig mundtligt under domsforhandlingen.

Den nuværende bestemmelse i retsplejelovens § 252, stk. 2, svarer i alt væsentligt til de før lov nr. 260 af 8. juni 1979 gældende bestemmelser i § 252, stk. 2 og 3, der blev indført ved lov nr. 175 af 11. maj 1935. Reglerne er begrundet dels i domstolenes interesse for at blive bedre oplyst om administrationens synspunkter, end det er muligt, når alt beror på parternes virksomhed, dels i administrationens interesse for at muliggøre en ”direkte føling med domstolene”, jf. RT 1934-35, tillæg B, sp. 2171-74. Disse hensyn må efter Retsplejerådets opfattelse fortsat være bærende for særlige regler om offentlige myndigheders biintervention.

Skal retten af egen drift kunne indhente en udtalelse fra en offentlig myndighed, uden at denne myndighed indtræder i sagen som biintervenient, må det begrundes i det første hensyn, og hensynet må endvidere indskrænkes til at gælde de tilfælde, hvor den offentlige myndighed ikke ønsker at indtræde i sagen som biintervenient. Der har efter Retsplejerådets opfattelse ikke vist sig et praktisk behov for regler inden for dette begrænsede anvendelsesområde.

Retsplejerådet skal herved bemærke, at den eneste reelle forskel mellem biintervention og muligheden for at udtale sig til sagen, som det er anført ovenfor, vil være spørgsmålet om sagsomkostninger og adgangen til at føre bevis.

På den anførte baggrund finder Retsplejerådet samlet set ikke grundlag for at foreslå ændrede regler om offentlige myndigheders biintervention og rettens mulighed for af egen drift at indhente en udtalelse fra en offentlig myndighed. Det vil sige, at retten – i tilfælde hvor sagens parter ikke på anden måde ønsker at medvirke til at inddrage en offentlig myndigheds synspunkter i en sag – fortsat kun vil have mulighed for at opfordre myndigheden til at indtræde i sagen som biintervenient,

Retsplejerådet vil dog eventuelt vende tilbage til spørgsmålet i forbindelse med rådets samlede overvejelser om behandlingen af forvaltningssager.

3.3. Mandatarer

De gældende regler om mandatarer er i vidt omfang ulovbestemte. Retsplejerådet har overvejet, om reglerne burde lovfæstes, men har

ikke fundet grundlag herfor. Retsplejerådet finder således, at ordningen fungerer hensigtsmæssigt i praksis, og at der er tale om et emne, hvor eventuelle tvivlsspørgsmål, som måtte opstå, er egnet til løsning gennem retspraksis.

Retsplejerådet bemærker, at formuleringen af retsplejelovens § 124, stk. 1, 3. pkt., efter rådets opfattelse er mindre heldig, da bestemmelsen kan give indtryk af, at den indeholder en udtømmende regulering af mandatarinstituttet. Dette er imidlertid ikke tilfældet, jf. nærmere *kapitel 2*, afsnit 3.3. Retsplejerådet har som nævnt ikke fundet grundlag for en nærmere lovregulering af mandatarinstituttet, og frem for en ændring af ordlyden af § 124, stk. 1, 3. pkt., med henblik på en bedre overensstemmelse med, hvordan mandatarinstituttet anvendes i praksis, ville det derfor efter rådets opfattelse være bedre at ophæve § 124, stk. 1, 3. pkt., således at reglerne om mandatarer i det hele var ulovbestemte.

Da retsplejelovens § 124 har nær sammenhæng med advokaters møderetsmonopol i civile sager, som for tiden overvejes i det udvalg vedrørende advokater, som Justitsministeriet har nedsat, jf. afsnit 3.1 ovenfor, har Retsplejerådet imidlertid ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for på nuværende tidspunkt at foreslå bestemmelsen ændret.

4. Søgsmålskompetence

Retsplejeloven indeholder ikke regler om søgsmålskompetence, og reglerne herom er således – med forbehold for enkelte lovbestemmelser på særlige områder – ulovbestemte.

Retsplejerådet har overvejet, om det ville være hensigtsmæssigt at lovfæste reglerne om søgsmålskompetence, men har ikke fundet grundlag herfor. Efter Retsplejerådets opfattelse har der således ikke vist sig praktisk behov for en nærmere præcisering af retstilstanden gennem lovgivning, og der er tale om et spørgsmål, som er velegnet til at finde sin løsning gennem en løbende udvikling i retspraksis.

Retsplejerådet har i den forbindelse også overvejet, om de gældende EU-regler giver anledning til nærmere at lovregulere visse spørgsmål i relation til søgsmålskompetence, men har ikke fundet grundlag herfor.

De vigtigste EU-direktiver af betydning for spørgsmålet om søgsmålskompetence er omtalt i *kapitel 2*, afsnit 4.2.2. Direktivernes regler af betydning for spørgsmålet om søgsmålskompetence er ikke ens, idet der navnlig må sondres mellem ligebehandlingsdirektiverne og de andre direktiver.

Forbudsdirektivet, fjernsalgsdirektiverne og direktiverne om urimelige kontraktvilkår og om forsinket betaling i handelstransaktioner

Alle de pågældende direktiver med undtagelse af ligebehandlingsdirektiverne indeholder regler om offentlige organers og/eller private organisationers søgsmålskompetence i relation til at konstatere, at der foreligger en overtrædelse af direktiverne f.eks. gennem anvendelse af visse kontraktvilkår, og at bringe overtrædelser til ophør, f.eks. gennem forbud. Dette gælder mest tydeligt forbudsdirektivet og direktiverne om urimelige kontraktvilkår og om forsinket betaling i handelstransaktioner, men trods en forskellig ordlyd må det antages, at fjernsalgsdirektiverne skal forstås på samme måde.

Disse direktivers regler om søgsmålskompetence angår således hverken individuelle søgsmål, der anlægges af enkelte berørte forbrugere eller erhvervsdrivende, eller søgsmål, der anlægges på vegne af en flerhed af individuelt berørte forbrugere eller erhvervsdrivende. Sidstnævnte – at direktivernes regler ikke angår samlet behandling af krav, der fremsættes på vegne af flere individuelt berørte, være sig i form af kumulation eller et egentligt gruppesøgsmål – fremgår mest udtrykkeligt af præamblen til forbudsdirektivet (2. betragtning), men alle de nævnte direktiver må antages at skulle forstås på samme måde.

Der er visse forskelle på, hvad de enkelte direktiver bestemmer om denne søgsmålskompetence til at konstatere og bringe overtrædelser til ophør, uden at der er tale om søgsmål på vegne af en eller flere individuelt berørte.

Forbudsdirektivet opererer med en udtømmende liste over søgsmålsberettigede organer og organisationer, som offentliggøres i EU-Tidende. Direktivet skal formentlig forstås på den måde, at det tilkommer oprindelsesmedlemsstaten – inden for direktivets rammer – at fastsætte, i hvilke tilfælde det pågældende organ eller organisation har søgsmålskompetence, og at retten i domsstaten således kun kan prøve, om den konkrete sag falder inden for dette område.

Fjernsalgsdirektiverne giver medlemsstaterne mulighed for at vælge, om søgsmålsretten skal tilkomme offentlige organer og/eller private forbrugerorganisationer eller faglige organisationer, der har en ”legitim interesse” i sagen.

Direktivet om forsinket betaling i handelstransaktioner bestemmer, at søgsmålsretten skal tilkomme organisationer, der er officielt anerkendt som repræsentant for eller har ”lovlig interesse” i at repræsentere små og mellemstore virksomheder. (Udtrykket ”lovlig interesse” må antages at have samme betydning som ”legitim interesse” i de andre direktiver, da der f.eks. i den engelske sprogversion benyttes udtrykket ”legitimate interest” i alle direktiverne).

Direktivet om urimelige kontraktvilkår bestemmer, at søgsmålsretten skal tilkomme personer eller organisationer, der ”ifølge national lov har en legitim interesse” i at beskytte forbrugerne.

I både fjernsalgsdirektiverne og direktiverne om urimelige kontraktvilkår og om forsinket betaling i handelstransaktioner anføres det, at udøvelsen af søgsmålsretten sker i henhold til national ret.

Efter Retsplejerådets opfattelse ligger den søgsmålskompetence for private organisationer, der fremgår af fjernsalgsdirektiverne og direktiverne om urimelige kontraktvilkår og om forsinket betaling, klart inden for rammerne af den søgsmålskompetence, som allerede – også bortset fra direktiverne – efter gældende dansk tilkommer foreninger i relation til spørgsmål, der har betydning for flere, men hvor der ikke er tale om, at foreningen fremsætter krav på vegne af flere individuelt berørte. Der kan i den forbindelse henvises til bemærkningerne til dommen UfR 1994.780 Ø ovenfor i *kapitel 2*, afsnit 4.1.

Retsplejerådet finder på denne baggrund intet grundlag for at foreslå lovregler om søgsmålskompetence specielt for de direktivregulerede områder.

Med hensyn til forbudsdirektivet findes allerede en lovregel om anerkendelse af søgsmålskompetence for udenlandske myndigheder og organisationer, jf. § 2 i lov om forbud til beskyttelse af forbrugernes interesser. Retsplejerådet finder reglens indhold og placering hensigtsmæssig og foreslår derfor ingen ændringer heri.

Ligebehandlingsdirektiverne

I modsætning til de øvrige direktiver angår ligebehandlingsdirektivernes regler om søgsmålskompetence individuelle søgsmål om enkelte berørtes individuelle krav. Reglerne går ud på, at juridiske personer, der ”efter kriterierne i deres nationale ret har en legitim interesse” i at sikre, at direktivernes bestemmelser overholdes, i sager om håndhævelse af forpligtelserne i direktivet er berettigede til med klagerens samtykke enten på vegne af eller til støtte for denne at ”indtræde som part”. Det må uanset anvendelsen af udtrykket ”part” i den danske sprogversion antages, at direktivet ikke stiller krav om, at den juridiske person, der indtræder i en retssag på vegne af eller til støtte for klageren, nødvendigvis skal have egentlig partsstatus. I den engelske sprogversion anvendes således blot udtrykket ”engage in” (any judicial and/or administrative procedure).

Efter Retsplejerådets opfattelse er direktivernes regler klart opfyldt i kraft af gældende regler og praksis med hensyn til henholdsvis mandatarsøgsmål og biintervention.

Gældende praksis med hensyn til mandatarsøgsmål giver foreninger mv. mulighed for at føre en retssag på vegne af en anden efter

dennes bemyndigelse, når mandataren har retlig interesse heri, jf. nærmere *kapitel 2*, afsnit 3.3. Retsplejelovens regler om biintervention, jf. retsplejelovens § 252 og *kapitel 2*, afsnit 3.2, giver tilsvarende bl.a. foreninger mv. mulighed for at indtræde i en retssag til støtte for en part, når biintervenienten har en retlig interesse heri. Direktiverne henviser udtrykkeligt til tilfælde, hvor der foreligger en ”legitim interesse” efter kriterierne i national ret, hvilket i denne situation for dansk rets vedkommende utvivlsomt må forstås som en henvisning til den nævnte ”retlige interesse”.

Retsplejerådet finder på denne baggrund intet grundlag for at foreslå lovregler om mandatarsøgsmål eller biintervention specielt for de direktivregulerede områder.

5. Retsafgørelsers bindende virkning (retskraft)

Retsplejelovent indeholder ikke regler om retsafgørelsers bindende virkning (retskraft), og reglerne herom er således med forbehold for enkelte lovbestemmelser på særlige områder ulovbestemte.

Retsplejerådet har overvejet, om det ville være hensigtsmæssigt at lovfæste reglerne om retskraft, men har ikke fundet grundlag herfor. Efter Retsplejerådets opfattelse har der således ikke vist sig praktisk behov for en nærmere præcisering af retstilstanden gennem lovgivning, og der er tale om et spørgsmål, som er velegnet til at finde sin løsning gennem en løbende udvikling i retspraksis.

Kapitel 5

Gruppesøgsmål

1. Indledning

Formålet med dette afsnit er at beskrive den overordnede afgrænsning af Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål over for andre spørgsmål og overvejelser (afsnit 1.1) samt nærmere at redegøre for, hvad der forstås ved gruppesøgsmål, og hvordan begrebet kan afgrænses over for beslægtede processuelle spørgsmål (afsnit 1.2).

1.1. Overordnet afgrænsning af Retsplejerådets overvejelser

Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål angår situationer, hvor der foreligger flere – og normalt et større antal – ensartede krav.

Formålet med at indføre regler om gruppesøgsmål i dansk ret må efter Retsplejerådets opfattelse i givet fald være at bidrage til en større gennemslagskraft af de eksisterende materielle retsregler, jf. nærmere afsnit 2 nedenfor.

Det kan imidlertid være vanskeligt at betragte gruppesøgsmål løst fra andre beslægtede problemstillinger. Dels er de faktiske virkninger af regler om gruppesøgsmål i høj grad afhængig af indholdet af andre regler, eksempelvis om erstatningsudmåling, sagsomkostninger og bevisførelse. Dels er behovet for regler om gruppesøgsmål bl.a. afhængig af, hvilke alternativer der står til rådighed.

Retsplejerådet har på disse to punkter (forholdet til andre regler henholdsvis alternativer til gruppesøgsmål) baseret sine overvejelser om gruppesøgsmål på følgende grundantagelser:

- Formålet med at indføre regler om gruppesøgsmål i dansk ret vil navnlig være at forbedre mulighederne for ved domstolene at håndhæve eksisterende materielle regler i en række situationer, hvor en håndhævelse af disse materielle regler gennem anvendelse af de gældende processuelle regler i praksis ikke vil komme på tale, fordi omkostningerne ved et individuelt sagsanlæg ikke står

mål med det økonomiske udbytte, som den enkelte vil kunne få i tilfælde af medhold i sagsanlægget. Det ligger uden for Retsplejerådets opgaver at overveje ændringer af materielle regler, herunder gældende erstatningsregler, og Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål tager således udgangspunkt i de eksisterende materielle regler.

- De almindelige regler om sagsomkostninger, herunder hovedreglen om, at den tabende part skal erstatte den vindende part dennes sagsomkostninger, bør også gælde for gruppesøgsmål.
- De almindelige regler om bevisbyrde, beviskrav og bevisførelse bør også gælde for gruppesøgsmål.

Med hensyn til bevisførelse vil Retsplejerådet senere skulle overveje bl.a. retsplejelovens regler om edition. Selv om Retsplejerådet eventuelt til sin tid vil kunne foreslå visse ændringer og udvidelser af de gældende regler herom, har rådet baseret sine overvejelser om gruppesøgsmål på en antagelse om, at eventuelle fremtidige ændringer af de danske regler om edition ikke *afgørende* vil forrykke balancen mellem argumenter for og imod gruppesøgsmål i Danmark.

- Spørgsmålet om, hvorvidt der bør indføres regler om gruppesøgsmål i Danmark, bør ikke udelukkende vurderes i forhold til den nuværende situation. Gruppesøgsmål er en blandt flere måder at få afgjort et større antal ensartede krav på og må sammenlignes ikke alene med, hvordan alternativerne fungerer i dag, men også med, hvordan de eventuelt kunne komme til at fungere ved en ændring af reglerne herom.

1.2. Begrebet gruppesøgsmål og afgrænsningen over for andre processuelle spørgsmål

1.2.1. Gruppesøgsmål

Gruppesøgsmål er udtryk for, at flere personers individuelle krav behandles samlet under én retssag, men uden at alle de personer, hvis krav afgøres under retssagen, deltager som parter i retssagen i sædvanlig forstand. Betegnelsen gruppesøgsmål sigter til, at den flerhed af personer, hvis krav afgøres under retssagen, defineres som og repræsenteres som en gruppe.

Det centrale kendetærke ved gruppesøgsmål er, at afgørelser vedrørende sagens realitet har bindende virkning (retskraft) i forhold til personer, som ikke i traditionel forstand er parter i retssagen.

Gruppesøgsmål er imidlertid ikke noget entydigt begreb.

Regler om gruppesøgsmål kan således udformes på den måde, at kun personer, der udtrykkeligt har tilkendegivet, at de ønsker at deltage, bliver bundet af afgørelsen (tilmeldingsmodellen eller opt in-gruppesøgsmål), og der kan stilles krav om, at de pågældende før en sådan tilkendegivelse skal have modtaget udførlige og letforståelige oplysninger om sagen og om retsvirkningerne af en tilmelding.

Regler om gruppesøgsmål kan imidlertid også udformes således, at alle personer, der ikke udtrykkeligt har tilkendegivet, at de ikke ønsker at deltage, bliver bundet af afgørelsen (frameldingsmodellen eller opt out-gruppesøgsmål) eller således, at alle medlemmer af gruppen bliver bundet af afgørelsen, uanset om de har tilkendegivet noget ønske om deltagelse eller ikke-deltagelse i søgsmålet (obligatorisk gruppesøgsmål).

1.2.2. Afgrænsning i forhold til andre processuelle spørgsmål

Kumulation er udtryk for, at flere krav behandles samlet under én retssag. Subjektiv kumulation er udtryk for, at krav mellem mere end to parter behandles samlet under én retssag. Gruppesøgsmål er ligeledes udtryk for, at flere personers individuelle krav behandles samlet under én retssag, i det mindste for så vidt angår fælles spørgsmål. Gruppesøgsmål adskiller sig fra almindelig kumulation ved, at ikke alle de personer, hvis krav afgøres under retssagen, deltager som parter i retssagen i sædvanlig forstand. Gruppesøgsmål betegnes derfor også som repræsentative søgsmål, fordi de er kendetegnet ved, at en eller flere personer ”repræsenterer” de gruppemedlemmer, som ikke deltager aktivt i retssagen som parter.

Gruppesøgsmål bør imidlertid holdes ude fra andre tilfælde af repræsentation i retssager, eksempelvis gennem rettergangsfuldmægtig, værge eller mandatar. Selv om det ved sammenligning af ordningerne i forskellige lande kan være vanskeligt at sætte skarpe grænser mellem disse tilfælde og egentlige gruppesøgsmål, er det dog normalt sådan, at der er væsentlig forskel på at være egentlig part i en retssag med deraf flydende partsrettigheder og -pligter og på at være passiv deltager uden partsstatus i et gruppesøgsmål.

Endelig bemærkes, at der er en yderligere kategori af sager, som bør holdes ude både fra gruppesøgsmål og fra andre former for repræsentation i retssager. Det drejer sig om tilfælde, hvor typisk en forening anlægger retssag om et spørgsmål af interesse for flere, men hvor foreningen ikke afleder sin søgsmålskompetence fra en eller flere individuelt berørtes retlige interesse.

2. Formålet med gruppesøgsmål

For at vurdere behovet for regler om gruppesøgsmål er det nødvendigt at gøre sig klart, hvad formålet med gruppesøgsmål i givet fald skulle være. Her kan det være nyttigt at tage udgangspunkt i Retsplejerådets overordnede beskrivelse af domstolenes opgaver (jf. betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I s. 83-84 og betænkning nr. 1436/2004 om reform af den civile retspleje III s. 57-58):

Helt grundlæggende er den civile retsplejes formål at afgøre retstvister. Det ligger således uden for den civile retsplejes egentlige formål at løse konflikter, der ikke har karakter af retstvister. Dette betyder konkret, at sagsbehandlingen må målrettes mod at identificere den i sagen foreliggende retstvist. Domstolene tager stilling til de faktiske forhold og afgør parternes krav ud fra retsregler, "gældende ret".

Domstolenes afgørelser må nødvendigvis være velfunderede og materielt korrekte, for at domstolene skal kunne opfylde deres samfundsmæssige opgave. Rigtige og overbevisende afgørelser er også nødvendige for at opretholde tilliden til domstolene, og for et retssamfund er det af afgørende vigtighed, at domstolene nyder almindelig tillid. Heraf følger, [at] domstolene skal være og fremstå som uafhængige og upartiske, og at sagsbehandlingen må have fornøden grundighed og være indrettet med henblik på lydhørhed over for parternes synspunkter.

Samtidig er det også af selvstændig betydning, at en retstvist kan afsluttes inden for en rimelig tid. Sagsbehandlingen må derfor samtidig være hurtig og effektiv. Det helt centrale problem er derfor, hvordan man indretter sagsbehandlingen, så den både er hurtig, effektiv og grundig.

Domstolenes afgørelser af civile retstvister og muligheden for tvangsfuldbyrdelse af disse afgørelser skal bidrage til at skabe stabilitet og ro i samfundet. Domstolenes afgørelser vil samtidig kunne have en adfærdregulerende eller holdningsdannende effekt. Indbringelse af tvister på et givet retsområde for domstolene medvirker til, at den materielle lovgivning gennemføres og efterleves.

Ved brug af samfundsmæssig tvang har domstolene en helt central stilling, også uden for strafferetten og strafferetsplejen. Dette gælder blandt andet beslutninger om anbringelse af børn uden for hjemmet uden samtykke og beslutninger om tvang inden for psykiatrien, hvor muligheden for domstolsprøvelse er af grundlæggende betydning.

Muligheden for domstolsprøvelse af forvaltningens afgørelser har også væsentlig betydning i andre tilfælde end ved beslutninger om anvendelse af tvang. Både for den enkelte og for samfundet som helhed er en velfungerende domstolsprøvelse i forhold til forvaltningens afgørelser af væsentlig betydning.

Domstolene har en retsafklarende og retsudviklende funktion i forhold til den af lovgivningsmagten gennemførte lovgivning. Domstolene har også

en kontrolfunktion i forhold til lovgivningsmagten. Domstolene kan prøve, om en lov er i strid med grundloven.

Retsplejerådet har fået til opgave at foretage en generel gennemgang af den civile retspleje med henblik på en reform heraf. Ved en sådan reform må reglerne om den civile retspleje udformes på en måde, der muliggør en opfyldelse af domstolenes opgaver, således som de nærmere er beskrevet i det foregående. Retsplejereglerne må sammen med de øvrige rammebetingelser for faktisk at kunne fremme sager ved domstolene sikre en reel adgang til domstolsbehandling, således at de retstvister, som det er rimeligt at få løst ved domstolene, faktisk bliver løst.

Ved udformningen af retsplejereglerne vil det være særlig vigtigt at have følgende forhold for øje:

- Domstolene skal være tilgængelige som tvistløsningsorgan.
- Tvistløsningen skal være forsvarlig med henblik på materielt rigtige afgørelser.
- Tvister for domstolene skal kunne løses inden for rimelig tid.
- Omkostningerne skal være acceptable for parterne og samfundet.

Disse hensyn er delvis samvirkende, men vil også i nogen grad kunne være i modstrid med hinanden, og der må da foretages en afvejning imellem dem ved den konkrete udformning af reglerne.

Det er desuden vigtigt, at retsplejereglerne understøtter tilliden til domstolene som tvistløsningsorgan. En opfyldelse af de fire nævnte hensyn vil i sig selv være egnet til at skabe tillid til domstolene, men der er også grund til at have tillidshensynet for øje som et selvstændigt formål med retsplejereglerne og ikke kun som en afledet virkning af regler, der kan være udformet ud fra andre hensyn.

Som det fremgår, har domstolene efter Retsplejerådets opfattelse helt grundlæggende til opgave at løse retstvister. Efter Retsplejerådets opfattelse vil en indførelse af regler om gruppesøgsmål ikke ændre ved dette forhold. Ganske vist vil regler om gruppesøgsmål kunne medføre, at en række tvister, som i dag ikke løses ved domstolene, forelægges domstolene til afgørelse, men da også disse tvister vil skulle afgøres af domstolene på grundlag af gældende materielle regler, vil eventuelle regler om gruppesøgsmål ikke betyde, at der dermed lægges op til, at domstolene gennem deres afgørelser i konkrete sager skal medvirke til at gennemføre samfundsmæssige ændringer, der bør gennemføres efter en sædvanlig politisk proces.

Hermed ikke sagt, at det ikke også er en domstolsopgave at være retsskabende inden for de rammer, som lovgivningen og traditionen sætter. Heri ligger også, at domstolene i de konkrete sager, som indbringes for domstolene, efter behov må fastslå, hvad der – i lyset af samfundsudviklingen i øvrigt – skal være gældende ret på et givet område. Efter dansk forfatningsmæssig tradition ligger det imidlertid

uden for domstolenes opgaver selvstændigt at tage stilling til ønsker om væsentlige ændringer i forholdet mellem forskellige grupper i samfundet, være sig arbejdsgivere over for arbejdstagere, myndigheder over for borgere, forældre over for børn, producenter over for forbrugere og så fremdeles.

Det er overordentligt vanskeligt på det generelle plan nærmere at beskrive, hvor grænsen går mellem den retsskabende virksomhed, som efter dansk forfatningsmæssig tradition ligger inden for domstolenes opgaver, og den retsskabende virksomhed, som er forbeholdt de politiske instanser.

Retsplejerådet har da heller ikke nogen ambition om at udtale sig herom, endsigse nærmere fastlægge denne grænse.

Retsplejerådet ønsker imidlertid at understrege, at efter rådets opfattelse vil denne grænse for, hvad der efter dansk forfatningsmæssig tradition er en domstolsopgave, og hvad der ikke er det, være *uændret* efter en eventuel indførelse af regler om gruppesøgsmål.

Heraf følger, at formålet med at indføre regler om gruppesøgsmål ikke skal være at mindske behovet for lovgivning eller for detaljeret lovgivning eller for løbende ændringer af lovgivningen ud fra nye samfundsmæssige behov og vurderinger.

Formålet med eventuelle regler om gruppesøgsmål må efter Retsplejerådets opfattelse derimod være at bidrage til en større gennemslagskraft af de *eksisterende* materielle retsregler.

Retsplejerådet er opmærksom på det argument, at samfundsudviklingen, der i en periode har bevæget sig mod mere masseproduktion og standardiserede løsninger, kan give anledning til at overveje ændringer af materielle regler, som traditionelt bygger mere på de individuelle forhold hos den enkelte. Overvejelser om ændringer af materielle regler ligger imidlertid uden for Retsplejerådets opgaver, og rådets overvejelser om gruppesøgsmål tager derfor udgangspunkt i de eksisterende materielle regler.

Lige så lidt som en indførelse af regler om gruppesøgsmål i sig selv vil føre til ændringer i domstolenes forfatningsmæssige stilling (jf. ovenfor), vil en indførelse af sådanne regler i sig selv give anledning til at gennemføre ændringer af materielle retsregler. Men Retsplejerådet er naturligvis opmærksom på, at man politisk kan vælge samtidig at gennemføre regler om gruppesøgsmål og ændringer af de materielle regler med henblik på større samlet gennemslagskraft af en sådan kombineret ændring af processuelle og materielle regler.

Både i forhold til en beslutning om at indføre regler om gruppesøgsmål og ikke mindst i givet fald i forhold til den nærmere udformning af sådanne regler, er det derfor efter Retsplejerådets opfattelse vigtigt at sondre mellem, om der er forhold ved den eksisterende

de *procesordning*, der begrænser mulighederne for at opnå nærmere angivne mål, eller om begrænsningerne snarere skyldes *materielle* regler.

3. Alternativer til gruppesøgsmål

Når formålet med eventuelle regler om gruppesøgsmål er at bidrage til en større gennemslagskraft af de eksisterende materielle retsregler, kan der tænkes en række alternativer, dvs. andre tiltag, som også kan bidrage til en større gennemslagskraft af de eksisterende materielle retsregler.

Over for Retsplejerådet har været nævnt forbedringer på klage- og ankenævnsområdet, forbedringer af ordningen ”Forbrugernes Principssager”, indførelse af en småsagsproces ved domstolene og forbedringer (forenklinger) af de materielle retsregler.

Retsplejerådet har allerede i betænkning nr. 1436/2004 om reform af den civile retspleje III (Adgang til domstolene) anbefalet, at der indføres en småsagsproces ved domstolene, og det fremgår af regeeringsgrundlaget af 17. februar 2005 (*Nye Mål*), at regeringen vil foreslå indførelsen af en særlig småsagsproces.

Retsplejerådet kan i øvrigt tilslutte sig, at enklere materielle regler alt andet lige vil have en større gennemslagskraft i praksis. Det ligger imidlertid uden for Retsplejerådets opgaver at overveje ændringer af materielle regler.

På denne baggrund skal der herefter i det følgende først knyttes nogle bemærkninger til henholdsvis klage- og ankenævnsområdet (afsnit 3.1) og ”Forbrugernes Principssager” (afsnit 3.2). Retsplejerådet peger desuden på mulighederne for offentligretlige, herunder strafferetlige, tiltag (afsnit 3.3).

3.1. Klage- og ankenævnsområdet

Der blev i 2003 vedtaget en ny lov om forbrugerklager, der trådte i kraft den 1. januar 2004. Den nye lov betegnes i forarbejderne som en reform, hvis ”udgangspunkt er, at både virksomheder og forbrugere skal tage et større medansvar for egne klager. De enkelte brancher skal have et økonomisk incitament til at oprette egne, private klagenævne og forbrugerne et incitament til at overveje en klage, inden den indgives. Samtidig skal reformen sikre en mere lige konkurrence mellem erhvervsdrivende i forhold til finansiering af behandlingen af forbrugerklager.

De erhvervsdrivende skal som udgangspunkt selv tage hånd om behandlingen og finansieringen af klager over egne forhold i godkendte, private klagenævn. Det er målet, at der med udgangen af 2006 kan være oprettet yderligere 5 private klagenævn. Det skal være muligt for de private klagenævn at afkræve de erhvervsdrivende, som ikke løbende bidrager til nævnets drift, at betale for en sags behandling.

Forbrugerklagenævnet skal som udgangspunkt behandle klager på områder, der ikke er dækket af et godkendt, privat klagenævn. De erhvervsdrivende skal fremover betale for en sags behandling ved Forbrugerklagenævnet, hvis forbrugeren får medhold i sin klage eller hvis sagen forliges.” (FT 2002-03, till. A, s. 5466)

Bortset fra, at kompetencen til at godkende private klagenævn blev flyttet fra Forbrugerklagenævnet til økonomi- og erhvervsministeren (nu ministeren for familie- og forbrugeranliggender), og at den økonomiske overgrænse for Forbrugerklagenævnets kompetence blev udvidet, indebar den nye forbrugerklagelov ingen ændringer i nævnenes kompetence og sagsbehandling.

Gebyret for klage til Forbrugerklagenævnet blev forhøjet fra 80 kr. til 150 kr., men til gengæld er det som noget nyt nu sådan, at gebyret (ligesom det i forvejen er tilfældet i de private klagenævn) tilbagebetales, hvis forbrugeren får medhold i klagen. Når forbrugeren får medhold i klagen, eller sagen forliges, skal den erhvervsdrivende fremover betale et beløb til nævnet til (delvis) dækning af nævnets omkostninger ved behandlingen af klagen. Dette er nyt for så vidt angår Forbrugerklagenævnet og for så vidt angår ikkeorganiserede erhvervsdrivende i forhold til de private klagenævn.

Under behandlingen af lovforslaget om forbrugerklager blev der rejst spørgsmål om, hvorfor økonomi- og erhvervsministeren ikke havde ”foreslået Forbrugerklagenævnet omdannet til et residualnævn, således at alle forbrugere kan få behandlet deres klage uanset klagens art og adressat”. Hertil svarede ministeren blandt andet, at ”Forbrugerklagenævnet ikke umiddelbart besidder en tilstrækkelig faglig viden på alle områder, til at en fuldstændig udvidelse kan blive en realitet fra lovens ikrafttræden. Endvidere vil en sådan udvidelse betyde, at Forbrugerklagenævnet skal behandle væsentligt flere sager – måske 2-3 gange så mange – i forhold til de ca. 5.000 klager, som nævnet behandler i dag. Såvel behovet for styrkelse af de faglige kompetencer, som det forøgede sagsantal, vil kræve en tilførsel af ressourcer, som ikke umiddelbart ligger inden for lovforslagets rammer.” (FT 2002-03, Erhvervsudvalget, L 179 – bilag 27, svar på spørgsmål nr. 6)

I den politiske aftale, som efterfølgende blev indgået mellem Folketingets partier, hedder det blandt andet, at det ”[t]o år efter lovens

ikrafttræden vil (...) blive undersøgt i hvilket omfang, der er oprettet godkendte, private klagenævne, og hvilke brancher disse dækker. I den forbindelse skal det undersøges, hvorledes Forbrugerklagenævnet kan bidrage til at sikre behandling af klager over de virksomheder, der ikke hører under et privat klagenævn. I forbindelse med lovens evaluering om 3 år vil loven som helhed blive vurderet.” (FT 2002-03, till. B, s. 1502)

Efter Retsplejerådets opfattelse giver Forbrugerklagenævnet og de godkendte klage- og ankenævne mulighed for, at forbrugere på en enkel og billig måde kan få en juridisk vurdering af en klage, men sagsbehandlingstiden kan være for lang. En mærkbar forkortelse af sagsbehandlingstiden kan næppe opnås uden tilførsel af ressourcer, enten fra det offentlige eller fra erhvervslivet gennem brugerbetaling.

Et enigt Folketing vedtog imidlertid som nævnt sidste år en ny forbrugerklagelov, der blandt andet har til formål gennem en reform af finansierungsstrukturen at bidrage til, at sagsbehandlingstiden falder eller i hvert fald ikke stiger yderligere. Der er lagt op til, at loven skal evalueres 3 år efter ikrafttrædelsen.

På den anførte baggrund finder Retsplejerådet ikke anledning til at overveje forslag om forbedringer på klage- og ankenævnsområdet. Finansieringen af området har været drøftet i Folketinget i 2003 og skal evalueres i 2006/2007. Hertil kommer, at en gennemførelse af en småsagsproces ved domstolene efter Retsplejerådets opfattelse vil mindske presset på anke- og klagenævnene, da en småsagsproces ved domstolene vil udgøre et enkelt, billigt og ikke mindst hurtigt alternativ til nævnsprocessen.

I lyset af blandt andet høringsvarene over Retsplejerådets betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I og spørgsmål rejst i Folketinget, jf. FT 2002-03, Erhvervsudvalget, L 179 – bilag 27, har Retsplejerådet dog genovervejet spørgsmålet om tvangsfuldbyrdelse af nævnsafgørelser.

Endvidere har såvel Forbrugerombudsmanden som Forbrugerrådet over for Retsplejerådet givet udtryk for, at i hvert fald Forbrugerklagenævnets afgørelser (i modsætning til de private klage- og ankenævns afgørelser) bør kunne tvangsfuldbyrdes, i det mindste hvis nævnets afgørelse ikke indbringes for domstolene inden for en vis frist. Forbrugerombudsmanden og Forbrugerrådet har i den forbindelse henvist til, at en sådan ordning findes i Norge (omtalt i betænkning nr. 1401/2001 s. 165 og betænkning nr. 1436/2004 s. 191f), og til, at en sådan mulighed for tvangsfuldbyrdelse ville være udtryk for en stor styrkelse af Forbrugerklagenævnet og en stor lettelse for forbrugerne.

Retsplejerådet finder imidlertid fortsat, at afgørelser, der er truffet af administrative nævne, herunder Forbrugerklagenævnet, eller af de

godkendte private klage- og ankenævn, og som pålægger nogen en forpligtelse i forhold til private, ikke bør kunne tvangsfuldbyrdes, jf. herved betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I s. 152-154.

Hvis efterlevelsen af Forbrugerklagenævnets og de godkendte private klage- og ankenævns afgørelser skal styrkes, må det derfor ske på anden måde, sådan som det allerede er sket ved gennemførelsen af Retsplejerådets forslag om en forenklet inkassoproces, der trådte i kraft den 1. januar 2005. Med den forenkledte inkassoproces er det blevet både enklere og billigere for forbrugeren at få gennemtvunget opfyldelsen af en afgørelse fra Forbrugerklagenævnet og de godkendte private klage- og ankenævn i de tilfælde, hvor der ikke er tvist om forbrugers krav. En gennemførelse af Retsplejerådets forslag om en forenklet småsagsproces vil tilsvarende gøre det enklere og billigere for forbrugeren at få en retskraftig og eksigibel afgørelse i de tilfælde, hvor der *er* tvist om forbrugers krav.

3.2. Forbrugernes Principssager

Ordningen ”Forbrugernes Principssager” administreres af Forbrugerrådet, som anvender en del af bevillingen til ansættelse af en medarbejder til at finde og vurdere egnede sager. Resten af bevillingen anvendes til betaling af sagsomkostninger i de pågældende sager i det omfang, de ikke dækkes ved tilkendelse af sagsomkostninger fra modparten eller ved fri proces eller retshjælpsforsikring. Forbrugerrådet indestår over for forbrugeren for afholdelse af alle sagsomkostninger (herunder betaling af sagsomkostninger tilkendt modparten), og forbrugeren skal således ikke lægge ud og løber ikke nogen (reel) sagsomkostningsrisiko.

Ordningen startede som et forsøg med en 3-årig bevilling af 20. december 1999 på 3 mio. kr. over 3 år (1 mio. kr. om året) og blev to gange (9. april 2002 og 9. januar 2003) forlænget med yderligere 1 år à 1 mio. kr. Med finansloven 2004 blev Forbrugerrådets hovedbevilling forhøjet med 3 mio. kr. om året i 4 år. Det blev i den forbindelse forudsat, at en del af den forhøjede bevilling skal dække Forbrugernes Principssager, der således nu er flyttet fra en særbevilling til Forbrugerrådets hovedbevilling.

Som eksempler på sager, der har været ført eller føres under ordningen, kan nævnes en sag om, hvorvidt skader som følge af et besvimelsesanfald er omfattet af den traditionelle ulykkesdefinition, som indtil for få år siden anvendtes i de fleste forsikringsselskabers forsikringsbetingelser, en sag om, hvorvidt reklamering for et såkaldt køtilbud udgør et aftaleretligt bindende løfte, sager om pro-

duktansvar i relation til hårfarvningsmidler og madforgiftning og en sag om utilsigtet downloading af et opkaldsprogram.

Ved siden af ordningen med "Forbrugernes Principssager" er etableret en forsøgsordning - Forbrugernes Retshjælpsordning - hvor forbrugere, der har fået medhold i Forbrugerklagenævnet eller et godkendt privat klage- eller ankenævn, kan søge om støtte til at indbringe kravet for domstolene, hvis den erhvervsdrivende ikke efterkommer nævnets afgørelse. Økonomi- og Erhvervsministeriet bevilgede i efteråret 2003 450.000 kr. til formålet. Forbrugerrådet udvælger sagerne efter forskellige kriterier, bl.a. sagens grovhed (hvor mange forbrugere er omfattet) og sagsgenstandens størrelse, og dækker sagsomkostningerne, herunder eventuelle sagsomkostninger til modparten, i det omfang de ikke dækkes af fri proces, jf. retsplejeloovens § 335 a, retshjælpsforsikring eller tilkendte sagsomkostninger hos modparten. Efter de oplysninger, som Retsplejerådet har modtaget om Forbrugernes Principssager, er der tale om en velfungerende ordning, som bidrager til en større gennemslagskraft af de gældende materielle regler. Retsplejerådet har ikke under sit arbejde modtaget forslag til ændringer af Forbrugernes Principssager, heller ikke fra Forbrugerrådet, der som nævnt administrerer ordningen.

Retsplejerådet er bekendt med, at forsøgsordningen midlertidigt er indstillet.

Retsplejerådet har ikke fundet anledning til at foreslå ændringer i ordningen.

3.3. Offentligretlige tiltag

Danmark har en stærk tradition for offentligretlig regulering, hvor det pålægges borgere og virksomheder, der agerer på et givet område, at overholde bestemte regler, hvis overholdelse kontrolleres og i givet fald sanktioneres af specialiserede sagkyndige myndigheder på området.

Som eksempler på sådanne områder, regulering og myndigheder kan nævnes miljøområdet, miljølovgivningen (miljøbeskyttelsesloven mv.) og miljømyndighederne (kommunerne og Miljøstyrelsen), konkurrenceområdet, konkurrencelovgivningen (konkurrenceloven mv.) og konkurrencemyndighederne (Konkurrencestyrelsen og Konkurrencerådet), fødevareområdet, fødevarelovgivningen (fødevareloven mv.) og fødevaremyndighederne (fødevareregionerne og Fødevarestyrelsen) og forbrugerområdet, forbrugerlovgivningen (markedsføringsloven mv.) og Forbrugerombudsmanden.

Sådanne sektormyndigheder har typisk en række reaktionsmuligheder til deres rådighed til brug for håndhævelsen af den materielle

lovgivning, spændende fra vejledning og henstillinger til strafsanktionerede forbud og påbud og straf. Sektormyndighederne har ofte også hjemmel til tvangsindgreb – f.eks. ransagning – med henblik på at kontrollere, om den materielle lovgivning er overholdt. Hvis den pågældende med rimelig grund mistænkes for at have begået en strafbar lovovertrædelse, kan tvangsindgreb med henblik på at tilvejebringe oplysninger om det eller de forhold, som mistanken omfatter, dog alene gennemføres af politiet efter retsplejelovens regler om straffeprocessuelle tvangsindgreb, jf. § 9 i lov om retssikkerhed ved forvaltningens anvendelse af tvangsindgreb og oplysningspligter.

I nogle tilfælde har sektormyndigheden kompetence til at give et bødeforlæg, dvs. give mulighed for, at sagen afsluttes ved, at den borger eller virksomhed, der antages at have overtrådt en straffebestemmelse, erkender sig skyldig og vedtager en bøde. Det er i alle tilfælde anklagemyndigheden (normalt politimesteren), der har kompetence til at træffe afgørelse om, hvorvidt der skal rejses tiltale i anledning af en mistanke om, at der er begået et strafbart forhold. I ét tilfælde – overtrædelse af markedsføringsloven eller forbud og påbud givet i medfør af markedsføringsloven – kan udførelsen af tiltalen (men ikke beslutningen om at rejse tiltale) overlades til sektormyndigheden, dvs. Forbrugerombudsmanden.

Udbyttet ved en strafbar lovovertrædelse eller et hertil svarende beløb kan helt eller delvis konfiskeres, jf. straffelovens § 75, stk. 1. Savnes der fornødent grundlag for at fastslå beløbets størrelse, kan der konfiskeres et beløb, som skønnes at svare til det indvundne udbytte. Såfremt det ligger fast, at der er opnået et udbytte ved en strafbar lovovertrædelse, kan der således konfiskeres et beløb, der skønnes at svare hertil, selv om der ikke foreligger sikkert bevis for beløbets størrelse. Størrelsen af det beløb, der kan konfiskeres, kan i denne situation fastsættes ved et skøn, og grundsætningen ”in dubio pro reo” (rimelig tvivl skal komme tiltalte til gode), der gælder i forhold til skyldsspørgsmålet, finder *ikke* anvendelse ved fastsættelsen af størrelsen af det beløb, der kan konfiskeres.

Sker der konfiskation efter straffelovens § 75, stk. 1, og har nogen erstatningskrav i anledning af lovovertrædelsen, kan det konfiskerede anvendes til at dække erstatningskravet, jf. straffelovens § 77, stk. 1.

4. Udenlandske erfaringer

Som anført i *kapitel 3*, afsnit 8, stammer langt de fleste erfaringer med gruppesøgsmål fra USA. De traditionelle angelsaksiske regler om repræsentative søgsmål anvendes sjældent, og moderne lovgivning om gruppesøgsmål stammer fra 1966 (USA), 1978 (Québec), 1986 (Victoria), 1992 (føderale regler i Australien), 1993 (Ontario), 1995 (British Columbia), 2002 (Sverige) og 2005 (Norge).

Blandt de lande, der allerede har høstet erfaringer med regler om gruppesøgsmål, er det Sverige, der ligger Danmark nærmest, hvad angår retsplejemæssige traditioner og retsorden i det hele taget. De svenske erfaringer med gruppesøgsmål er imidlertid på nuværende tidspunkt så spinkle, at der ikke kan udledes meget heraf.

Det kan dog konstateres, at de svenske regler om gruppesøgsmål – der (1) bygger på en opt in-model, (2) indeholder strenge betingelser for, at en sag kan føres som gruppesøgsmål, herunder at kun personer, der er økonomisk solide, kan optræde som grupperepræsentanter, (3) indebærer, at en tabende grupperepræsentant skal betale fulde sagsomkostninger til modparten, og (4) ikke giver nogen mulighed for offentlig støtte til gruppesøgsmål i form af særlige regler om fri proces eller andet ud over en forholdsvis begrænset mulighed for, at offentlige myndigheder kan optræde som grupperepræsentanter i det omfang, regeringen bestemmer – ikke har ført til mange gruppesøgsmål.

Selv om betydningen af regler om gruppesøgsmål bestemt ikke kun manifesterer sig i de gruppesøgsmål, der faktisk anlægges, men i nok så høj grad også i muligheden for – eller sagt på en anden måde truslen om – at kunne anlægge et gruppesøgsmål, hvis krav ikke efterkommes, finder Retsplejerådet, at de svenske erfaringer, der som nævnt bygger på en opt in-model, giver grundlag for at antage, at et restriktivt udformet regelsæt om gruppesøgsmål heller ikke i Danmark vil føre til en uacceptabel belastning af domstolene eller erhvervslivet i form af gruppesøgsmål eller trusler om gruppesøgsmål af tvivlsom berettigelse.

De største erfaringer med gruppesøgsmål stammer som nævnt fra USA. Der er imidlertid så afgørende forskelle mellem amerikanske og danske retstraditioner, at de amerikanske erfaringer ikke uden videre kan overføres til danske forhold. Blandt de vigtigste forskelle i denne sammenhæng kan nævnes, at den materielle erstatningsret i USA ofte giver mulighed for meget højere erstatninger end i Danmark, herunder i form af straffende erstatninger eller bodsbeløb (*punitive damages*), at det i USA ofte er nævninger, der fastsætter erstatningens størrelse, hvilket giver meget stor usikkerhed om sager-

nes udfald (også selv om der i mere ekstreme tilfælde er mulighed for ved appel at få tilsidesat nævningernes afgørelse), *at* hovedreglen i amerikansk procesret er, at ingen part betaler sagsomkostninger til nogen anden part uanset sagens udfald, og *at* sagsomkostningerne i amerikanske retssager ofte kan være meget store, bl.a. på grund af meget vidtgående regler om fremlæggelse af dokumenter (*edition*, i USA betegnet *discovery*).

5. Behov, fordele og ulemper

Retsplejerådet har i sine overvejelser om, hvorvidt der bør indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret, navnlig søgt at tage hensyn til, hvilket behov der er for sådanne regler, og for fordele og ulemper ved gruppesøgsmål. Formålet med dette afsnit er at præsentere og diskutere de oplysninger og argumenter med hensyn til behovet for gruppesøgsmål og fordele og ulemper ved gruppesøgsmål, som Retsplejerådet har tilvejebragt og er blevet præsenteret for af bl.a. Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen, der har været særligt inddraget i Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål, jf. afsnit 1.1 ovenfor. Gengivelsens form tilsigter at afspejle de drøftelser, som Retsplejerådet har haft med denne gruppe.

Det kan være vanskeligt at diskutere behov, fordele og ulemper i relation til gruppesøgsmål helt abstrakt, eftersom den nærmere udformning af eventuelle regler om gruppesøgsmål kan have stor betydning for fordelene og ulemperne ved sådanne regler. Navnlig er der som også berørt i afsnit 1.2.1 stor forskel på gruppesøgsmål, der bygger på tilmelding (*opt in*), og gruppesøgsmål, der bygger på automatisk medlemskab med eller uden mulighed for frameldding (*opt out* eller *obligatorisk*). I den følgende gennemgang er det tilstræbt at angive, hvis diskussionen særligt angår en vis udformning af regler om gruppesøgsmål eller dog har størst vægt i relation til en vis udformning af sådanne regler.

Retsplejerådets overvejelser om gruppesøgsmål angår situationer, hvor der foreligger flere – og normalt et større antal – ensartede krav. Formålet med at indføre regler om gruppesøgsmål i dansk ret må som nævnt efter rådets opfattelse i givet fald være at bidrage til en større gennemslagskraft af de eksisterende materielle retsregler, jf. nærmere afsnit 2 ovenfor.

Retsplejerådets vurdering af, om der bør indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret, har på den baggrund først og fremmest taget udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Er der i Danmark mange tilfælde, hvor der foreligger ensartede krav, og er der heriblandt eventuelt tilfælde med et større antal ensartede krav?
- Vil gruppesøgsmål give mulighed for en mere effektiv eller på anden måde bedre behandling af sådanne krav?
- Er der i Danmark mange tilfælde, hvor berettigede krav af denne karakter i dag opgives, men som kan forventes gennemført, hvis der indføres regler om gruppesøgsmål?
- Vil regler om gruppesøgsmål have skadelige virkninger?

Retsplejerådets overvejelser om, hvorvidt der bør indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret, er derfor struktureret omkring disse spørgsmål (afsnit 5.1-5.4 nedenfor). Spørgsmålene griber dog i et vist omfang ind i hinanden, og der vil derfor være et vist overlap mellem de forskellige afsnit, og gentagelser har ikke helt kunnet undgås. Endvidere er der forskellige mere generelle argumenter, som diskuteres samlet i afsnit 5.5. Retsplejerådets overvejelser sammenfattes i afsnit 5.6.

5.1. Er der mange tilfælde af ensartede krav?

Efter Retsplejerådets opfattelse er svaret på det første spørgsmål – om der i Danmark er mange tilfælde, hvor der foreligger ensartede krav, og heriblandt eventuelt tilfælde med et større antal ensartede krav – et klart ja.

Allerede i trykt retspraksis er der adskillige eksempler på retssager om et større antal ensartede krav, enten direkte i form af et stort antal individuelle retssager om ensartede krav eller af en kumuleret sag eller indirekte i form af en prøvesag, hvor det klart fremgår, at der ved siden af prøvesagen er rejst et større antal lignende krav. Blot til illustration kan nævnes UfR 1997.1702 H (udmåling af godtgørelse i sager om manglende ansættelsesbevis), UfR 1999.1196 H (kommanditisters hæftelse), UfR 2002.249 H (eternitsagerne), UfR 2003.1241 H (gyldigheden af vilkår i aftale om optagelse som andelshavere i Kløver Mælk), UfR 2003.1581 H (gebyr for respektpåtegninger) og UfR 2004.317 H (lejekøb).

Endvidere har flere medlemmer af Retsplejerådets følgegruppe henledt rådets opmærksomhed på andre eksempler, herunder Rentolinsagerne, Bonelocsagerne, spiralsagerne samt sagerne vedrørende inkonvertible lån (Forsikring & Pension), krav i anledning af store passagerskibssulykker (Rederiforeningen) og krav om tilbagebetaling af ambi (Håndværksrådet).

Forbrugerrådet har i den forbindelse mere abstrakt – dvs. uden henvisning til konkrete tilfælde – opstillet følgende mulige eksempler:

- Hvor samtlige eksemplarer af et massefremstillet produkt lider af samme konstruktionsfejl, som gør produktet farligt eller mangelfuldt i øvrigt.
- Hvor erhvervsdrivende, f.eks. et pengeinstitut, beregner sig højere priser eller gebyrer, end der er belæg for i aftale eller lovgivningen.
- Hvor et stort antal forbrugere forledes til at indgå aftale med en virksomhed, der i sin markedsføring anvender vildledende metoder eller manipulerende salgsformer efter et bestemt, almindeligt fulgt mønster.
- Hvor en virksomhed anvender en standardkontrakt med vilkår, som er ugyldige.
- Hvor en virksomheds forurening forvolder skade på eller generer beboerne i et større område.
- Hvor en arbejdsgivers ansættelsesvilkår eller personalepolitik er i strid med lovgivning om ligeløn eller anden ligebehandling.
- Hvor virksomheders eller organisationers adfærd i forhold til etniske eller religiøse mindretal er groft krænkende over for individer tilhørende mindretallet.

Retsplejerådet har i forlængelse heraf opstillet nedenstående katalog over forskellige eksempler på et større antal ensartede krav. Formålet med listen er navnlig at vise bredden i rådets overvejelser om gruppesøgsmål, der går væsentligt ud over de forbrugersager, som ofte nævnes først, når talen falder på gruppesøgsmål. Listen er dog alene til illustration og skal ikke anses for udtømmende. Listen er suppleret med konkrete eksempler navnlig fra England på virkeligt forekommende sager inden for de forskellige kategorier. Det skal for god ordens skyld bemærkes, at de anførte engelske eksempler ikke er sager ført som egentlige gruppesøgsmål, men sager baseret på group litigation orders, dvs. nærmest styrkede kumulationsregler, jf. *kapitel 3*, afsnit 4.2.

- Forbrugersager, dvs. krav fra en gruppe af ikke-erhvervsdrivende, der har indgået aftaler med en eller flere erhvervsdrivende, og som rejser krav i anledning af aftalen. Der kan være tale om betalingskrav (erstatning og/eller tilbagebetaling af vederlag), andre fuldbyrdespåstande (levering, omlevering eller afhjælpning) eller anerkendelsespåstande (om aftalens eller aftalevilkårs gyldighed eller ugyldighed eller om parternes forpligtelser). (*Engelsk eksempel: JMC Holiday og Club Aguamar, maveonde under pakke-*

rejse)

- Tilsvarende sager mellem erhvervsdrivende, dvs. krav fra en gruppe af erhvervsdrivende, der har indgået aftaler med en eller flere andre erhvervsdrivende, og som rejser krav i anledning af aftalen. (*Engelske eksempler: DaimlerChrysler, opsigelse af forhandleraftaler; Esso Collection Litigation, krav i anledning af Esso partnerskabslicensaftalen (the Esso Partnership Licence Agreement); Ryanair Agents, kommission*)
- Markedsføringssager, dvs. krav fra en gruppe af konkurrenter, der har lidt tab som følge af ulovlig markedsføring.
- Produktansvarssager, dvs. krav fra en gruppe af skadelidte (erhvervsdrivende og/eller ikke-erhvervsdrivende) mod en eller flere producenter eller mellemhandlere om erstatning for produktskade. (*Engelske eksempler: McDonalds Hot Drinks; Persona, præventionsmiddel (sagsøgerne blev gravide); Scania 4, traktor*)
- Konkurrencesager, dvs. krav fra en gruppe af konkurrenter eller kunder, der har lidt tab som følge af ulovlige konkurrencebegrænsninger eller misbrug af dominerende stilling.
- Børssager, dvs. krav fra en gruppe af investorer (professionelle og/eller private) i anledning af prospektansvar eller ansvar i øvrigt for oplysninger, der har påvirket investeringsbeslutninger med tab til følge.
- Ulykker, dvs. krav fra en gruppe af skadelidte, der er ramt af samme ulykke, eksempelvis ved kollektive transportmidler (bus, tog, skib, fly osv.). (*Engelsk eksempel: Gerona Air Crash, flight BY266A, Gerona, 14. september 1999*)
- Andre erstatningssager, hvor flere er ramt på samme måde, eksempelvis af en forurening eller af arbejdsmiljøproblemer. (*Engelske eksempler: Cape og Havelock, asbestrelaterede sygdomme hos sydafrikanske henholdsvis swazilandske minearbejdere; Gower Chemicals, toksiske gasser i kloakpumpestation; Nantygwyddon og Trecatti, affaldsdepot; Coal Mining Contractors Contribution, regreskrav i anledning af åndedrætsskader; United Utilities Sandon Dock, lugtgener fra spildevandsanlæg; Deep Vein Thrombosis, blodprop under flyvning*)

- Sager om offentlige ydelser (penge eller naturalier), dvs. krav fra en gruppe af personer i anledning af f.eks. pension eller hjemmehjælp. (*Engelsk eksempel: IACS Grass as Set-Aside, braklægningsstøtte*)
- Sager om offentlige indgreb, dvs. krav fra en gruppe af personer i anledning af f.eks. en ekspropriation til et bestemt projekt. (*Eksempelvis U 2005.2134H: Amager Metro Gruppen mod Østamagerbaneselskabet I/S om nedgravning af Østamagerbanen.*)
- Sager om skatter og afgifter, dvs. krav fra en gruppe af personer om tilbagebetaling af uhjemlede skatter eller afgifter. (*Engelske eksempler: Advance Corporation Tax, Loss Relief, Thin Cap, CFC Dividend og Franked Investment Income, koncernbeskatning, forholdet til EU-retten og dobbeltbeskatningsoverenskomster*)
- Ligebehandlingssager på arbejdsmarkedet, dvs. krav fra en gruppe af ansatte, tidligere ansatte og/eller ansøgere mod en eller flere arbejdsgivere med krav efter reglerne om ligeløn og ligebehandling af mænd og kvinder, reglerne om forbud mod forskelsbehandling på grund af race, hudfarve, religion, politisk anskuelse, seksuel orientering eller national, social eller etnisk oprindelse eller reglerne om foreningsfrihed. (Retsplejerådets overvejelser angår sådanne sager ved de almindelige domstole. Retsplejerådet behandler ikke spørgsmål i relation til det arbejdsretlige system, herunder faglig voldgift).
- Andre ligebehandlingssager, dvs. krav fra en gruppe af personer i anledning af ulovlig forskelsbehandling på grund af race, hudfarve, national eller etnisk oprindelse, tro eller seksuel orientering.

Retsplejerådet bemærker for fuldstændighedens skyld, at rådets overvejelser om gruppesøgsmål angår alle typer af krav, både fuldbyrdelseskrav og anerkendelseskrav og både positive (hvor det søges fastslået, at der påhviler sagsøgte en vis forpligtelse) og negative (hvor det søges fastslået, at der ikke påhviler sagsøgeren en vis forpligtelse). Gruppesøgsmål vil endvidere både kunne omfatte tilfælde, hvor ensartede krav fremsættes af og mod flere personer – gruppen kan således både optræde som sagsøger og som sagsøgte. Blot til illustration er følgende situationer, hvor ensartede krav fremsættes mod flere personer, derfor også omfattet af overvejelserne:

- Et kommanditselskab bliver mødt med indsigelser fra en eller flere kommanditisters side om tegningsaftalernes gyldighed. Komman-

ditselskabet anlægger gruppesøgsmål mod samtlige kommanditister med påstand om, at tegningsaftalerne er gyldige.

- Et gensidigt livsforsikringsselskab bliver mødt med indsigelser mod bestyrelsens beslutning om fordelingen af bonustilskrivning på to grupper af forsikringstagere, der har forskellige forsikringsvilkår. Livsforsikringsselskabet anlægger gruppesøgsmål mod samtlige forsikringstagere i den angiveligt forfordelte gruppe (90.000 personer) med påstand om, at bestyrelsens beslutning er berettiget. (*Den engelske højesteret, House of Lords, afgjorde i 2000 et sådant gruppesøgsmål efter de traditionelle regler om repræsentative søgsmål, dvs. egentlige gruppesøgsmål, jf. kapitel 2, afsnit 4.1*).
- En udbyder af værdipapirer bliver mødt med indsigelser mod et prospekt eller andre oplysninger af betydning for bedømmelsen af de pågældende værdipapirer. Udbyderen anlægger gruppesøgsmål mod alle personer, der i en given periode har købt eller besiddet (=undladt at sælge) de pågældende værdipapirer, med påstand om, at udbyderen ikke er erstatningsansvarlig for kurstab. (*Det konkrete eksempel er fiktivt, men gruppesøgsmål af den type er jævnligt forekommende i USA*).

Endvidere bemærkes, at Retsplejerådets overvejelser om ensartede krav som også berørt i afsnit 1.2.2 er koncentreret omkring tilfælde, hvor der er tale om ensartede krav, som umiddelbart berører retsforholdet mellem på den ene side de enkelte medlemmer af en gruppe af personer og på den anden side en eller flere modparter. Eksempler er krav om erstatning, tilbagebetaling af vederlag, fastlæggelse af ansvarsgrundlag eller af rettigheder og pligter i henhold til indgåede aftaler. I disse tilfælde ville hver enkelt principielt have kunnet anlægge individuel retssag om kravet (selv om det i en række situationer på grund af forholdet mellem sagsomkostningerne og det enkelte kravs størrelse ikke vil forekomme i praksis).

En væsentlig anden situation foreligger derimod i tilfælde, hvor eksempelvis en forening anlægger retssag om et spørgsmål af interesse for flere, men hvor foreningen ikke afleder sin søgsmålskompetence fra en eller flere individuelt berørtes retlige interesse. Eksempler er krav om forbud mod anvendelse af bestemte vilkår i aftaler eller mod bestemte markedsføringstiltag og krav om positive tiltag til imødegåelse af miljøskader. Efter Retsplejerådets opfattelse rejser krav af denne karakter ikke spørgsmål om eventuelt at indføre regler om gruppesøgsmål, eftersom reglerne om individuelle søgsmål egner sig ganske udmærket til behandling af sådanne krav. Mulighe-

den for, at f.eks. en forening fører sådanne retssager af interesse for flere, har imidlertid den betydning for overvejelserne om gruppesøgsmål, at en sådan retssag kan ses som et alternativ til, at de berørte individuelt eller i forening, eventuelt under et gruppesøgsmål, fører retssag om deres individuelle krav.

5.2. Vil gruppesøgsmål give mulighed for en bedre behandling af ensartede krav?

Efter Retsplejerådets opfattelse vil besvarelsen af spørgsmålet om, hvorvidt gruppesøgsmål vil give mulighed for en bedre (processuel) behandling af ensartede krav – og navnlig et større antal ensartede krav – end den behandling, de gældende regler giver mulighed for, i betydelig grad afhænge af den nærmere udformning af eventuelle regler om gruppesøgsmål. Det er derfor vanskeligt at besvare spørgsmålet på det helt generelle plan. Hertil kommer, at en sammenligning med de muligheder, der findes i de gældende regler, kun har mening i det omfang, der er tale om sådanne sager, som i praksis kan tænkes ført både som gruppesøgsmål og som individuelle søgsmål. Endelig er spørgsmålet hypotetisk: Der er i sagens natur tale om at skønne over, hvordan et helt nyt retsinstitut, der ikke findes i dansk ret, i givet fald vil virke.

Det centrale kendetegn ved gruppesøgsmål er, at afgørelser vedrørende sagens realitet har bindende virkning (retskraft) i forhold til personer, som ikke i traditionel forstand er parter i retssagen.

For Retsplejerådet er spørgsmålet derfor, om dette kendetegn ved gruppesøgsmål – og hvad deraf følger – må antages at give mulighed for en bedre behandling af ensartede krav – og navnlig et større antal ensartede krav – end de gældende regler.

Andre initiativer, som kan gennemføres både med og uden indførelse af regler om gruppesøgsmål, indgår ikke i vurderingen. Det gælder f.eks. ændringer i de almindelige regler og principper om bevisbyrde og beviskrav, ændringer i materielle regler, herunder indførelse af mulighed for standardiseret (gennemsnitlig) erstatning eller tilbagebetaling af vederlag, ændringer i editionsregler i retning af de regler om *discovery* og *disclosure*, som anvendes i henholdsvis USA og England, og ændringer i adgangen til myndighedernes oplysninger om forhold af betydning for civilretlige krav, eksempelvis oplysninger om ulovlige konkurrencebegrænsninger eller misbrug af dominerende stilling.

Sagt på en anden måde er spørgsmålet, om gruppesøgsmål isoleret set må anses for en forbedring af den eksisterende civilprocesordning.

Det er procesbesparende at behandle ensartede krav – og navnlig mange ensartede krav – samlet under én sag. De processuelle fordele ved at behandle ensartede krav under ét består dels i, at bevisførelse om fælles spørgsmål kun skal gennemføres én gang, og dels i, at påstande og anbringender samt proceduren vedrørende kravene kan koordineres og eventuelt foregå under ét for alle kravene. En sådan koordinering og ikke mindst en samlet procedure for alle kravene under ét er lettest at gennemføre, hvis de personer, på hvis vegne de ensartede krav fremsættes, har én fælles repræsentant. Dette vil normalt altid være tilfældet i gruppesøgsmål og kan også – men behøver ikke at – være tilfældet i kumulerede retssager. I kumulerede retssager kan de pågældende således være repræsenteret af samme advokat eller eventuelt af samme mandatar under retssagen.

På denne baggrund kan regler om gruppesøgsmål efter Retsplejerådets opfattelse ikke forventes at give væsentlig bedre mulighed for behandling af et større antal ensartede krav end de gældende regler om kumulation giver mulighed for. På det processuelle plan er den væsentligste forskel, at ved gruppesøgsmål vil fælles repræsentation som udgangspunkt være obligatorisk, hvorimod det i kumulerede retssager er op til de pågældende, om de ønsker fælles repræsentation. Ud fra et effektivitetssynspunkt er gruppesøgsmålet som sådan således den kumulerede retssag overlegen på dette punkt, men ikke desto mindre kan det hævdes, at selve indførelsen af *regler* om gruppesøgsmål ud fra en ideel – og teoretisk – betragtning, hvor det forudsættes, at flere sagsøgere altid vil vælge den mest optimale procesform, ikke i sig selv forventes at føre til effektiviseringer af betydning. Personer, der ønsker fælles repræsentation, har nemlig allerede efter gældende ret mulighed herfor, og personer, der ikke ønsker fælles repræsentation, vil også efter en eventuel indførelse af regler om gruppesøgsmål have mulighed for individuel repræsentation, idet Retsplejerådet ikke finder grundlag for, at regler om gruppesøgsmål i givet fald skulle være obligatoriske, således at personer med ensartede krav ville kunne tvinges til at være underlagt en fælles repræsentation.

Det skal også nævnes, at en anden mulighed for at behandle et større antal ensartede krav er først at gennemføre en prøvesag om ét eller nogle få af kravene, hvorefter de øvrige krav kan afsluttes forligsmæssigt eller om nødvendigt behandles under en kumuleret retssag. Heller ikke i denne henseende kan indførelse af (ikke-obligatoriske) regler om gruppesøgsmål antages at føre til effektiviseringer af betydning i forhold til en hensigtsmæssig udnyttelse af allerede gældende regler.

Problemet ved de gældende regler er imidlertid, at en udnyttelse af de muligheder, der ligger i disse regler, forudsætter, at alle parter

har vilje til at udnytte disse muligheder. Denne vilje er ikke til stede i en række sager, og der er derfor grundlag for at antage, at regler om gruppesøgsmål i praksis vil give mulighed for en bedre (procesuel) behandling af ensartede krav – og navnlig et større antal ensartede krav – end den behandling, de gældende regler giver praktisk mulighed for. Hertil kommer de situationer, hvor krav ikke gennemføres, jf. afsnit 5.3.

5.3. Er der mange tilfælde af ensartede krav, som i dag opgives, men som kan forventes gennemført, hvis der indføres regler om gruppesøgsmål?

Det er i sagens natur vanskeligt at give et præcist svar på spørgsmålet om, hvorvidt der i Danmark er mange tilfælde af ensartede krav, som i dag opgives, men som kan forventes gennemført, hvis der indføres regler om gruppesøgsmål.

Også her skyldes vanskelighederne bl.a., at svaret afhænger af den nærmere udformning af eventuelle regler om gruppesøgsmål, og at det derfor er vanskeligt at besvare på det helt generelle plan. Hertil kommer, at spørgsmålet er hypotetisk: Der er i sagens natur tale om at skønne over, hvordan et helt nyt retsinstitut, der ikke findes i dansk ret, i givet fald vil virke.

Retsplejerådet finder det imidlertid sandsynligt, at indførelse af regler om gruppesøgsmål i det mindste vil føre til, at der for krav, som for den enkelte sagsøger er af mindre økonomisk værdi (men som samlet kan udgøre et betydeligt beløb), i *en række* tilfælde anlægges retssager om ensartede krav, som i dag opgives.

Retsplejerådet skal i den forbindelse pege på, at spørgsmålet om procesøkonomi normalt vil have afgørende betydning for den, der overvejer at anlægge en retssag. Personer, der er berørt af en retstvist, vil derfor helt generelt kunne have interesse i, at ensartede krav kan behandles og afgøres på én gang. Fælles behandling af ensartede krav vil således normalt være billigere, end behandling af kravene i en række forskellige retssager. Dette indebærer i praksis, at visse krav alene vil blive forfulgt, hvis kravene kan behandles sammen med andre ensartede krav. Det vil særligt være tilfældet, hvis kravet er individuelt uprocesbart, dvs. at udgifterne ved gennemførelsen af et individuelt søgsmål om kravet beløbsmæssigt overstiger selve kravet, således at en person, der anlægger retssag om et sådant krav og får medhold, vil have sat penge til på retssagen.

Udgangspunktet for vurderingen af det rejste spørgsmål – om der i Danmark er mange tilfælde af ensartede krav, som i dag opgives,

men som kan forventes gennemført, hvis der indføres regler om gruppesøgsmål – må dog igen være en sammenligning af de eksisterende muligheder med de muligheder, regler om gruppesøgsmål vil give.

Allerede de eksisterende regler giver mulighed for, at personer, der har ensartede krav, går sammen om anlæg af én retssag efter retsplejelovens regler om sammenlægning af krav (kumulation). De pågældende kan også lade sig repræsentere af en fælles advokat, og de vil endvidere kunne give advokaten en så bred bemyndigelse, at de ikke selv har behov for at beskæftige sig yderligere med sagen. Endelig vil initiativet til sagen kunne komme fra advokaten, der på forskellig måde vil kunne udsprede kendskabet til sagen og indhente ”tilmeldinger” til sagsanlægget i form af en underskrift på en standardiseret fuldmagtserklæring, ligesom advokaten vil kunne betinge ”tilmeldingen” af, at den pågældende indbetaler et nærmere angivet beløb til dækning af sagsomkostninger (herunder advokatens eget vederlag). Et sådant initiativ og en sådan retssag har stor lighed med gruppesøgsmål og vil kunne omfatte adskillige hundrede personer, jf. som eksempel UfR 2000.1575 H (i alt 891 personer).

I den nævnte UfR 2000.1575 H blev søgsmålet afvist, fordi sagsøgerne var to foreninger, som var dannet med det hovedformål at omgå retsplejelovens regler om sagsomkostninger. Et sådant ”gruppesøgsmål” vil imidlertid altid kunne anlægges med de pågældende personer som personlige sagsøgere, og det vil formentlig også være muligt at begrænse den enkeltes ansvar for sagsomkostninger gennem foreningsdannelse, når blot foreningen gennem kontante indbetalinger og/eller proratarisk personlig hæftelse for medlemmerne råder over tilstrækkelige midler til at betale de sagsomkostninger, som foreningen måtte blive pålagt at betale til modparten i tilfælde af, at sagen tabes.

Hvor den enkelte potentielle sagsøgers krav er af mindre økonomisk værdi, vil et kollektivt præget søgsmål ofte være den eneste mulighed for at forfølge et krav for domstolene. Adgangen til at sammenlægge krav (kumulation) efter retsplejelovens regler vil – nærmest uanset den nærmere tilrettelæggelse heraf – efter Retsplejerådets opfattelse imidlertid ikke altid være nok til, at mindre individuelt uprocesbare krav bliver rejst for domstolene. Gældende regler om kumulation vil nok give en teoretisk mulighed for samlet behandling af mange individuelt uprocesbare krav, men vil efter Retsplejerådets opfattelse i praksis ikke sjældent kunne vise sig utilstrækkelige.

Samfundsudviklingen, der i en periode har bevæget sig mod mere masseproduktion og standardiserede løsninger, kan føre til mange ensartede men isoleret set ubetydelige krav fra flere forbrugere mod

samme næringsdrivende. Det vil eksempelvis kunne være bank- og forsikringstjenester, telefoni- og elektroniske kommunikationstjenester, strømlevering, transporttjenester mv., jf. herved også afsnit 5.1 ovenfor. Lignende situationer vil kunne opstå i forhold til det offentlige eller for mindre næringsdrivende, der eksempelvis kan blive ramt af ulovligt prisaftaler og søge merprisen erstattet fra dem, som har drevet kartelvirksomhed.

Sådanne krav af mindre økonomisk værdi vil efter Retsplejerådets opfattelse næppe kunne forventes forfulgt under de nuværende processuelle regler, selv om de retligt kan være velfunderede. Principielt må det betragtes som uheldigt, hvis et krav, som er retligt godt forankret, ikke kan forfølges for domstolene. Det kan føre til, at formålet med de materielle regler – for eksempel forbrugerbeskyttelse – ikke nås.

Det er Retsplejerådets opfattelse, at civilprocessen må tilpasses udviklingen i samfundet og dermed søgsmålsbehovet for typiske massekrav i bl.a. forbrugersager. Adgangen til domstolene er en retssikkerhedsgaranti for den enkelte, og adgangen må derfor som udgangspunkt også sikres for *individuel uprocesbare krav*, så længe det er muligt at tilrettelægge en effektiv og forsvarlig behandling af kravene. Er det muligt, vil regler om gruppesøgsmål efter Retsplejerådets opfattelse sikre en reel adgang til domstolene for flere, og søgsmålsformen vil dermed bidrage til en mere effektiv håndhævelse af den materielle lovgivning.

Det kan med nogen grund anføres, at regler om gruppesøgsmål i øvrigt – og dermed primært for *individuel procesbare krav* – først og fremmest vil være udtryk for et tilbud om en nærmere lovreguleret måde at gennemføre søgsmål om et større antal ensartede krav på. Afhængig af den nærmere udformning af en sådan lovregulering vil der kunne opnås administrative lettelser, fordi det under de gældende regler er nødvendigt at gå forskellige ”omveje” (f.eks. foreningsdannelse) for at opnå de retsvirkninger (f.eks. begrænsning af den enkeltes omkostningsansvar), som mere direkte – afhængig af ordningens nærmere udformning – vil kunne følge af lovregler om gruppesøgsmål.

Det er dog Retsplejerådets vurdering, at den tydeliggørelse af søgsmålsmulighederne og den sikkerhed, der ligger i tilstedeværelsen af regler om gruppesøgsmål, vil indebære et større antal anlagte søgsmål samt større deltagelse i de enkelte søgsmål om ensartede krav end i tilsvarende søgsmål anlagt efter retsplejelovens regler om kumulation.

For det første vil selve tilbuddet om at tilmelde sig eller – afhængigt af den nærmere indretning af reglerne om gruppesøgsmål – ikke framelde sig et gruppesøgsmål bidrage til sænke tærsklen for delta-

gelse i en retssag i forhold til den situation, hvor initiativet ligger ved den enkelte sagsøger. Regler om underretning om et søgsmål, samlet repræsentation af gruppen og eventuelt begrænset ansvar for sagsomkostningerne – og dermed afhængigt af reglernes nærmere indretning ingen eller alene et begrænset krav om aktiv deltagelse i processen – vil endvidere medvirke til at indrette en civilprocesordning for dem, som ellers ikke vil have indbragt et søgsmål for domstolene på egen hånd, også selv om deres krav var individuelt procesbare.

Disse forhold tilsiger, at regler om gruppesøgsmål vil lette adgangen til domstolene og dermed udgøre en støtte til håndhævelsen af berettigede krav. Det er i lyset heraf samt i lyset af, at der som nævnt vil være administrative besparelser forbundet med at indføre regler om gruppesøgsmål, at Retsplejerådet forventer, at en indførelse af regler om gruppesøgsmål i det mindste i en række tilfælde vil give mulighed for at gennemføre ensartede krav, som i dag opgives. Dette må forventes at ske i form af, at der anlægges gruppesøgsmål om kravene, men også i form af, at det i kraft af muligheden for – eller sagt på en anden måde truslen om – anlæg af gruppesøgsmål vil være lettere at opnå en tilfredsstillende udenretslig forligsmæssig løsning med hensyn til berettigede krav. Det er imidlertid ikke muligt nærmere at kvantificere denne forventning.

5.4. Vil regler om gruppesøgsmål have skadelige virkninger?

Gruppesøgsmål er et værktøj og kan som andre værktøjer bruges til gode og mindre gode formål. Et gruppesøgsmål, der virker, er grundlæggende en mere effektiv måde at håndhæve eksisterende materielle regler.

5.4.1. Risiko for skadelig indvirkning på innovationen?

Dansk Industri har over for Retsplejerådet anført, at indførelse af regler om gruppesøgsmål i dansk ret ville indebære en risiko for, at virksomhederne udviste tilbageholdenhed med at udvikle nye produkter. Retsplejerådet skal hertil bemærke følgende:

Risikoen for at pådrage sig et ansvar for produktskader er én blandt mange faktorer, der indgår i virksomheders beslutninger om udvikling af nye produkter. Jo strengere ansvar – og jo mere effektiv håndhævelse af ansvaret – jo mere tilbageholdende må virksomheder forventes at være med hensyn til udvikling af nye produkter. Et strengt ansvar og en effektiv håndhævelse kan således hæmme innovationen.

Ansvar for produktskader har på den anden side en præventiv funktion, da risikoen for at pådrage sig et ansvar for produktskader må antages at bidrage til en højere grad af sikkerhed ved de produkter, som markedsføres. Ansvar for produktskader har endvidere en reparativ funktion, da den umiddelbart skadesramte får sit tab dækket af producenten.

Producenten kan for sit vedkommende indregne både udgifter til at gøre produktet sikrere og en "risikopræmie" i sine priser. I realiteten betaler kunderne således et "pristillæg" mod til gengæld at få dels mere sikre produkter, dels en dækning af tab i tilfælde af produktskade. Producenten vil ofte kunne sprede risikoen yderligere gennem forsikringsdækning.

Når en producent udvikler et nyt produkt, kan produktet gøres mere eller mindre sikkert. Jo sikrere produktet er, jo dyrere er det typisk at udvikle og producere, men til gengæld kan producenten beregne sig en mindre "risikopræmie", fordi et sikrere produkt giver færre skader og dermed lavere samlede erstatningsbetalinger.

Efter Retsplejerådets opfattelse kan det således ikke konkluderes at en indførelse af regler om gruppesøgsmål – og den deraf følgende mere effektive håndhævelse af gældende materielle produktansvarsregler – vil betyde, at producenterne bliver mere tilbageholdende med at udvikle nye produkter, da håndhævelsen af produktansvarsreglerne kun er et af flere momenter, som en producent skal vurdere i forbindelse med produktudvikling.

Det bemærkes, at der her ikke er taget højde for eventuelle skadelige virkninger af anlæggelse af gruppesøgsmål om *uberettigede krav*. Denne problemstilling diskuteres særskilt i afsnit 5.4.3 nedenfor.

5.4.2. Risiko for indgreb i selvbestemmelsesretten?

De personer, der må forventes typisk at rejse krav, risikerer at blive marginaliseret i afgørelsen af deres eget krav, hvis det afgøres under et gruppesøgsmål. I yderste konsekvens kan kravet tænkes afgjort, uden at den pågældende overhovedet har haft mulighed for at udtale sig og give sin mening til kende. Dette er dels principielt betænkeligt ud fra hensyn som selvbestemmelsesret og medindflydelse, og mere jordnært og praktisk kan det også betyde, at sagen får et andet udfald, end hvis den pågældende var kommet til orde.

Både de principielle og praktiske betænkeligheder reduceres meget betydeligt, hvis man nøjes med regler om opt in-gruppesøgsmål. Hermed sikres, at ingen får afgjort krav, uden at være bekendt med det, og det bliver et mere teknisk præget spørgsmål om den konkrete udformning af regler om repræsentation, information og inddragelse

at sikre, at gruppemedlemmers interesser og synspunkter indgår i sagen i fornødent omfang.

Der kan dog også argumenteres for, at betænelighederne alt i alt ikke er så store ved at give mulighed for opt out- eller obligatoriske gruppesøgsmål, når kravet for den enkelte er så lille, at det ikke er realistisk at gennemføre et individuelt søgsmål om kravet.

Der kan endda anføres som mere betænkeligt, at ressourcetsvage forbrugere ikke opnår deres ret på linje med andre i samme retsstilling, end at nogen bliver del af et søgsmål, som de ellers ville have afstået fra at deltage i. Deltagelse i gruppesøgsmål under disse omstændigheder vil således i praksis ikke indebære nogen økonomisk risiko, og deltagelsen vil næppe kunne påvirke personlige eller forretningsmæssige relationer for den enkelte.

Afhængig af, hvilken symbolsk betydning det tillægges at være gruppemedlem i et sådant gruppesøgsmål, kan der dog også være personer, der finder det krænkende at blive inddraget i en sag, hvis sigte de finder usympatisk eller ligefrem stødende, uanset at kravene under sagen må støttes på gældende ret.

5.4.3. Risiko for gennemtvungelse af uberettigede krav?

Set fra den anden side, dvs. fra personer eller virksomheder, der må forventes typisk at blive mødt med krav, opstår betænelighederne ved gruppesøgsmål i forhold til uberettigede krav. Efter Retsplejerådets opfattelse kan der ikke rettes (berettigede) indvendinger mod den effektivisering, der ligger i en kollektiv gennemførelse af krav, der hver især efter gældende materielle retsregler er berettiget på det individuelle plan. Det bemærkes herved, at Retsplejerådet ikke stiller forslag om ændring af de materielle retsregler, og at der altså *ikke* foreslås indført mulighed for standardiserede (gennemsnitlige) erstatninger eller lignende.

Problemstillingen udspringer af det grundvilkår, at det er vanskeligt på forhånd at vurdere, om et krav er berettiget eller ej – det er netop det, retssagen skal afklare. Der er med andre ord en procesrisiko, og den procesrisiko indgår i parternes overvejelser, når de tager stilling til, om de vil indgå et forlig. Spørgsmålet er, om gruppesøgsmål i sammenligning med individuelle søgsmål på urimelig måde forrykker balancen mellem parterne med hensyn til den økonomiske risiko ved retssagen, således at sagsøgte udsættes for et urimeligt pres under forligsforhandlinger.

Der har over for Retsplejerådet været givet udtryk for, at det er en ”bagvendt” tankegang, at erhvervsdrivende skulle indgå forlig uden at være forpligtede. Andre har derimod over for Retsplejerådet givet udtryk for, at risikoen for, at erhvervsdrivende presses til at betale, uden at være forpligtet, er et helt relevant hensyn. Virksomheder har

således bl.a. også behov for en hurtig og effektiv afgørelse, og hvis virksomheden f.eks. er i krise, vil uberettigede krav være et fortrinligt pressionsmiddel.

Det er efter Retsplejerådets opfattelse vanskeligt at sige, om indførelse af regler om gruppesøgsmål vil bevirke en urimelig forrykning mellem parterne, men risikoen herfor kan ikke uden videre afvises. Ganske vist vil situationen være anderledes end i USA, hvor erstatningsniveauet generelt ligger væsentligt højere end i Danmark, og hvor den tabende part som hovedregel ikke skal betale sagsomkostninger til modparten eller salær til egen advokat. Men afhængig af, hvordan regler om gruppesøgsmål nærmere udformes, vil man også i Danmark kunne komme i en situation, hvor de personer, der rejser krav i et gruppesøgsmål, hver især løber en meget lille risiko, mens den person, der bliver mødt med et krav, løber en meget stor risiko, eventuelt så stor, at vedkommende vil gå konkurs, hvis risikoen realiseres. Dette betyder, at krav vil kunne blive rejst på et spinkelt grundlag, fordi det reelt ikke koster gruppemedlemmerne noget at tabe sagen, samtidig med, at konsekvenserne for sagsøgte af at tabe sagen er så alvorlige, at sagsøgte kan føle sig tvunget til at indgå forlig, selv om risikoen for, at sagsøgte taber sagen, er lille. Heri indgår også den betragtning, at selv en lille risiko for at gå konkurs som følge af et tabt gruppesøgsmål kan sætte virksomhedens udvikling i stå i de måske 2-4 år, gruppesøgsmålet verserer ved domstolene. I sagens natur vil man vige tilbage fra at nyinvestere i en virksomhed, som risikerer konkurs som følge af gamle krav, og afhængig af virksomhedens juridiske struktur kan det være overordentligt omkostningskrævende ved en selskabsmæssig omstrukturering at indkapsle risikoen ved gruppesøgsmålet til virksomhedens nuværende aktiver, således at den fremtidige udvikling sker i et nyt juridisk regi.

Hvis man trods disse betænkeligheder vælger at indføre regler om gruppesøgsmål, bør betænkelighederne tages i betragtning ved den nærmere udformning af reglerne. Man kunne eksempelvis forestille sig, at sagsøgeren (grupperepræsentanten) i et gruppesøgsmål skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, som sagsøgeren kan blive pålagt at betale til sagsøgte. Man kunne også forestille sig, at et af de elementer, retten skal vurdere, når den tager stilling til, om en sag kan føres som gruppesøgsmål, er, om kravet for en umiddelbar betragtning forekommer berettiget og fremsat i god tro. Der kan dog også rettes indvendinger mod en sådan forhåndsprøvelse af krav, men det kan eventuelt være prisen, hvis gruppesøgsmål skal indføres, og betænkelighederne ved en sådan forhåndsprøvelse mindskes noget af, at det i givet fald står de enkelte gruppemedlemmer frit for

at anlægge individuelle søgsmål om kravene, herunder – hvis de ønsker det – i en fælles stævning og med en fælles advokat.

Det har over for Retsplejerådet været anført, at selve det at blive sagsøgt i et gruppesøgsmål kan være et problem for en virksomhed, selv om virksomheden i sidste ende vinder sagen og får dækket sine sagsomkostninger. Virksomhedens omdømme kan lide skade allerede ved sagsanlægget, hvilket efter omstændighederne kan medføre en væsentlig nedgang i afsætningen af virksomhedens produkter.

Retsplejerådet er for så vidt enig i dette synspunkt, men anser det for tvivlsomt, om det at blive sagsøgt i et gruppesøgsmål i denne henseende skulle være værre end at blive sagsøgt i et individuelt søgsmål, der ledsages af (for virksomheden) negativ medieomtale, eller en (anden) negativ medieomtale i det hele taget. Der er med andre ord tale om en mere generel problemstilling, hvor indførelsen af regler om gruppesøgsmål næppe vil medføre forandringer af betydning. Dog bør problemstillingen i givet fald have sin plads i den nærmere udformning af eventuelle regler om gruppesøgsmål. Hvis man for at beskytte sagsøgte, jf. ovenfor, og for at undgå at belaste domstolene med tvivlsomme sager stiller krav om en særlig godkendelsesprocedure for gruppesøgsmål, skal man være opmærksom på risikoen for, at en sådan godkendelse, hvis kravene er høje, i medierne og offentligheden kan blive opfattet som en halvvejs domfældelse.

Det har været anført over for Retsplejerådet, at gruppesøgsmål vil kunne mindske risikoen ved at rejse et krav så meget, at der til skade for dem, der rejses krav mod, og til skade for samfundet rejses for mange uberettigede krav. Organisationer, der er skeptiske over for gruppesøgsmål, har over for Retsplejerådet betegnet dette som en ”lotteriseddel”.

Retsplejerådet bemærker, at spørgsmålet om finansieringen af sagsomkostningerne ved gruppesøgsmål er helt centralt. I USA, Québec og British Columbia finansieres sagsomkostninger typisk dels af dem, der rejses krav mod (der ikke får tilkendt sagsomkostninger, selv om sagen vindes), dels af de advokater, der repræsenterer gruppen (advokaterne honoreres med en andel af erstatningen i de vundne sager, og personer med berettigede krav er således reelt med til at betale for, at personer med uberettigede krav får prøvet deres krav ved domstolene). I Ontario og Australien er situationen ikke ganske afklaret. (I princippet skal en grupperepræsentant, der taber sagen, betale fulde sagsomkostninger til sagsøgte, hvilket burde være et kraftigt incitament til *ikke* at optræde som grupperepræsentant, men ikke desto mindre anlægges der mange gruppesøgsmål. Som mulige forklaringer har været anført, at grupperepræsentanterne måske som følge af mangelfuld rådgivning fra advokaternes side ikke er bekendt

med den omkostningsrisiko, de løber, at der måske er tale om insolvente stråmænd, eller at advokaterne måske påtager sig at betale omkostningerne, hvis sagen tabes). I England antages det, at én af grundene til, at der anlægges så få egentlige søgsmål, er den meget betydelige omkostningsrisiko, som påhviler grupperepræsentanten.

I Sverige er gruppesøgsmål et så nyt retsinstitut, at der endnu ikke er væsentlige erfaringer at trække på.

Ifølge forarbejderne til den svenske lov bør det ikke komme på tale at overvælte en større andel af sagsomkostningerne på sagsøgte, end hvad der følger af de almindelige regler om sagsomkostninger. I det svenske lovforslag er det således anført, at den omkostningsbesparelse, der ligger i et gruppesøgsmål sammenlignet med individuelle søgsmål om samme krav, først og fremmest kommer sagsøgte, passive gruppemedlemmer og samfundet til gode. For grupperepræsentanten er der derimod tale om større omkostninger og større omkostningsansvar.

Det svenske lovforslag anfører videre, at det er en grundlæggende tanke med gruppesøgsmål, at gruppemedlemmerne kan få en retslig prøvelse af deres krav uden egne økonomiske opofrelser. Det anføres, at dette er et så vigtigt princip, at det ikke kommer på tale at fravige det undtagen i meget specielle tilfælde. (Et sådant specielt tilfælde er, hvis et gruppemedlem gennem skødesløshed eller forsømmelighed forårsager unødigt rettergang eller forøgelse af sagsomkostningerne).

Det svenske lovforslag anfører, at der er principielle aspekter i, at staten garanterer den ene parts sagsomkostninger i en retssag. Det anføres videre, at lovforslaget bygger på et pluralistisk syn og åbner for både private gruppesøgsmål, foreningers gruppesøgsmål og offentlige myndigheders gruppesøgsmål. Det er ifølge lovforslaget nærliggende at antage, at private gruppesøgsmål først og fremmest vil blive anvendt for at sikre compensation til gruppemedlemmerne (retssagens reparative funktion), mens offentlige myndigheders gruppesøgsmål især kommer på tale, når der er behov for adfærdsdirigering eller præjudikatsdannelse (retssagens præventive og retsudviklende funktioner). Foreningers gruppesøgsmål kommer til at fungere som en mellemting, som vil være anvendelig til at tilgodese både private og offentlige interesser.

Det svenske lovforslag anfører videre, at offentlige gruppesøgsmål også vil angå privates interesser, eftersom det efter lovforslaget er en grundlæggende betingelse for alle gruppesøgsmål, at sagen angår ensartede krav for mange mennesker. Det indebærer, at staten ved at føre offentlige gruppesøgsmål subventionerer håndhævelsen af gruppemedlemmernes ret, selv om sagsanlægget begrundes i samfunds vigtige overvejelser. Ifølge lovforslaget kan det for øjeblikket ikke

anses for motiveret herudover at øge det offentliges økonomiske engagement i, at private får gennemført materielt berettigede krav.

Den svenske forbrugerombudsmand har over for Retsplejerådet oplyst, at muligheden for at indgå de såkaldte risikoaftaler (dvs. en aftale mellem rettergangsfuldmægtigen og klienten, som gør rettergangsfuldmægtigens ret til vederlag helt eller delvis afhængig af det resultat, klienten opnår i sagen) synes at spille en væsentlig rolle for så vidt angår de økonomiske risici ved en gruppesøgsmålsproces.

Med hensyn til forsikringsselskabernes rolle forudsatte den svenske betænkning om gruppesøgsmål, at de enkelte retshjælpsforsikringer skulle kunne finde anvendelse. Indtil videre tillader forsikringsselskaberne imidlertid ikke grupperepræsentanten at anvende mere end maksimumbeløbet i sin egen forsikring ved retssagen. Forsikringsselskabets indstilling til dette spørgsmål styrer derfor efter forbrugerombudsmandens opfattelse valget af procesform væk fra gruppesøgsmål.

I Norge gælder Tvistelovens almindelige regler om sagsomkostninger også for gruppesøgsmål. Den som vinder sagen, skal som hovedregel tilkendes sagsomkostninger fra den, som har tabt sagen.

Grupperepræsentanten har ret og pligt i forhold til sagsomkostninger i gruppesøgsmålet. Grupperepræsentanten har krav på godtgørelse for sit arbejde og dækning af sine udgifter, herunder godtgørelse til gruppens procesfuldmægtig og dækning af dennes udgifter. Størrelsen på denne godtgørelse og udgiftsdækningen fastsættes af retten.

Grupperepræsentantens krav kan kræves dækket af gruppens modpart i den udstrækning denne ifalder ansvar for sagsomkostninger, og ellers af gruppemedlemmerne inden for den ramme, som er fastsat af retten, jf. nedenfor.

Alene gruppemedlemmer i opt in-gruppesøgsmål er ansvarlige over for grupperepræsentanten for omkostninger. Gruppemedlemmer i opt out-gruppesøgsmål kan ikke ifalde ansvar for sagsomkostninger.

Gruppemedlemmernes ansvar er begrænset til det maksimumsbeløb, som retten har fastsat i forbindelse med godkendelsen af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmerne kan ikke afkræves mere end maksimumsbeløbet. Er der ikke fastsat et maksimumsbeløb, har gruppemedlemmerne ikke ansvar for nogen del af omkostningerne.

Gruppemedlemmernes ansvar omfatter sagsomkostninger, som grupperepræsentanten ifalder, og godtgørelse og udgiftsdækning, som retten har tilkendt grupperepræsentanten.

Retsplejerådet er enig i, at det ikke bør komme på tale at overvælte en større andel af sagsomkostningerne på sagsøgte, end hvad der følger af de almindelige regler om sagsomkostninger. Ordninger som i USA og nogle canadiske provinser kommer derfor ikke på tale, og

rådet kan således tiltræde den svenske og norske (samt engelske og australske) ordning, hvorefter den vindende part i et gruppesøgsmål i overensstemmelse med de almindelige regler om sagsomkostninger som udgangspunkt skal have tilkendt fulde sagsomkostninger, jf. herved retsplejelovens § 316.

Retsplejerådet finder endvidere, at gruppemedlemmers omkostningsrisiko bør være begrænset og ikke mindst forudsigelig. Retsplejerådet kan således tiltræde den norske ordning, hvor gruppemedlemmer i opt in-gruppesøgsmål kan pålægges en beløbsmæssigt begrænset omkostningshæftelse, hvor beløbet fastlægges – og eventuelt indbetales – på forhånd og dermed er kendt, før den pågældende tager stilling til sin deltagelse i gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet er heller ikke afvisende over for, at grupperepræsentanten for sit vedkommende kan pålægges at stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupperepræsentanten kan blive pålagt at betale til sagsøgte.

Retsplejerådet kan endvidere tiltræde den svenske og norske ordning, hvorefter grupperepræsentanten forlods skal have dækket sine (rimelige) sagsomkostninger af beløb, som indvindes ved retssagen. Som også anført i det svenske lovforslag stemmer ordningen overens med allerede kendte procesformer, som også findes i Danmark, jf. aktieselskabslovens § 144, stk. 3, og konkurslovens § 137.

Retsplejerådet er opmærksom på, at der er en yderligere mulig kilde til finansiering af sagsomkostningerne i gruppesøgsmål, nemlig det offentlige. Dette kan ske direkte, dvs. finansieret af statens samlede indtægter, eller gennem en særlig fond, hvis indtægter stammer fra afgifter på gruppesøgsmål. (Vælges en fondsløsning, vil afgiften formentlig skulle påhvile alle gruppesøgsmål, jf. de negative erfaringer fra Ontario med en fondsordning, hvor afgiften (alene) påhviler de gruppesøgsmål, hvor grupperepræsentanten har valgt at søge støtte hos fonden).

5.5. Andre forhold af betydning for overvejelserne om gruppesøgsmål

I dette afsnit diskuteres forskellige andre forhold af betydning for overvejelserne om gruppesøgsmål, som ikke entydigt hører under de foregående afsnit 5.1-5.4.

Hvornår kan gruppesøgsmål lade sig gøre?

Det har over for Retsplejerådet været anført, at selv om en virksomhed i nogle tilfælde ved hjælp af sit kundekartotek eller lignende vil have mulighed for med relativt begrænsede omkostninger at frem-

skaffe navn og adresse på dem, som er berørt af et konkret krav, vil det langt fra altid være tilfældet.

Det har over for Retsplejerådet endvidere været anført, at der kan være det problem ved gruppesøgsmål, at søgsmålet tilrettelægges således, at grupperepræsentanten er ”den perfekte sagsøger”, dvs. en sagsøger, der påkalder sig stor sympati, og som klart bør få medhold i kravet, men hvor grupperepræsentanten reelt ikke er repræsentativ for gruppen som helhed, hvis individuelle forhold er anderledes.

Retsplejerådet bemærker, at denne problemstilling hører til gruppesøgsmålets grundlæggende vilkår. Gruppesøgsmål forudsætter, at der er fælles krav eller spørgsmål, som kan behandles under gruppesøgsmålet. Hvis fælles krav eller spørgsmål er så sammenvævet med individuelle krav eller spørgsmål, at de fælles krav eller spørgsmål ikke kan udskilles til særskilt behandling, vil kravene ikke kunne gennemføres under et gruppesøgsmål.

Efter Retsplejerådets opfattelse er det åbenbart, at der findes situationer, hvor en sådan særskilt pådømmelse af fælles krav eller spørgsmål er mulig, og det er lige så åbenbart, at der også findes situationer, hvor dette ikke kan lade sig gøre. Problemstillingen er således efter rådets opfattelse ikke i sig selv et argument imod gruppesøgsmål som sådan, men det er klart, at man her står over for en grænse for, hvad gruppesøgsmål kan. Endvidere ønsker rådet at fremhæve, at såvel udformningen af lovregler om det grundlæggende krav til gruppesøgsmål – eksistensen af ensartede krav – som den praktiske administration af sådanne regler vil være vanskelig og bør gives stor opmærksomhed, hvis der indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret.

Hvordan vil gruppesøgsmål kunne gøre en forskel?

Der har over for Retsplejerådet været efterlyst en nærmere forklaring på, hvordan gruppesøgsmål vil kunne gøre en forskel i fremtidige sager af lignende karakter som f.eks. eternitsagerne (UfR 2002.249 H) eller sagen om gebyr for respektpåtegninger (UfR 2003.1581 H). I relation til sager om konkurrencebegrænsninger, f.eks. kartelsager, har der endvidere været givet udtryk for, at gruppesøgsmål næppe vil være til nogen særlig hjælp for de skadelidte, da de problemer, der har vist sig i praksis, knytter sig til beviset for det lidte tab.

Forbrugerombudsmanden har orienteret Retsplejerådet om, at der i sagen om gebyr for respektpåtegninger først blev opnået en principiel afgørelse i tredje forsøg, idet ét selskab gik konkurs og et andet selskab tog bekræftende til genmæle, og at en række banker i øvrigt indtog det standpunkt, at de ikke ”for tiden” havde til hensigt at opkræve gebyr for respektpåtegninger. Det lange tidsforløb betød iføl-

ge Forbrugerombudsmanden, at på det tidspunkt, hvor der forelå en principiel afgørelse om, at de pågældende gebyrer var uhjemlede, blev krav om tilbagebetaling af gebyrerne mødt med forældelsesindsigelser fra bankernes side. Det er blevet anført, at et sådant resultat virker stødende, og at sagen viser, at der er behov for gruppesøgsmål efter en opt out-model.

Retsplejerådet bemærker hertil for det første, at med afgørelsen i UfR 2003.1581 H blev en vidt udbredt praksis om opkrævning af uhjemlede gebyrer for respektpåtegninger bragt til ophør. Efter det for Retsplejerådet oplyste, ophørte gebyropkrævningen i hele branchen, uanset at sagen kun omfattede én bank, fra det tidspunkt, hvor Sø- og Handelsretten havde truffet afgørelse i sagen. Selv om sagen har haft en længere forhistorie, illustrerer den efter Retsplejerådets opfattelse således først og fremmest, at Forbrugerombudsmandens tilsyn fungerer efter hensigten.

Retsplejerådet bemærker dernæst, at Forbrugerombudsmanden i den sag, der fandt sin afgørelse i UfR 2003.1581 H, ikke nedlagde påstand om tilbagebetaling af tidligere opkrævede gebyrer. Spørgsmålet om tilbagebetaling blev således slet ikke forelagt domstolene.

Efter Retsplejerådets opfattelse er det på den baggrund vanskeligt at vurdere, om det ville have gjort en forskel i sagen om gebyr for respektpåtegninger, hvis der havde været indført regler om gruppesøgsmål i dansk ret.

Med hensyn til eternitsagerne er det Retsplejerådets indtryk, at der i disse sager blev gjort meget for at koordinere de mange individuelle søgsmål på en hensigtsmæssig måde. Bevisførelsen blev organiseret således, at oplysninger om fabrikationen osv. kun blev tilvejebragt én gang, og et samarbejde mellem syns- og skønsmændene fremmede en ensartet vurdering af skaderne i de enkelte sager. Endvidere blev de principielle juridiske spørgsmål afgjort på grundlag af to prøvesager.

Koordineringen byggede imidlertid i temmelig høj grad på ad hoc-aftaler mellem de involverede parter, advokater, forsikringsselskaber og domstole, og der er formentlig brugt mange ressourcer herpå. Hvis retsplejeloven indeholdt regler om rettens ansvar for koordinering i sagskomplekser af denne typer, ville koordineringen formentlig kunne være endnu bedre og foregå med færre omkostninger.

Regler om gruppesøgsmål ville også kunne give en god koordinering i sagskomplekser som eternitsagerne, men selv med regler om gruppesøgsmål ville det efter Retsplejerådets opfattelse være hensigtsmæssigt med en styrkelse af rettens beføjelser til at koordinere verserende retssager om ensartede krav eller med ensartede spørgsmål, som kan udskilles til særskilt behandling. Regler om gruppe-

søgsmål forhindrer således ikke i sig selv, at der anlægges flere retssager om ensartede krav.

Med hensyn til sager om konkurrencebegrænsninger, f.eks. kartelsager, bemærker Retsplejerådet, at det undertiden har været fremstillet som et problem, at potentielle skadelidte har haft vanskeligt ved at få oplysninger fra politiet og anklagemyndigheden om afsluttede straffesager om overtrædelse af konkurrenceloven, der kan have betydning for eventuelle erstatningskrav.

Retsplejerådet bemærker hertil, at det fremgår af retsplejelovens § 41 d, at den, der har en individuel, væsentlig interesse i et konkret retsspørgsmål, kan forlange at blive gjort bekendt med dokumenter, der vedrører en afsluttet straffesag, i det omfang dokumenterne har betydning for vurderingen af det pågældende retsspørgsmål.

Efter Retsplejerådets opfattelse indebærer retsplejelovens § 41 d, at personer, der har grundlag for mistanke om at have lidt et tab som følge af en ulovlig konkurrencebegrænsning, har ret til aktindsigt i en afsluttet straffesag om den pågældende konkurrencebegrænsning. Det er dog en forudsætning for udøvelse af retten til aktindsigt, at den pågældende i forvejen har et vist kendskab til straffesagens eksistens, jf. retsplejelovens § 41 e.

Endvidere følger det nu af konkurrenceloven, at der i sager, hvor der idømmes eller vedtages en bøde for overtrædelse af loven, skal ske offentliggørelse af dommen, bødevedtagelsen eller et resumé heraf, jf. konkurrencelovens § 13, stk. 2, 3. pkt., der trådte i kraft den 1. februar 2005. Af forarbejderne til bestemmelsen fremgår bl.a. følgende:

Det er et problem, at andre virksomheder og borgere ofte ikke er klar over, at en virksomhed er blevet pålagt en bøde for at have overtrådt konkurrenceloven. Kendskab til oplysninger om sager, der afsluttes med virksomheders vedtagelse af bødeforelæg eller idømmelse af bøde af domstolene, vil kunne gøre det lettere for virksomheder og forbrugere at tage stilling til, hvorvidt de ønsker at rejse et erstatningskrav.

Med forslaget fastslås det derfor, at der i de sager, hvor der med henvisning til konkurrencelovens § 23 idømmes eller vedtages en bøde, skal ske offentliggørelse af dommen, bødevedtagelsen eller et resumé heraf. Navnene på de involverede virksomheder i sagerne vil bl.a. være indeholdt i offentliggørelsen. Er der tale om enkeltmandsvirksomheder, vil der som udgangspunkt ske offentliggørelse af det navn, hvorunder virksomheden er drevet – og således er kendt i offentligheden – og ikke nødvendigvis navnet på ejeren, der formelt set, er den, der idømmes en bøde. Offentliggørelsen vil således ske på en måde, som giver mening for omverdenen, og offentliggørelsen vil endvidere kunne begrænses til navnet på den ansvarlige virksomhed, enhed eller lignende, der har overtrådt konkurrenceloven, og som måtte indgå i en koncern, kommune eller lignende.

Konkurrencestyrelsen står for offentliggørelsen. Offentliggørelsen vil som udgangspunkt ske på Konkurrencestyrelsens hjemmeside, hvilket i dag

også er tilfældet med de øvrige typer af afgørelser, som offentliggøres efter § 13, stk. 2.

Regler om gruppesøgsmål vil efter Retsplejerådets opfattelse ikke have nogen selvstændig betydning for potentielle skadelidtes muligheder for at få oplysninger om straffesager om overtrædelse af konkurrenceloven.

Er gruppesøgsmål en mere effektiv procesform end kumulation efter markedsføringslovens § 20?

Forbrugerombudsmanden har over for Retsplejerådet anført, at når markedsføringslovens § 20 aldrig har været forsøgt anvendt, skyldes det de praktiske problemer med at håndtere et stort antal selvstændige krav. Forbrugerombudsmanden har peget dels på formulering af påstande og anbringender, dels på bevisspørgsmål. Forbrugerombudsmanden finder, at indførelse af regler om gruppesøgsmål vil lette formuleringen af påstande og anbringender, hvis der gives mulighed for opt out-gruppesøgsmål og gives mulighed for at gennemføre gruppesøgsmål på grundlag af en abstrakt beskrivelse af gruppen, dvs. at gruppesøgsmålet skal kunne gennemføres og dom kunne afsiges uden kendskab til navn og adresse på de berørte gruppemedlemmer.

Retsplejerådet skal hertil bemærke følgende:

Efter Retsplejerådets opfattelse bør overvejelser om omlægning af bevisbyrde eller lempelse af beviskrav holdes adskilt fra overvejelser om indførelse af regler om gruppesøgsmål. Der er tale om to forskellige processuelle figurer, som i givet fald kan ændres uafhængigt af hinanden, og efter rådets opfattelse giver det derfor et klarere billede af fordelene og ulemperne ved gruppesøgsmål at holde reglerne om bevisbyrde og beviskrav konstante.

Det følger af det anførte, at hvis de gældende regler og principper om bevisbyrde og beviskrav vanskeliggør håndhævelsen af eksisterende materielle regler, kan dette *ikke* afhjælpes ved indførelse af regler om gruppesøgsmål, hvor der efter Retsplejerådets opfattelse bør anvendes samme regler og principper om bevisbyrde og beviskrav som i individuelle søgsmål.

Efter Retsplejerådets opfattelse kan eventuelle vanskeligheder ved at formulere påstande og anbringender, når der under ét skal tages stilling til krav for et stort antal personer, heller ikke afhjælpes gennem indførelse af regler om gruppesøgsmål, da gruppesøgsmål efter Retsplejerådets opfattelse principielt ikke adskiller sig fra individuelle søgsmål med hensyn til påstande og anbringender.

Heraf følger, at påstande og anbringender under en retssag efter markedsføringslovens § 20 henholdsvis under et gruppesøgsmål vedrørende samme tvist vil skulle formuleres ens. Hvis formuleringen af

påstande og anbringender konkret volder vanskeligheder i en retssag efter markedsføringslovens § 20, vil der være de samme vanskeligheder under et gruppesøgsmål vedrørende samme tvist.

For så vidt angår spørgsmålet om abstrakt beskrivelse af gruppe-medlemmerne i et gruppesøgsmål, er Retsplejerådet enig i, at arbejdet med selve gruppesøgsmålet (fra sagsanlæg til dom) efter omstændigheder kan lettes, hvis der er muligt at nedlægge en påstand om eksempelvis, at "sagsøgte skal betale 500 kr. til hver forbruger, som i perioden januar-juni 2004 abonnerede på Platin 4-pakken" frem for "sagsøger skal betale 500 kr. til hver af de personer, der er anført på bilag 1," hvor bilag 1 så opregner navn og adresse på 1.000 eller 10.000 personer.

Efter Retsplejerådets opfattelse bør problemstillingen imidlertid ses i et bredere perspektiv. Dommen vil ikke kunne opfyldes, og gruppesøgsmålet dermed ikke nå sit mål, hvis ikke navnene på de berørte gruppemedlemmer kendes. Navnene vil således skulle fremskaffes før eller siden, og efter Retsplejerådets opfattelse er der ikke nødvendigvis noget vundet ved at vente til efter dommens afsigelse. Tværtimod må det generelt antages, at retten vil have et bedre grundlag for at træffe en materielt rigtig afgørelse og for at udmåle rimelige sagsomkostninger, når retten ved, hvor mange og hvem der vil være omfattet af dommens bindende virkning (retskraft).

Kan gruppesøgsmål afhjælpe en eventuel mangel på præjudikater?

Det har over for Retsplejerådet været anført, at rent bortset fra, om berettigede krav i øjeblikket opgives i et uacceptabelt omfang, opleves det undertiden sådan, at der mangler præjudikater, hvilket blandt andet skyldes, at krav, der rejses, afsluttes uden dom, og uden at den, kravet rettes mod, anerkender kravets berettigelse. Den pågældende betaler altså, men betegner betalingen som sket pr. kulance.

Dette har over for Retsplejerådet været anført som et argument for at indføre regler om gruppesøgsmål, antagelig ud fra en forventning om, at den, der rejses krav mod, vil være mere tilbageholdende med at afslutte sagen pr. kulance over for en – eventuelt stor – gruppe end over for et mindre antal personer, der individuelt rejser krav.

Retsplejerådet bemærker, at erfaringen fra lande, hvor gruppesøgsmål spiller en stor rolle, dvs. først og fremmest USA, men i et vist omfang også Canada og Australien, viser, at langt de fleste gruppesøgsmål afsluttes forligsmæssigt, dvs. uden dom. Selv om dette kan skyldes særlige forhold i USA, herunder den store usikkerhed om udfaldet af en dom (blandt andet på grund af de særlige regler om nævnings medvirken også i civile sager) og dermed den store risiko for sagsøgte ved at føre sagen til dom, er det efter

Retsplejerådets opfattelse i det mindste tvivlsomt, om gruppesøgsmål er egnet til at hidføre flere præjudikater.

Et andet aspekt er det rent reparative i forhold til de berørte. Det forekommer, at der drypvist rejses et relativt set mindre antal ensartede krav, som løbende opfyldes, evt. (ifølge den, kravet rettes mod) pr. kulance, men at et stort antal potentielt berettigede aldrig rejser krav. Det har over for Retsplejerådet været anført, at her ville gruppesøgsmål gøre en stor forskel, fordi et forlig i et gruppesøgsmål ville have en betydelig gennemslagskraft.

Efter Retsplejerådets opfattelse er der dog først og fremmest tale om et informationsproblem, hvor gruppesøgsmål ikke har nogen selvstændig betydning, men højst kan udskyde det tidspunkt, hvor der er behov for, at de berørte har kendskab til kravet.

Samfundsøkonomisk vurdering mv.

Det har over for Retsplejerådet været anført, at der bør foretages en samfundsøkonomisk analyse af gruppesøgsmål sammenlignet med alternativer.

Retsplejerådet kan tiltræde, at en sådan økonomisk analyse ville være et nyttigt element i grundlaget for en beslutning om, hvorvidt der skal indføres regler om gruppesøgsmål i Danmark. Den økonomiske analyse ville ikke nødvendigvis blive udslagsgivende, da andre hensyn eventuelt ville kunne opveje hensynet til at vælge en samfundsøkonomisk optimal ordning, men det ville under alle omstændigheder være nyttigt at have en sådan analyse.

Retsplejerådet anser det imidlertid for tvivlsomt, om der foreligger tilstrækkelige data til at gennemføre en egentlig samfundsøkonomisk analyse af gruppesøgsmål. Forholdene i USA adskiller sig på væsentlige punkter som erstatningsniveau og sagsomkostningsniveau og -fordeling fra Danmark, og de svenske erfaringer med gruppesøgsmål er endnu meget spinkle.

Retsplejerådet har tilsvarende overvejet mulighederne for en bredere retsøkonomisk eller retssociologisk analyse af gruppesøgsmål, men rådet har heller ikke fundet grundlag for at søge sådanne analyser iværksat.

5.6. Sammenfatning af Retsplejerådets overvejelser

5.6.1. Retsplejerådets anbefaling

Retsplejerådets har ved sin vurdering af, om rådet kan anbefale, at der indføres regler om gruppesøgsmål i Danmark, forudsat, at formålet med sådanne regler vil være at styrke gennemslagskraften i

praksis af den eksisterende materielle lovgivning. Retsplejerådets vurdering bygger således blandt andet på eksisterende materielle regler og principper om individuel udmåling af erstatning for det lidte tab og af for meget betalt vederlag.

Retsplejerådet har endvidere bestræbt sig på at vurdere, om gruppesøgsmål isoleret bedømt bør indføres i dansk ret. Retsplejerådet har således ved denne vurdering forudsat, at gældende regler og principper om bevisbyrde og beviskrav videreføres uændret.

Retsplejerådet finder, at det er vanskeligt at vurdere, om og i hvilket fald i hvilket omfang der generelt er væsentlige huller i håndhævelsen af den eksisterende materielle lovgivning. På trods af denne usikkerhed lægger Retsplejerådet dog til grund, at de processuelle værktøjer til gennemtvungelse af den materielle lovgivning bør forbedres, forudsat at dette kan ske uden uforholdsmæssige omkostninger for parterne og samfundet og uden andre væsentlige skadelige virkninger.

Retsplejerådet finder, at man vil kunne komme temmelig langt i retning af at forbedre mulighederne for gennemtvungelsen af den materielle lovgivning ved at styrke retsplejelovens regler om kumulation, navnlig således at retten tillægges beføjelser til at koordinere sager om ensartede krav eller med ensartede spørgsmål, som kan udskilles til særskilt behandling.

Retsplejerådet finder dog samtidig, at man i en række tilfælde vil kunne komme længere ved at indføre regler om gruppesøgsmål, og at indførelsen af sådanne regler mere klart vil markere samfundets opmærksomhed på at sikre tidssvarende processuelle regler til håndtering af et større antal ensartede krav, navnlig hvor det enkelte krav er af beskeden størrelse.

Adgangen til domstolene er en retssikkerhedsgaranti for den enkelte, og adgangen må derfor som udgangspunkt også sikres individuelt uprocesbare krav, så længe det er muligt at tilrettelægge en effektiv og forsvarlig behandling af kravene. Det er Retsplejerådets opfattelse, at regler om gruppesøgsmål vil sikre reel adgang til domstolene for flere, og at søgsmålsformen dermed vil bidrage til en mere effektiv håndhævelse af den materielle lovgivning. Det er endvidere Retsplejerådets opfattelse, at de nye krav, som håndteringen af gruppesøgsmål vil stille til domstolene, bl.a. vil kunne opfyldes af de større byretter, der ventes etableret den 1. januar 2007 som led i den kommende domstolsreform.

Retsplejerådet anbefaler på denne baggrund, at der – som i norsk og svensk ret – indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret.

5.6.2. Særligt om tilmelding og framelding

Som tidligere berørt (jf. afsnit 1.2.1 og indledningen til afsnit 5) er der stor forskel på gruppesøgsmål, der bygger på tilmelding (opt in), og gruppesøgsmål, der bygger på automatisk medlemskab med eller uden mulighed for framelding (opt out eller obligatorisk).

Retsplejerådet har derfor særskilt vurderet, om danske regler om gruppesøgsmål bør baseres på en opt in-model eller på en opt out-model eller på en kombination heraf. Rådet finder derimod ikke grundlag for at foreslå, at danske regler om gruppesøgsmål helt eller delvis baseres på en obligatorisk ordning (dvs. en ordning med automatisk deltagelse i søgsmålet uden mulighed for framelding), da det efter rådets opfattelse ikke bør komme på tale, at en person, der er opmærksom på et gruppesøgsmål, ikke har mulighed for framelding.

Efter Retsplejerådets opfattelse er de største fordele ved en opt in-ordning, at retten under retssagen og ved afgørelsen af sagens realitet har et præcist kendskab til, hvem dommen vil have bindende virkning (retskraft) for, og at der ikke gøres indgreb i den enkeltes ret til at råde over egne retsforhold. Ulempen er, at opt in-gruppesøgsmål gennemsnitligt vil kunne omfatte færre personer end opt out-gruppesøgsmål, der således ville kunne være en mere effektiv og samlet set mere økonomisk ordning.

Tilsvarende er den største fordel ved opt out-gruppesøgsmål, at et sådant gruppesøgsmål gennemsnitligt vil kunne omfatte flere personer end opt in-gruppesøgsmål, mens ulemperne til gengæld er, at situationen normalt vil være den, at retten ikke under retssagen eller ved afgørelsen af sagens realitet har et præcist kendskab til, hvem dommen vil have bindende virkning (retskraft) for.

Retsplejerådet anbefaler på denne baggrund, at der indføres regler om gruppesøgsmål i dansk ret, som i hovedreglen er baseret på, at gruppens medlemmer tilmelder sig søgsmålet (opt in). En sådan søgsmålsform vil ligge i forlængelse af kendte procesformer i dansk ret (kumulerede sager, mandatarsøgsmål), men vil – med den rette udformning – samtidig kunne give et kvalitativt løft med hensyn til effektiv gennemførelse af ensartede krav.

Retsplejerådet bemærker, at når en dom i almindelighed kun har bindende virkning (retskraft) i forhold til parterne, har det ikke mindst sammenhæng med, at parterne i kraft af forhandlingsprincippet og dispositionsprincippet har en meget høj grad af indflydelse såvel på processens indhold som på processens gang og dermed på sagens udfald.

Retsplejerådets anbefalede hovedregel er således bedst overensstemmende med dispositionsprincippet og hensynet til sagsøgte behov for forudberegnelighed. Sagsøgte vil fra et bestemt tidspunkt i

sagen have oversigt over, hvem som er med i gruppen, og dermed kunne forudse konsekvenserne af en dom.

Gruppesøgsmål med tilmelding vil efter Retsplejerådets opfattelse samtidig tilgodese behovet for ændringer i de processuelle regler for så vidt angår sager om flere ensartede krav, der er individuelt procesbare, jf. herved afsnit 5.3 ovenfor. For det første vil selve tilbudet om at tilmelde sig et gruppesøgsmål bidrage til sænke tærsklen for deltagelse i en retssag i forhold til den situation, hvor initiativet ligger ved den enkelte sagsøger. Regler om underretning om et søgsmål, samlet repræsentation af gruppen og eventuelt begrænset ansvar for sagsomkostningerne – og dermed afhængigt af reglernes nærmere indretning ingen eller alene et begrænset krav om aktiv deltagelse i processen – vil endvidere medvirke til at indrette en civilprocesordning for dem, som ellers ikke vil have indbragt et søgsmål for domstolene på egen hånd, også selv om deres krav var individuelt procesbare.

Samtidig giver kravet om tilmelding et klart overblik over, hvem der bliver omfattet af dommens bindende virkning (retskraft), hvilket bl.a. letter fuldbyrdelsen af dommen.

Det har over for Retsplejerådet været anført, at et opt in-gruppesøgsmål giver et incitament til en mediekampagne med henblik på, at så mange som muligt tilmelder sig gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet bemærker, at regler om opt in-gruppesøgsmål vil kunne indeholde regler om annoncering og underretning om gruppesøgsmålet, som administreres af retten. Hensynet til ytringsfriheden gør dog, at det næppe i praksis kan forhindres, at parter i sagen herudover søger at skabe opmærksomhed om sagen gennem medierne. Retsplejerådet finder, at denne problemstilling må indgå i den samlede vurdering af, om gruppesøgsmål i det hele taget bør indføres i dansk ret. Derimod vil det efter rådets opfattelse næppe være hensigtsmæssigt *af denne grund* at afstå fra at foreslå regler om opt in-gruppesøgsmål og i stedet foreslå regler om opt out- eller obligatoriske gruppesøgsmål.

Retsplejerådet er som nævnt opmærksom på, at gruppesøgsmål med automatisk medlemskab erfaringsmæssigt omfatter flere personer end gruppesøgsmål med opt in-medlemskab, hvilket kan give større genopretning og bedre procesøkonomi. Endvidere modvirkes modstridende afgørelser, og retten kan i en vis forstand få et bredere og mere omfattende beslutningsgrundlag, om end det samtidig svækker rettens beslutningsgrundlag, at gruppemedlemmernes antal og identitet kan være uafklaret. Af disse grunde forstærker det automatiske medlemskab gruppesøgsmålets præventive og retsudviklende funktioner, om end gennemslagskraften for en principiel afgørelse

fra en højere domstol ikke nødvendigvis afhænger af, hvor mange personer der formelt er omfattet af dommens retskraft.

Retsplejerådet er endvidere opmærksom på, at gruppesøgsmål med automatisk medlemskab også kan være en fordel for modparten, eftersom kravene prøves på én gang, hvilket mindsker udgifterne til sagsomkostninger og forligsforhandlinger.

Retsplejerådet skal dog igen pege på, at parterne i kraft af forhandlingsprincippet og dispositionsprincippet har en meget høj grad af indflydelse såvel på processens indhold som på processens gang og dermed på sagens udfald. Retsplejerådet finder ikke grundlag for at ændre dette udgangspunkt ved generelt at tillade opt out-gruppesøgsmål.

Der har over for Retsplejerådet været udtrykt forståelse for, at regler om gruppesøgsmål udformes således, at hovedreglen er, at der er tale om opt in-gruppesøgsmål, men der har samtidig været givet udtryk for, at der også bør være en mulighed for at gennemføre opt out-gruppesøgsmål, navnlig når der er tale om mange små krav. Det har i den forbindelse været anført, at opt out-gruppesøgsmål er nødvendig i det mindste i nogle tilfælde, da der vil være nogle berørte, der ikke fanges gennem annoncering mv. Det har endvidere været anført, at det kan være dyrt for sagsøgeren at rette henvendelse til alle berørte, hvorimod en sagsøgt erhvervsdrivende nemmere via sit kundekartotek vil kunne finde frem til de berørte.

En sådan opdeling af reglerne om gruppesøgsmål findes i Norge, hvor der udover opt in-gruppesøgsmål med tilmelding – som tillades i de tilfælde, hvor gruppesøgsmål er den bedste behandlingsform – også tillades opt out-gruppesøgsmål, hvor der er mulighed for at framelde sig gruppesøgsmålet. De supplerende betingelser for at anlægge et opt out-gruppesøgsmål er i norsk ret, at kravene enkeltvis er af små værdier eller interesser, at et betydeligt flertal af dem ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og at kravene ikke antages at rejse spørgsmål, som kræver individuel behandling.

Det har på den anden side over for Retsplejerådet været anført, at i et opt out-gruppesøgsmål vil nogle kunne ønske at udtræde umiddelbart før indgåelsen af et forlig med henblik på at opnå mere ved et individuelt søgsmål.

Retsplejerådet bemærker hertil, at en sådan udtræden ikke er risikofri, da den udtrædende også risikerer at få mindre eller eventuelt slet intet. Hertil kommer, at regler om opt out-gruppesøgsmål ville kunne udformes således, at der fastsættes en frist for framelding, som ligger væsentligt tidligere i sagen.

Retsplejerådet anbefaler, at der – som i norsk ret – i sager om *individuelt uprocesbare krav* tillades gruppesøgsmål baseret på, at gruppemedlemmerne skal framelde sig søgsmålet (opt out). Et grup-

pesøgsmål bør dog efter rådets opfattelse alene gennemføres på denne måde, hvis et gruppesøgsmål med tilmelding ikke vil være en hensigtsmæssig måde at gennemføre søgsmålet på. Retsplejerådet forudsætter endvidere, at det også i disse tilfælde skal være muligt at underrette gruppemedlemmerne om sagen på en hensigtsmæssig måde, således at gruppemedlemmerne får mulighed for at overveje, om de skal framelde sig gruppesøgsmålet.

Efter Retsplejerådets opfattelse giver en sådan løsning den mest effektive håndhævelse af retsreglerne, idet et gruppesøgsmål vil omfatte flere af de berettigede. Særlige regler om gruppesøgsmål med framelding (opt out) for individuelt uprocesbare krav kan således kompensere for de praktiske ulemper, der kan være forbundet for den enkelte med at tilmelde sig et gruppesøgsmål. Det må formodes, at det arbejde, der vil være forbundet med at tilmelde sig et gruppesøgsmål, vil få en del berettigede til at afstå fra tilmelding – særligt hvis kravet er af mindre værdi.

Retsplejerådet er opmærksom på, at kravene til grupperepræsentanten må være særligt høje, når et gruppesøgsmål omfatter alle de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig, og rådet har derfor overvejet, om der er behov for særlige regler om udpegning af grupperepræsentanten i disse sager, jf. nedenfor i afsnit 6.2.

Når et gruppesøgsmål med framelding undergives de nævnte begrænsninger, bliver betænkelighederne mindre. Anvendelsesområdet for gruppesøgsmål med framelding vil således være særligt relevant, når kravene udspringer af løbende kunde- eller tjenesteforhold (eksempelvis bank og forsikring, telefoni og elektronisk kommunikationstjenester, strømlevering, fjernsyns- og avisabonnement, alarmtjeneste, transport mv.) I denne type sager vil sagsøgte ud fra sit kunderegister som regel have overblik over, hvor mange en afgørelse får virkning for. Det betyder, at sagsøgte kan forudberegne eventuelle økonomiske konsekvenser af en dom.

Gruppesøgsmål med framelding vil dog også kunne omfatte gruppemedlemmer, der ikke er blevet bekendt med en meddelelse om gruppesøgsmålet, selv om meddelelsen er tilrettelagt på en sådan måde – f.eks. ved annoncering i (lokale) (uge)aviser eller i forbrugerprogrammer – at langt størsteparten af gruppemedlemmerne er blevet bekendt med gruppesøgsmålet. Retsplejerådet er opmærksom på, at et gruppesøgsmål med framelding vil udgøre et indgreb i dispositions- og handlingsprincippet for den del af disse gruppemedlemmer, der ville have anvendt muligheden for framelding, hvis de var blevet opmærksomme på gruppesøgsmålet. Det er dog rådets opfattelse, at indgrebet vil være af meget begrænset rækkevidde, idet rådet formoder, at de fleste gruppemedlemmer under alle omstændigheder ville have undladt at framelde sig gruppesøgsmålet, der ik-

ke indebærer nogen økonomisk risiko, og idet det enkelte gruppe-medlem ikke uden økonomisk tab selv ville kunne gennemføre en retssag om kravet.

Det er samtidig rådets opfattelse, at deltagelse i et gruppesøgsmål om individuelt uprocesbare krav næppe er egnet til at påvirke det enkelte gruppemedlems forhold til forretningsforbindelser mv., eftersom det enkelte krav har en begrænset økonomiske værdi, og gruppemedlemmet normalt ikke deltager personligt under sagens behandling.

Endelig skal rådet bemærke, at den foreslåede mere begrænsede adgang til gruppesøgsmål med framelding vil kunne give nyttige erfaringer af værdi for eventuelle senere overvejelser om udvidelse af denne gruppesøgsmålsordning, der som nævnt adskiller sig mere fra gældende retsplejeregler end et gruppesøgsmål med tilmelding.

Kombinationen af gruppesøgsmål med både tilmelding og - i mere begrænset omfang - framelding giver således efter Retsplejerådets opfattelse en god og fleksibel løsning som dækker de forskellige behov, som gør sig gældende for krav, der er individuelt procesbare henholdsvis uprocesbare.

6. Udformningen af regler om gruppesøgsmål

Regler om gruppesøgsmål kan udformes på mange måder, herunder med hensyn til omfang og detaljeringsgrad. Som to mulige yderpunkter kan nævnes de føderale amerikanske regler, der består af én regel (Rule 23) (som ganske vist indeholder seks stykker, hvoraf flere igen er underopdelt i numre og litra), og de svenske regler, der består af en selvstændig lov med 50 paragraffer.

Retsplejerådet finder, at gruppesøgsmål som udgangspunkt bør behandles efter samme processuelle regler som individuelle søgsmål, og at der således kun bør fastsættes særlige processuelle regler om behandlingen af gruppesøgsmål på de punkter, hvor der efter gruppesøgsmålets karakter er et klart behov herfor. Efter Retsplejerådets opfattelse kan gruppesøgsmål således uden større vanskeligheder indpasses i den eksisterende retsplejeordning, uden at der fastsættes et stort antal særregler herom.

Retsplejerådet foreslår på den baggrund, at reglerne om gruppesøgsmål indsættes i retsplejeloven. Retsplejerådet har overvejet, om reglerne mest naturligt hører hjemme i afsnit 1 (indeholdende almindelige bestemmelser) eller afsnit 2 (om rettergangsmåden) i retsplejelovents tredje bog om den civile retspleje. Efter Retsplejerådets opfat-

telse må reglerne om gruppesøgsmål naturligt ses som en videreudvikling af de gældende regler om sammenlægning af krav (kumulativ) i retsplejelovens kapitel 23. Retsplejerådet foreslår derfor, at reglerne om gruppesøgsmål indsættes i et nyt kapitel 23 a i første afsnit i retsplejelovens tredje bog.

6.1. Grundlæggende betingelser

Ensartede krav

Den helt grundlæggende betingelse for overhovedet at tillade gruppesøgsmål er, at der foreligger ensartede krav, som fremsættes på vegne af flere personer. (Spørgsmålet om fremsættelse af ensartede krav mod flere personer omtales særskilt nedenfor).

Retsplejerådet har ikke fundet grundlag for i selve lovteksten at angive nærmere kriterier for, hvad der forstås ved ensartede krav. Det bør således efter rådets opfattelse overlades til rettens skøn, om de fremsatte krav er tilstrækkeligt ensartede til, at gruppesøgsmål vil være en hensigtsmæssig procesform. Af betydning vil navnlig være, om kravene udspringer af samme faktiske omstændigheder og om de har samme retlige grundlag.

Retsplejerådet har heller ikke fundet grundlag for at fastsætte et bestemt mindstekrav til antallet af berørte personer. Efter rådets opfattelse bør det således bero på en samlet vurdering, om gruppesøgsmål konkret vil være den bedste måde at behandle kravene på, jf. nedenfor om gruppesøgsmåls subsidiære karakter, og i den forbindelse vil antallet af berørte personer være et af de elementer, der vil indgå i vurderingen. Jo flere personer der er tale om, jo større kan fordelene ved at behandle kravene under et gruppesøgsmål frem for under individuelle søgsmål være.

Søgsmål mod en gruppe

Retsplejerådet har ikke fundet grundlag for at lade de foreslåede regler om gruppesøgsmål omfatte tilfælde, hvor ensartede krav fremsættes mod flere personer. Efter rådets opfattelse er der ingen tvivl om, at behovet for gruppesøgsmål er størst i de tilfælde, hvor ensartede krav fremsættes på vegne af flere personer. Endvidere rejser gruppesøgsmål mod en gruppe en række særlige spørgsmål, som i givet fald ville nødvendiggøre yderligere lovregulering i forhold til Retsplejerådets forslag, der kun omfatter gruppesøgsmål, hvor gruppen optræder på sagsøgerside.

På denne baggrund og i lyset af, at gruppesøgsmål i det hele taget er et nyt retsinstitut i dansk ret, finder Retsplejerådet det mest hensigtsmæssigt ikke at give mulighed for at anlægge et gruppesøgsmål

mod en gruppe. Dog finder Retsplejerådet det både rimeligt og hensigtsmæssigt at give sagsøgte i et gruppesøgsmål mulighed for at fremsætte modkrav til selvstændig dom mod gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav), hvis modkravene udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold som kravet mod sagsøgte (konnekse modkrav).

Det tilføjes, at der naturligvis ikke er noget til hinder for, at et søgsmål efter retsplejelovens almindelige regler om sammenlægning af krav (kumulation) som hidtil anlægges mod flere navngivne personer, som herefter frit vælger, om de vil lade sig repræsentere individuelt under sagen, eller om de i større eller mindre grad vil forsvare sig i fællesskab, eksempelvis ved at være repræsenteret af den samme advokat.

Gruppesøgsmålets subsidiære karakter

Gruppesøgsmål er mere komplicerede og mere ressourcekrævende end individuelle søgsmål. Fordelen ved gruppesøgsmål består i, at et gruppesøgsmål i bedste fald kan erstatte et stort antal individuelle søgsmål.

På denne baggrund foreslår Retsplejerådet, at det skal være en betingelse for at anlægge et gruppesøgsmål, at gruppesøgsmål skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på. Tilsvarende regler findes i andre lande, der har regler om gruppesøgsmål.

Ved vurderingen af, om gruppesøgsmål må antages at være den bedste måde at behandle kravene på, skal gruppesøgsmålet sammenlignes med realistiske alternativer i den konkrete situation. Alt efter omstændighederne kan det f.eks. være et eller flere individuelle søgsmål, herunder søgsmål, hvor kravene behandles samlet efter retsplejelovens almindelige regler om sammenlægning af krav (kumulation). Det kan også være gennemførelse af en prøvesag. Ved vurderingen af, om gruppesøgsmålet må antages at være den bedste måde at behandle kravene på, kan der også tages hensyn til, om den foreslåede grupperepræsentant, som måske har særlige forudsætninger for at bidrage til en hensigtsmæssig koordinering mv., eventuelt vil kunne medvirke på anden måde end som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål, f.eks. som biintervenient eller som mandatar for en eller flere parter i et individuelt søgsmål.

Identifikation og underretning af gruppemedlemmerne

Retsplejerådet finder, at der som betingelse for at anlægge et gruppesøgsmål bør stilles krav med hensyn til mulighederne for at identificere gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav) og for at underrette dem om sagen, således at de har

mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet har overvejet at foreslå, at gruppemedlemmerne skal kunne identificeres og underrettes om sagen uden uforholdsmæssige omkostninger. Dette ville indebære, at der skulle foretages en skønsmæssig vurdering dels af kravenes samlede værdi, dels af de forventede omkostninger ved at identificere og underrette gruppemedlemmerne om sagen. Viste denne vurdering et åbenbart misforhold mellem omkostningerne ved at identificere og underrette gruppemedlemmerne om sagen og kravenes samlede værdi, skulle kravene ikke kunne gennemføres under et gruppesøgsmål. Dette ville gælde, selv om det f.eks. på grund af det enkelte kravs beskedne størrelse måtte anses for lidet sandsynligt, at kravene ville blive søgt håndhævet på anden måde.

Navnlig i lyset af denne konsekvens af en sådan regel har Retsplejerådet ikke fundet fuldt tilstrækkeligt grundlag for at begrænse gruppesøgsmål til tilfælde, hvor gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen uden uforholdsmæssige omkostninger. Det følger imidlertid af kravet om, at gruppesøgsmål skal skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på, jf. herom ovenfor, at hvis et gruppesøgsmål forventes at medføre uforholdsmæssige omkostninger i forhold til kravenes samlede værdi, kan gruppesøgsmålet som altovervejende hovedregel kun antages at være den bedste måde at behandle kravene på, hvis det i den konkrete situation er den eneste måde, der realistisk set står åben. I denne forbindelse må der som alternativer ikke alene tages hensyn til muligheden for, at kravene gennemføres under et individuelt søgsmål, eventuelt efter retsplejelovens almindelige regler om kumulation, eller at der gennemføres en prøvesag. Der må også tages hensyn til eventuelle muligheder for offentligt retlige, herunder strafferetlige, sanktioner. Som eksempel kan nævnes Forbrugerombudsmandens mulighed for at anlægge retssag om forbud og påbud efter markedsføringslovens § 13.

På denne baggrund har Retsplejerådet indskrænket sig til at foreslå, at gruppemedlemmerne skal kunne identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde. Dette indebærer nærmere, at den valgte underretning som et minimum skal antages at nå langt størsteparten af gruppens medlemmer. Efter rådets opfattelse må dette være en absolut betingelse for at gennemføre et gruppesøgsmål, da gruppemedlemmerne i mangel heraf ikke vil have reel mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet.

Det vil bero på omstændighederne i den enkelte sag, om gruppemedlemmerne må antages at kunne identificeres og underrettes på en sådan måde, at der er en høj grad af sandsynlighed for, at de berørte får et sådant kendskab til sagen, at de har det fornødne grundlag for

at tage stilling til, om de ønsker at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet er opmærksom på, at gruppesøgsmål i USA efter omstændighederne kan gennemføres, selv om de berørte ikke kan identificeres, idet det grundlæggende krav er, at man med gruppedefinitionen i hånden uden vanskelighed skal kunne tage stilling til, om en given person er medlem af gruppen, hvorimod det ikke er et krav, at man med gruppedefinitionen i hånden skal være i stand til at finde de personer, der er medlem af gruppen.

Efter Retsplejerådets opfattelse vil det imidlertid i en dansk sammenhæng ikke være rimeligt at give mulighed for at gennemføre gruppesøgsmål, hvis de berørte ikke kan identificeres på en hensigtsmæssig måde. Privat håndhævelse af krav, der tilkommer en ubestemt og reelt uidentificerbar gruppe af personer, vil være ganske fremmed for en dansk tankegang, hvor offentlig regulering og tilsyn tillægges større vægt end i USA.

Er der tale om krav, hvor de berørte ikke kan identificeres på en hensigtsmæssig måde, bør man derfor efter Retsplejerådets opfattelse ikke kunne anlægge gruppesøgsmål. Håndhævelse i en sådan diffus situation bør udelukkende tilkomme offentlige myndigheder, der vil kunne reagere med henstillinger, påbud og forbud og i sidste ende med gennemførelse af en straffesag.

Grupperepræsentanten

Det er en betingelse for at anlægge et gruppesøgsmål, at der kan udpeges en grupperepræsentant, der opfylder de krav, som er nærmere beskrevet i afsnit 6.2 nedenfor.

Stedlig og saglig kompetence

Som nævnt i indledningen til afsnit 6 må reglerne om gruppesøgsmål efter Retsplejerådets opfattelse naturligt ses som en videreudvikling af de gældende regler om sammenlægning af krav (kumulation) i retsplejelovens kapitel 23.

Retsplejerådet har på den baggrund også fundet det naturligt ved fastlæggelsen af kravene til rettens stedlige og saglige kompetence i gruppesøgsmål at tage udgangspunkt i de gældende regler om kumulation i retsplejelovens kapitel 23.

Retsplejerådet foreslår således for det første, at der skal være værneting for alle kravene her i landet.

Retsplejerådet foreslår dernæst, at retten skal være værneting for ét af kravene, og at retten skal være saglig kompetent med hensyn til ét af kravene. Det er således som udgangspunkt tilstrækkeligt, at retten er stedlig og saglig kompetent med hensyn til ét krav (ikke nødvendigvis det samme). Heraf følger, at et gruppesøgsmål efter om-

stændighederne efter sagsøgerens valg vil kunne indbringes for flere forskellige domstole.

Retsplejerådet foreslår dog samtidig, at hvis retten ikke har saglig kompetence til at behandle alle kravene under en selvstændig sag, skal retten kunne henvise sagen til behandling ved en anden domstol, der har saglig kompetence til at behandle mindst ét af kravene. Denne henvisningsregel er inspireret af de henvisningsregler, der gælder med hensyn til saglig kompetence i forbindelse med sammenlægning af krav efter retsplejelovens almindelige regler om kumulation. Henvisningsreglen adskiller sig dog fra de almindelige regler ved kun at give mulighed for i givet fald at henvise hele sagen, dvs. alle kravene, til en anden domstol. Dette skyldes, at gruppesøgsmålet efter sin karakter fordrer, at alle krav behandles samlet ved én domstol.

Hvis der faktisk foreligger ensartede krav, og de øvrige betingelser for anlæg af et gruppesøgsmål er opfyldt, bør retsplejelovens almindelige regler om saglig kompetence således efter Retsplejerådets opfattelse ikke stille sig i vejen for, at alle kravene behandles under ét gruppesøgsmål.

Retten bør derfor for det første – ligesom det i øvrigt gælder efter de almindelige regler om sammenlægning af krav – have mulighed for at behandle alle kravene, selv om retten for nogle kravs vedkommende ikke ville have kunnet behandle dem under en selvstændig sag.

Retten bør imidlertid også, hvis den ikke er saglig kompetent med hensyn til alle krav, have mulighed for at henvise alle kravene til behandling ved en domstol, der er saglig kompetent med hensyn til behandling af mindst ét af kravene. Henvisningsreglen er navnlig møntet på tilfælde, hvor gruppesøgsmålet overordnet set må siges at høre under én domstols saglige kompetence, men hvor det ikke desto mindre har været muligt at indbringe gruppesøgsmålet for en anden domstol, fordi gruppesøgsmålet også omfatter krav, der hører under den anden domstols saglige kompetence.

Som følge af de betingelser for anlæg af et gruppesøgsmål, der i øvrigt foreslås, må det antages, at henvisningsreglen sjældent vil blive bragt i anvendelse, navnlig efter en gennemførelse af Retsplejerådets forslag til ny instansordning i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I.

6.2. Grupperepræsentanten

Det hører til gruppesøgsmålets grundlæggende vilkår, at de personer, på hvis vegne der fremsættes krav, ikke selv deltager som parter

i retssagen i sædvanlig forstand, men derimod repræsenteres af grupperepræsentanten.

Grupperepræsentanten indtager således en nøglerolle i gruppesøgsmålet. Dette gælder, selv om grupperepræsentanten på sin side kan være repræsenteret af en rettergangsfuldmægtig, f.eks. en advokat, som efter omstændighederne i praksis kan have større indflydelse på, hvordan sagen føres, end grupperepræsentanten.

Det er derfor nødvendigt, at det ved lov nærmere bestemmes, hvem der i det hele taget kan udpeges som grupperepræsentant, og at retten får ansvaret for at godkende, hvem der konkret kan udpeges som grupperepræsentant i en bestemt sag.

De krav, der stilles til en grupperepræsentant, kan variere og må bl.a. afhænge af gruppesøgsmålets karakter og kompleksitet. Retsplejerådet er i den forbindelse opmærksom på, at kravene til en grupperepræsentant i særlig grad er af afgørende væsentlighed og derfor bør højnes, når gruppesøgsmålet anlægges efter frameldingsmodellen (opt out). I denne type gruppesøgsmål vil der eksempelvis ofte kunne opstå spørgsmål om, hvorledes gruppe-medlemmerne kan underrettes om gruppesøgsmålet, og i det omfang sagsøgte bidrager til oplysning om kredsen af mulige sagsøgere, rejses der f.eks. spørgsmål om tavshedspligt eller fortrolighed i omgangen med sådanne oplysninger. Jo højere krav, der stilles til en grupperepræsentant i gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen, jo mindre er betænkelighederne ved at tillade denne form for gruppesøgsmål, jf. herved ovenfor i afsnit 5.6.2.

Medlemmer af gruppen

Retsplejerådet finder, at medlemmer af gruppen, dvs. personer, på hvis vegne der fremsættes krav, bør kunne udpeges som grupperepræsentant.

Retsplejerådet er opmærksom på, at udenlandske erfaringer fra navnlig USA, Canada og Australien viser, at en sådan grupperepræsentant i mange tilfælde reelt ikke har nogen indseende i eller kontrol med førelsen af gruppesøgsmålet, idet grupperepræsentantens advokat reelt disponerer meget selvstændigt.

Retsplejerådet finder imidlertid, at regler om gruppesøgsmål uden mulighed for at udpege et medlem af gruppen som grupperepræsentant med rette ville kunne opfattes som ufuldstændige.

De andre mulige grupperepræsentanter, som man kan tænke sig (og som Retsplejerådet foreslår der skal være mulighed for at udpege, jf. nedenfor) – foreninger mv. og offentlige myndigheder – vil langt fra kunne dække hele spektret af mulige gruppesøgsmål. Efter rådets opfattelse ville det således være uheldigt på forhånd – som følge af kravene til grupperepræsentanten – at begrænse muligheden

for at anlægge gruppesøgsmål til krav, hvis varetagelse falder inden for en egnet forenings formål eller offentlig myndigheds opgaver.

Ved at give mulighed for at udpege et medlem af gruppen som grupperepræsentant sikres, at der for alle grupper vil kunne udpeges en grupperepræsentant, når blot mindst ét medlem af gruppen opfylder de generelle krav til grupperepræsentanter, jf. nedenfor, samt er villig til at påtage sig hvervet som grupperepræsentant.

Foreninger mv.

Retsplejerådet finder, at foreninger, private institutioner og andre sammenslutninger bør kunne udpeges som grupperepræsentant, hvis gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål.

Retsplejerådet finder ikke tilstrækkeligt grundlag for at begrænse muligheden for at udpege foreninger mv. som grupperepræsentanter til visse typer af krav eller for at stille andre krav til foreningens alder, medlemstal, repræsentativitet, økonomi mv. end dem, der indirekte følger af de generelle krav til grupperepræsentanter, jf. nedenfor.

Det er en betingelse for, at en forening skal kunne udpeges som grupperepræsentant, at foreningen har partsevne efter almindelige regler. En forening, der er dannet med det hovedformål at omgå retsplejelovens regler om sagsomkostninger, har ikke partsevne, jf. UfR 2000.1575 H, og kan derfor ikke udpeges som grupperepræsentant.

Der gælder ingen almindelige kapitalkrav til foreninger, og man kan sagtens forestille sig, at en forening vil være ude af stand til at betale sagsomkostninger til modparten, hvis sagen tabes, uden at der er tale om omgåelse af retsplejelovens regler om sagsomkostninger. Retsplejerådet foreslår imidlertid, at grupperepræsentanten skal kunne pålægges at stille sikkerhed for sagsomkostninger, jf. nedenfor, og i lyset heraf ser Retsplejerådet ikke grund til at afskære foreninger med ingen eller lille formue fra at udpeges som grupperepræsentant.

Frem for at stille krav til selve foreningens kapitalisering mv. – som ville være indgribende over for foreningen også i andre relationer – finder Retsplejerådet det således mere hensigtsmæssigt og fuldt tilstrækkeligt at give mulighed for at stille krav om sikkerhedsstillelse specielt i forhold til sagsomkostningerne i gruppesøgsmålet, som er det, der reelt er behov for. Selv om foreningen ikke selv råder over formue af betydning, kan det således tænkes, at den ved støtte fra forskellig side vil kunne stille en krævet sikkerhed. Eksempelvis kan medlemmer af gruppen tænkes at være mere tilbøjelige til at bidrage til en sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger for et gruppe-

søgsmål, som specifikt angår deres krav, frem for mere generelt at skyde penge ind i foreningen, hvor indskuddet ville kunne komme til at hæfte for foreningens samlede forpligtelser.

Offentlige myndigheder

Retsplejerådet finder, at offentlige myndigheder bør kunne udpeges som grupperepræsentant. Retsplejerådet skal i den forbindelse pege på, at gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen (opt out) i mange tilfælde formentlig alene vil blive anlagt, hvis en offentlig myndighed påtager sig hvervet som grupperepræsentant.

Det er samtidig Retsplejerådets opfattelse, at betænkelighederne ved at tillade opt out-gruppesøgsmål mindskes betragteligt, netop hvis grupperepræsentanten er en offentlig myndighed.

I den forbindelse skal rådet særligt pege på, at udfaldet af overvejelserne nedenfor i afsnit 6.3 om den sagsøgte eventuelle medvirken til underretning af gruppemedlemmerne i væsentlig grad påvirkes af, om grupperepræsentanten er underlagt tavshedspligt eller ej. Optræder en offentlig myndighed som grupperepræsentant vil myndighedens medarbejdere således have tavshedspligt med hensyn til en oplysning, som det er nødvendigt at hemmeligholde for at varetage væsentlige hensyn til private interesser. Dette kan f.eks. have betydning for private selskabers eller foreningers interesse i at beskytte oplysninger om deres interne, herunder økonomiske, forhold, eller private selskabers økonomiske interesse i at beskytte oplysninger om tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold, jf. den almindelige bestemmelse om tavshedspligt for den, der virker inden for den offentlige forvaltning, i forvaltningslovens § 27. Det er strafbart at bryde tavshedspligten, jf. herved borgerlig straffelov § 152 og §§ 152 c-152 f.

I forbindelse med Retsplejerådets drøftelser med repræsentanter for Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen, jf. herom ovenfor i afsnit 1.3, er det dels blevet tilkendegivet fra forbrugerrepræsentanterne, at det vil kunne være ødelæggende for muligheden for at etablere gruppesøgsmål, hvis grupperepræsentanten ikke under en eller anden form får adgang til sagsøgte kundekartotek, dels fra erhvervsrepræsentanterne, at en model, hvor kun offentlige myndigheder kan gøre sig bekendt med denne type oplysninger, vil være mindst indgribende.

Det er Retsplejerådets opfattelse, at betydningen af grupperepræsentantens mulighed for at få oplysninger om gruppemedlemmernes identitet øges, jo mindre krav søgsmålet omhandler. Problemstillingen vil derfor formentlig oftest optræde i opt out-gruppesøgsmål. Det forudsættes herved, at gruppemedlemmernes motivation for at

reagere på en offentlig bekendtgørelse om gruppesøgsmålet øges med kravets værdi.

Som det er anført nedenfor under afsnit 6.3 finder Retsplejerådet ikke grundlag for at foreslå særlige regler om sagsøgtes pligt til at medvirke til underretning af gruppemedlemmerne om sagen.

På den baggrund foreslår Retsplejerådet, at der ikke kan udpeges andre grupperepræsentanter end offentlige myndigheder i opt out-gruppesøgsmål.

Retsplejerådet foreslår derfor, at retten alene skal kunne udpege offentlige myndigheder som grupperepræsentanter i opt out-gruppesøgsmål.

Retsplejerådet finder det i den forbindelse samtidig mest hensigtsmæssigt, at lovgivningsmagten specifikt tager stilling til, hvilke offentlige myndigheder der skal kunne udpeges som grupperepræsentant. Rådet har i den forbindelse navnlig lagt vægt på, at det beror på en samlet afvejning af en række komplekse politiske, økonomiske og administrative forhold, om det kan anses som hensigtsmæssigt og ønskeligt, at en given offentlig myndighed får mulighed for at optræde som grupperepræsentant.

Retsplejerådet forudsætter således, at der i forbindelse med gennemførelse af lovgivning på grundlag af rådets forslag om gruppesøgsmål tages stilling til, hvilke offentlige myndigheder der skal kunne udpeges som grupperepræsentant, og at der i givet fald indsættes regler herom i lovgrundlaget for de pågældende myndigheder. Herefter vil der naturligvis løbende i lyset af de indhøstede erfaringer kunne ske ændringer – udvidelser og/eller indskrænkninger – i kredsen af myndigheder, som kan udpeges som grupperepræsentant.

Retsplejerådet har på den baggrund i sit lovudkast alene medtaget forslag om, at Forbrugerombudsmanden skal kunne udpeges som grupperepræsentant. Forslaget herom skal ses i lyset af de opgaver, Forbrugerombudsmanden i forvejen varetager.

Grupperepræsentantens varetagelse af gruppemedlemmernes interesser

Det er grupperepræsentanten, der er part i sagen på vegne af gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav), og det er i den forbindelse uden betydning, om grupperepræsentanten selv har krav, der er omfattet af sagen. Grupperepræsentanten kan nedlægge påstande, fremsætte anbringender og anmode om bevisførelse og kan i det hele taget foretage alle processuelle skridt i forbindelse med sagen. Grupperepræsentanten har således stor indflydelse på, hvordan sagen føres, og dermed indirekte på resultatet.

Retsplejerådet foreslår på denne baggrund en generel regel om, at grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen. Heri ligger navnlig, at grupperepræsentanten har en sådan økonomisk eller ideel interesse i sagen, at grupperepræsentanten kan forventes at have den fornødne motivation til at fremme gruppemedlemmernes interesser under sagen. Endvidere må det kræves, at grupperepræsentanten råder over tilstrækkelige økonomiske midler, herunder eventuelt i kraft af retshjælpsforsikringsdækning eller fri proces, til at gennemføre retssagen på betryggende måde. Det er også en forudsætning, at der ikke består et modsætningsforhold mellem grupperepræsentanten og gruppemedlemmerne eller en ikke ubetydelig del af disse.

Derimod er det ikke noget krav, at grupperepræsentanten er i stand til på egen hånd at føre retssagen, hvis grupperepræsentanten kan og vil antage en professionel rettergangsfuldmægtig (en advokat) til at føre sagen.

Retsplejerådet har overvejet, om det bør være et lovkrav, at grupperepræsentanten lader sagen udføre af en advokat, men stiller ikke forslag herom. Hvis det ikke er muligt at behandle sagen på forsvarlig måde, uden at grupperepræsentanten er bistået af en advokat, kan retten imidlertid efter den almindelige regel i retsplejelovens § 259, stk. 2, pålægge grupperepræsentanten at lade sagen udføre af en advokat. Da gruppesøgsmål stiller store krav til grupperepræsentanten, må det efter Retsplejerådets opfattelse i øvrigt forventes, at grupprepræsentanter, der ikke selv er advokater eller i øvrigt har professionel erfaring med retssager, vil lade sagen udføre af en advokat, og at der, hvis dette ikke skulle være tilfældet, jævnligt vil være grundlag for at meddele et advokatkpålæg.

Sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger

Det er en forudsætning for at kunne udpeges til grupperepræsentant, at den pågældende råder over tilstrækkelige økonomiske midler til at kunne gennemføre retssagen på betryggende vis, jf. ovenfor. Heri ligger, at den pågældende skal være i stand til løbende at betale de udgifter, der for den pågældende er forbundet med at føre retssagen frem til en afgørelse. Derimod indgår muligheden for ved sagens afslutning at blive pålagt at betale sagsomkostninger til modparten ikke i denne vurdering.

Retsplejerådet foreslår på denne baggrund en selvstændig regel om, at retten kan bestemme, at grupperepræsentanten skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupperepræsentanten kan blive pålagt at betale til modparten.

Gruppesøgsmål er mere komplicerede og mere ressourcekrævende end individuelle søgsmål, og omkostningerne ved et gruppesøgsmål

kan efter omstændighederne være meget store. Sammenholdt med, at de personer, på hvis vegne der fremsættes krav, kun i begrænset omfang hæfter for sagsomkostningerne, jf. herom afsnit 6.4 nedenfor, er det efter Retsplejerådets opfattelse nødvendigt i gruppesøgsmål at give mulighed for at stille krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, selv om denne mulighed ikke findes ved individuelle søgsmål.

Alternativt ville det være nødvendigt mere indgående at vurdere en foreslået grupperepræsentants samlede økonomiske forhold, før retten tog stilling til, om den pågældende kan udpeges som grupperepræsentant. En sådan vurdering ville imidlertid være dels vanskelig at foretage, dels unødvendigt indgribende over for den pågældende, idet hensynet til modparten vil være tilstrækkeligt varetaget ved i givet fald at stille krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger.

Retten bør kunne træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse både efter anmodning fra modparten og af egen drift. Hvis sagsomkostningerne kan blive meget store, bør der normalt kræves sikkerhedsstillelse. Sikkerhedsstillelse vil dog være uforholdsmæssig, hvis grupperepræsentanten åbenbart vil være i stand til at betale pålagte sagsomkostninger.

6.3. Sagens anlæg

Indbringelse af gruppesøgsmålet for retten

Som anført i indledningen til afsnit 6 finder Retsplejerådet, at gruppesøgsmål som udgangspunkt bør behandles efter samme processuelle regler som individuelle søgsmål, og at der således kun bør fastsættes særlige processuelle regler om behandlingen af gruppesøgsmål på de punkter, hvor der efter gruppesøgsmålets karakter er et klart behov herfor.

Retsplejerådet finder på den baggrund ikke grundlag for at foreslå særlige regler om fremgangsmåden i forbindelse med anlæg af gruppesøgsmål ud over nogle få yderligere krav til stævningen samt en regel om, hvem der kan indlevere en stævning i et gruppesøgsmål.

Retsplejerådet foreslår, at stævningen skal kunne indleveres af et medlem af gruppen, af en forening, privat institution eller anden sammenslutning, når gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål, eller af en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til at kunne udpeges som grupperepræsentant.

Stævningen bør således efter Retsplejerådets opfattelse kunne indleveres af dem, som generelt set vil kunne udpeges som grupperepræsentant (gruppemedlemmer (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav), foreninger mv., offentlige myndigheder). Derimod

bør det ikke være en betingelse for at kunne indlevere stævningen, at den pågældende konkret vil kunne udpeges som grupperepræsentant. Da det kan kræve nærmere undersøgelser at tage stilling hertil, og da der i den forbindelse kan komme andre forslag til grupperepræsentant, vil det være uhensigtsmæssigt, hvis stævningen altid skulle afvises i tilfælde af, at den, der har indleveret stævningen, konkret ikke kan udpeges som grupperepræsentant.

Hvis betingelserne for at anlægge gruppesøgsmålet er opfyldt, og der derfor kan udpeges en anden som grupperepræsentant (en af betingelserne er, at der er grundlag for at udpege en grupperepræsentant), bør gruppesøgsmålet således behandles på grundlag af den indleverede stævning.

Hvis betingelserne for at anlægge gruppesøgsmålet derimod ikke er opfyldt, skal sagen afvises, men afvisningen bør ske med den begrundelse, at betingelserne for at anlægge gruppesøgsmålet ikke er opfyldt, og ikke fordi den, der har indleveret stævningen, konkret ikke kan udpeges som grupperepræsentant.

Retsplejerådet foreslår endvidere, at stævningen ud over de oplysninger, som fremgår af den almindelige regel om stævninger i retsplejelovens § 348, skal indeholde en beskrivelse af gruppen samt oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen.

Rettens godkendelse af gruppesøgsmålet

Retsplejerådet har overvejet spørgsmålet om rettens afgørelse af, om betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål er opfyldt.

Retsplejerådet er opmærksom på, at udenlandske erfaringer, navnlig fra USA, viser, at sagsbehandlingen vedrørende spørgsmålet om at godkende et gruppesøgsmål kan blive overordentlig omfattende, ikke mindst fordi rettens afgørelse om at godkende eller ikke at godkende gruppesøgsmålet tillægges meget stor betydning. I praksis anses sagen således ofte som afgjort, når rettens afgørelse om dette spørgsmål foreligger: Godkendes gruppesøgsmålet, indgås næsten altid forlig om sagens realitet, og godkendes gruppesøgsmålet ikke, opgiver sagsøgeren normalt sagen.

Efter Retsplejerådets opfattelse er en sådan langvarig og omkostningskrævende godkendelsesprocedure uheldig, især fordi parterne – og ikke mindst sagsøgte – dels påføres udgifter til procesførelsen og dels udsættes for den betydelige belastning, et gruppesøgsmål er, på et tidspunkt, hvor det endnu ikke er fastslået, om betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål overhovedet er opfyldt.

Retsplejerådet har derfor lagt vægt på at udforme reglerne om gruppesøgsmål på en sådan måde, at afgørelsen af, om gruppesøgsmålet kan godkendes, i langt de fleste tilfælde bør kunne træffes hur-

tigt, og uden at parterne – og navnlig ikke sagsøgte – eller retten skal anvende meget store ressourcer på dette spørgsmål.

Det bemærkes herved, at det ligger i gruppesøgsmålets natur, at der påhviler sagsøgeren i et gruppesøgsmål større byrder end i et individuelt søgsmål. Det er således sagsøgerens opgave at foreslå (1) en hensigtsmæssig afgrænsning af gruppen, (2) en hensigtsmæssig måde at identificere og orientere gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav) om sagen på og (3) en grupperepræsentant, der er villig til at påtage sig sagen.

I forbindelse med, at retten tager stilling til, om gruppesøgsmålet kan godkendes, tager retten også stilling til de nævnte tre spørgsmål, dvs. fastlægger, (1) hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet, (2) hvordan gruppemedlemmerne skal underrettes om gruppesøgsmålet, og (3) hvem der skal være grupperepræsentant. Retten er ved sin afgørelse ikke bundet af sagsøgerens forslag.

Det er en forudsætning for at godkende gruppesøgsmålet, at der kan gives et tilfredsstillende svar på de tre spørgsmål. I mangel af en hensigtsmæssig afgrænsning af, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet, er betingelsen om, at gruppesøgsmålet skal være den bedste måde at behandle kravene på, ikke opfyldt, og blandt betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål indgår udtrykkeligt, at gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde, og at der er grundlag for at udpege en grupperepræsentant.

Det er sagsøgerens ansvar at tilvejebringe grundlaget for rettens afgørelse på de nævnte punkter, og grundlaget bør principielt være tilvejebragt inden sagens anlæg og fremgå af stævningen.

Medmindre stævningen er meget mangelfuld, bør retten dog normalt ikke straks afvise sagen, men i stedet give sagsøgeren lejlighed til nærmere at redegøre for de punkter, som retten ser behov for at få uddybet, være sig gruppens afgrænsning, identificering og underretning af gruppemedlemmerne og/eller grupperepræsentanten. Det er imidlertid sagsøgerens – og ikke rettens – ansvar i givet fald at tilvejebringe yderligere oplysninger.

Fremkommer der ikke fyldestgørende oplysninger inden rimelig tid, må sagen afvises med den begrundelse, at det ikke er godtgjort, at betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål er opfyldt.

Underretning af gruppemedlemmerne

Retsplejerådet finder, at gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav i et gruppesøgsmål) skal underrettes om rettens godkendelse af gruppesøgsmålet, således at de har reel mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet finder, at underretningsformen bør afpasses efter sagens konkrete omstændigheder, og at der i den forbindelse bør være mulighed for, at underretningen helt eller delvis sker ved offentlig bekendtgørelse.

Retsplejerådet finder endvidere, at det bør være retten, der fastlægger underretningens form og indhold. Eksempelvis bør retten afgøre, om underretning skal ske ved individuel meddelelse til gruppemedlemmerne eller ved annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse. Individuel henvendelse til kendte gruppemedlemmer vil også kunne kombineres med annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse. Hvis underretning helt eller delvis skal ske ved annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse, bør retten træffe bestemmelse om bekendtgørelsens form. Det bør også overlades til rettens skøn, hvor detaljerede anvisninger retten vil give. Hvis retten finder det hensigtsmæssigt, bør underretningens tekst kunne fastlægges i detaljer af retten.

Det er en forudsætning, at underretningen sker på en sådan måde, at langt størsteparten af gruppemedlemmerne må antages at blive bekendt med gruppesøgsmålet og deres mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig dette. Den bedste underretningsform vil være individuel meddelelse til de enkelte gruppemedlemmer, som derfor bør foretrækkes, når denne underretningsform er mulig.

Hvis gruppemedlemmernes identitet ikke er kendt og ikke umiddelbart kan fremskaffes, vil underretning eksempelvis gennem et annonceindlæg i en husstandsomdelt lokalavis formentlig ofte være en egnet underretningsform, hvis gruppemedlemmerne har bopæl i et bestemt lokalområde.

Det kan ikke på forhånd udelukkes, at mere generel – dvs. mindre målrettet – annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse i visse situationer vil kunne opfylde forudsætningen om, at langt størsteparten af gruppemedlemmerne må antages at blive bekendt med gruppesøgsmålet og deres mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig dette.

Hvis der er mulighed for at få et gruppesøgsmål om et forbrugerspørgsmål omtalt i et forbrugerprogram på landsdækkende tv, kan dette f.eks. være en egnet underretningsform, hvis erfaringen viser, at sådan omtale medfører, at størsteparten af gruppemedlemmerne bliver bekendt med gruppesøgsmålet og muligheden for at tilmelde sig dette. I givet fald vil en sådan tv-omtale formentlig ofte med fordel kunne kombineres med f.eks. en hjemmeside på internettet, der dels i en overskuelig form indeholder de oplysninger om gruppesøgsmålet, som skal gives, jf. ovenfor, dels giver mulighed for at tilmelde sig gruppesøgsmålet via digital kommunikation. Det vil i øvrigt være naturligt, at der på Domstolsstyrelsens netsted på inter-

nettet etableres en oversigt over alle godkendte verserende gruppesøgsmål.

Mens det således bør påhvile retten at fastsætte, hvordan gruppe-medlemmerne skal underrettes om gruppesøgsmålet, bør selve underretningen derimod ikke nødvendigvis forstås af retten. Retten bør have mulighed for at pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen, og de positive udgifter, der er forbundet med underretningen (porto, annoncering mv.), bør i første omgang betales af grupperepræsentanten, der imidlertid vil have mulighed for at få udgifterne erstattet efter reglerne om sagsomkostninger.

Retsplejerådet har i den forbindelse overvejet, om retten endvidere bør have mulighed for at pålægge en (mod)part at underrette gruppe-medlemmerne om gruppesøgsmålet. Det firma, som gruppesøgsmålet anlægges imod, vil således ofte have adgang til uden større omkostninger og besvær at identificere gruppemedlemmerne ud fra et kundekartotek eller lignende.

Pålægges det en modpart at forestå underretningen, f.eks. ved at udsende en underretning om gruppesøgsmålet sammen med en faktura i et løbende mellemværende, vil der imidlertid efter rådets opfattelse kunne opstå risiko for, at underretningen får en unødig krænkende karakter for vedkommende modpart, ligesom underretningen efter omstændighederne vil kunne bringes i en sammenhæng, der afsvækker dens værdi.

Det vil samtidig i en række tilfælde, og herunder særligt i gruppesøgsmål efter framlægningsmodellen (opt out), være hensigtsmæssigt for grupperepræsentanten at modtage underretning om, hvem der er gruppemedlemmer og derfor har modtaget underretning om gruppesøgsmålet. Selv om modparten skulle foretage underretningen, ville der således være behov for, at grupperepræsentanten modtog underretning om gruppemedlemmernes navne og adresser.

På den baggrund har Retsplejerådets overvejet, om det i stedet bør kunne pålægges gruppens modpart at medvirke til underretning af gruppemedlemmerne, herunder f.eks. hvis gruppemedlemmerne kan identificeres ud fra et kundekartotek eller lignende. I den situation skulle det således kunne pålægges modparten at udlevere en liste over navne og adresser på gruppemedlemmerne til grupperepræsentanten. Dette rejser dog spørgsmål om, hvorledes sagsøgte undladelse af at efterkomme et sådant pålæg skal sanktioneres, hvis sagsøgte deltagelse er en forudsætning for, at gruppesøgsmålet overhovedet bliver etableret.

I forbindelse med Retsplejerådets drøftelser med repræsentanter for Forbrugerrådet, Forbrugerombudsmanden, Dansk Industri og HTS Interesseorganisationen, jf. herom ovenfor i afsnit 1.3, er det dels blevet tilkendegivet fra forbrugerrepræsentanterne, at det vil

være ødelæggende for muligheden for at etablere gruppesøgsmål, hvis grupperepræsentanten ikke under en eller anden form får adgang til sagsøgtes kundekartotek, dels fra erhvervsrepræsentanterne, at en model, hvor kun offentlige myndigheder kan gøre sig bekendt med denne type oplysninger, vil være mindst indgribende.

Retsplejerådet er enig i, at det kan være af afgørende betydning for etableringen af særligt opt out-gruppesøgsmål, at sagsøgte under en eller anden form medvirker til underretning af gruppemedlemmerne. Rådet er på den anden side enig i, at det vil kunne være et alvorligt indgreb i virksomhedernes erhvervshemmelighed, hvis de kunne pålægges at udlevere (dele af) deres kundekartotek til en grupperepræsentant i et gruppesøgsmål.

Retsplejerådet skal i den forbindelse – som det er anført ovenfor under afsnit 6.2 – bemærke, at betænelighederne ved at lade sagsøgte medvirke til underretning af gruppemedlemmerne mindskes betragteligt, hvis grupperepræsentanten er en offentlig myndighed, der er underlagt tavshedspligt. Optræder en offentlig myndighed som grupperepræsentant vil myndighedens medarbejdere således have tavshedspligt om en oplysning, som det er nødvendigt at hemmeligholde for at varetage væsentlige hensyn til private interesser, eksempelvis til private selskabers eller foreningers interesse i at beskytte oplysninger om deres interne, herunder økonomiske, forhold, eller private selskabers økonomiske interesse i at beskytte oplysninger om tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold, jf. den almindelige bestemmelse om tavshedspligt for den, der virker inden for den offentlige forvaltning, i forvaltningslovens § 27. Det er strafbart at bryde tavshedspligten, jf. herved borgerlig straffelov § 152 og §§ 152 c-152 f.

Også på denne baggrund foreslår Retsplejerådet, at retten alene skal kunne udpege offentlige myndigheder, der ved lov er bemyndiget hertil, som grupperepræsentanter i opt out-gruppesøgsmål, jf. herom nærmere i afsnit 6. 2 ovenfor.

Retsplejerådet har i den forbindelse foreløbigt alene foreslået, at Forbrugerombudsmanden skal kunne udpeges som grupperepræsentant. Efter markedsføringslovens § 15, stk. 1, fører Forbrugerombudsmanden tilsyn med, at loven overholdes, navnlig ud fra hensynet til forbrugerne. Med henblik på at tilvejebringe et bedømmelsesgrundlag i de enkelte sager, som Forbrugerombudsmanden behandler, giver lovens § 15, stk. 2, Forbrugerombudsmanden adgang til at kræve meddelt alle oplysninger, som skønnes nødvendige for dennes virksomhed, herunder til afgørelse af, om et forhold falder ind under lovens bestemmelser. Denne bestemmelse vil således også give Forbrugerombudsmanden mulighed for at indhente oplysninger til brug i forbindelse med behandlingen af et gruppesøgsmål, og for (den) sag-

søgte (virksomhed) vil denne fremgangsmåde indebære den sikkerhed, at Forbrugerombudsmanden vil skulle behandle oplysningerne på en måde, der ikke bringer ham i konflikt med de nævnte almindelige bestemmelser om tavshedspligt.

På den baggrund er der efter Retsplejerådets samlede opfattelse ikke grundlag for på nuværende tidspunkt at foreslå særlige regler om, at en sagsøgt skal kunne medvirke til underretning af gruppe-medlemmerne i et gruppesøgsmål.

6.4. Sagsomkostninger og sikkerhedsstillelse

Retsplejerådet finder, at retsplejelovens almindelige regler om sagsomkostninger som udgangspunkt også bør anvendes i gruppesøgsmål. De hensyn, der ligger bag de grundlæggende regler om sagsomkostninger, jf. herved kapitel 7 i Retsplejerådets betænkning nr. 1436/2004 om reform af den civile retspleje III, gør sig efter rådets opfattelse i fuldt lige så stor grad gældende i gruppesøgsmål som i individuelle søgsmål.

Også i gruppesøgsmål bør udgangspunktet således være, at den tabende part skal erstatte modparten dennes omkostninger ved sagen. I forvejen er gruppesøgsmål en større belastning for sagsøgte end individuelle søgsmål, og det ville efter Retsplejerådets opfattelse ikke være rimeligt, hvis en person, der sagsøges i et gruppesøgsmål og frifindes, ikke i samme grad som i andre søgsmål havde adgang til at få erstattet sine omkostninger ved sagen. Da et gruppesøgsmål kan være en større belastning for sagsøgte end et individuelt søgsmål er spørgsmålet rejst, om der kunne være anledning til at forbedre sagsøgtes muligheder for at få dækket sine omkostninger ud over, hvad der følger af retsplejelovens almindelige regler. Dette ville navnlig kunne få betydning for udgifter til advokatbistand, der efter de almindelige regler ikke erstattes fuldt ud men alene med ”et passende beløb”. Efter Retsplejerådets opfattelse er der imidlertid ikke anledning til en sådan fravigelse af de sagsomkostningsregler, der gælder for individuelle søgsmål.

Der er dog efter Retsplejerådets opfattelse behov for visse særregler om sagsomkostninger i gruppesøgsmål. For det første bør der være mulighed for at pålægge grupperepræsentanten at stille sikkerhed for sagsomkostninger, jf. nærmere afsnit 6.2 ovenfor.

Endvidere bør der fastsættes særlige regler om ansvaret for sagsomkostninger for gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav).

Gruppemedlemmerne anses ikke som parter i retssagen, jf. nærmere afsnit 6.5 nedenfor. Udgangspunktet er derfor, at gruppemedlemmerne ikke skal betale sagsomkostninger.

Efter Retsplejerådets opfattelse vil det imidlertid være hensigtsmæssigt, at gruppemedlemmerne efter omstændighederne pålægges en begrænset og overskuelig omkostningshæftelse. En sådan ordning må antages at bidrage til, at gruppemedlemmerne føler ansvar for gruppesøgsmålet, og at der derfor ikke anlægges gruppesøgsmål på et urimeligt løst grundlag. Samtidig må det antages at fremme de praktiske muligheder for, at gruppesøgsmål bliver ført, når flere kan deles om omkostningerne ved gruppesøgsmålet, end hvis én person (grupperepræsentanten) altid skulle afholde de fulde omkostninger.

Retsplejerådet lægger vægt på, at gruppemedlemmernes omkostningshæftelse skal være beløbsmæssigt begrænset. Rådet lægger endvidere vægt på, at det enkelte gruppemedlem på forhånd skal kunne overskue størrelsen af den omkostningsrisiko, der for den pågældende vil være forbundet med at tilmelde sig gruppesøgsmålet.

Retsplejerådet foreslår på denne baggrund, at retten i forbindelse med godkendelsen af et gruppesøgsmål skal kunne bestemme, at tilmelding til gruppesøgsmålet skal være betinget af, at gruppemedlemmet stiller en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger, og at gruppemedlemmet som udgangspunkt kun skal kunne pålægges sagsomkostninger indtil det beløb, som sikkerheden er fastsat til. Der bør imidlertid kun stilles krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, hvis gruppemedlemmets krav har en vis størrelse. Hvis kravet er beskedent, bør der ikke stilles krav om sikkerhedsstillelse. Endvidere bør gruppemedlemmer, som opfylder betingelserne for at få fri proces, være fritaget for at stille sikkerhed for sagsomkostninger. Det samme bør gælde for gruppemedlemmer, der har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, som dækker omkostninger ved sagen, idet disse gruppemedlemmer dog bør stille delvis sikkerhed for sagsomkostninger, hvis forsikringen har en selvrisiko, eller i den (formentlig sjældent forekommende) situation, hvor sikkerhedsstillelsen overstiger forsikringens samlede dækning.

Forslaget indebærer, at det enkelte gruppemedlem allerede ved tilmeldingen har fuldt overblik over, hvad den pågældende ”risikerer” i relation til sagsomkostninger ved at tilmelde sig gruppesøgsmålet. Retten vil formentlig forholdsvis ofte finde det mest hensigtsmæssigt, at sikkerheden indbetales kontant, idet der i mange tilfælde vil være tale om et forholdsvis mindre beløb for det enkelte gruppemedlem (eksempelvis 1.000-5.000 kr.), hvor det vil være uforholdsmæssigt at arbejde med bankgarantier eller lignende. En sådan kontant indbetaling har også den fordel, herunder psykologisk, at gruppemedlemmet ved sagens start så at sige har ”reserveret” det

beløb, vedkommende i værste fald kan komme til at betale. Populært sagt får sikkerhedsstillelsen for sagsomkostninger dermed karakter af en adgangsbillet eller et tilmeldingsgebyr til gruppesøgsmålet.

Forslaget indebærer som nævnt endvidere, at et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, kan pålægges at betale sagsomkostninger med op til det beløb, for hvilket der ved tilmeldingen til gruppesøgsmålet blev stillet krav om sikkerhedsstillelse. Dette gælder også, hvis sikkerheden ikke blev stillet, fordi gruppemedlemmet har en retshjælpsforsikring, der dækker omkostninger ved sagen, men i givet fald vil det være retshjælpsforsikringsselskabet, der skal betale pålagte sagsomkostninger. Hvis sikkerheden ikke blev stillet, fordi gruppemedlemmet opfylder betingelserne for fri proces uden at have retshjælpsforsikringsdækning, foreslår Retsplejerådet, at de sagsomkostninger, som gruppemedlemmet ellers ville være blevet pålagt, betales af statskassen.

Herudover foreslår Retsplejerådet, at et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, skal kunne pålægges at betale sagsomkostninger med op til det beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode. Dette forslag er inspireret af de gældende regler i aktieselskabslovens § 144, stk. 3, og konkurslovens § 137, jf. herom *kapitel 2*, afsnit 5. Med beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode, menes beløb, som ifølge dommen skal betales kontant til gruppemedlemmet, og som faktisk betales. Beløb, som ifølge dommen skal afskrives på en gæld, beløb, som ikke faktisk betales, og ydelser med økonomisk værdi, som ikke består i penge, giver *ikke* grundlag for at pålægge et gruppemedlem sagsomkostninger.

Et gruppesøgsmål efter opt out-modellen omfatter alle gruppemedlemmer, der ikke har *frameldt* sig gruppesøgsmålet. Et gruppemedlem, der ikke foretager en aktiv handling for at framelde sig søgsmålet, vil således være omfattet af gruppesøgsmålet. Det må efter Retsplejerådets opfattelse indebære, gruppemedlemmerne i et gruppesøgsmål efter opt out-modellen alene bør kunne blive pålagt at bidrage til betaling af sagsomkostninger inden for rammerne af deres eget faktiske kontante udbytte af retssagen.

Retsplejerådets forslag i relation til sagsomkostninger er udformet således, at et gruppemedlem aldrig kan få en udgift til sagsomkostninger, der overstiger det beløb, for hvilket der blev stillet krav om sikkerhedsstillelse som betingelse for *tilmeldingen* til gruppesøgsmålet med tillæg af det beløb, som gruppemedlemmet (både ved opt in og opt out) opnår som sit eget faktiske kontante udbytte af retssagen.

Inden for de beskrevne rammer kan et gruppemedlem pålægges at betale sagsomkostninger til modparten og/eller grupperepræsentan-

ten. Modpartens krav går i givet fald forud for grupperepræsentantens.

6.5. Gruppemedlemmernes stilling under sagen

Udgangspunktet

Det ligger i gruppesøgsmålets natur, at gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav) ikke er parter i retssagen i sædvanlig forstand. Med forbehold for de regler om underretning i visse tilfælde, som Retsplejerådet foreslår, jf. nedenfor, skal gruppemedlemmerne således ikke indkaldes til retsmøder eller have tilsendt processkrifter mv. og behøver ikke at få adgang til at udtale sig, før retten træffer afgørelse. Gruppemedlemmerne kan endvidere ikke nedlægge påstande, fremsætte anbringender eller føre beviser. I disse henseender repræsenteres gruppemedlemmerne ubetinget af grupperepræsentanten.

Der er tale om en lovbestemt repræsentation, som alene er betinget af, at gruppemedlemmet har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet.

Gruppemedlemmerne har derfor heller ingen formel kompetence til at give grupperepræsentanten anvisninger om, hvordan sagen skal føres, og kan ikke fratage grupperepræsentanten kompetencen til at repræsentere gruppemedlemmerne under gruppesøgsmålet.

Noget andet er, at gruppemedlemmer kan foreslå grupperepræsentanten at føre sagen på en nærmere angiven måde, og at grupperepræsentanten vil være interesseret i at tage hensyn til velbegrundede forslag. Endvidere kan gruppemedlemmer, der mener, at grupperepræsentanten ikke er i stand til at varetage deres interesser under sagen, anmode retten om at udpege en ny grupperepræsentant. Et gruppemedlem kan også anmode retten om at udtræde af gruppen.

Det er grupperepræsentanten, der er part i sagen på gruppemedlemmernes vegne. Grupperepræsentanten kan nedlægge påstande, fremsætte anbringender og anmode om bevisførelse og kan i det hele taget foretage alle processuelle skridt i forbindelse med sagen.

Grupperepræsentanten kan imidlertid ikke på egen hånd udvide rammerne for gruppesøgsmålet som fastlagt af retten. Hvis grupperepræsentanten ønsker at udvide sine påstande, således at der inddrages nye krav i sagen, kræves rettens tilslutning. Dette gælder, hvad enten der er tale om at udvide rammen for gruppesøgsmålet og dermed inddrage nye gruppemedlemmer i søgsmålet eller om at inddrage nye krav for gruppemedlemmer, der allerede har tilmeldt sig sagen. Hvis retten imødekommer anmodningen om at udvide rammerne for gruppesøgsmålet, skal der gennemføres en ny tilmeldingsrun-

de henholdsvis frameldingsrunde for de nye krav, som herefter også er omfattet af gruppesøgsmålet.

Misbruger grupperepræsentanten sin adgang til at repræsentere gruppemedlemmerne til at påføre disse tab, eller gør grupperepræsentanten sig i øvrigt skyldig i uforsvarligt forhold i forbindelse med repræsentationen af gruppemedlemmerne under sagen, kan grupperepræsentanten pådrage sig et erstatningsansvar efter almindelige erstatningsregler.

Særlige regler

Gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav) er som nævnt ikke parter i retssagen i sædvanlig forstand. Gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet, må dog i en række henseender sidestilles med parter. Dette gælder først og fremmest i relation til retsafgørelser bindende virkninger (retskraft). Gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, bindes således af afgørelser vedrørende sagens realitet på samme måde som parterne i et individuelt søgsmål.

Retskraften virker både til fordel og til skade for gruppemedlemmerne, og dommen i gruppesøgsmålet vil således kunne påberåbes både af og mod gruppemedlemmerne og vil – afhængig af sagens udfald – kunne benyttes som tvangsfuldbyrdsgrundlag både af og mod gruppemedlemmerne.

Med hensyn til afgørelse om modkrav bør dette dog kun gælde for krav, som udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på (konnekse modkrav). Gruppens modpart bør således ikke i et gruppesøgsmål kunne inddrage modkrav mod et gruppemedlem, som ikke udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på (ukonnekse modkrav).

Det er en konsekvens af retskraften, at gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig et gruppesøgsmål, er sidestillet med parter i relation til litispændens, dvs. i relation til, at når der verserer retssag mellem to parter om et spørgsmål, kan der ikke anlægges ny retssag mellem de samme to parter om det samme spørgsmål.

Endvidere bør gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, være underlagt reglerne om parter, når de afgiver forklaring og i relation til edition. Disse gruppemedlemmer er som nævnt bundet af rettens afgørelser i sagen på samme måde som parter, og da der ikke kan anvendes vidnetvang over for parter, bør der heller ikke kunne anvendes vidnetvang over for gruppemedlemmer, der har tilmeldt henholdsvis ikke frameldt sig

gruppesøgsmålet. Dette gælder både i relation til afgivelse af forklaring og i relation til edition, herunder med hensyn til at give en syns- og skønsmand adgang til at bese eller gøre sig bekendt med forrettningens genstand.

Udebliver et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, efter at være indkaldt til at afgive forklaring, eller undlader gruppemedlemmet at besvare spørgsmål, eller er svarene uklare eller ufuldstændige, bør retten i stedet kunne tillægge dette virkning til fordel for gruppens modpart (fakultativ processuel skadevirkning). Inden der drages denne konsekvens, bør det dog sikres, at andre beviser er søgt tilvejebragt, og der bør således f.eks. være mulighed for at indkalde en anden til at afgive forklaring i den beskrevne situation. Det samme gælder, hvis et gruppemedlem, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, uden lovlig grund undlader at efterkomme et pålæg om edition.

Det bemærkes, at grupperepræsentanten som part har et absolut krav på efter anmodning personlig at afgive forklaring, jf. retsplejelovens § 303. Gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, bør derimod ikke have en sådan ret til efter anmodning personlig at afgive forklaring, og grupperepræsentanten bør heller ikke have et absolut krav på, at gruppemedlemmer efter grupperepræsentantens anmodning personligt afgiver forklaring. I stedet bør retten have mulighed for helt eller delvis at afslå en sådan anmodning, i det omfang bevisførelsen skønnes at være uden betydning for sagen, jf. retsplejelovens § 341. Hvis der er mange gruppemedlemmer, og der ikke foreligger relevante individuelle forhold, vil der sjældent være grundlag for, at mere end nogle få repræsentative gruppemedlemmer afgiver forklaring.

Om gruppemedlemmernes stilling i relation til sagsomkostninger henvises til afsnit 6.4 ovenfor, og med hensyn til gruppemedlemmernes stilling i relation til appel henvises til afsnit 6.8 nedenfor.

Underretning af gruppemedlemmerne i visse tilfælde

Som nævnt er udgangspunktet, at gruppemedlemmerne (dvs. de personer, på hvis vegne der fremsættes krav) ikke inddrages under sagens gang. Et eller flere gruppemedlemmer kan eventuelt blive indkaldt til at afgive mundtlig forklaring for retten eller blive anmodet om at fremlægge dokumenter mv. (edition), men gruppemedlemmerne deltager som udgangspunkt i øvrigt ikke under retssagen (dvs. de indkaldes ikke til retsmøder, får ikke tilsendt processkrifter mv., og behøver ikke at få adgang til at udtale sig, før retten træffer afgørelse).

Efter Retsplejerådets opfattelse bør dette udgangspunkt dog modificeres, hvis der opstår spørgsmål om at hæve eller afvise sagen. I

denne situation bør gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, underrettes, medmindre underretning er åbenbart overflødig. Gruppesøgsmålet bør således som udgangspunkt ikke kunne hæves eller afvises, uden at gruppe-medlemmer, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet, forinden har modtaget underretning om, at der er opstået spørgsmål om at hæve eller afvise sagen. Som eksempler kan nævnes tilfælde, hvor grupperepræsentanten vil hæve sagen, eller hvor grupperepræsentanten udebliver, og der derfor opstår spørgsmål om at afvise sagen.

Underretningen vil bl.a. give gruppemedlemmerne mulighed for at overveje, om de vil anmode om udpegning af en ny grupperepræsentant, og for at forberede sig på, hvis de ønsker det, og hvis gruppesøgsmålet faktisk hæves eller afvises, i givet fald at fortsætte forfølgningen af deres krav efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. om denne mulighed nedenfor.

Efter Retsplejerådets opfattelse bør retten endvidere tillægges en skønsmæssig beføjelse til at bestemme, at gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, skal underrettes om andre væsentlige forhold end sagens ophævelse eller afvisning. Som eksempel kan nævnes tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om at godkende et forlig, jf. herom afsnit 6.7 nedenfor. Andre eksempler kan være tilfælde, hvor grupperepræsentanten frafalder påstande eller anbringender af afgørende betydning for et eller flere gruppemedlemmers krav, eller hvis der synes at være opstået en interesse modsætning mellem grupperepræsentanten og et eller flere gruppemedlemmer.

Indtræden som part

Retsplejerådet finder, at et gruppemedlem, der har tilmeldt sig henholdsvis ikke frameldt sig gruppesøgsmålet bør have mulighed for, hvis gruppesøgsmål hæves eller afvises, at indtræde som part for så vidt angår sit eget krav og videreføre sagen efter reglerne om individuelle søgsmål.

En sådan mulighed vil efter rådets opfattelse være procesbesparende. Hvis et gruppesøgsmål hæves eller afvises, uden at kravene i sagen er retskraftigt afgjort, kan hvert gruppemedlem under alle omstændigheder anlægge individuel retssag om sit eget krav. Hvis et sådant individuelt søgsmål anlægges hurtigt, vil der normalt ikke være forældelsesmæssige problemer, eftersom gruppesøgsmålet vil have afbrudt forældelse, og den forældelsesafbrydende virkning bevares, hvis der hurtigt efter gruppesøgsmålets bortfald tages (nye) retslige skridt til at forfølge kravet, jf. om forældelse afsnit 7.4 nedenfor. Et sådant individuelt søgsmål vil imidlertid være et helt nyt søgsmål, hvor sagen processuelt starter helt forfra.

Retsplejerådet foreslår derfor, at et gruppemedlem ved skriftlig meddelelse til retten inden 4 uger efter, at gruppesøgsmålet er hævet eller afvist, skal kunne indtræde som part og – for så vidt angår sine egne krav – videreføre det hidtidige gruppesøgsmål som et individuelt søgsmål. Der vil være tale om en særlig lovbestemt processuel succession, hvor det indtrædende gruppemedlem overtager sagen i den stand, hvori den befandt sig, før den blev hævet eller afvist. Hvis forberedelsen er afsluttet, bør det forhold, at gruppemedlemmet er indtrådt som part, således f.eks. ikke give videre adgang til at fremkomme med nye påstande, anbringender eller beviser end ellers, jf. retsplejelovens §§ 357 og 363.

Et gruppemedlem bør endvidere have adgang til at indtræde som part og videreføre sagen for sit vedkommende efter reglerne om individuelle søgsmål, hvis retten bestemmer, at et krav ikke længere skal være omfattet af gruppesøgsmålet (dvs. ændrer på gruppens afgrænsning i forhold til det, der blev fastlagt i forbindelse med godkendelsen af gruppesøgsmålet). Efter omstændighederne vil rettens bestemmelse herom i øvrigt kunne være foranlediget af en anmodning fra det pågældende gruppemedlem, som er fremsat netop med henblik på, at gruppemedlemmet ønsker at videreføre sagen om sit eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål.

6.6. Individuelle spørgsmål. Undergrupper

Individuelle spørgsmål

Retsplejerådet finder, at reglerne om gruppesøgsmål bør udformes således, at der ikke bliver tale om en egentlig behandling af individuelle spørgsmål under gruppesøgsmålet. Dette er ikke til hinder for, at der under et gruppesøgsmål kan nedlægges forskellige påstande for forskellige gruppemedlemmer, f.eks. med hensyn til størrelsen af en tilbagebetaling eller erstatning eller med hensyn til, om der påstås ophævelse eller afhjælpning, når blot der foreligger et ensartet grundlag for en stillingtagen til de forskellige påstande.

Eksempelvis vil der ikke være noget til hinder for, at en tilbagebetaling eller erstatning udmåles forskelligt for forskellige gruppemedlemmer afhængigt af, i hvilken periode de pågældende har været berørt af en påstået retskrænkelse, eller afhængig af størrelsen og arten af deres forbrug af f.eks. et teleabonnement eller en aftale om levering af gas, varme eller elektricitet.

Derimod kan betingelsen om, at der skal være tale om ensartede krav, efter omstændighederne være til hinder for, at der under et gruppesøgsmål nedlægges påstand om individuel udmåling af erstatning på grundlag af de enkelte gruppemedlemmers individuelle, sub-

jektive forhold. I givet fald må gruppesøgsmålet afgrænses således, at sådanne individuelle spørgsmål ikke skal afgøres under gruppesøgsmålet. Dette kan opnås ved f.eks. at begrænse gruppesøgsmålet til en anerkendelsespåstand om ansvarsgrundlaget.

Undergrupper

Retsplejerådet har overvejet, om der bør være mulighed for at opdele et gruppesøgsmål i undergrupper, således at der udpeges særskilte (under)grupperepræsentanter for hver af undergrupperne. Rådet finder imidlertid ikke grundlag herfor.

Hvis der både foreligger retlige og/eller faktiske spørgsmål, der er fælles for hele gruppen, og retlige og/eller faktiske spørgsmål, der angår bestemte delmængder af gruppen, bør man efter Retsplejerådets opfattelse anvende retsplejelovens almindelige regler om sammenlægning og adskillelse af krav.

Afhængigt af, hvad der er mest hensigtsmæssigt ud fra sagens konkrete omstændigheder, kan retten således vælge fra starten at afgrænse gruppesøgsmålet på en sådan måde, at det kun omfatter ensartede krav. I eksemplet med flere undergrupper er dette ensbetydende med, at der i givet fald må anlægges flere gruppesøgsmål, som i relation til reglerne om gruppesøgsmål behandles hver for sig (dvs. med hver sin grupperepræsentant, uden at der dog er noget forbud mod, at samme person samtidig kan være grupperepræsentant i flere gruppesøgsmål), men flere gruppesøgsmål vil kunne behandles samlet efter de almindelige regler om samlet behandling efter retsplejelovens §§ 250 og 254.

Alternativt kan retten, hvis det forekommer mest hensigtsmæssigt, godkende et gruppesøgsmål med en afgrænsning, der indebærer, at visse faktiske og/eller retlige spørgsmål kun vedrører en vis del af gruppemedlemmerne. Retten kan herefter ved anvendelse af retsplejelovens § 253 opnå en hensigtsmæssig opdeling af sagens forhandling og afgørelse. Der vil imidlertid være tale om ét gruppesøgsmål med én grupperepræsentant.

6.7. Forlig

Retsplejerådet finder, at der bør være mulighed for at afslutte et gruppesøgsmål forligsmæssigt, uden at alle gruppemedlemmer særskilt skal tiltræde forliget. Retsplejerådet finder dog på den anden side, at grupperepræsentanten ikke helt på egen hånd bør kunne indgå forlig med bindende virkning for gruppemedlemmerne. Retsplejerådet foreslår derfor, at et forlig får gyldighed, hvis det godkendes af retten. Rettens mulighed for at vurdere rimeligheden af et forlig,

som grupperepræsentanten og gruppens modpart er enige om, kan dog være begrænset. Det foreslås derfor, at retten godkender forliget, medmindre det er udtryk for ubegrundet forskelsbehandling mellem gruppemedlemmer eller i øvrigt er åbenbart urimeligt. Ubegrundet forskelsbehandling kan bestå dels i forskellig behandling af gruppemedlemmer, der på de relevante punkter befinder sig i samme situation, dels i ens behandling af gruppemedlemmer, der på relevante punkter ikke befinder sig i samme situation.

Det bemærkes for fuldstændighedens skyld, at gruppemedlemmerne ikke ved at tilmelde sig henholdsvis undlade at framelde sig gruppesøgsmålet afgiver deres adgang til at disponere over sagens genstand. Det enkelte gruppemedlem kan således til enhver tid, mens gruppesøgsmålet behandles ved retten, disponere over deres mulige krav, herunder ved udenretsligt forlig.

6.8. Appel

Retsplejerådet finder, at der bør sondres mellem appel, hvor appelsagen også behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, og appel, hvor appelsagen behandles efter reglerne om individuelle søgsmål.

Retsplejerådet finder, at en kollektiv appel, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, bør gå forud for en individuel appel.

Hvis grupperepræsentanten anker en dom i et gruppesøgsmål, bør de enkelte gruppemedlemmer således ikke have adgang til at anke. Hvis grupperepræsentanten kun anker de dele af dommen, som vedrører visse gruppemedlemmer, bør de gruppemedlemmer, som ikke er omfattet af grupperepræsentantens anke, dog have adgang til hver især at anke individuelt, jf. dog nedenfor om andre tilfælde af kollektiv appel.

Hvis grupperepræsentanten ikke anker, bør der efter Retsplejerådets opfattelse være mulighed for, at en ny grupperepræsentant indgiver ankestævning. Sker dette, vil retten skulle tage stilling til, om ankesagen kan godkendes som et gruppesøgsmål, efter tilsvarende regler som ved godkendelse af et gruppesøgsmål i første instans. Godkendes ankesagen til behandling efter reglerne om gruppesøgsmål, vil de gruppemedlemmer, der er omfattet af en sådan ankesag, ikke kunne anke individuelt.

Endvidere finder Retsplejerådet, at hvis modparten anker, skal ankesagen altid behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Dette indebærer bl.a., at grupperepræsentanten fra første instans vil være indstævnt, og dette bør gælde, uanset om anken vedrører alle gruppemedlemmer, nogle gruppemedlemmer eller kun ét gruppemedlem. Kun på denne måde sikres, at et gruppemedlem, der har tilmeldt sig

henholdsvis ikke framelde sig et gruppesøgsmål, ikke risikerer selv at skulle give møde som part i en ankesag for at forsvare en dom, hvor den pågældende har fået medhold.

I ankesager, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, anvendes tilsvarende regler som ved gruppesøgsmål i første instans. Det er således f.eks. grupperepræsentanten, der er part i ankesagen og repræsenterer gruppen, og dette bør som nævnt gælde, hvad enten gruppen er stor eller lille eller eventuelt består af kun ét medlem. Endvidere bør gruppemedlemmerne også, når det er ”gruppen”, der har anket (dvs. når grupperepræsentanten fra første instans eller en foreslået ny grupperepræsentant har anket), underrettes om anken og gives mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig ankesagen. Tilmelding til anken vil kunne betinges af sikkerhedsstillelse på samme måde som i første instans. Dette gælder også, selv om der ikke blev stillet krav om sikkerhedsstillelse i første instans.

Hvis det er gruppens modpart, der har anket, omfatter ankesagen derimod naturligvis de gruppemedlemmer, med hensyn til hvis krav modparten har anket. I denne situation vil der ikke skulle gennemføres nogen tilmeldings- eller frameldingsrunde.

Ankes en dom i et gruppesøgsmål ikke kollektivt fra hverken den ene eller den anden side, bør hvert gruppemedlem have adgang til at anke dommen for så vidt angår sit eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål. Da ønsket om at anke individuelt netop kan være begrundet i, at der ikke ankes kollektivt, hvilket måske først står klart ved ankefristens udløb, foreslår Retsplejerådet, at der i denne situation skal være adgang til at indgive anke indtil 4 uger efter udløbet af den almindelige ankefrist.

6.9. Fuldbyrkelse

Retsplejerådet finder på det foreliggende grundlag ikke anledning til at foreslå særlige regler om fuldbyrkelse i gruppesøgsmål. Retsplejerådet vil senere i forbindelse med rådets forestående overvejelser om revision af reglerne om tvangsfuldbyrkelse vurdere, om der i lyset af de indhøstede erfaringer med reglerne om gruppesøgsmål har vist sig et behov for særlige regler.

Rådet skal dog bemærke, at det i gruppesøgsmål efter opt-in modellen vil kunne være praktisk, om gruppemedlemmerne i forbindelse med tilmelding til gruppesøgsmålet gives mulighed for (evt. blot ved afkrydsning i en rubrik på et tilmeldingsskema) at give grupperepræsentanten fuldmagt til senere eventuelt at anmode om tvangsfuldbyrkelse på gruppemedlemmets vegne.

7. Andre spørgsmål

7.1. Retsafgifter

Der ses ikke at være behov for særlige regler om retsafgifter i gruppesøgsmål. Retsafgiften fastsættes efter sagens værdi, dvs. den samlede værdi af kravene i sagen. Hvis antallet af gruppemedlemmer og/eller størrelsen af de enkelte gruppemedlemmers krav ikke kendes ved sagens anlæg, fastsætter retten værdien efter et skøn, jf. retsafgiftslovens § 3, stk. 4. Hvis det efter tilmeldingsfristens udløb kan konstateres, at sagens værdi er højere, omberegnes afgiften, jf. princippet i retsafgiftslovens § 3, stk. 5.

7.2. Fri proces

Der ses ikke at være behov for særlige regler om fri proces i gruppesøgsmål. Det foreslås i stedet, at et gruppemedlem, der opfylder betingelserne for fri proces, er fritaget for sikkerhedsstillelse, og at statskassen i givet fald betaler (en del af de) sagsomkostninger, som et sådant gruppemedlem pålægges, jf. afsnit 6.4 ovenfor.

For at opnå en praktisk anvendelig ordning til vurderingen af, om et gruppemedlem skal fritages for sikkerhedsstillelse, foreslår Retsplejerådet, at det i givet fald er grupperepræsentanten, der skal ansøge om at få taget stilling til, om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i retsplejelovens [§ 327, § 328 eller § 329] (om fri proces), hvilket er en afgørende forudsætning for, at gruppemedlemmer kan fritages for sikkerhedsstillelse. Herefter vil et gruppemedlem, der opfylder de økonomiske betingelser i retsplejelovens [§ 325], kunne fritages for sikkerhedsstillelse uden yderligere sagsbehandling. Grupperepræsentanten søger således forlods om ”betinget fritagelse for sikkerhedsstillelse” på gruppemedlemmernes vegne.

Det er retten, der skal vurdere om et gruppesøgsmål opfylder betingelserne i [§ 327] i de sager, der er omfattet af denne bestemmelse, mens den myndighed, som justitsministeren har bemyndiget hertil, bestemmer om betingelserne i [§ 328 eller § 329] er opfyldt for de sager, der er omfattet af disse bestemmelser.

Om den særlige situation, at det efter ansøgning vurderes, at gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i retsplejelovens [§ 329], skal Retsplejerådet bemærke, at dette ikke bør fritage gruppemedlemmerne for at opfylde de økonomiske betingelser i [§ 325], da prøvelsen af, om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i [§ 329], ikke vil skulle efterprøve konkrete gruppemedlemmers økonomiske forhold.

I praksis skal grupperepræsentanten derfor på gruppens vegne ansøge om en vurdering af, om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i §§ 327, 328 eller 329, inden der åbnes for, at gruppemedlemmerne kan tilmelde sig gruppesøgsmålet. Meddeles det efter ansøgning grupperepræsentanten, at gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i retsplejelovens [§§ 327, 328 eller 329], skal det oplyses gruppemedlemmerne i underretningen om gruppesøgsmålet. Herefter vil retten kunne fritage de gruppemedlemmer, der opfylder de økonomiske betingelser i [§ 325], for at stille sikkerhed for sagsomkostninger.

Det foreslåede vil indebære en administrativ lettelse i forhold til en situation, hvor gruppemedlemmerne selvstændigt skal ansøge om fri proces. Det forudsættes i den forbindelse, at grupperepræsentanten, når det er relevant, vil ansøge om godkendelse af gruppesøgsmålet efter reglerne i retsplejelovens [§§ 327-329], og Retsplejerådet finder det derfor uforment at foreslå særlige regler om, at gruppemedlemmerne selvstændigt kan ansøge om fri proces. Gruppemedlemmerne kan således ikke søge om fri proces efter reglerne i retsplejelovens [§ 325, jf. §§ 327 og 328, eller § 329]. Ønsker et gruppemedlem at ansøge om fri proces, må gruppemedlemmet i stedet anlægge et individuelt søgsmål. Dette gælder dog ikke for et gruppemedlem, der er udpeget til grupperepræsentant. En grupperepræsentant bør således på normal vis kunne søge om fri proces for de sagsomkostninger, der er forbundet med hvervet som grupperepræsentant.

7.3. Forholdet til småsagsprocessen

Gruppesøgsmål bør behandles efter de almindelige sagsbehandlingsregler i retsplejelovens kapitel 33 og 34 og ikke efter småsagsprocessen. Dette gælder, uanset om kravene hver for sig eller samlet måtte ligge under småsagsgrænsen. Lovteknisk vil der skulle indsættes en henvisning til kapitlet om gruppesøgsmål i den i betænkning nr. 1436/2004 foreslåede § 400, stk. 3.

7.4. Forældelse

Gruppesøgsmål, der godkendes (ved udpegning af grupperepræsentant), afbryder forældelse regnet fra indleveringen af stævningen for så vidt angår de gruppemedlemmer, der bliver omfattet af gruppesøgsmålet. Dette gælder også gruppemedlemmer, der med rettens tilladelse tilmelder sig efter udløbet af den almindelige tilmeldingsfrist. Såfremt gruppesøgsmålet senere slutes, uden at kravene er

retskraftigt afgjort, løber forældelsen videre på samme måde, som når et individuelt søgsmål, der har afbrudt forældelsen, afbrydes.

Gruppesøgsmål afbryder ikke forældelse, for så vidt angår gruppedlemmer, der ikke tilmelder sig henholdsvis framelder sig gruppesøgsmålet.

Gruppesøgsmål, der ikke godkendes, har i relation til afbrydelse af forældelse samme virkning som et individuelt søgsmål, der afvises, dvs. sagsanlægget vil typisk afbryde forældelse, men for at bevare forældelsesafbrydelsen må der hurtigt tages (nye) retslige skridt til at forfølge kravet.

Kapitel 6

Lovudkast med bemærkninger

1. Lovudkast

Forslag

til

Lov om ændring af retsplejeloven (Gruppesøgsmål mv.)

§ 1

I lov om rettens pleje, jf. lovbekendtgørelse nr. ..., foretages følgende ændringer:

1. § 226, stk. 1, nr. 4-6, ophæves, og i stedet indsættes:
 - ”4) sagen rejses af eller mod en offentlig myndighed eller institution, eller
 - 5) sagen rejser spørgsmål om anvendelse af fællesmarkedsret eller fremmed ret.”
2. § 249, stk. 2, affattes således:

”Stk. 2. Sagsøgte kan under sagen fremsætte modkrav med påstand om dom for modkravet eller en del af dette, såfremt:

 - 1) der er værneting for modkravet her i landet eller kravet udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som sagsøgerens krav støttes på, og
 - 2) modkravet kan behandles efter samme processuelle regler som sagsøgerens krav.”

3. § 249, stk. 3, 3. pkt., ophæves.
4. I § 254, 1. pkt., ændres ”er anlagt” til: ”verserer”.
5. I § 254 indsættes som stk. 2:

”Stk. 2. Retten kan efter anmodning fra en part henvise en sag i 1. instans til behandling ved en anden ret, hvis sagen efter indhentet udtalelse fra den anden ret findes mest hensigtsmæssigt at kunne behandles i forbindelse med en anden sag, der verserer ved den anden ret, jf. dog § 247, stk. 1. På samme måde kan en landsret henvise en ankesag til behandling ved den anden landsret”

6. Efter kapitel 23 indsættes:

”Kapitel 23 a Gruppesøgsmål

§ 254 a. Ensartede krav, som fremsættes på vegne af flere personer, kan behandles under et gruppesøgsmål efter reglerne i dette kapitel.

Stk. 2. Reglerne i dette kapitel gælder ikke for de i kapitel 42, 42 a, 43 a, 43 b, 44 og 88 omhandlede sager.

§ 254 b. Gruppesøgsmål kan anlægges, når:

- 1) der foreligger ensartede krav som nævnt i § 254 a,
- 2) der er værneting for alle kravene her i landet,
- 3) retten er værneting for ét af kravene,
- 4) retten er saglig kompetent med hensyn til ét af kravene,
- 5) gruppesøgsmål skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på,
- 6) gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde og
- 7) der er grundlag for at udpege en grupperepræsentant, jf. § 254 c

Stk. 2. Har retten ikke saglig kompetence til at behandle alle kravene under en selvstændig sag, kan retten henvise sagen til afgørelse ved en domstol, der har saglig kompetence til at behandle mindst ét krav.

§ 254 c. Gruppesøgsmål føres af en grupperepræsentant på gruppens vegne. Grupperepræsentanten udpeges af retten. Som grupperepræsentant kan, jf. dog stk. 2, udpeges:

- 1) et medlem af gruppen,

2) en forening, privat institution eller anden sammenslutning, når gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål, eller

3) en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til det.

Stk. 2. I et gruppesøgsmål, der omfatter de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet, jf. § 254 e, stk. 8, kan retten kun udpege en grupperepræsentant som nævnt i stk. 1, 3. pkt., nr. 3.

Stk. 3. Grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen.

Stk. 4. Adgangen til at være grupperepræsentant ophører ikke alene af den grund, at der efter sagens anlæg sker forandringer i de omstændigheder, der er nævnt i stk. 1.

§ 254 d. Gruppesøgsmål anlægges ved indlevering af stævning til retten, jf. § 348. Stævningen kan indleveres af enhver, der efter § 254 c, stk. 1, kan udpeges som grupperepræsentant. Ud over, hvad der fremgår af § 348, skal stævningen indeholde:

- 1) en beskrivelse af gruppen,
- 2) oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen, og
- 3) et forslag til grupperepræsentant.

Stk. 2. Opfylder stævningen ikke kravene i stk. 1, og er den herefter uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, finder § 349 tilsvarende anvendelse.

§ 254 e. Retten udpeger en grupperepræsentant, såfremt betingelserne i §§ 254 b - 254 d er opfyldt.

Stk. 2. Retten kan i forbindelse med udpegningen af grupperepræsentanten og/eller efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet, jf. stk. 6 og 8, bestemme, at grupperepræsentanten skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupperepræsentanten kan blive pålagt at betale til modparten. Sikkerhedens art og størrelse fastsættes af retten. Stilles sikkerheden ikke, og udpeges der ikke en anden grupperepræsentant, afvises sagen.

Stk. 3. Retten kan senere udpege en ny grupperepræsentant, hvis det er påkrævet. I gruppesøgsmål med tilmelding, jf. stk. 6, skal retten tage stilling til, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant, hvis mindst halvdelen af de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, anmoder herom, og anmodningen er ledsaget af et forslag til ny grupperepræsentant, der er villig til at påtage sig hvervet.

Stk. 4. Retten fastlægger rammen for gruppesøgsmålet. Retten kan senere ændre rammen, hvis det er påkrævet.

Stk. 5. Gruppesøgsmålet omfatter de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, jf. stk. 6 og 7, medmindre retten bestemmer, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet, jf. stk. 8.

Stk. 6. Retten fastsætter en frist for ved skriftlig meddelelse at tilmelde sig gruppesøgsmålet. Retten bestemmer, hvortil tilmelding skal ske. Retten kan undtagelsesvis tillade, at tilmelding sker efter fristens udløb, hvis særlige grunde taler for det.

Stk. 7. Retten kan bestemme, at tilmelding til gruppesøgsmålet skal være betinget af, at gruppemedlemmet stiller en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger, medmindre gruppemedlemmet har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostninger ved sagen, eller gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces i [§§ 327-329] og gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelserne for fri proces i [§ 325]. Justitsministeren meddeler efter ansøgning fra grupperepræsentanten om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces i [§ 328 og § 329]. [§ 327, stk. 4, 2. og 3. pkt., § 328, stk. 5, 3. pkt., og § 329, 3. pkt.], finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 8. Såfremt gruppesøgsmålet vedrører krav, der almindeligvis ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og det må antages, at et gruppesøgsmål med tilmelding ikke vil være en hensigtsmæssig måde at behandle kravene på, kan retten efter anmodning fra grupperepræsentanten bestemme, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet. Retten fastsætter en frist for ved skriftlig meddelelse at framelde sig gruppesøgsmålet. Retten bestemmer, hvortil framelding skal ske. Retten kan tillade, at framelding sker efter fristens udløb.

Stk. 9. De personer, hvis krav falder inden for rammen af gruppesøgsmålet, skal underrettes om de i stk. 1-8 nævnte forhold og om retsvirkningerne af at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet. Underretningen gives på den måde, som retten bestemmer. Retten kan bestemme, at underretningen helt eller delvis skal ske ved offentlig bekendtgørelse. Retten kan pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen. Udgifterne ved underretningen betales foreløbig af grupperepræsentanten.

§ 254 f. Som parter i gruppesøgsmålet anses grupperepræsentanten og gruppens modpart.

Stk. 2. Rettens afgørelser i gruppesøgsmålet har bindende virkning for de gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Med hensyn til afgørelser om modkrav gælder dette dog kun krav,

som udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på.

Stk. 3. Et gruppemedlem kan pålægges at betale sagsomkostninger til modparten og/eller grupperepræsentanten. Ved afgørelser efter 1. pkt. går modpartens krav forud for grupperepræsentantens. Gruppemedlemmet kan højst pålægges at betale sagsomkostninger med et beløb som fastsat i medfør af § 254 e, stk. 7, med tillæg af beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode.

Stk. 4. I det omfang sagsomkostninger, der pålægges et gruppemedlem, som opfylder de økonomiske betingelser efter [§ 325], ikke er dækket af en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, betales sagsomkostningerne af statskassen, hvis gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces i [§§ 327-329], dog højst med et beløb som fastsat i medfør af § 254 e, stk. 7.

Stk. 5. Reglerne i §§ 298, 300, 301, stk. 1, 302, 305 og 344, stk. 2, 2. pkt., jf. 1. pkt., finder tilsvarende anvendelse for gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet.

§ 254 g. Opstår der spørgsmål om at hæve eller afvise gruppesøgsmålet, skal gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, underrettes, medmindre underretning er åbenbart overflødig. Retten kan bestemme, at der skal ske underretning i andre tilfælde, herunder når der opstår spørgsmål om at godkende et forlig. Reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Såfremt gruppesøgsmålet hæves eller afvises, kan et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, ved skriftlig meddelelse til retten inden 4 uger indtræde som part for så vidt angår den pågældendes krav og videreføre sagen efter reglerne om individuelle søgsmål. Det samme gælder, hvis retten i medfør § 254 e, stk. 4, 2. pkt., bestemmer, at et krav ikke skal være omfattet af gruppesøgsmålet.

§ 254 h. Forlig, som grupperepræsentanten indgår om krav, der er omfattet af gruppesøgsmålet, opnår gyldighed, når forliget er godkendt af retten. Retten godkender forliget, medmindre der ved forliget sker usaglig forskelsbehandling af gruppemedlemmer, eller forliget i øvrigt er åbenbart urimeligt. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, skal underrettes om rettens godkendelse af et forlig. Reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

§ 254 i. Retten sørger for, at gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, underrettes om sagens afgørelse. Retten

meddeler efter anmodning gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, en ekstraktudskrift af dommen.

§ 254 j. Ankes en dom i et gruppesøgsmål af grupperepræsentanten, finder § 254 e, stk. 5-9, tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Anker grupperepræsentanten ikke, kan ankestævning indleveres af enhver, der efter § 254 c, stk. 1 og 2, kan udpeges som grupperepræsentant, og §§ 254 b, stk. 1, nr. 1, 5 og 7, og 254 e, stk. 1 og stk. 4-9, finder tilsvarende anvendelse. Anker grupperepræsentanten en del af en dom, finder 1. pkt. anvendelse på de øvrige dele af dommen.

Stk. 3. Ankes en dom i et gruppesøgsmål af gruppens modpart, behandles anken efter reglerne om gruppesøgsmål.

Stk. 4. Reglerne i §§ 254 c, 254 e, stk. 2 og 3, og 254 f-254 i finder tilsvarende anvendelse under anken.

§ 254 k. Et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, og hvis krav ikke er omfattet af en anke efter § 254 j, kan anke en dom i et gruppesøgsmål for så vidt angår den pågældendes krav. Anken anses som rettidig, såfremt ankestævningen indleveres senest 4 uger efter udløbet af den almindelige ankefrist.”

§ 2

I markedsføringsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 699 af 17. juli 2000, som ændret ved § 18 i lov nr. 428 af 6. juni 2002, § 4 i lov nr. 450 af 10. juni 2003 og § 3 i lov nr. 352 af 19. maj 2004, foretages følgende ændring:

1. I § 20 indsættes som *stk. 2*:

”*Stk. 2.* Forbrugerombudsmanden kan udpeges som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål, jf. retsplejelovens kapitel 23 a.”

§ 3

I lov om retsafgifter, jf. lovbekendtgørelse nr. 806 af 24. august 200, som ændret senest ved § 1 i lov nr. 1436 af 22. december 2004, foretages følgende ændring:

1. I § 49, stk. 2, indsættes efter nr. 9:

”10) Første ekstraktudskrift af en dom i en borgerlig retssag til gruppemedlemmer, der er omfattet af et gruppesøgsmål.”

§ 4

Loven træder i kraft den ...

§ 5

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

2. Bemærkninger til lovudkastet

Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser

Til § 1 (retsplejeloven)

Til nr. 1 (§ 226)

Der er tale om en konsekvensændring som følge af forslaget om at indføre en generel regel om henvisning af en sag til en anden ret, hvis sagen findes mest hensigtsmæssigt at kunne behandles i forbindelse med en anden sag, der verserer, ved den anden ret, jf. lovforslagets § 1, nr. 5. Den gældende regel om byrettens mulighed for at henvise en sag til landsretten af denne grund er herefter overflødig og foreslås derfor ophævet.

Til nr. 2 (§ 249, stk. 2)

Reglerne i retsplejelovens § 249, stk. 2, om modkrav foreslås nyaffattet, således at de kun angår modkrav til selvstændig dom. Formålet hermed er at opnå en forenkling, samtidig med at reglerne i stk. 3 om henvisning af et modkrav til rette domstol bliver mere retvisende. Betingelserne for, at et modkrav til selvstændig dom kan behandles under sagen, videreføres uændret.

Modkrav til compensation behandles fortsat ligesom andre indsigelser, og ophævelsen af lovreglerne herom er således heller ikke udtryk for nogen ændring i forhold til gældende ret.

Der henvises i øvrigt til *kapitel 4*, afsnit 1.1.1.

Til nr. 3 (§ 249, stk. 3)

Reglen om, at landsretten ikke kan henvise et modkrav eller en sag til byretten, foreslås ophævet. Landsretten vil herefter have samme skønsmæssige adgang til at afslå kumulation med et modkrav og til at henvise hele sagen, når modkravet isoleret set hører under byrettens saglige kompetence, som når modkravet isoleret set hører under en anden domstols, f.eks. Sø- og Handelsrettens, kompetence.

Der henvises i øvrigt til *kapitel 4*, afsnit 1.1.1.

Til nr. 4 og 5 (§ 254)

Det foreslås at indføre en generel regel om henvisning af en sag i 1. instans til en anden ret, hvis sagen efter indhentet udtalelse fra den anden ret findes mest hensigtsmæssigt at kunne behandles i forbindelse med en anden sag, der verserer ved den anden ret, jf. forslaget

til § 254, stk. 2, 1. pkt. Endvidere foreslås at indføre en generel regel om, at en landsret på samme måde kan henvise en ankesag til behandling ved den anden landsret, jf. forslaget til § 254, stk. 2, 2. pkt. (*nr. 5*).

Henvisning kan kun ske efter anmodning fra en part. Det forudsættes, at den anden part får lejlighed til at udtale sig, før retten træffer afgørelse om, hvorvidt henvisning skal ske. Endvidere skal der indhentes en udtalelse fra den ret, hvortil sagen ønskes henvist.

Der foreslås ikke lovregler om, på hvilket tidspunkt henvisning kan ske. Fordelene ved samlet behandling af sagerne vil imidlertid være størst, hvis henvisning sker på et tidligt tidspunkt under sagen, og retten vil derfor ved udøvelsen af sit skøn over, om henvisning skal ske, alt andet lige være mere tilbøjelig til at imødekomme en anmodning om henvisning, når anmodningen er fremsat på et tidligt tidspunkt under sagen.

Henvisning af en sag i 1. instans kan ske på tværs af retsplejelovens almindelige regler om stedlig og saglig kompetence. En sag, der verserer i 1. instans i byretten eller landsretten, kan således henvises til behandling sammen med andre sager, der verserer i 1. instans. Dette indebærer eksempelvis, at en sag, der verserer ved byretten, kan henvises til behandling sammen med en sag, der verserer i 1. instans ved landsretten

Henvisning kan imidlertid ikke ske på tværs af EF-domskonventionens eller Luganokonventionens regler, jf. henvisningen til retsplejelovens § 247, stk. 1. Henvisning af en sag, der hører under EF-domskonventionen eller Luganokonventionen, kan derfor kun ske, hvis der efter konventionerne er stedlig kompetence for sagen ved den ret, hvortil den ønskes henvist.

Rettens afgørelse af, om henvisning skal ske, kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler. Kære af landsrettens eller Sø- og Handelsrettens afgørelse herom kræver således tilladelse fra Procesbevillingsnævnet, jf. retsplejelovens § 392.

Med forslaget i *nr. 4* foreslås det præciseret, at en beslutning om samlet behandling af sager efter den gældende § 254 (fremtidig § 254, stk. 1), kan ske, når sagerne *verserer* ved samme ret, uanset om en eller flere af sagerne måtte være *anlagt* ved en anden ret. Når en sag er henvist i medfør af den foreslåede nye regel i § 254, stk. 2, vil der således derefter kunne – og efter formålet med henvisningen skulle – træffes afgørelse om samlet behandling af de pågældende sager i medfør af stk. 1.

Der henvises i øvrigt til *kapitel 4*, afsnit 1.1.1.

Til nr. 6 (kapitel 23 a)

De særlige regler om gruppesøgsmål foreslås samlet i et selvstændigt kapitel i retsplejeloven. I det omfang der ikke er fastsat særlige regler i dette kapitel, behandles gruppesøgsmålet efter retsplejelovens almindelige regler.

Det foreslås, at det bliver muligt at afgrænse kredsen af deltagere i gruppesøgsmål på to måder. Som hovedregel vil et gruppesøgsmål omfatte de gruppemedlemmer – dvs. de personer, som har krav, der falder inden for gruppesøgsmålets ramme – der tilmelder sig gruppesøgsmålet (tilmeldingsmodellen). Under visse særlige betingelser kan retten dog bestemme, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke framelder sig gruppesøgsmålet (frameldingsmodellen).

Gruppesøgsmål adskiller sig først og fremmest fra andre søgsmål, herefter kaldet individuelle søgsmål, ved, at de personer, hvis krav behandles og afgøres under sagen, *ikke* er parter i sagen, men repræsenteres af en grupperepræsentant, der er part i sagen på gruppens vegne. De øvrige særregler, som foreslås for gruppesøgsmål, er i realiteten konsekvenser af denne grundlæggende forskel mellem gruppesøgsmål og individuelle søgsmål.

Forskellen mellem gruppesøgsmål og individuelle søgsmål er ikke større, end at kravene kan behandles efter ”samme processuelle regler” i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i retsplejelovens §§ 249-251.

Et gruppesøgsmål kan således behandles ikke alene sammen med et eller flere andre gruppesøgsmål, men også sammen med et eller flere individuelle søgsmål efter retsplejelovens almindelige regler om sammenlægning af krav. Hvis retten finder det hensigtsmæssigt af hensyn til en effektiv behandling af gruppesøgsmålet, kan retten imidlertid – uanset at der er sket sammenlægning – bestemme, at gruppesøgsmålet skal behandles særskilt, jf. retsplejelovens § 253.

Til § 254 a

Bestemmelsen fastlægger anvendelsesområdet for de foreslåede regler om gruppesøgsmål.

Reglerne om gruppesøgsmål er en yderligere mulighed for sagsøgeren, som kan anvendes, når betingelserne er opfyldt. Det begrænser ikke muligheden for at anlægge en eller flere retssager efter reglerne om individuelle søgsmål, at betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål er opfyldt.

Reglerne om gruppesøgsmål kan som udgangspunkt anvendes i alle sager, der hører under de almindelige domstole, jf. retsplejelo-

vens § 1, eller under boligret, jf. henvisningen til retsplejelovens regler i lejelovens § 112.

Den grundlæggende betingelse er, at der er tale om ensartede krav, som tilkommer flere personer, jf. *stk. 1*. Kravene kan være både krav om at få tilkendt noget (fuldbyrdsessøgsmål) og krav om at få fastslået en retsstilling (anerkendelsessøgsmål), herunder krav om, at de pågældende personer ikke er forpligtet i forhold til sagsøgte vedrørende et nærmere angivet forhold (negativt anerkendelsessøgsmål). Kravene behøver ikke at være identiske. Det er tilstrækkeligt, at de i faktisk og retlig henseende er ensartede. Kravene skal tilkomme flere personer. I princippet er denne betingelse opfyldt, når kravene tilkommer mindst to personer. Efter forslaget til § 254 b, *stk. 1, nr. 5*, stilles imidlertid den yderligere betingelse, at gruppessøgsmålet skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på, og denne betingelse vil sjældent være opfyldt, hvis kravene kun tilkommer to personer.

Hvis der foreligger sådanne individuelle forhold angående krav, der tilkommer flere personer, at kravene ikke kan siges at være "ensartede", kan reglerne om gruppessøgsmål ikke anvendes på kravene i deres helhed. I nogle tilfælde vil det imidlertid være muligt at udskille ensartede spørgsmål vedrørende kravene og anlægge et gruppessøgsmål herom. Under et sådant gruppessøgsmål vil en anerkendelsespåstand vedrørende de udskilte spørgsmål være udtryk for "kravene" i sagen, og betingelsen om, at der skal være tale om ensartede krav, vil derfor være opfyldt. Som eksempler på ensartede spørgsmål, som eventuelt kan behandles under et gruppessøgsmål i form af et anerkendelsessøgsmål, kan nævnes spørgsmål om gyldigheden af et kontraktvilkår i forbindelse med krav om tilbagebetaling af erlagt vederlag og spørgsmål om ansvarsgrundlag i forbindelse med krav om erstatning.

Reglerne om gruppessøgsmål finder ikke anvendelse i sager om ægteskab, forældremyndighed, faderskab, værgemål, prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse eller af adoption uden samtykke, mortifikation eller private straffesager, jf. *stk. 2*.

Til § 254 b

Bestemmelsen opregner de betingelser, der skal være opfyldt, for at et gruppessøgsmål kan anlægges.

Efter *stk. 1, nr. 1* skal der for det første foreligge ensartede krav som nævnt i § 254 a, jf. nærmere bemærkningerne til denne bestemmelse.

Endvidere skal der være værneting for alle kravene her i landet, jf. *nr. 2*. Kun krav, som ville kunne være indbragt for en dansk

domstol under et individuelt søgsmål, kan inddrages under et gruppesøgsmål.

Dernæst skal retten være stedlig og saglig kompetent med hensyn til mindst ét af kravene (ikke nødvendigvis det samme krav), jf. *nr. 3 og 4*. Det er sagsøgeren, der har valgetten med hensyn til, ved hvilken af flere kompetente retter gruppesøgsmålet skal anlægges. Henvisning til anden ret mod sagsøgerens protest kan som udgangspunkt kun ske, hvis der for intet kravs vedkommende foreligger stedlig kompetence, eller hvis der for intet kravs vedkommende foreligger saglig kompetence, hos den pågældende ret. Efter den foreslåede § 254 e, stk. 4, bestemmer retten imidlertid, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmål. Hvis retten i medfør af denne bestemmelse udelukker krav fra gruppesøgsmålet, og der herefter ikke indgår noget krav i sagen, med hensyn til hvilket retten er stedlig kompetent, eller der ikke indgår noget krav i sagen, med hensyn til hvilket retten er saglig kompetent, kan gruppesøgsmålet henvises til rette domstol. Endvidere foreslås der en særlig mulighed for henvisning af hele sagen til en anden domstol, jf. nedenfor om stk. 2.

Desuden er der som noget helt centralt den betingelse, at gruppesøgsmålet skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på, jf. *nr. 5*.

Ved vurderingen af, om gruppesøgsmål må antages at være den bedste måde at behandle kravene på, skal gruppesøgsmålet sammenlignes med realistiske alternativer i den konkrete situation. Hvis kravene kan behandles lige så godt eller bedre under individuelle søgsmål, der eventuelt behandles samlet efter reglerne i retsplejelovens § 250 eller § 254, kan der ikke anlægges gruppesøgsmål om kravene. Ved denne vurdering indgår også, om sagskomplekset har en sådan karakter, at fælles spørgsmål må forventes at kunne afklares under en prøvesag, ligesom der kan tages hensyn til, om den foreslåede grupperepræsentant, som måske har særlige forudsætninger for at bidrage til en hensigtsmæssig koordinering mv., eventuelt vil kunne medvirke på anden måde end som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål, f.eks. som biintervenient eller som mandatar for en eller flere parter i et individuelt søgsmål.

Herudover er det en betingelse, at gruppemedlemmerne – dvs. de personer, som kravene tilkommer – kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde, jf. *nr. 6*. Retten vil skulle foretage en skønsmæssig vurdering af, om underretningen kan ske på en sådan måde, at der er en høj grad af sandsynlighed for, at de berørte får et sådant kendskab til sagen, at de har det fornødne grundlag for at tage stilling til, om de ønsker at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet.

Endelig er det efter *nr. 7* en ufravigelig betingelse, at der kan udpeges en grupperepræsentant til at repræsentere gruppemedlemmerne under gruppesøgsmålet. De nærmere regler om grupperepræsentanten fremgår af § 254 c.

Stk. 2 angår de situationer, hvor retten ikke har saglig kompetence til at behandle alle kravene under en selvstændig sag. Retten kan i så fald henvise sagen til en anden domstol, der har saglig kompetence til at behandle mindst ét krav. Retten kan imidlertid også – og det vil formentlig blive den praktiske hovedregel – vælge at fortsætte behandlingen af gruppesøgsmålet, selv om retten for nogle kravs vedkommende ikke ville have kunnet behandle dem under en selvstændig sag. Henvisningsmuligheden tager navnlig sigte på tilfælde, hvor gruppesøgsmålet overordnet set må siges at høre under én domstols saglige kompetence, men hvor det ikke desto mindre har været muligt at indbringe gruppesøgsmålet formelt for en anden domstol, fordi gruppesøgsmålet også omfatter krav, der hører under den anden domstols saglige kompetence. Dette vil formentlig være sjældent forekommende, navnlig efter en gennemførelse af Retsplejerådets forslag til ny instansordning i betænkning nr. 1401/2001 om reform af den civile retspleje I.

Stk. 2 giver kun mulighed for enten at fortsætte behandlingen af gruppesøgsmålet eller at henvise hele sagen til en anden domstol. Retten kan ikke i medfør af *stk. 2* henvise enkelte krav til en anden domstol.

Til § 254 c

Bestemmelsen fastslår, at gruppesøgsmål føres af en grupperepræsentant på gruppens vegne, og at grupperepræsentanten udpeges af retten.

Bestemmelsen indeholder i *stk. 1, 3. pkt.* regler om, hvem retten kan udpege som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål med tilmelding.

Et medlem af gruppen – dvs. en person, hvis krav er omfattet af gruppesøgsmålet – kan udpeges som grupperepræsentant

Det samme gælder foreninger, private institutioner og andre sammenslutninger, når gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål. Som eksempler kan nævnes organisationer, der har til formål at varetage forbrugerinteresser, og organisationer, der har til formål at varetage medlemmernes erhvervsmæssige interesser.

Endvidere kan en offentlig myndighed udpeges til grupperepræsentant, når myndigheden ved lov er bemyndiget til det. For at en offentlig myndighed kan udpeges som grupperepræsentant, skal lov-

givningsmagten således konkret have fastsat dette i lovgivningen om den pågældende myndighed. Det foreslås med dette lovforslag, at Forbrugerombudsmanden skal kunne udpeges som grupperepræsentant, jf. lovforslagets § 2.

De krav, der stilles til en grupperepræsentant, kan variere og må bl.a. afhænge af gruppesøgsmålets karakter og kompleksitet. Retsplejerådet er i den forbindelse opmærksom på, at kravene til en grupperepræsentant i særlig grad er væsentlige og derfor bør højnes, når gruppesøgsmålet anlægges efter frameldingsmodellen. I denne type gruppesøgsmål vil der eksempelvis ofte kunne opstå spørgsmål om, hvorledes gruppemedlemmerne kan underrettes om gruppesøgsmålet, og i det omfang sagsøgte bidrager til oplysning om kredsen af mulige sagsøgere, rejses der f.eks. spørgsmål om tavshedspligt eller fortrolighed i omgangen med sådanne oplysninger. Det er i den forbindelse væsentligt, at medarbejderne i en offentlig myndighed, der optræder som grupperepræsentant, vil have tavshedspligt med hensyn til en oplysning, som det er nødvendigt at hemmeligholde for at varetage væsentlige hensyn til private interesser.

På den baggrund foreslås det i *stk. 2*, at retten som grupperepræsentant i gruppesøgsmål efter frameldingsmeldingsmodellen kun skal kunne udpege en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til det.

Grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen, jf. *stk. 3*. Heri ligger navnlig, at grupperepræsentanten har en sådan økonomisk eller ideel interesse i sagen, at grupperepræsentanten kan forventes at have den fornødne motivation til at fremme gruppemedlemmernes interesser under sagen. Endvidere må det kræves, at grupperepræsentanten råder over tilstrækkelige økonomiske midler, herunder eventuelt i kraft af retshjælpsforsikringsdækning eller fri proces, til at gennemføre retssagen på betryggende måde.

Derimod er det ikke noget krav, at grupperepræsentanten er i stand til på egen hånd at føre retssagen, hvis grupperepræsentanten kan og vil antage en professionel rettergangsfuldmægtig (en advokat) til at føre sagen. I øvrigt gælder retsplejelovens § 259, *stk. 2*, om advokatpålæg også for gruppesøgsmål. Hvis det ikke er muligt at behandle sagen på forsvarlig måde, uden at grupperepræsentanten er bistået af en advokat, kan retten således pålægge grupperepræsentanten at lade sagen udføre af en advokat. Da gruppesøgsmål stiller store krav til grupperepræsentanten, må det forventes, at grupperepræsentanter, der ikke selv er advokater, offentlige myndigheder, større foreninger eller i øvrigt på anden måde har professionel erfaring med retssager, vil lade sagen udføre af en advokat, og at der, hvis dette

ikke skulle være tilfældet, jævnligt vil være grundlag for at meddele et advokatpålæg.

De krav, der stilles til en grupperepræsentant, kan variere og må bl.a. afhænge af gruppesøgsmålets karakter og kompleksitet.

Betingelserne i stk. 1 og 2 for at kunne udpeges til grupperepræsentant skal være opfyldt ved sagens anlæg, og adgangen til at være grupperepræsentant ophører ikke alene af den grund, at der efterfølgende sker ændringer i disse forhold, jf. *stk. 4*. Dette indebærer navnlig, at en person, der ved sagens anlæg var medlem af gruppen – dvs. hvis krav var omfattet af sagen – kan udpeges til henholdsvis fortsætte som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål med tilmelding, selv om den pågældendes krav indfris eller overdrages til tredjemand.

Noget andet er, at grupperepræsentanten under alle omstændigheder efter *stk. 3* skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen, og ved rettens vurdering af, om denne betingelse er opfyldt, kan det bl.a. indgå, at den pågældende ikke længere har nogen personlig økonomisk interesse i sagens udfald.

Til § 254 d

Bestemmelsen indeholder regler om anlæg af gruppesøgsmål.

Et gruppesøgsmål anlægges efter *stk. 1, 1. pkt.*, ligesom andre retssager ved indlevering af stævning til retten, jf. retsplejelovens § 348. Stævningen kan efter *2. pkt.* indleveres af enhver, der efter den foreslåede regler i § 254 c, *stk. 1*, kan udpeges som grupperepræsentant. Stævningen kan således indleveres af ethvert medlem af gruppen eller af en forening, privat institution eller anden sammenslutning, når gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål, eller af en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til at kunne udpeges som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål.

Stævningen skal opfylde de krav, som fremgår af retsplejelovens § 348 og skal efter *3. pkt.* herudover indeholde en beskrivelse af gruppen (*nr. 1*), oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen (*nr. 2*) og forslag til grupperepræsentant (*nr. 3*).

Kravet om en beskrivelse af gruppen følger for så vidt allerede af, at stævningen efter retsplejelovens § 348, *stk. 2, nr. 3 og 4*, skal indeholde sagsøgerens påstand og en udførlig fremstilling af de faktiske omstændigheder, hvorpå påstanden støttes. Da det særlige ved gruppesøgsmål netop er, at krav, der tilkommer en gruppe af personer, behandles, uden at de pågældende er parter i sagen, er det dog

fundet hensigtsmæssigt at angive udtrykkeligt i loven, at stævningen skal indeholde en beskrivelse af gruppen.

Kravet om oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen, skal ses i sammenhæng med, at en af betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål er, at gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde, jf. forslaget til § 254 b, stk. 1, nr. 6. For at retten kan vurdere, om denne betingelse er opfyldt, er det nødvendigt, at stævningen indeholder oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen.

I nogle tilfælde vil sagsøgeren kunne vedlægge en liste med navne og adresser, herunder eventuelt e-postadresser, på gruppens medlemmer. I andre tilfælde vil sagsøgeren kunne oplyse om, at gruppemedlemmerne har bopæl i et nærmere angivet lokalområde, og at de f.eks. vil kunne underrettes gennem et annonceindlæg i en nærmere angivet husstandsomdelt lokalavis.

Andre identifikations- og underretningsmuligheder kan tænkes. Hvis kravet udspringer af anvendelse af receptpligtig medicin, kan man f.eks. forestille sig, at underretningen kan foretages ved individuelt brev på grundlag af registeroplysninger om, hvem der har fået ordineret det pågældende lægemiddel. Det bemærkes i den forbindelse, at persondatalovens § 7, stk. 2, nr. 4, giver mulighed for behandling af følsomme personoplysninger, hvis behandlingen er nødvendig for, at et retskrav kan fastlægges, gøres gældende eller forsvares.

Det er ikke muligt på forhånd at give en udtømmende opregning af, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen. Det afgørende er, at det påhviler *sagsøgeren* (og ikke retten) at fremskaffe oplysninger om, *hvordan* denne identifikation og underretning kan ske. Er stævningens oplysninger herom mangelfulde, kan retten give sagsøgeren en frist til afhjælpe manglen (jf. nedenfor om stk. 2), men hvis fyldestgørende oplysninger ikke fremkommer, må gruppesøgsmålet afvises.

Når retten fra sagsøgeren har modtaget fyldestgørende oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen, har retten det fornødne grundlag for at tage stilling til, om identificeringen og underretningen kan ske på en hensigtsmæssig måde, jf. forslaget til § 254 b, stk. 1, nr. 6.

Kravet om angivelse af en grupperepræsentant, skal ses i sammenhæng med, at en af betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål er, at der er grundlag for at udpege en grupperepræsentant, jf. § 254 b, stk. 1, nr. 7.

Stk. 2 gør reglerne i retsplejelovens § 349 anvendelige, hvis stævningen ikke opfylder kravene i stk. 1 og herefter er uegnet til at danne grundlag for sagens behandling. Retsvirkningen er således, at sa-

gen afvises ved en beslutning, der meddeles sagsøgeren, jf. § 349, stk. 1, 1. pkt., idet retten dog kan indrømme sagsøgeren en frist til at afhjælpe mangler, jf. § 349, stk. 2. Efter sagsøgerens anmodning træffes afgørelsen om afvisning ved kendelse, jf. § 349, stk. 1, 3. pkt.

Rettens afgørelse om afvisning på grund af mangler ved stævningen kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler. Er sagen anlagt ved byretten, kan afvisningen således kæres til landsretten, jf. retsplejelovens § 389. Er sagen anlagt ved landsretten eller Sø- og Handelsretten, kan afvisningen derimod kun kæres til Højesteret med Procesbevillingsnævnets tilladelse, jf. retsplejelovens § 392.

I øvrigt er en afvisning på grund af mangler ved stævningen ikke til hinder for, at sagen anlægges igen ved en ny stævning, hvor manglerne er afhjulpet.

Til § 254 e

Bestemmelsen indeholder regler om udpegning og udskiftning af grupperepræsentant, om sikkerhedsstillelse, om fastlæggelse af rammerne for gruppesøgsmålet, om underretning af gruppemedlemmerne om sagen og om disses tilmelding til henholdsvis framelding fra gruppesøgsmålet.

Stk. 1 og 3 angår udpegning af grupperepræsentant. *Stk. 1* angår den første udpegning af grupperepræsentant, og *stk. 3* angår senere udskiftning af grupperepræsentanten. Grupperepræsentanten skal opfylde kravene efter den foreslåede § 254 c.

Retten vil normalt udpege sagsøgeren som grupperepræsentant, hvis denne opfylder kravene efter den foreslåede § 254 c og har foreslået sig selv som grupperepræsentant, jf. den foreslåede § 254 d, stk. 1, nr. 3. Retten har imidlertid mulighed for at udpege en anden grupperepræsentant end sagsøgeren og kan også af egen drift ved henvendelse til gruppemedlemmer, modparten eller andre søge oplyst, om der findes mere egnede kandidater.

Ved at udpege en grupperepræsentant fastslår retten samtidig implicit, at betingelserne for behandling af kravene efter reglerne om gruppesøgsmål er opfyldt.

Ud over de foreslåede krav til stævningen, jf. forslaget til § 254 d, foreslås der ikke nærmere regler om grundlaget for rettens beslutning om at udpege en grupperepræsentant og dermed implicit godkende sagen som gruppesøgsmål eller om fremgangsmåden i forbindelse med denne beslutning.

Det er således overladt til rettens skøn, hvilke processkridt retten finder behov for at foretage, før retten enten udpeger en gruppere-

præsentant og dermed godkender sagen som gruppesøgsmål eller afviser sagen.

Retten kan udpege en grupperepræsentant og dermed godkende sagen som gruppesøgsmål alene på grundlag af stævningen.

Retten kan imidlertid også, hvis det findes hensigtsmæssigt, anmode sagsøgeren om yderligere oplysninger til belysning af, om betingelserne for, at kravene kan behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, er opfyldt. Dette gælder også, når stævningen opfylder kravene i retsplejelovens § 348 og den foreslåede § 254 d, således at der ikke vil være mulighed for at afvise sagen på grund af mangler ved stævningen. Efterkommer sagsøgeren ikke rettens anmodning om yderligere oplysninger, må retten træffe afgørelse på det foreliggende grundlag. Er det på dette grundlag tvivlsomt, om betingelserne for behandling efter reglerne om gruppesøgsmål er opfyldt, bør sagen afvises under henvisning hertil, dvs. fordi betingelserne efter den foreslåede § 254 b ikke er opfyldt.

Retten kan endvidere, hvis det findes hensigtsmæssigt, give modparten, gruppemedlemmer eller andre adgang til at udtale sig, før retten tager stilling til, om sagen kan godkendes som gruppesøgsmål.

Afgørelsen om at udpege en grupperepræsentant kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler af den, der har anlagt sagen, hvis retten har udpeget en anden som grupperepræsentant end den foreslåede. Afgørelsen kan ikke kæres af andre. Den, der har anlagt sagen, kan endvidere anke en dom om afvisning af sagen, fordi betingelserne for behandling af kravene efter reglerne om gruppesøgsmål ikke er opfyldt.

Afgørelsen om at udpege en grupperepræsentant er samtidig udtryk for, at retten godkender sagen som gruppesøgsmål. Denne afgørelse – men ikke afgørelsen af, hvilken person der i givet fald skal være grupperepræsentant – kan efter retsplejelovens almindelige regler kæres af gruppens modpart.

Der kan kun udpeges en grupperepræsentant, som er villig til at påtage sig hvervet. Når grupperepræsentanten først har ladet sig udpege, kan grupperepræsentanten imidlertid ikke senere frasige sig hvervet. Dette gælder også i tilfælde af appel.

Efter *stk. 3* kan retten imidlertid udpege en ny grupperepræsentant, hvis det er påkrævet. Ét af de elementer, der kan indgå i rettens vurdering af, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant, vil være, om grupperepræsentanten på grund af modvilje mod at fortsætte som grupperepræsentant ikke længere opfylder betingelsen om at være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen, jf. forslaget til § 254 c, *stk. 3*.

Det bør imidlertid have undtagelsens karakter, at grupperepræsentanten udskiftes, og bestemmelsen er derfor formuleret således, at

det skal være *påkrævet* at udpege en ny grupperepræsentant. Ved vurderingen af, om en udskiftning af grupperepræsentanten er påkrævet, må der tages udgangspunkt i det grundlæggende krav efter den foreslåede regel i § 254 c, stk. 3, hvorefter grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen.

En udskiftning af grupperepræsentanten kan således navnlig være påkrævet, hvis grupperepræsentanten ikke er i stand til at føre retssagen på forsvarlig måde, og problemet ikke kan afhjælpes ved et advokatpålæg efter retsplejelovens § 259, stk. 2. En udskiftning af grupperepræsentanten kan også være påkrævet, hvis det viser sig, at grupperepræsentanten og en betydelig del af gruppemedlemmerne har modstridende interesser. I den forbindelse vil gruppemedlemmernes synspunkter have betydning. Hvis et stort flertal af gruppemedlemmerne over for retten tilkendegiver, at grupperepræsentanten ikke eller ikke længere har deres tillid, kan en udskiftning af grupperepræsentanten være påkrævet allerede af den grund.

Retten kan udpege en ny grupperepræsentant efter anmodning eller af egen drift. Retten kan f.eks. blive opmærksom på et muligt behov for at udpege en ny grupperepræsentant på grund af den måde, grupperepræsentanten fører retssagen på, eller fordi grupperepræsentanten selv ytrer ønsker om at stoppe som grupperepræsentant, eller på grundlag af henvendelser fra modparten eller medlemmer af gruppen. Anledningen til, at gruppemedlemmer henvender sig til retten om udskiftning af grupperepræsentanten, kan f.eks. være, at de har modtaget underretning efter den foreslåede § 254 g, stk. 1.

I et gruppesøgsmål med tilmelding skal retten tage stilling til, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant, hvis mindst halvdelen af de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen, anmoder herom, og anmodningen er ledsaget af et forslag til ny grupperepræsentant, der er villig til at påtage sig hvervet, jf. 3. *pkt.* En tilsvarende regel kan i sagens natur ikke opstilles for gruppesøgsmål med framelding, og gruppemedlemmerne i et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen kan derfor ikke på samme måde tvinge retten til at tage stilling til, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant. Men også i gruppesøgsmål med framelding vil retten af egen drift – eventuelt på baggrund af henvendelser fra gruppemedlemmer – kunne tage spørgsmålet op.

Der foreslås ikke nærmere regler om grundlaget for rettens beslutning om at udpege en ny grupperepræsentant eller om fremgangsmåden i forbindelse med denne beslutning. Det er således overladt til rettens skøn, hvilke processkridt retten finder behov for at

foretage, før retten beslutter, om der skal udpeges en ny grupperepræsentant.

Retten bør naturligvis altid give den hidtidige grupperepræsentant adgang til at udtale sig, før retten i givet fald udpeger en ny grupperepræsentant. Herudover kan retten, hvis det findes hensigtsmæssigt, give modparten, gruppemedlemmer eller andre adgang til at udtale sig, før retten tager stilling til, om der skal udpeges en ny grupperepræsentant.

En ny grupperepræsentant skal opfylde kravene i den foreslåede § 254 c. En ny grupperepræsentant skal endvidere opfylde et krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, hvis retten efter § 254 e, stk. 2, træffer bestemmelse herom. Retten kan ikke fratage den hidtidige grupperepræsentant hvervet som grupperepræsentant uden samtidig at udpege en ny grupperepræsentant. Grupperepræsentanten kan derfor kun udskiftes, hvis der kan findes en afløser, der opfylder de nævnte krav, og som er villig til at påtage sig hvervet som grupperepræsentant.

En afgørelse om udpegning af en ny grupperepræsentant kan kæres efter retsplejelovens almindelige regler af den hidtidige grupperepræsentant og af ethvert gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet. I de tilfælde, hvor retten efter 3. pkt. er forpligtet til at tage stilling til, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant, kan også den, der er bragt i forslag som ny grupperepræsentant, efter retsplejelovens almindelige regler kære rettens afgørelse om ikke at udpege en ny grupperepræsentant.

Hvervet som grupperepræsentant er personligt, og en grupperepræsentant, der er medlem af gruppen, ophører ikke med at være grupperepræsentant alene af den grund, at den pågældendes krav indfris eller overdrages til tredjemand, jf. herved også forslaget til § 254 c, stk. 4, og bemærkningerne hertil. En tredjemand, der får grupperepræsentantens krav overdraget, indtræder derfor heller ikke som grupperepræsentant, medmindre retten udpeger den pågældende som ny grupperepræsentant i medfør af den foreslåede regel i § 254 e, stk. 3.

Hvervet som grupperepræsentant er som nævnt personligt og kan ikke overgå til grupperepræsentantens dødsbo eller konkursbo. Dør grupperepræsentanten, eller går en grupperepræsentant, der er en juridisk person, konkurs, bør retten om muligt udpege en ny grupperepræsentant. Det er ikke udelukket, at dødsboet eller konkursboet kan udpeges som ny grupperepræsentant, hvis det opfylder betingelserne efter den foreslåede § 254 c. Lykkes det ikke at udpege en ny grupperepræsentant, hæver retten sagen, da der i så fald ikke længere er nogen grupperepræsentant, og da et gruppesøgsmål ikke kan gennemføres uden grupperepræsentant.

Hæves sagen, har gruppemedlemmerne mulighed for hver især at videreføre sagen om deres eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. forslaget til § 254 g, stk. 2.

Det foreslås endvidere, at retten skal kunne bestemme, at grupprepræsentanten skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupprepræsentanten kan blive pålagt at betale til modparten, jf. *stk. 2*. Sikkerhedens art og størrelse fastsættes i givet fald af retten, jf. *2. pkt.* Stilles sikkerheden ikke, og udpeges der ikke en anden grupprepræsentant, afvises sagen, jf. *3. pkt.* Retten kan træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse efter anmodning fra modparten eller af egen drift. Hvis sagsomkostningerne kan blive meget store, bør der normalt kræves sikkerhedsstillelse. Sikkerhedsstillelse vil dog være uforholdsmæssig, hvis grupprepræsentanten åbenbart vil være i stand til at betale pålagte sagsomkostninger. Spørgsmålet om sikkerhedsstillelse vil derfor i praksis kun have betydning for grupprepræsentanter som nævnt i § 254 c, stk. 1, 3. pkt., nr. 1 og 2.

Retten skal i givet fald træffe beslutning om sikkerhedsstillelse og om dennes art og størrelse i forbindelse med udpegningen af grupprepræsentanten og/eller efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet, jf. *stk. 6 og 8*. Retten kan således træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse i forbindelse med udpegningen og lade denne afgørelse stå ved magt også efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet. Retten kan også undlade at træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse i forbindelse med udpegningen af grupprepræsentanten, men træffe sådan bestemmelse efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet. Retten kan endvidere efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig søgsmålet ændre en afgørelse om sikkerhedsstillelse, som tidligere er truffet i forbindelse med udpegningen af grupprepræsentanten. Retten kan i den forbindelse både forhøje og nedsætte sikkerhedens størrelse og kan også helt ophæve kravet om sikkerhedsstillelse.

Stilles sikkerheden ikke, og er der ingen anden, som kan udpeges som grupprepræsentant, må gruppesøgsmålet afvises. Opstår spørgsmålet om afvisning efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet, skal gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, først underrettes efter den foreslåede regel i § 254 g, stk. 1. En sådan underretning giver gruppemedlemmerne mulighed for, hvis de ønsker det, at bidrage til sikkerhedsstillelsen eller eventuelt at foreslå en anden grupprepræsentant, som vil være i stand til at stille sikkerhed, eller som ikke vil blive afkrævet sikkerhedsstillelse.

Hvis et gruppesøgsmål efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet afvises på grund af manglende eller utilstrækkelig sikkerhedsstillelse fra grupperepræsentanten, kan gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, hver især vælge at indtræde som part for så vidt angår sit eget krav og videreføre sagen efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. den foreslåede regel i § 254 g, stk. 2.

Stk. 4 angår rammerne for gruppesøgsmålet. Retten tillægges med denne bestemmelse en vid skønsmæssig beføjelse til at bestemme, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet.

1. pkt. angår den fastlæggelse af rammerne for gruppesøgsmålet, dvs. afgørelsen om, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet, som finder sted i forbindelse med, at retten udpeger en grupperepræsentant og dermed godkender sagen som gruppesøgsmål. Retten behøver ikke at fastlægge rammerne for gruppesøgsmålet *samtidig* med, at retten udpeger en grupperepræsentant. Retten har således bl.a. mulighed for at drøfte spørgsmålet med den udpegede grupperepræsentant, før retten fastlægger rammerne for gruppesøgsmålet. Rammerne for gruppesøgsmålet skal imidlertid fastlægges, før der åbnes for, at gruppemedlemmerne kan tilmelde sig gruppesøgsmålet.

Ved fastlæggelsen af rammerne for gruppesøgsmålet må retten naturligvis tage udgangspunkt i stævningen og desuden sikre sig, at gruppesøgsmålet afgrænses således, at det opfylder kravene i den foreslåede § 254 b, herunder at gruppesøgsmålet skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på, og at gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde.

Rettens afgørelse efter *1. pkt.* om, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet, kan kæres af grupperepræsentanten og gruppens modpart efter retsplejelovens almindelige regler.

Gruppemedlemmerne kan derimod ikke kære rettens afgørelse efter *1. pkt.* om, hvilke krav der skal være omfattet af gruppesøgsmålet. Heller ikke personer, der i kraft af rettens afgrænsning af gruppesøgsmålet er blevet udelukket fra at få deres krav behandlet under dette, kan kære afgørelsen.

Som udgangspunkt bør gruppesøgsmålet fortsætte inden for de rammer, som er fastlagt forud for gruppemedlemmernes tilmelding til gruppesøgsmålet. Efter *2. pkt.* kan retten dog senere træffe anden afgørelse, hvis det er påkrævet. Ved vurderingen af, om en ændring af rammerne for gruppesøgsmålet er påkrævet, bør retten navnlig lægge vægt på, om gruppesøgsmål ikke længere kan antages at være den bedste måde at behandle kravene på.

Retten kan dog også tillægge det betydning, hvis et gruppemedlem nu ønsker at indtræde som part og selv føre sagen vedrørende sit eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål. Gruppemedlemmer, der er omfattet af et gruppesøgsmål, er sidestillet med parter i relation til litispendens, dvs. i relation til, at når der verserer retssag mellem to parter om et spørgsmål, kan der ikke anlægges ny retssag mellem de samme to parter om det samme spørgsmål. Et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, kan derfor kun indtræde som part og selv føre sagen vedrørende sit eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål, hvis retten i medfør af 2. pkt. bestemmer, at det pågældende gruppemedlems krav ikke længere skal være omfattet af gruppesøgsmålet.

En ændring efter 2. pkt. kan både indskrænke og udvide rammerne for gruppesøgsmålet. Indskrænkes rammerne for gruppesøgsmålet, kan et gruppemedlem, hvis krav udelukkes fra gruppesøgsmålet, indtræde som part med hensyn til sit eget krav og videreføre denne del af sagen efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. forslaget til § 254 g, stk. 2, 2. pkt. Udvides rammerne for gruppesøgsmålet, fastsætter retten efter § 254 e, stk. 6 eller 8, en frist for tilmelding henholdsvis framelding for så vidt angår de krav, som gruppesøgsmålet er blevet udvidet til også at omfatte, ligesom de personer, som kravene tilkommer, skal underrettes efter § 254 e, stk. 9.

Rettens afgørelser efter 2. pkt. kan kæres af grupperepræsentanten og modparten efter retsplejelovens almindelige regler. En afgørelse, hvorved et gruppemedlems krav udelukkes af gruppesøgsmålet, kan endvidere kæres af det pågældende gruppemedlem. I øvrigt kan rettens afgørelse efter 2. pkt. ikke kæres af gruppemedlemmerne og heller ikke af potentielle gruppemedlemmer, dvs. personer, som ville få mulighed for at tilmelde sig gruppesøgsmålet, hvis retten udvidede rammerne for gruppesøgsmålet.

Stk. 5 fastsætter, hvilke gruppemedlemmer der bliver omfattet af et gruppesøgsmål. Et gruppesøgsmål omfatter normalt alene gruppemedlemmer, der har *tilmeldt* sig gruppesøgsmålet og evt. stillet en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger, jf. herved betingelserne i stk. 6 og 7. Retten kan dog efter en grupperepræsentants anmodning bestemme, at et gruppesøgsmål skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har *frameldt* sig gruppesøgsmålet, såfremt kravene ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og det må antages, at et gruppesøgsmål med tilmelding ikke vil være en hensigtsmæssig måde at behandle kravene på, jf. herved betingelserne i stk. 8.

Stk. 6, 1. pkt., fastslår, at retten fastsætter en frist for tilmelding til gruppesøgsmålet. Fristen bør i almindelighed fastsættes til en bestemt dato og altså ikke til et vist tidsrum efter en nærmere angiven

begivenhed, f.eks. underretning om sagen. Ved fastsættelsen af fristen må retten derfor have overvejet, hvordan gruppemedlemmerne bør underrettes om sagen, jf. nedenfor om stk. 9, således at der kan afsættes et rimeligt tidsrum for gruppemedlemmerne til hver især at overveje, om de vil tilmelde sig gruppesøgsmålet.

I almindelighed vil fristen kunne sættes til 4 uger efter det tidspunkt, hvor gruppemedlemmerne skønnes at ville have modtaget underretning om sagen. Hvis der er større usikkerhed om, hvornår gruppemedlemmerne kan antages at ville have modtaget underretning om sagen, kan retten eventuelt vente med at fastsætte tilmeldingsfristen, indtil der foreligger en nærmere afklaring heraf. Blot må tilmeldingsfristen være fastsat, før underretningen iværksættes, da tilmeldingsfristen skal fremgå af underretningen.

Under hensyn til de retsvirkninger, der er forbundet med en tilmelding til et gruppesøgsmål, foreslås det, at tilmeldingen skal ske ved skriftlig meddelelse. Samtidig bør det dog være enkelt at tilmelde sig et gruppesøgsmål, og hvis underretningsformen giver mulighed for det, jf. herom stk. 9, bør underretningen derfor vedlægges en tilmeldingsblanket, som blot skal udfyldes med personlige data, underskrives og indsendes. Endvidere forudsættes det, at tilmeldingen kan ske ved digital kommunikation, jf. herved for domstolenes vedkommende retsplejelovens § 148 a.

Rettens afgørelse om fristen for tilmelding kan kæres af grupperepræsentanten og modparten efter retsplejelovens almindelige regler. Derimod kan gruppemedlemmerne ikke kære afgørelsen.

Retten bestemmer, hvortil tilmelding skal ske, jf. stk. 6, 2. pkt. I almindelighed vil det være naturligt, at tilmelding enten sker til retten eller til grupperepræsentanten.

Efter 3. pkt. kan retten undtagelsesvis tillade, at tilmelding sker efter fristens udløb, hvis særlige grunde taler for det. Denne dispensationsmulighed bør anvendes restriktivt. Formelt set giver bestemmelsen mulighed for at tillade tilmelding helt frem til sagens optagelse til dom, men hovedanvendelsesområdet vil være mindre fristoverskridelser, hvor det er undskyldeligt, at tilmeldingen ikke er kommet frem inden fristens udløb, og relativt mindre fristoverskridelser, hvor et gruppemedlem ikke i tide har været opmærksom på gruppesøgsmålet og tilmeldingsfristen, eventuelt fordi underretning af gruppemedlemmerne helt eller delvis er sket ved offentlig bekendtgørelse. Hensynet til den, der har tilmeldt sig for sent, må dog afvejes over for hensynet til modparten og til andre gruppemedlemmer. I grænsetilfælde kan det således også tillægges betydning, om grupperepræsentanten og modparten er indforstået med den sene tilmelding.

En særlig situation foreligger dog, hvis der siden før tilmeldingsfristens udløb har verseret individuelt søgsmål om det pågældende

krav, idet der i så fald allerede er foretaget fristafbrydende rettergangsskridt vedrørende kravet. Hvis den, kravet tilkommer, ønsker at hæve det individuelle søgsmål og i stedet tilmelde sig gruppesøgsmålet, bør retten normalt tillade tilmeldingen, medmindre den sene tilmelding vil medføre væsentlig ulempe for behandlingen af gruppesøgsmålet.

Det bemærkes, at formålet med adgangen til at dispensere fra den almindelige frist for tilmelding til gruppesøgsmålet ikke er at give mulighed for at gennemføre krav, efter at en forældelsesfrist eller anden frist for sagsanlæg er udløbet. Er en forældelsesfrist eller anden frist for sagsanlæg udløbet på det tidspunkt, hvor retten modtager anmodningen om at dispensere fra den almindelige frist for at tilmelde sig gruppesøgsmålet, kan der således ikke dispenseres fra den almindelige frist for tilmelding til gruppesøgsmålet, idet en imødekommelse af anmodningen vil bringe kravet ind under gruppesøgsmålets fristafbrydende virkning, der regnes fra sagens anlæg.

Rettens afgørelse om at tillade eller ikke tillade tilmelding efter udløbet af den frist, som er fastsat i medfør af 1. pkt., kan kæres af grupperepræsentanten, modparten og det gruppemedlem, der anmoder om tilladelse til at tilmelde sig efter fristens udløb.

Stk. 7 giver mulighed for at betinge tilmelding til gruppesøgsmålet af, at gruppemedlemmet stiller en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger. Krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger vil navnlig være relevant, hvis gruppemedlemmets krav har en vis størrelse. Hvis kravet derimod er beskedent, bør der ikke stilles krav om sikkerhedsstillelse. Det er ikke udelukket, at nogle gruppemedlemmer afkræves sikkerhedsstillelse, mens andre ikke afkræves sikkerhedsstillelse.

Den underretning af gruppemedlemmerne, som skal foretages efter stk. 9, skal bl.a. indeholde oplysning om rettens eventuelle bestemmelser om sikkerhedsstillelse.

Når retten i et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen har bestemt, at et gruppemedlem skal stille sikkerhed for sagsomkostninger for at kunne tilmelde sig gruppesøgsmålet, behøver sikkerheden ikke at være stillet inden fristen efter stk. 6 for at tilmelde sig gruppesøgsmålet. Tilmelding skal være sket inden fristen efter stk. 6, og herefter skal gruppemedlemmet stille den af retten fastsatte sikkerhed for sagsomkostninger. Stilles sikkerheden ikke, omfattes det pågældende gruppemedlem ikke af gruppesøgsmålet.

Gruppemedlemmer, som har en retshjælpforsikring eller anden forsikring, som dækker omkostninger ved sagen, er dog fritaget for at stille sikkerhed for sagsomkostninger. Gruppemedlemmet må dog selv stille en del af den krævede sikkerhed for sagsomkostninger,

hvis forsikringen har en selvrisiko, eller hvis sikkerhedsstillelsen overstiger forsikringens maksimum.

På samme måde er gruppemedlemmer, som opfylder de økonomiske betingelser for fri proces i [§ 325], fritaget for at stille sikkerhed for sagsomkostninger, hvis gruppesøgsmålet opfylder betingelser for fri proces i [§§ 327-329]. Gruppemedlemmerne skal opfylde de økonomiske betingelser, selv om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i § [329].

Gruppemedlemmerne kan ikke selv søge om fri proces efter reglerne i [§ 325, jf. §§ 327 og 328, eller § 329]. Ønsker et gruppemedlem at ansøge om fri proces, må gruppemedlemmet i stedet anlægge et individuelt søgsmål. Dette gælder dog ikke for et gruppemedlem, der er udpeget til grupperepræsentant. En grupperepræsentant kan således på normal vis søge om fri proces for de sagsomkostninger, der er forbundet med hvervet som grupperepræsentant.

For at opnå en praktisk anvendelig ordning til vurderingen af, om et gruppemedlem skal fritages for sikkerhedsstillelse, foreslås det, at det i givet fald er grupperepræsentanten, der skal ansøge om at få taget stilling til, om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i retsplejelovens [§ 327, § 328 eller § 329] (om fri proces), hvilket er en afgørende forudsætning for, at gruppemedlemmer kan fritages for sikkerhedsstillelse. Herefter vil et gruppemedlem, der opfylder de økonomiske betingelser i retsplejelovens [§ 325], kunne fritages for sikkerhedsstillelse uden yderligere sagsbehandling. Grupperepræsentanten søger således forlods om ”betinget fritagelse for sikkerhedsstillelse” på gruppemedlemmernes vegne.

Det er retten, der skal vurdere om et gruppesøgsmål opfylder betingelserne (for fri proces) i de sager, der er omfattet af [§ 327], mens den myndighed, som justitsministeren har bemyndiget hertil, bestemmer, om et gruppesøgsmål opfylder betingelserne i [§ 328 eller § 329], jf. *stk. 7, 1. og 2. pkt.*

Finder retten, at gruppesøgsmålet ikke opfylder betingelserne i [§ 327], træffes afgørelsen ved kendelse. Finder den myndighed, som justitsministeren har bemyndiget til at træffe afgørelse efter denne bestemmelse, at gruppesøgsmålet ikke opfylder betingelser i [§ 328 eller § 329], kan afslaget påklages til Procesbevillingsnævnet af grupperepræsentanten inden 4 uger efter, at denne har fået meddelelse om afslaget, jf. *stk. 7, 4. pkt.*

I praksis skal grupperepræsentanten derfor på gruppens vegne ansøge om fri proces, inden der åbnes for, at gruppemedlemmerne kan tilmelde sig gruppesøgsmålet. Meddeles det efter ansøgning grupperepræsentanten, at gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i [§§ 327, 328 eller 329], skal det oplyses gruppemedlemmerne i underretningen om gruppesøgsmålet efter *stk. 9*. Herefter vil retten kunne fritage

ge de gruppemedlemmer, der opfylder de økonomiske betingelser (for fri proces) i [§ 325], for at stille sikkerhed for sagsomkostninger.

Det påhviler det pågældende gruppemedlem over for retten at godtgøre, at gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for at få fri proces eller har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, som helt eller delvist dækker omkostninger ved sagen.

At de økonomiske betingelser for fri proces er opfyldt, vil normalt kunne dokumenteres ved at indlevere kopi af årsopgørelsen for skattevæsenet samt afgive erklæring om, hvorvidt gruppemedlemmet er enlig eller samlevende og om antallet af børn under 18 år, som forsørges af gruppemedlemmet. Er gruppemedlemmet samlevende, må der også indleveres kopi af samleverens årsopgørelse.

At gruppemedlemmet har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, som dækker omkostninger ved sagen, bør normalt dokumenteres ved et brev fra forsikringsselskabet.

Det skal understreges, at retten – hvis retten i øvrigt finder grundlag herfor, jf. ovenfor – skal træffe bestemmelse om, at tilmelding til gruppesøgsmålet er betinget af, at der stilles sikkerhed for sagsomkostninger med et nærmere angivet beløb, *uden* at der i den forbindelse tages hensyn til, om gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces eller har retshjælpsforsikringsdækning.

Det skal endvidere understreges, at dette ikke kun skyldes det praktiske forhold, at retten meget muligt endnu ikke har været i kontakt med gruppemedlemmet og derfor ikke har noget kendskab til, om gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces eller har retshjælpsforsikringsdækning. Også i de tilfælde, hvor retten allerede måtte have modtaget dokumentation for, gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces eller har retshjælpsforsikringsdækning, skal retten – hvis retten i øvrigt finder grundlag herfor, jf. ovenfor – træffe en formel beslutning om, at tilmelding til gruppesøgsmålet er betinget af, at der stilles sikkerhed for sagsomkostninger med et nærmere angivet beløb.

Behovet for en formel beslutning om sikkerhedsstillelse skyldes, at en sådan beslutning har nogle retsvirkninger i relation til, om og i givet fald i hvilket omfang et gruppemedlem eller, når gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces, statskassen kan pålægges at betale sagsomkostninger, jf. nærmere forslaget til § 254 f, stk. 3 og 4, og bemærkningerne hertil.

Rettens afgørelser om sikkerhedsstillelse kan kæres efter retsplejeloens almindelige regler af grupperepræsentanten og af gruppens modpart. Gruppens medlemmer kan derimod ikke kære afgørelser om sikkerhedsstillelse.

Sammenfattende vil sagsgangen i et gruppesøgsmål efter *tilmeldingsmodellen* således være, at retten som det første tager stilling til, om betingelserne efter den foreslåede § 254 b for at anlægge et gruppesøgsmål er opfyldt og i bekræftende fald udpeger en grupprepræsentant efter den foreslåede regel i § 254 e, stk. 1. Dernæst fastlægger retten rammerne for gruppesøgsmålet i medfør af den foreslåede regel i stk. 4, og retten kan pålægge grupperepræsentanten at stille sikkerhed for sagsomkostninger, jf. den foreslåede regel i stk. 2. Retten fastsætter eventuelt, at tilmelding skal være betinget af sikkerhedsstillelse, og grupperepræsentanten ansøger i givet fald om godkendelse af, at gruppesøgsmålet opfylder betingelserne (for fri proces) i [§§ 327, 328 eller 329], jf. herved det foreslåede stk. 7. Retten fastsætter en frist for tilmelding til gruppesøgsmålet, jf. den foreslåede regel i § 254 e, stk. 6, 1. pkt. Gruppemedlemmerne underrettes om sagen efter det foreslåede stk. 9.

Herefter tilmelder de gruppemedlemmer, der ønsker at være omfattet af gruppesøgsmålet, sig ved skriftlig erklæring til retten, jf. den foreslåede regel i stk. 6, 1. pkt. Hvis retten har truffet bestemmelse om sikkerhedsstillelse som betingelse for tilmelding, skal de pågældende gruppemedlemmer *enten* stille sikkerheden *eller* godtgøre over for retten, at de opfylder de økonomiske betingelser (for fri proces) eller har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker sagen. Sikkerhedsstillelse eller dokumentation for fritagelse herfor af de nævnte grunde behøver ikke at foreligge ved udløbet af fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet, men hvis sikkerhedsstillelse eller dokumentation ikke fremkommer inden rimelig tid, afviser retten tilmeldingen. Retten kan fastsætte en frist for betaling af sikkerhedsstillelse eller aflevering af dokumentation for fritagelse for sikkerhedsstillelse.

Efter udløbet af fristen for at tilmelde sig gruppesøgsmålet kan retten eventuelt træffe afgørelse om – eller ændre en tidligere afgørelse om – at grupperepræsentanten skal stille sikkerhed for sagsomkostninger, jf. den foreslåede regel i § 254 e, stk. 2.

Herefter ligger det fast, hvem der er omfattet af gruppesøgsmålet, dvs. hvem gruppemedlemmerne er, og hvem der er grupperepræsentant, og sagens egentlige behandling efter retsplejelovens almindelige regler kan gå i gang, startende med, at sagsøgte pålægges at indlevere et svarskrift.

Sagsgangen i et gruppesøgsmål efter *frameldingsmodellen* adskiller sig primært herfra ved, at retten i stedet fastsætter en frist for afmelding fra gruppesøgsmålet, og at der ikke kan stilles krav om, at gruppemedlemmerne skal stille sikkerhed for sagsomkostninger.

Stk. 8, 1. pkt., fastsætter betingelserne for, at retten kan tillade et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen, dvs. et gruppesøgsmål,

der omfatter de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet.

Det er for det første en betingelse, at kravene i gruppesøgsmålet almindeligvis ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål. Denne betingelse vil i hvert fald være opfyldt, hvis kravene enkeltvis angår så små værdier eller interesser, at de er individuelt uprocesbare, dvs. at udgifterne ved det enkelte individuelt søgsmål om et af kravene beløbsmæssigt overstiger selve kravet, således at en person, der anlægger retssag om et sådant krav og får medhold, vil have sat penge til på retssagen.

Ved individuelt uprocesbare krav kan det således ud fra en rent økonomisk betragtning i forhold til det konkrete krav, som sagen drejer sig om, ikke betale sig at anlægge et individuelt søgsmål om kravet. Dette forhindrer dog naturligvis ikke, at visse sådanne retssager føres, enten fordi sagsøgeren er ubekendt med, at retssagen vil være tabsforvoldende, selv om den vindes, eller fordi sagsøgeren forventer at drage økonomisk fordel af sagen på længere sigt, f.eks. i relation til andre mellemværender med samme modpart, eller fordi sagsøgeren vægter den moralske gevinst ved at opnå dom over modparten højere end det økonomiske tab, som retssagen medfører. Som det fremgår af bestemmelsens affattelse, er det afgørende imidlertid om kravene "almindeligvis" kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og sådanne – i denne sammenhæng – sekundære betragtninger skal derfor ikke medtages i vurderingen af, om kravene kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål.

For det andet er det en betingelse for at lade et gruppesøgsmål omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig søgsmålet, at et gruppesøgsmål med tilmelding ikke vil være en hensigtsmæssig måde at behandle kravene på. Hvis kravene på en hensigtsmæssig måde kan behandles under et gruppesøgsmål med tilmelding, kan retten således ikke bestemme, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet. Kan kravene endvidere behandles lige så godt eller bedre under individuelle søgsmål, der eventuelt behandles samlet efter § 250 eller § 254, kan der overhovedet ikke anlægges gruppesøgsmål om kravene, jf. den foreslåede regel i § 254 b, stk. 1, nr. 5, hvorefter det er en betingelse for anlæg af et gruppesøgsmål, at gruppesøgsmålet skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på.

Retten kan kun efter anmodning fra en grupperepræsentant bestemme, at et gruppesøgsmål skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet. Rettens beslutning herom må derfor normalt afvente, at grupperepræsentanten er blevet udpeget og herefter fremsætter en anmodning om et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen. Peger sagsøgeren allerede ved sagens anlæg på en

grupperepræsentant, der opfylder kravet til at være grupperepræsentant i et gruppesøgsmål med framelding, jf. den foreslåede § 254 c, stk. 2, og fremgår det i øvrigt, at den foreslåede grupperepræsentant vil anmode om et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen, kan retten dog allerede i forbindelse med udpegningen af grupperepræsentanten træffe bestemmelse efter stk. 8.

Rettens afgørelse om, hvorvidt gruppemedlemmer, der ikke framelder sig et gruppesøgsmål, skal være omfattet af gruppesøgsmålet, kan kæres af grupperepræsentanten og modparten efter retsplejelovens almindelige regler. Derimod kan gruppemedlemmerne ikke kære afgørelsen.

2. *pkt.* fastslår, at retten fastsætter en frist for ved skriftlig meddelelse at framelde sig gruppesøgsmålet. Fristen bør i almindelighed fastsættes til en bestemt dato og altså ikke til et vist tidsrum efter en nærmere angiven begivenhed, f.eks. underretning om sagen. Ved fastsættelsen af fristen må retten derfor have overvejet, hvordan gruppemedlemmerne bør underrettes om sagen, jf. nedenfor om stk. 9, således at der kan afsættes et rimeligt tidsrum for gruppemedlemmerne til hver især at overveje, om de vil framelde sig gruppesøgsmålet.

I almindelighed vil fristen kunne sættes til 4 uger efter det tidspunkt, hvor gruppemedlemmerne skønnes at ville have modtaget underretning om sagen. Hvis der er større usikkerhed om, hvornår gruppemedlemmerne kan antages at ville have modtaget underretning om sagen, kan retten eventuelt vente med at fastsætte frameldingsfristen, indtil der foreligger en nærmere afklaring heraf. Blot må frameldingsfristen være fastsat, før underretningen iværksættes, da frameldingsfristen skal fremgå af underretningen.

Under hensyn til de retsvirkninger, der er forbundet med en framelding fra et gruppesøgsmål, foreslås det, at frameldingen skal ske ved skriftlig meddelelse. Samtidig bør det dog være enkelt at framelde sig et gruppesøgsmål, og hvis underretningsformen giver mulighed for det, jf. herom stk. 9, bør underretningen derfor vedlægges en frameldingsblanket, som blot skal udfyldes med personlige data, underskrives og indsendes. Endvidere forudsættes det, at frameldingen kan ske ved digital kommunikation, jf. herved for domstolenes vedkommende retsplejelovens § 148 a.

Rettens afgørelse om fristen for framelding kan kæres af grupperepræsentanten og modparten efter retsplejelovens almindelige regler. Derimod kan gruppemedlemmerne ikke kære afgørelsen.

Retten bestemmer, hvortil framelding skal ske, jf. stk. 8, 3. *pkt.* I almindelighed vil det være naturligt, at framelding enten sker til retten eller til grupperepræsentanten.

Efter 4. pkt. kan retten tillade, at framelding sker efter fristens udløb. Bestemmelsen giver mulighed for, at retten alt efter omstændighederne kan tillade framelding helt frem til sagens optagelse til dom.

Rettens afgørelse om at tillade eller ikke tillade framelding efter udløbet af den frist, som er fastsat i medfør af 2. pkt., kan kæres af grupperepræsentanten, modparten og det gruppemedlem, der anmoder om tilladelse til at framelde sig efter fristens udløb.

Stk. 9 angår underretning af gruppemedlemmerne om sagen. De personer, hvis krav er omfattet af gruppesøgsmålet, jf. stk. 4, skal underrettes om sagen, således at de får mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet, jf. stk. 6 og 8.

Underretningen skal indeholde oplysning om de i stk. 1-8 nævnte forhold og om retsvirkningerne af at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet, jf. 1. pkt.

Underretningen skal således indeholde oplysning om, hvilke krav gruppesøgsmålet omfatter, jf. stk. 4, og om, hvem der er udpeget som grupperepræsentant, jf. stk. 1. Er der tale om et gruppesøgsmål med tilmelding, skal underretningen endvidere indeholde oplysning om fristen for tilmelding til gruppesøgsmålet, og hvordan man tilmelder sig, jf. stk. 6, og om eventuelle bestemmelser om sikkerhedsstillelse som betingelse for tilmelding til gruppesøgsmålet, jf. stk. 7. Er der tale om et gruppesøgsmål med framelding skal underretningen indeholde oplysning om fristen for at framelde sig gruppesøgsmålet, og hvordan man framelder sig, jf. stk. 8.

Underretningen skal endvidere indeholde oplysning om retsvirkningerne af at være omfattet af gruppesøgsmålet, jf. herved forslaget til § 254 f og bemærkningerne til denne bestemmelse. Der skal således navnlig orienteres om, at et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, vil være bundet af rettens afgørelser om kravene i sagen. Der bør i den forbindelse også orienteres om, at et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, derimod ikke deltager som part i sagen og således ikke på egen hånd hverken kan eller skal fremsætte krav (påstande) eller begrundelser herfor (anbringender), idet procesførelsen forestås af grupperepræsentanten. Der bør endvidere orienteres om, i hvilket omfang et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, kan pålægges at betale sagsomkostninger, jf. herved forslaget til § 254 f, stk. 3, og bemærkningerne til denne bestemmelse. Det kan formentlig også være hensigtsmæssigt at orientere om, at en tilmelding til et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen ikke uden videre kan fortrydes, idet et gruppemedlem, der er blevet omfattet af gruppesøgsmålet, kun med rettens tilladelse vil kunne udtræde af sagen igen, jf. herved forslaget til § 254 e, stk. 4, 2. pkt., og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Formålet med underretningen er at give personer, hvis krav er omfattet af gruppesøgsmålet, et forsvarligt grundlag for at træffe en velovervejet beslutning om, hvorvidt den pågældende ønsker at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet. Det er derfor vigtigt, at underretningen på den ene side er fyldestgørende og på den anden side er lettilgængelig og overskuelig. Den del af underretningen, som angår retsvirkningerne af gruppesøgsmålet, vil formentlig mest praktisk kunne baseres på en standardiseret tekst, som Domstolsstyrelsen udarbejder og løbende reviderer i lyset af indhøstede erfaringer.

Underretningen skal efter 2. pkt. gives på den måde, som retten bestemmer, og retten kan efter 3. pkt. bl.a. bestemme, at underretningen helt eller delvis skal ske ved offentlig bekendtgørelse. Retten har med disse bestemmelser en bred skønsmæssig beføjelse til at bestemme såvel underretningens form som indhold. Det er også overladt til rettens skøn, hvor detaljerede anvisninger retten vil give. Hvis retten finder det hensigtsmæssigt, kan underretningens tekst fastlægges i detaljer af retten.

Retten afgør bl.a., om underretning skal ske ved individuel meddelelse til gruppemedlemmerne eller ved annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse. Individuel henvendelse til kendte gruppemedlemmer kan kombineres med annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse. Hvis underretning helt eller delvis skal ske ved annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse, træffer retten bestemmelse om bekendtgørelsens form.

Det er en forudsætning, at underretningen sker på en sådan måde, at langt de fleste af gruppemedlemmerne må antages at blive bekendt med gruppesøgsmålet og deres mulighed for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig dette. Den bedste underretningsform vil være individuel meddelelse til de enkelte gruppemedlemmer, og denne underretningsform bør derfor foretrækkes, når dette er muligt og ikke medfører uforholdsmæssige omkostninger.

Hvis gruppemedlemmernes identitet ikke er kendt og ikke umiddelbart kan fremskaffes, vil underretning eksempelvis gennem et annonceindlæg i en husstandsomdelt lokalavis formentlig ofte være en egnet underretningsform, hvis gruppemedlemmerne har bopæl i et bestemt lokalområde.

Det kan ikke på forhånd udelukkes, at mere generel – dvs. mindre målrettet – annoncering eller anden offentlig bekendtgørelse i visse situationer vil kunne opfylde forudsætningen om, at langt størsteparten af gruppemedlemmerne må antages at blive bekendt med gruppesøgsmålet.

Hvis der er mulighed for at få gruppesøgsmålet omtalt i et forbrugerprogram på landsdækkende tv, kan dette f.eks. være en egnet un-

derretningsform, hvis erfaringen viser, at sådan omtale medfører, at langt størsteparten af gruppemedlemmerne bliver bekendt med gruppesøgsmålet og muligheden for at tilmelde eller framelde sig dette. I givet fald vil en sådan tv-omtale formentlig ofte med fordel kunne kombineres med f.eks. en hjemmeside på internettet, der dels i en overskuelig form indeholder de oplysninger om gruppesøgsmålet, som skal gives, jf. ovenfor, dels giver mulighed for at tilmelde eller framelde sig gruppesøgsmålet via digital kommunikation. Det vil i øvrigt være naturligt, at der på Domstolsstyrelsens netsted på internettet etableres en oversigt over alle godkendte verserende gruppesøgsmål, således at oversigten medtager (eller linker til) de oplysninger, som underretningen til gruppemedlemmerne skal indeholde, herunder oplysning om tilmeldings- eller frameldingsfrist og om, hvortil tilmelding eller framelding skal ske.

Det følger af forslaget til § 254 b, stk. 1, nr. 6, og det heri indeholdte krav om, at gruppemedlemmerne skal kunne identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde, at retten allerede før godkendelsen af gruppesøgsmålet må have gjort sig visse overvejelser om, hvordan gruppemedlemmerne kan underrettes om sagen. Af samme grund påhviler det sagsøgeren i stævningen at give oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen, jf. forslaget til § 254 d, stk. 1, nr. 2.

Der er imidlertid ikke noget til hinder for, at retten efter, at der er udpeget en grupperepræsentant, drøfter spørgsmålet om underretningen af gruppemedlemmerne med den udpegede grupperepræsentant.

Retten kan pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen, jf. stk. 9, 4. pkt. Formålet med reglen er alene at minimere udgifterne ved underretningen og er derfor navnlig tænkt anvendt, hvor grupperepræsentanten løbende kommunikerer med gruppemedlemmerne ved udsendelse af nyhedsbreve eller andet.

Retsplejerådet har ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at skabe mulighed for, at det kan påtvinges sagsøgte at forestå underretningen. Der er dog ikke noget til hinder for, at en sagsøgt frivilligt påtager sig denne opgave.

Udgifterne ved underretningen betales foreløbig af grupperepræsentanten. Forestår retten selv underretningen, er det kun rettens positive udgifter til ekstern bistand, der skal betales af grupperepræsentanten, eksempelvis udgifter til porto og annoncering. Rettens afgørelse om, hvilket beløb grupperepræsentanten skal betale til retten eller til sagsøgte, hvis denne har påtaget sig underretningen, er en afgørelse om sagsomkostninger og kan tvangsfuldbyrdes. Fuldbyrdelsesfristen er som udgangspunkt 14 dage, jf. retsplejelovens § 480, stk. 5, jf. stk. 1-4.

Udgifterne til underretningen af gruppemedlemmerne henregnes til sagsomkostningerne. Hvem der endeligt skal bære disse udgifter, afgøres således af retten ved sagens afslutning efter de almindelige regler om sagsomkostninger i retsplejelovens kapitel 30.

Til § 254 f

Bestemmelsen indeholder regler om, hvem der er parter, og om gruppemedlemmerne og deres stilling under og efter sagen.

Stk. 1 fastslår, at parterne i gruppesøgsmålet er grupperepræsentanten og gruppens modpart.

Gruppemedlemmerne er således ikke parter i sagen. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, er dog bundet af rettens afgørelser i sagen på samme måde som parter, jf. nedenfor om stk. 2, og kan ikke pålægges vidnetvang, jf. nedenfor om stk. 5. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, kan endvidere i et vist omfang pålægges at betale sagsomkostninger, jf. nedenfor om stk. 3.

Med forbehold for de regler om underretning i visse tilfælde, der foreslås i § 254 g, skal gruppemedlemmerne imidlertid ikke indkaldes til retsmøder eller have tilsendt processkrifter mv. og behøver ikke at få adgang til at udtale sig, før retten træffer afgørelse. Gruppemedlemmerne kan endvidere ikke nedlægge påstande, fremsætte anbringender eller føre beviser. I disse henseender repræsenteres gruppemedlemmerne ubetinget af grupperepræsentanten. Der er tale om en lovbestemt repræsentation, som alene er betinget af, at gruppemedlemmet er omfattet af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmerne har derfor heller ingen formel kompetence til at give grupperepræsentanten anvisninger om, hvordan sagen skal føres, og kan ikke fratage grupperepræsentanten kompetencen til at repræsentere gruppemedlemmerne under gruppesøgsmålet.

Noget andet er, at gruppemedlemmer kan foreslå grupperepræsentanten at føre sagen på en nærmere angiven måde, og at grupperepræsentanten vil være interesseret i at tage hensyn til velbegrundede forslag. Endvidere kan gruppemedlemmer, der mener, at grupperepræsentanten ikke er i stand til at varetage deres interesser under sagen, anmode retten om at udpege en ny grupperepræsentant, jf. forslaget til § 254 e, stk. 3, og bemærkningerne til denne bestemmelse. Et gruppemedlem kan også anmode retten om at udelukke gruppemedlemmets krav af gruppesøgsmålet, jf. forslaget til § 254 e, stk. 4, 2. pkt., og bemærkningerne til denne bestemmelse.

Det er grupperepræsentanten, der er part i sagen på gruppemedlemmernes vegne. Grupperepræsentanten kan nedlægge påstande,

fremsætte anbringender og anmode om bevisførelse og kan i det hele taget foretage alle processuelle skridt i forbindelse med sagen.

Grupperepræsentanten kan imidlertid ikke på egen hånd udvide rammerne for gruppesøgsmålet som fastlagt af retten i medfør af den foreslåede § 254 e, stk. 4, 1. pkt. Hvis grupperepræsentanten ønsker at udvide sine påstande, således at der inddrages nye krav i sagen, fordres rettens tilslutning efter den foreslåede § 254 e, stk. 4, 2. pkt. Dette gælder, hvad enten der er tale om at inddrage nye gruppemedlemmer eller om at inddrage nye krav for gruppemedlemmer, der allerede er omfattet af sagen. Hvis retten imødekommer anmodningen om at udvide rammerne for gruppesøgsmålet, skal der gennemføres en ny tilmeldings- eller frameldingsrunde for de nye krav, som herefter også er omfattet af gruppesøgsmålet.

Grupperepræsentanten kan bl.a. kære procesledende afgørelser efter retsplejelovens almindelige regler. Om appel af rettens afgørelser om de materielle krav i sagen henvises til den foreslåede § 254 j og bemærkningerne hertil.

Grupperepræsentanten kan også hæve sagen, men her gælder, at før en ophævelse af sagen effektueres, skal gruppemedlemmerne underrettes efter reglerne i den foreslåede § 254 g. Samme regel om forudgående underretning gælder, før retten effektuerer en afvisning af sagen på grund af grupperepræsentantens udeblivelse.

I øvrigt sættes grænsen for grupperepræsentantens proceshåndlinger under sagen af kravet om, at grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen, jf. forslaget til § 254 c, stk. 3, og af rettens mulighed for om nødvendigt at udpege en ny grupperepræsentant, jf. forslaget til § 254 e, stk. 3.

Misbruger grupperepræsentanten sin adgang til at repræsentere gruppemedlemmerne til at påføre disse tab, eller gør grupperepræsentanten sig i øvrigt skyldig i uforsvarligt forhold i forbindelse med repræsentationen af gruppemedlemmerne under sagen, kan grupperepræsentanten endvidere pådrage sig et erstatningsansvar efter almindelige erstatningsregler.

Grupperepræsentantens lovbestemte repræsentation af gruppemedlemmerne giver ikke grupperepræsentanten kompetence til på egen hånd at indgå forlig om gruppemedlemmernes krav, hverken indenretligt eller udenretligt. Der foreslås derimod en særlig regel om, at forlig kan opnå gyldighed ved rettens godkendelse, jf. nærmere forslaget til § 254 h og bemærkningerne hertil.

Grupperepræsentantens lovbestemte repræsentation af gruppemedlemmerne giver heller ikke grupperepræsentanten kompetence til at oppebære betalinger på vegne af gruppemedlemmerne. Betaling med frigørende virkning til et gruppemedlem, herunder i henhold til

dommen i gruppesøgsmålet, kan alene ske til gruppemedlemmet eller til den, som gruppemedlemmet særskilt – dvs. uafhængig af selve tilmeldingen til gruppesøgsmålet – måtte have givet fuldmagt hertil, f.eks. den advokat, som fører sagen for grupperepræsentanten.

Stk. 2 fastslår, at rettens afgørelser har bindende virkning (retskraft) for de gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, bindes således af rettens afgørelser på samme måde som parter.

Med hensyn til afgørelse om modkrav gælder dette dog kun krav, som udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på (konnekse modkrav), jf. 2. pkt. Det følger heraf, at gruppens modpart i et gruppesøgsmål ikke kan inddrage modkrav, som ikke udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på (ukonnekse modkrav).

Med hensyn til appel af rettens afgørelser henvises til den foreslåede § 254 j og bemærkningerne hertil.

Det er en konsekvens af retskraften efter stk. 2, at gruppemedlemmer, der er omfattet af et gruppesøgsmål, er sidestillet med parter i relation til litispendens, dvs. i relation til, at når der verserer retssag mellem to parter om et spørgsmål, kan der ikke anlægges ny retssag mellem de samme to parter om det samme spørgsmål.

Heraf følger for det første, at hvis der på det tidspunkt, hvor gruppesøgsmålet anlægges, allerede verserer individuelt søgsmål om et krav, som er omfattet af gruppesøgsmålet, kan det pågældende gruppemedlem kun tilmelde sig et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen, hvis det individuelle søgsmål samtidig hæves. Hæves det individuelle søgsmål ikke, afviser retten tilmeldingen til gruppesøgsmålet, og det pågældende gruppemedlem bliver ikke omfattet af gruppesøgsmålet. Et sådant individuelt søgsmål, der ikke hæves, vil eventuelt kunne behandles sammen med gruppesøgsmålet efter reglerne i retsplejelovens § 254.

Endvidere følger, at hvis der på det tidspunkt, hvor et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen anlægges, allerede verserer individuelt søgsmål om et krav, som er omfattet af gruppesøgsmålet, bliver det pågældende gruppemedlem kun omfattet af gruppesøgsmålet, hvis det individuelle søgsmål hæves. Hæves det individuelle søgsmål ikke, bliver det pågældende gruppemedlem ikke omfattet af gruppesøgsmålet, selv om gruppemedlemmet ikke framelder sig gruppesøgsmålet. Et individuelt søgsmål berøres således kun af et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen, hvis sagsøgeren selv tager initiativ til at hæve det individuelle søgsmål. Et sådant individuelt søgsmål, der ikke hæves, vil eventuelt kunne behandles sammen med gruppesøgsmålet efter reglerne i retsplejelovens § 254. Endvidere

følger, at hvis der efter, at der er anlagt gruppesøgsmål, anlægges individuelt søgsmål om et krav, som er omfattet af gruppesøgsmålet, afvises det individuelle søgsmål, hvis det pågældende gruppemedlem er omfattet af gruppesøgsmålet. Det er uden betydning, om en tilmelding til et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen sker før eller efter, at der er anlagt individuelt søgsmål, når blot det individuelle søgsmål er anlagt efter gruppesøgsmålet. På samme måde må retten afvise et efterfølgende individuelt søgsmål om et krav, der er omfattet af et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen, hvis gruppemedlemmet ikke har frameldt sig dette gruppesøgsmål.

Et gruppemedlem kan dog i visse tilfælde opnå, at behandlingen af et krav, der er omfattet af et gruppesøgsmål, ikke længere foregår efter reglerne om gruppesøgsmål, men efter reglerne om individuelle søgsmål med det pågældende gruppemedlem som part, jf. nærmere forslaget til § 254 g, stk. 2, og bemærkningerne hertil.

Alternativt kan et gruppemedlem indtræde i sagen som biintervenient, jf. retsplejelovens § 252.

Stk. 3 angiver udtømmende, i hvilket omfang et gruppemedlem, der har tilmeldt sig et gruppesøgsmål, kan pålægges at betale sagsomkostninger. Det bemærkes for fuldstændighedens skyld, at gruppemedlemmer, der ikke har tilmeldt sig henholdsvis har frameldt sig gruppesøgsmålet, ikke kan pålægges at betale sagsomkostninger.

Et gruppemedlem, der har tilmeldt sig et gruppesøgsmål efter tilmeldingsmodellen, kan pålægges at betale sagsomkostninger inden for et samlet beløb, der kan opdeles i to dele.

For det første kan et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, pålægges at betale sagsomkostninger med op til det beløb, for hvilket der ved tilmeldingen til gruppesøgsmålet blev stillet krav om sikkerhedsstillelse efter den foreslåede regel i § 254 e, stk. 7. Dette gælder også, hvis sikkerheden ikke blev stillet, fordi gruppemedlemmet har en retshjælpsforsikring, der dækker omkostninger ved sagen, men i givet fald vil det være retshjælpsforsikringsselskabet, der skal betale pålagte sagsomkostninger efter denne regel. Hvis sikkerheden ikke blev stillet, fordi gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i [§§ 327, 328 eller 329] og gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser i [§ 325], betales de sagsomkostninger, som gruppemedlemmet ellers ville være blevet pålagt efter denne regel, derimod af statskassen, jf. også nedenfor om § 254 f, stk. 4.

For det andet kan et gruppemedlem, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, pålægges at betale sagsomkostninger med op til det beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode. Med ”beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode,” menes beløb, som ifølge dommen skal betales kontant til gruppemedlemmet, og som faktisk betales. Beløb, som ifølge dommen skal af-

skrives på en gæld, beløb, som skal modregnes i en senere regning for et løbende mellemværende, beløb, som ikke faktisk betales, og ydelser med økonomisk værdi, som ikke består i penge, giver *ikke* grundlag for at pålægge et gruppemedlem sagsomkostninger efter denne regel.

I tilfælde, hvor begge regler (dvs. både reglen om beløb, som der ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet skulle stilles sikkerhed for, og reglen om beløb, som gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode) finder anvendelse, kan gruppemedlemmet pålægges sagsomkostninger med op til summen af de to beløb.

Reglerne om sagsomkostninger er udformet således, at et gruppe-medlem aldrig kan få en positiv udgift til sagsomkostninger, der overstiger det beløb, for hvilket der blev stillet krav om sikkerhedsstillelse som betingelse for tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Ud over dette beløb kan gruppemedlemmet nemlig højst blive pålagt at bidrage til betaling af sagsomkostninger inden for rammerne af sit eget faktiske kontante udbytte af retssagen.

Et gruppemedlem, der ikke har frameldt sig et gruppessøgsmål efter frameldingsmodellen, kan ikke pålægges krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger og kan derfor alene blive pålagt at bidrage til betaling af sagsomkostninger inden for rammerne af sit eget faktiske kontante udbytte af retssagen.

Inden for de beskrevne rammer kan et gruppemedlem pålægges at betale sagsomkostninger til modparten og/eller grupperepræsentanten. Modpartens krav går i givet fald forud for grupperepræsentantens.

Retten træffer afgørelse om sagsomkostninger *til modparten* efter de almindelige regler i retsplejelovens kapitel 30. Hvis grupperepræsentanten – og dermed gruppemedlemmerne – har tabt sagen, vil grupperepræsentanten derfor som hovedregel blive pålagt at betale fulde sagsomkostninger til den vindende modpart. Herudover kan gruppemedlemmerne inden for de rammer, som er beskrevet ovenfor, pålægges solidarisk med grupperepræsentanten at betale de sagsomkostninger, som denne er pålagt at betale.

Retten træffer afgørelse om sagsomkostninger *til grupperepræsentanten* efter den foreslåede § 254 f, stk. 3, men i øvrigt i overensstemmelse med principperne i retsplejelovens kapitel 30. Hovedprincippet er, at gruppemedlemmerne skal bidrage til betaling af grupperepræsentantens sagsomkostninger inden for de rammer, som er beskrevet ovenfor. Grupperepræsentanten kan dog i denne henseende kun få godskrevet udgifter, som en tabende modpart ville kunne være pålagt at betale efter reglerne i retsplejelovens kapitel 30. Beløb herudover må afholdes endeligt af grupperepræsentanten.

Nogle eksempler vil kunne belyse konsekvenserne af de foreslåede regler:

Eksempel 1. Et gruppessøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Gruppessøgsmålet *tabes*, og modparten tilkendes 160.000 kr. i sagsomkostninger. Gruppemedlemmerne betaler hver 2.000 kr., og grupperepræsentanten må betale 60.000 kr. uden mulighed for at gøre regres mod gruppemedlemmerne. Herudover må grupperepræsentanten endeligt bære sine egne omkostninger ved sagen.

Eksempel 2. Et gruppessøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Gruppessøgsmålet *tabes*, og modparten tilkendes 75.000 kr. i sagsomkostninger. Grupperepræsentantens omkostninger ved sagen opgjort i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30 udgør ligeledes 75.000 kr. Gruppemedlemmerne betaler hver 2.000 kr., i alt 100.000 kr., heraf 75.000 kr. til modparten og 25.000 kr. til grupperepræsentanten. De sidste 50.000 kr. af grupperepræsentantens egne omkostninger ved sagen må bæres endeligt af denne.

Eksempel 3. Et gruppessøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Gruppessøgsmålet *tabes*, men modparten tilkendes ikke sagsomkostninger. Grupperepræsentantens omkostninger ved sagen opgjort i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30 udgør 75.000 kr. Gruppemedlemmerne betaler hver 1.500 kr., således at sikkerheden for de sidste 500 kr. for hver frigives til den pågældende (dvs. tilbagebetales, hvis sikkerheden er stillet som kontant depositum).

Eksempel 4. Et gruppessøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Gruppessøgsmålet *vindes*, men modparten pålægges ikke sagsomkostninger. Grupperepræsentantens omkostninger ved sagen opgjort i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30 udgør 75.000 kr. Gruppemedlemmerne betaler hver 1.500 kr., således at sikkerheden for de sidste 500 kr. for hver frigives til den pågældende (dvs. tilbagebetales, hvis sikkerheden er stillet som kontant depositum).

Eksempel 5. Et gruppessøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppessøgsmålet. Gruppessøgsmålet *vindes*, men modparten pålægges ikke sagsomkostninger. Grupperepræsentantens omkostninger ved sagen opgjort i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30 udgør 150.000 kr. Hvis gruppemedlem-

merne ikke får noget kontant udbytte af gruppesøgsmålet, betaler gruppemedlemmerne hver 2.000 kr., således at grupperepræsentanten endeligt må bære de sidste 50.000 kr. af sine egne omkostninger. Hvis gruppemedlemmerne hver har fået et kontant udbytte på mindst 1.000 kr. af gruppesøgsmålet, betaler gruppemedlemmerne derimod hver 3.000 kr.

Eksempel 6. Et gruppesøgsmål omfatter 50 gruppemedlemmer, som hver har skullet stille 2.000 kr. i sikkerhed for sagsomkostninger ved tilmeldingen til gruppesøgsmålet. Gruppesøgsmålet *vindes*, og modparten pålægges at betale 150.000 kr. i sagsomkostninger (der forudsættes at være fulde sagsomkostninger, dvs. svarende til grupperepræsentantens omkostninger ved sagen opgjort i overensstemmelse med retsplejelovens kapitel 30). Hvis modpartens forpligtelse til at betale sagsomkostninger faktisk opfyldes, betaler gruppemedlemmerne ikke sagsomkostninger, og deres sikkerhed frigives (dvs. tilbagebetales, hvis sikkerheden er stillet som kontant depositum). Hvis modpartens forpligtelse til at betale sagsomkostninger helt eller delvis ikke opfyldes, betaler gruppemedlemmerne derimod hver indtil 2.000 kr. til grupperepræsentanten til (delvis) dækning af dennes omkostninger ved sagen. Har gruppemedlemmerne også fået et kontant udbytte af gruppesøgsmålet, medgår yderligere indtil 1.000 kr. heraf for hvert gruppemedlem til dækning af grupperepræsentantens omkostninger ved sagen.

På det tidspunkt, hvor dommens afsiges, kan det være tvivlsomt, om gruppemedlemmerne vil få et kontant udbytte af sagen, navnlig hvis der er tvivl om modpartens betalingsevne. I de tilfælde, hvor grupperepræsentanten i givet fald skal have dækket sagsomkostninger inden for et sådant kontant udbytte, bør dommen derfor udformes på den måde, at modparten pålægges at betale det beløb, der i givet fald tilkommer grupperepræsentanten, direkte til denne.

Efter *stk. 4* betaler statskassen de sagsomkostninger, som pålægges et gruppemedlem under henvisning til reglen om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, såfremt gruppesøgsmålet opfylder betingelserne i [§§ 327, 328 eller 329] og gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser i [§ 325] og sagsomkostningerne ikke er dækket af en retshjælpsforsikring eller anden forsikring. *Stk. 4* omfatter derimod ikke de sagsomkostninger, som pålægges et gruppemedlem under henvisning til reglen om beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode.

Det bemærkes, at *stk. 3, 3. pkt., 1. led*, og *stk. 4* kun finder anvendelse i de tilfælde, hvor retten i medfør af den foreslåede § 254 e, *stk. 7*, har bestemt, at tilmelding til gruppesøgsmålet skal være betinget af, at gruppemedlemmet stiller en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger. Har retten ikke betinget tilmelding til gruppe-

søgsmålet af, at der stilles sikkerhed for sagsomkostninger, kan gruppemedlemmet kun pålægges sagsomkostninger efter stk. 3, 3. pkt., 2. led (om beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode), og der er ingen statslig omkostningsdækning efter stk. 4.

Stk. 5 fastslår, at reglerne i retsplejelovens i §§ 298, 300, 301, stk. 1, 302, 305 og 344, stk. 2, 2. pkt., jf. 1. pkt., finder tilsvarende anvendelse for gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Reglen er begrundet i, at disse gruppemedlemmer er bundet af rettens afgørelser i sagen på samme måde som parter (jf. ovenfor om stk. 2). Da der ikke kan anvendes vidnetvang over for parter, bør der heller ikke kunne anvendes vidnetvang over for gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Dette gælder både i relation til afgivelse af forklaring (§§ 302 og 305) og i relation til edition (§§ 298 og 300), herunder med hensyn til at give en syns- og skønsmand adgang til at bese eller gøre sig bekendt med forretningens genstand (§ 301, stk. 1).

Udebliver et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, efter at være indkaldt til at afgive forklaring, eller undlader gruppemedlemmet at besvare spørgsmål, eller er svarene uklare eller ufuldstændige, kan retten imidlertid tillægge dette virkning til fordel for gruppens modpart (fakultativ processuel skadevirkning) (§ 344, stk. 2, 2. pkt., jf. 1. pkt.). Inden der drages denne konsekvens, bør det dog sikres, at andre beviser er søgt tilvejebragt, og der bør således f.eks. være mulighed for at indkalde en anden til at afgive forklaring i den beskrevne situation. Det samme gælder, hvis et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, uden lovlig grund undlader at efterkomme et pålæg om edition (§ 298, stk. 2, og § 301, stk. 1, 2. pkt., jf. § 344, stk. 2).

Også i andre henseender er gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, underlagt reglerne om parter, når de afgiver forklaring (§ 305). Sådanne gruppemedlemmer kan således påhøre andres forklaringer (§ 182 finder ikke anvendelse) og har ikke ret til vidnegodtgørelse (§ 188 finder ikke anvendelse).

Det bemærkes, at grupperepræsentanten som part har et absolut krav på efter anmodning personlig at afgive forklaring, jf. retsplejelovens § 303. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, har derimod ikke en sådan ret til efter anmodning personlig at afgive forklaring. Grupperepræsentanten har heller ikke et absolut krav på, at gruppemedlemmer efter grupperepræsentantens anmodning personlig afgiver forklaring, idet retten helt eller delvis kan afslå en sådan anmodning, i det omfang bevisførelsen skønnes at være uden betydning for sagen, jf. retsplejelovens § 341. Hvis der er mange gruppemedlemmer, og der ikke foreligger relevante individu-

elle forhold, vil der sjældent være grundlag for, at mere end nogle få repræsentative gruppemedlemmer afgiver forklaring.

Til § 254 g

Bestemmelsen indeholder regler om underretning af gruppemedlemmerne under sagens gang og om, at et gruppesøgsmål i særlige tilfælde helt eller delvis kan overgå til behandling efter reglerne om individuelle søgsmål.

Stk. 1 angår underretning af gruppemedlemmerne under sagens gang. Hovedprincippet er, at grupperepræsentanten repræsenterer gruppemedlemmerne under sagen, og at gruppemedlemmerne derfor ikke skal indkaldes til retsmøder eller have tilsendt processkrifter mv. og ikke behøver at få adgang til at udtale sig, før retten træffer afgørelse. Som en undtagelse hertil bør gruppemedlemmerne dog underrettes om visse særligt væsentlige processkridt.

Efter *1. pkt.* skal gruppemedlemmer, der er omfattet af sagen, underrettes, hvis der opstår spørgsmål om at hæve eller afvise sagen, medmindre underretning er åbenbart overflødig. Med forbehold for bestemmelsens sidste led, som omtales nedenfor, er underretning obligatorisk i disse tilfælde.

Reglen skal forstås på den måde, at gruppesøgsmålet – stadig med forbehold for bestemmelsens sidste led – ikke kan hæves eller afvises, uden at gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, forinden har modtaget underretning om, at der er opstået spørgsmål om at hæve eller afvise sagen. I forhold til retsplejelovens almindelige regler er der således reelt tale om, at muligheden for at hæve eller afvise sagen suspenderes, indtil gruppemedlemmerne har modtaget underretning og haft tid til at reagere herpå.

Som eksempler på reglens anvendelse kan nævnes tilfælde, hvor grupperepræsentanten vil hæve sagen, eller hvor grupperepræsentanten udebliver, og der derfor opstår spørgsmål om at afvise sagen.

Underretningen giver bl.a. gruppemedlemmerne mulighed for at overveje, om de vil anmode om udpegning af en ny grupperepræsentant, jf. forslaget til § 254 e, stk. 3. Underretningen giver endvidere gruppemedlemmerne mulighed for at forberede sig på, hvis de ønsker det, og hvis gruppesøgsmålet faktisk hæves eller afvises, i givet fald at fortsætte forfølgningen af deres krav efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. forslaget til § 254 g, stk. 2.

Sidste led i det foreslåede stk. 1, 1. pkt., giver mulighed for at hæve eller afvise sagen uden forudgående underretning af gruppemedlemmerne, hvis underretning er åbenbart overflødig.

Som eksempel kan nævnes, at sagen afvises af grunde, som må antages ikke at kunne afhjælpes, eksempelvis manglende retlig interesse eller manglende værneting i Danmark.

Efter 2. *pkt.* kan retten bestemme, at gruppemedlemmerne skal underrettes i andre tilfælde, herunder når der opstår spørgsmål om at godkende et forlig.

Denne regel giver retten en skønsmæssig beføjelse til at bestemme, at gruppemedlemmerne skal underrettes om andre væsentlige forhold end sagens ophævelse eller afvisning, som er omfattet af 1. *pkt.* Reglen nævner udtrykkeligt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om at godkende et forlig, dvs. hvor grupperepræsentanten og modparten anmoder retten om at godkende et forlig i medfør af den foreslåede regel i § 254 h. Andre eksempler på reglens anvendelse kan være tilfælde, hvor grupperepræsentanten frafalder påstande eller anbringender af afgørende betydning for et eller flere gruppemedlemmers krav, eller hvis der synes at være opstået en interessemodsætning mellem grupperepræsentanten og et eller flere gruppemedlemmer.

Underretning efter § 254 g, stk. 1, kan være en underretning af alle gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Underretningen kan imidlertid også være en underretning af kun visse gruppemedlemmer, hvis underretning af de øvrige er åbenbart overflødig (1. *pkt.*) eller ikke relevant (2. *pkt.*). Som eksempler kan nævnes, at der er opstået spørgsmål om at hæve, afvise eller forlige sagen for så vidt angår visse gruppemedlemmers krav. Det skal dog understreges, at eksempelvis et forlig om visse gruppemedlemmers krav også kan have betydning for gruppemedlemmer, der ikke er omfattet af forliget, og at det derfor kan være relevant også at underrette gruppemedlemmer, der ikke er omfattet af forliget.

3. *pkt.* indeholder en henvisning til reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. *pkt.* Retten bestemmer således underretningens form og indhold og kan pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen, ligesom grupperepræsentanten afholder foreløbig udgifterne ved underretningen, jf. nærmere bemærkningerne til § 254 e, stk. 9. Det bemærkes dog, at ved underretning efter § 254 g kan der være tale om underretning af gruppemedlemmer, hvis identitet allerede er kendt. Underretning bør i disse tilfælde normalt ske ved individuel meddelelse til hvert gruppemedlem, eventuelt via en e-postadresse, som gruppemedlemmet har oplyst i forbindelse med tilmeldingen til gruppesøgsmålet.

Stk. 2 angår tilfælde, hvor et gruppesøgsmål hæves eller afvises, og giver mulighed for, at et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, kan indtræde som part for så vidt angår sit eget krav og videreføre sagen efter reglerne om individuelle søgsmål.

Reglen er begrundet i procesbesparende hensyn. Hvis et gruppesøgsmål hæves eller afvises, uden at kravene i sagen er retskraftigt afgjort, kan hvert gruppemedlem under alle omstændigheder anlægge individuel retssag om sit eget krav. Hvis et sådant individuelt søgsmål anlægges hurtigt, vil der normalt ikke være forældelsesmæssige problemer, eftersom gruppesøgsmålet vil have afbrudt forældelse, og den forældelsesafbrydende virkning bevares, hvis der hurtigt efter gruppesøgsmålets bortfald tages (nye) retslige skridt til at forfølge kravet. Et sådant individuelt søgsmål vil imidlertid være et helt nyt søgsmål, hvor sagen processuelt starter helt forfra.

Det foreslås derfor, at et gruppemedlem ved skriftlig meddelelse til retten inden 4 uger efter, at gruppesøgsmålet er hævet eller afvist, skal kunne indtræde som part og – for så vidt angår sine egne krav – videreføre det hidtidige gruppesøgsmål som et individuelt søgsmål. Der er tale om en særlig lovbestemt processuel succession, hvor det indtrædende gruppemedlem overtager sagen i den stand, hvori den befandt sig, før den blev hævet eller afvist. Hvis forberedelsen er afsluttet, giver det forhold, at gruppemedlemmet er indtrådt som part, ikke videre adgang til at fremkomme med nye påstande, anbringender eller beviser end ellers, jf. retsplejelovens §§ 357 og 363.

Adgangen til at indtræde som part gælder, hvor gruppesøgsmålet hæves eller afvises, herunder hvor gruppesøgsmålet hæves eller afvises for visse gruppemedlemmers vedkommende. Adgangen til at indtræde som part gælder endvidere, hvis retten i medfør af den foreslåede regel i § 254 e, stk. 4, 2. pkt., bestemmer, at et krav ikke skal være omfattet af gruppesøgsmålet. Efter omstændighederne vil rettens bestemmelse herom kunne være foranlediget af en anmodning fra det pågældende gruppemedlem, som er fremsat netop med henblik på, at gruppemedlemmet i medfør af den foreslåede regel i § 254 g, stk. 2, kan videreføre sagen om sit eget krav efter reglerne om individuelle søgsmål.

Til § 254 h

Bestemmelsen indeholder regler om forligsmæssig afslutning af sagen.

Grupperepræsentantens lovbestemte repræsentation af gruppemedlemmerne giver ikke grupperepræsentanten kompetence til på egen hånd at indgå forlig om gruppemedlemmernes krav, hverken inden retsligt eller udenretsligt.

Derimod foreslås det, at forlig, som grupperepræsentanten indgår om krav, der er omfattet af gruppesøgsmålet, opnår gyldighed, når forliget er godkendt af retten, jf. 1. pkt. Om et krav er omfattet af

gruppesøgsmålet, afhænger af rettens bestemmelse efter den foreslåede § 254 e, stk. 4.

At forliget opnår gyldighed, vil sige, at det opnår aftaleretlig gyldighed som en bindende aftale mellem de gruppemedlemmer, som er omfattet af forliget, og modparten. Forliget opnår derimod ikke bindende virkning (retskraft) som en dom. Principielt kan der derfor – som ved andre indenretslige eller udenretslige forlig – fremsættes aftaleretlige ugyldighedsindsigelser mod forliget.

Retten godkender forliget, medmindre der ved forliget sker usaglig forskelsbehandling af gruppemedlemmer, eller forliget i øvrigt er åbenbart urimeligt, jf. 2. pkt. Usaglig forskelsbehandling kan bestå dels i forskellig behandling af gruppemedlemmer, der på de relevante punkter befinder sig i samme situation, dels i ens behandling af gruppemedlemmer, der på relevante punkter ikke befinder sig i samme situation. Der er tale om en forholdsvis snæver censurbeføjelse for retten.

Retten kan bestemme, at gruppemedlemmerne skal underrettes om det foreslåede forlig, før retten træffer afgørelse om, hvorvidt forliget kan godkendes, jf. herved forslaget til § 254 g, stk. 2, og bemærkningerne hertil. Retten bestemmer underretningens indhold og kan således f.eks. bestemme, at underretningen udtrykkeligt skal opfordre til at rette henvendelse til retten, hvis det foreslåede forlig giver anledning til indvendinger.

Rettens afgørelse om at godkende et forlig kan kæres efter retsplejeloens almindelige regler af ethvert gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Rettens afgørelse om ikke at godkende et forlig kan kæres efter retsplejeloens almindelige regler af grupperepræsentanten og gruppens modpart.

Bestemmelsen gælder kun for forlig om de materielle krav, der er omfattet af gruppesøgsmålet.

Grupperepræsentanten og modparten kan indgå forlig om sagsomkostningerne for så vidt angår deres indbyrdes forhold, idet det dog – som i individuelle søgsmål – kan være nødvendigt at tage hensyn til foreliggende retshjælpsforsikringer og fri proces.

Et sådant forlig om sagsomkostningerne binder imidlertid kun gruppemedlemmer, der selv tiltræder forliget, og rettens godkendelse kan ikke træde i stedet herfor. Retten vil derfor for så vidt angår gruppemedlemmer, der ikke har tiltrådt et forlig om sagsomkostninger, skulle træffe afgørelse om sagsomkostninger på samme måde, som hvis forliget ikke fandtes, jf. nærmere forslaget til § 254 f, stk. 3, og bemærkningerne til denne bestemmelse. Hermed sikres, at sagsomkostningerne for gruppemedlemmerne ikke uden deres udtrykkelige samtykke kan overstige de maksima, som gruppemed-

lemmerne har fået oplyst forud for, at de har tilmeldt sig henholdsvis undladt at framelde sig gruppesøgsmålet.

En anden mulighed er naturligvis at parterne – ligesom i individuelle søgsmål – begrænser forliget mellem grupperepræsentanten og modparten til at angå de materielle krav i sagen, således at retten i det hele træffer afgørelse om sagsomkostninger på samme måde, som når sagen afsluttes på anden vis.

Et forlig, der er godkendt af retten efter § 254 h, kan på parternes – dvs. grupperepræsentantens og modpartens – anmodning indføres i retsbogen som et retsforlig, jf. retsplejelovens § 270. Et forlig, der er godkendt af retten efter § 254 h, kan imidlertid også, hvis parterne ønsker det, indgås som et udenretsligt forlig.

Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, skal underrettes om rettens godkendelse af et forlig, jf. 3. pkt.

4. pkt. indeholder en henvisning til reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. pkt. Retten bestemmer således underretningens form og indhold og kan pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen, ligesom grupperepræsentanten afholder foreløbig udgifterne ved underretningen, jf. nærmere bemærkningerne til § 254 e, stk. 9. Det bemærkes dog, at ved underretning efter § 254 g kan der være tale om underretning af gruppemedlemmer, hvis identitet allerede er kendt. Underretning bør i disse tilfælde normalt ske ved individuel meddelelse til hvert gruppemedlem, eventuelt via en e-postadresse, som gruppemedlemmet har oplyst i forbindelse med tilmeldingen til gruppesøgsmålet.

Til § 254 i

Bestemmelsens 1. pkt. fastslår rettens forpligtelse til at drage omsorg for, at gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, underrettes om sagens afgørelse. Bestemmelsen er begrundet i, at en dom har bindende virkning (retskraft) for disse gruppemedlemmer, jf. forslaget til § 254 f, stk. 2. Parterne (dvs. grupperepræsentanten og gruppens modpart, jf. forslaget til § 254 f, stk. 1) modtager en fuldstændig udskrift af dommen efter retsplejelovens almindelige regler.

Retten bestemmer selv det nærmere indhold af underretningen om sagens afgørelse, men underretningen skal som minimum indeholde domskonklusionen. Retten kan medtage mere af dommen, f.eks. præmisserne, hvis det konkret forekommer hensigtsmæssigt. Hvis dommen ikke er særligt omfattende, og/eller hvis gruppesøgsmålet ikke omfatter særligt mange personer, kan retten også vælge at meddele gruppemedlemmerne en fuldstændig udskrift af dommen.

Det forudsættes, at den fuldstændige dom offentliggøres på rettens

netsted på internettet, eventuelt med udeladelse af fortrolige oplysninger, og at retten i forbindelse med underretningen orienterer de enkelte gruppemedlemmer om, hvor den fuldstændige dom kan fås, herunder på rettens netsted på internettet. Kendskab til den fuldstændige dom er bl.a. nødvendig ved eventuelle overvejelser om anke.

Retten bestemmer endvidere, hvorledes underretningen skal ske. Underretningens form vil afhænge af, om gruppesøgsmålet er afgrænset ved gruppemedlemmernes tilmelding eller framelding. Har gruppemedlemmerne tilmeldt sig gruppesøgsmålet, vil det således være muligt for retten at rette direkte henvendelse til gruppemedlemmerne, om muligt ved anvendelse af en e-postadresse, som gruppemedlemmerne har oplyst ved tilmelding til søgsmålet. Omfatter gruppesøgsmålet derimod de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet, må underretningen om fornødent ske ved offentlig bekendtgørelse.

Efter 2. pkt. meddeler retten efter anmodning gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, en ekstraktudskrift af dommen. Disse gruppemedlemmer kan således i forlængelse af rettens underretning om sagens afgørelse anmode retten om en ekstraktudskrift af dommen. En ekstraktudskrift skal som minimum indeholde domskonklusionen, således at den om nødvendigt kan tjene som grundlag for tvangsfuldbyrdelse. Retten kan medtage mere af dommen, f.eks. præmisserne, hvis det konkret forekommer hensigtsmæssigt. Første ekstraktudskrift skal efter lovforslagets § 3 meddeles et gruppemedlem uden afgift.

Til § 254 j

Bestemmelsen indeholder regler om anke af domme i gruppesøgsmål, hvor anken behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Den foreslåede § 254 k indeholder en subsidiær adgang til individuel anke, hvis et gruppemedlems krav ikke er omfattet af en anke efter den foreslåede § 254 j.

Stk. 1 og 2 angår anke, der iværksættes på vegne af et eller flere gruppemedlemmer, mens *stk. 3* angår anke, der iværksættes af gruppens modpart mod et eller flere gruppemedlemmer. *Stk. 4* indeholder fælles regler for ankesager, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål.

Stk. 1 angår anke, der iværksættes af grupperepræsentanten. Grupperepræsentanten kan anke hele dommen eller dele af dommen. Grupperepræsentantens anke kan dermed vedrøre alle gruppemedlemmer, nogle gruppemedlemmer eller ét gruppemedlem. Det er i relation til ankebeføjelsen uden betydning, om grupperepræsentanten selv har krav, der er omfattet af anken.

Når grupperepræsentanten anker, finder § 254 e, stk. 5-9, tilsvarende anvendelse. Dette indebærer, at retten fastsætter en frist for tilmelding til eller framelding fra anken og kan fastsætte, at tilmelding til anken skal være betinget af sikkerhedsstillelse, medmindre gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces eller har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostninger ved sagen. Endvidere skal de gruppemedlemmer, der er omfattet af anken, underrettes om anken, fristen for tilmelding henholdsvis framelding og et eventuel krav om sikkerhedsstillelse som betingelse for tilmelding.

Ankesagen omfatter herefter de gruppemedlemmer, der tilmelder sig henholdsvis ikke framelder sig anken, og behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, jf. nærmere nedenfor om stk. 4.

Retten vil efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig anken kunne pålægge grupperepræsentanten at stille sikkerhed for sagsomkostninger efter § 253 e, stk. 2, jf. henvisningen til bl.a. denne bestemmelse i stk. 4.

Stk. 2 finder anvendelse i de tilfælde, hvor grupperepræsentanten ikke anker eller kun anker dele af dommen. I denne situation kan ankestævning indleveres af enhver, der kan udpeges som grupperepræsentant efter § 254 c, stk. 1 og 2, dvs. af et medlem af gruppen, af en forening, privat institution eller anden sammenslutning, når gruppesøgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål, eller af en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til at optræde som grupperepræsentant i gruppesøgsmål.

Anke efter stk. 2 er subsidiær i forhold til anke efter stk. 1. En ankestævning, der indleveres af en anden end grupperepræsentanten i første instans, kan således kun omfatte krav, der ikke er omfattet af en eventuel anke fra grupperepræsentantens side.

Anke efter stk. 2 er udtryk for, at grupperepræsentanten i første instans helt eller delvis ikke går videre med sagen, og at en anden ønsker (helt eller delvis) at overtage hvervet som grupperepræsentant. Det foreslås, at de relevante dele af betingelserne for at anlægge et gruppesøgsmål i første instans skal finde tilsvarende anvendelse i denne situation, jf. henvisningen til §§ 254 b, stk. 1, nr. 1, 5 og 7, og 254 e, stk. 1 og stk. 4-9.

Anken skal således omfatte ensartede krav, jf. § 254 b, stk. 1, nr. 1. Dette vil uden videre være tilfældet, hvis ankestævningen alene gentager påstande fra første instans, men da det ikke helt kan udelukkes, at retsplejelovens almindelige regler om nova i ankeinstansen vil kunne give mulighed for at udvide påstandene fra første instans på en sådan måde, at der ikke længere er tale om ensartede krav, er det medtaget som en udtrykkelig betingelse, at der skal være tale om ensartede krav.

Ankebehandling efter reglerne om gruppesøgsmål skal endvidere skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på, jf. § 254 b, stk. 1, nr. 5. Denne betingelse vil ikke være opfyldt, hvis anken omfatter en så lille del af de krav, der blev behandlet i første instans, at det vil være mere hensigtsmæssigt, at en ankebehandling sker efter reglerne om individuelle søgsmål. Betingelsen kan også have betydning, hvis der foreligger flere konkurrerende og eventuelt overlappende anker efter stk. 2, jf. herom nedenfor.

Endelig skal der være grundlag for at udpege en grupperepræsentant, jf. § 254 b, stk. 1, nr. 7. Ligesom ved anlæg af gruppesøgsmål i første instans kan det være den, der indgiver ankestævningen, eller en anden, der udpeges som grupperepræsentant, og grupperepræsentanten skal opfylde de samme krav som ved anlæg af gruppesøgsmål i første instans, jf. henvisningen til § 254 c i stk. 4. Der kan således bl.a. stilles krav om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger, og stilles en krævet sikkerhed ikke, afvises anken.

Hvis betingelserne for anke efter stk. 2 er opfyldt, udpeger retten en grupperepræsentant, jf. henvisningen til § 254 e, stk. 1, og bestemmer, hvilke krav der skal være omfattet af anken, jf. henvisningen til § 254 e, stk. 4. Endvidere finder § 254 e, stk. 5-9, tilsvarende anvendelse. Dette indebærer, at retten fastsætter en frist for tilmelding til eller framelding fra anken og kan fastsætte, at tilmelding til anken skal være betinget af sikkerhedsstillelse, medmindre gruppe-medlemmet opfylder de økonomiske betingelser for fri proces eller har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostninger ved sagen. Endvidere skal de gruppe-medlemmer, der er omfattet af anken, underrettes om anken, fristen for tilmelding henholdsvis framelding og et eventuel krav om sikkerhedsstillelse som betingelse for tilmelding.

Ankesagen omfatter herefter de gruppe-medlemmer, der tilmelder sig henholdsvis ikke framelder sig anken, og behandles efter reglerne om gruppesøgsmål, jf. nærmere nedenfor om stk. 4.

Det kan forekomme, at flere personer anker under henvisning til stk. 2, og hvis grupperepræsentanten kun har anket dele af dommen, kan det også forekomme, at grupperepræsentanten anker efter stk. 1 samtidig med, at en eller flere personer anker under henvisning til stk. 2. Det følger af henvisningen til § 254 e, stk. 4, at retten kan bestemme, hvilke krav en anke efter § 254 j, stk. 2, skal omfatte, og retten bør her anlægge en helhedsvurdering af, hvad der må antages at være en hensigtsmæssig ankebehandling. Retten kan således afhængig af sagens nærmere omstændigheder f.eks. bestemme, om kun en eller flere anker efter stk. 2 kan fremmes og i givet fald afgrænse dem over for hinanden. Retten kan også afvise alle anker efter stk. 2, hvis det med de fremsatte krav i de respektive anker og

de respektive personer, som er på banen som mulige grupperepræsentanter, ikke skønnes muligt at opnå en hensigtsmæssig ankebehandling efter reglerne om gruppesøgsmål. I givet fald står det ethvert gruppemedlem åbent at anke for sit vedkommende efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. den foreslåede § 254 k.

Grupperepræsentantens anke efter stk. 1 har forrang for eventuelle anker efter stk. 2, og retten kan kun gribe ind over for en eventuel uhensigtsmæssig afgrænsning af anken fra grupperepræsentantens side ved at gennemføre en udskiftning af grupperepræsentanten efter reglerne herom.

Stk. 3 bestemmer, at hvis en dom i et gruppesøgsmål ankes af gruppens modpart, behandles anken efter reglerne om gruppesøgsmål. Dette gælder, uanset om modpartens anke vedrører alle, nogle eller ét gruppemedlem. Appellantens modpart (indstævnte) er grupperepræsentanten fra første instans, der således fortsat repræsenterer de gruppemedlemmer, hvis krav er omfattet af anken, herunder, hvis der kun er tale om ét gruppemedlem. Det er uden betydning, om grupperepræsentanten selv har krav, der er omfattet af anken.

Inden for rammerne af modpartens anke, kan grupperepræsentanten gentage sine påstande fra første instans, uden at der skal gennemføres en tilmeldings- eller frameldingsprocedure, og uden at grupperepræsentanten kan afkræves sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger. I det omfang retsplejelovens almindelige regler om nova i ankeinstansen giver mulighed for det, kan grupperepræsentanten også uden videre fremsætte nye anbringender og føre nye beviser. Ønsker grupperepræsentanten derimod at udvide sine påstande fra første instans, må der gås frem efter stk. 1, jf. § 254 e, stk. 5-9.

Grupperepræsentanten vil kunne udskiftes efter de almindelige regler herom, som også gælder i anken, jf. herved stk. 4.

Stk. 4 regulerer, hvad det vil sige, at en anke behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Stk. 4 gælder både for grupperepræsentantens anke efter stk. 1, andres anke på vegne af et eller flere gruppemedlemmer efter stk. 2 og modpartens anke efter stk. 3.

Under en sådan anke efter reglerne om gruppesøgsmål finder reglerne om kravene til grupperepræsentanten og om udskiftning af grupperepræsentanten tilsvarende anvendelse, jf. henvisningen til §§ 254 c og 254 e, stk. 2 og 3.

Henvisningen til § 254 e, stk. 2, om sikkerhedsstillelse skal forstås på den måde, at retten (kun) kan træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse i forbindelse med en udpegning af en grupperepræsentant og/eller efter udløbet af en tilmeldings- eller frameldingsfrist efter § 254 e, stk. 6 eller 8. Anker grupperepræsentanten fra første instans efter stk. 1, skal der ikke udpeges nogen grupperepræsentant. Derimod skal der gennemføres en tilmeldings- eller frameldingspro-

cedure, og der vil derfor efter udløbet af fristen kunne træffes bestemmelse om sikkerhedsstillelse for sagsomkostninger. Ved anke efter stk. 2 skal der både udpeges en grupperepræsentant og gennemføres en tilmeldings- eller frameldingsprocedure, og der er derfor to muligheder for at træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse. Ved modpartens anke efter stk. 3 kan der derimod ikke træffes bestemmelse om sikkerhedsstillelse. Dog vil der altid kunne træffes bestemmelse om sikkerhedsstillelse, hvis der udpeges en ny grupperepræsentant efter § 254 e, stk. 3.

Retten kan heller ikke i anken træffe bestemmelse om sikkerhedsstillelse for at deltage i et gruppesøgsmål efter frameldingsmodellen.

Under en anke efter reglerne om gruppesøgsmål finder §§ 254 f-254 i endvidere tilsvarende anvendelse.

Parterne i ankesagen er således grupperepræsentanten og gruppens modpart, jf. § 254 f, stk. 1, men rettens afgørelser har bindende virkning (retskraft) for gruppemedlemmer, der er omfattet af en anke efter § 254 j, stk. 1 eller 2, eller hvis krav er omfattet af modpartens anke efter § 254 j, stk. 3.

Med hensyn til sagsomkostninger er det kun gruppemedlemmer, der er omfattet af anken, der kan pålægges sagsomkostninger for ankebehandlingen, og kun inden for det maksimum, som fremgår af § 254 f, stk. 3.

Gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig gruppesøgsmålet, og hvis krav er omfattet af anken, kan herudover pålægges sagsomkostninger for behandlingen i første instans, og dette gælder, uanset om de har tilmeldt sig anken, eller deres krav alene er omfattet af anken i kraft af modpartens anke. Dette vil navnlig være relevant, hvis et gruppe-medlems krav er imødekommet i første instans, og ankeinstansen kommer til et andet resultat, således at der nu skal fastsættes sagsomkostninger for første instans i overensstemmelse med resultatet i ankeinstansen. Maksimum efter § 254 f, stk. 3, gælder naturligvis også i denne situation.

Opstår der spørgsmål om at hæve eller afvise anken, skal gruppe-medlemmer, der er omfattet af anken, som udgangspunkt underrettes, jf. § 254 g, stk. 1, og hæves eller afvises anken, kan et gruppe-medlem, der er omfattet af anken, indtræde som part og videreføre anken for sit vedkommende efter reglerne om individuelle søgsmål, jf. § 254 g, stk. 2.

Reglerne om rettens godkendelse af forlig, jf. § 254 h, finder også tilsvarende anvendelse i ankesager, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Den "tilsvarende anvendelse" indebærer, at underretning efter § 254 h, 3. pkt., skal gives til gruppemedlemmer, der er omfattet af anken, og til gruppemedlemmer, hvis krav er omfattet af modpartens anke.

Endelig finder § 254 i om underretning om sagens afgørelse også tilsvarende anvendelse i ankesager, der behandles efter reglerne om gruppesøgsmål. Også her indebærer den ”tilsvarende anvendelse”, at underretning skal gives gruppemedlemmer, der er omfattet af anken, og gruppemedlemmer, hvis krav er omfattet af modpartens anke.

De foreslåede regler i § 254 j finder også anvendelse ved anke til tredje instans, når sagen i anden instans har været behandlet efter reglerne om gruppesøgsmål. Det er en konsekvens af ankebeføjelsen i stk. 2, at enhver, der efter § 254 c, stk. 1 og 2, kan udpeges som grupperepræsentant, også vil have adgang til at søge om tredjeinstansbevilling.

Til § 254 k

Bestemmelsen indeholder regler om anke af domme i gruppesøgsmål, hvor anken behandles efter reglerne om individuelle søgsmål.

Bestemmelsen giver ethvert gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet (og som derfor er omfattet af dommens bindende virkning (retskraft)), mulighed for at anke dommen for sit vedkommende efter reglerne om individuelle søgsmål, *forudsat* at gruppe-medlemmets krav ikke er omfattet af en anke efter § 254 j.

Adgangen til individuel anke er således subsidiær i forhold til adgangen til anke efter reglerne om gruppesøgsmål.

Ved anke på vegne af medlemmer af gruppen efter § 254 j, stk. 1 og 2, bliver et gruppemedlems krav imidlertid kun omfattet af gruppeanken, hvis gruppemedlemmet selv tilmelder sig henholdsvis underlader at framelde denne, og ethvert gruppemedlem kan derfor frit vælge mellem at tilslutte sig en gruppeanke eller at anke individuelt.

Har modparten anket efter § 254 j, stk. 3, vedrørende det pågældende gruppemedlems krav, kan gruppemedlemmet derimod ikke anke individuelt.

Individuel anke efter § 254 k kan ske indtil 4 uger efter udløbet af den almindelige ankefrist. Formålet med denne forlængelse af ankefristen er at give gruppemedlemmerne mulighed for at afvente og se, om grupperepræsentanten eller andre iværksætter en gruppeanke efter § 254 j, stk. 1 eller 2, før de hver især tager stilling til, om de i benægtende fald vil anke individuelt.

Til § 2 *(markedsføringsloven)*

Det foreslås, at Forbrugerombudsmanden skal kunne udpeges som grupperepræsentant i gruppesøgsmål om forbrugerens krav på erstat-

ning i forbindelse med overtrædelse af bestemmelser i markedsføringsloven.

Forslaget har sammenhæng med den foreslåede regel i § 254 c, stk. 1, nr. 3, hvorefter offentlige myndigheder (kun) kan udpeges som grupperepræsentant i et gruppesøgsmål, hvis de ved lov er bemyndiget til det. Formålet med den foreslåede ændring af markedsføringsloven er således at give Forbrugerombudsmanden denne lovmæssige bemyndigelse.

Til § 3

Efter forslaget til retsplejelovens § 254 i, 2. pkt., skal retten meddele gruppemedlemmer, der er omfattet af et gruppesøgsmål, en ekstraktudskrift af en dom i gruppesøgsmålet. Det foreslås, at gruppemedlemmerne skal meddeles den første ekstraktudskrift uden afgift.

Til § 4 (ikrafttræden)

Det foreslås, at loven træder i kraft den ...

Til § 5 (territorial gyldighed)

Bestemmelsen angår lovens territoriale gyldighed og fastslår, at loven ikke gælder for Færøerne og Grønland.

Bilag 1

Organisationer repræsenteret i Retsplejerådets følgegruppe

Forbrugerrådet
Forenede Danske Motorejere
Finansrådet
Realkreditrådet
Forsikring & Pension
HTS Interesseorganisationen
Dansk Industri
Dansk Handel & Service
Håndværksrådet
Dansk InkassoBrancheforening
Dansk Byggeri
TEKNIQ Installatørernes Organisation
Liberale Erhvervs Råd
Foreningen af Statsautoriserede Revisorer
Dansk Ejendomsmæglerforening
De Danske Patentagenter Forening
Danmarks Rederiforening
Danske Speditører
Grundejernes Landsorganisation
Kommunernes Landsforening
Dansk Arbejdsgiverforening
Landsorganisationen i Danmark
Specialarbejderforbundet i Danmark
Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund
Det Danske Voldgiftsinstitut
Voldgiftsnævnet for Bygge- og Anlægsvirksomhed
Foreningen af Statsamtmand
Foreningen af Statsamtsjurister
Institut for Menneskerettigheder
Københavns Retshjælp
Århus Retshjælp
Danske Mediers Forum
Dansk Journalistforbund

Bilag 2

Sammendrag af resultaterne af spørgeskemaundersøgelse om gruppesøgsmål mv. gennemført blandt følgegruppens medlemmer i foråret 2000

1. Indbringelse for domstolene af et større antal ensartede krav

Det Danske Handelskammer, Dansk Industri, Finansrådet, Realkreditrådet, Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, Dansk Arbejdsgiverforening (DA), LO og HK har intet kendskab til sager om ensartede krav, hvor det opgives at indbringe sagen for domstolene.

Forsikring & Pension har ikke kendskab til sagskomplekser, der er opgivet indbragt for domstolene, men kan ikke afvise, at det har fundet sted. Retshjælpsforsikringen opererer med en bagatelgrænse, og selv om denne næppe håndhæves af forsikringsselskaberne i sager af principiel interesse, kan det godt tænkes, at sager, der isoleret set angår relativt beskedne beløb – eksempelvis vedrørende lejeforhold eller offentlige reguleringer – ikke vil blive ført.

Forsikring & Pension henviser endvidere til to større sagsgrupper, som er indbragt for domstolene til trods for, at der ikke eksisterer regler om gruppesøgsmål. Det drejer sig om eternitsagerne, hvor der er cirka 1000 kendte krav, og Rentolinsagerne, hvor der foreløbig er cirka 300 sager. I begge sagsgrupper har domstolene under henvisning til sagernes antal og kompleksitet afvist kumulation efter retsplejelovens regler. I eternitsagerne er der indgået en procesaftale blandt andet med henblik på bevissikring i de enkelte sager og efterfølgende udvælgelse af prøvesager inden for hver sagskategori. Til trods for ihærdige forsøg ikke mindst fra forsikringsselskaberne på at

begrænse omkostningerne vil disse i de sager, der afsluttes efter afgørelsen af prøvesagerne, i gennemsnit antagelig udgøre 20.000-25.000 kr. Hertil kommer de mange ressourcer, forsikringsselskaberne har anvendt til administration.

Der har også været andre lignende sager, eksempelvis Bonelocsaerne, spiralsagerne samt sagerne vedrørende inkonvertible lån.

Danmarks Rederiforening henviser til, at der inden for rederisektoren i enkelte tilfælde – ved store passagerskibssulykker – har foreligget et større antal ensartede krav. Der har i disse sager ikke været tale om, at sådanne krav opgives indbragt for domstolene, idet det helt almindelige har været, at parterne indgår forligsmæssige løsningsfor alle skadelidte, uden at domstolene involveres.

Håndværksrådet har kendskab til, at mange virksomheder opgav at indbringe krav om tilbagebetaling af ambi for domstolene.

De væsentligste grunde til, at ambisager blev opgivet på forhånd, var en kombination af økonomiske hensyn og praktiske problemer, herunder et forventet betydeligt tidsforbrug, blandt andet fordi man forudså, at skattevæsenet ville forlange fremlæggelse af et omfangsrigt bilagsmateriale fem år bagud.

Bortset fra en mulighed for at løse sagen ved forhandling var der ikke alternativer til en indbringelse for domstolene, og kravene må således siges at være opgivet på forhånd.

Det kan ikke udelukkes, at regler om gruppesøgsmål ville bidrage til, at sager af generel betydning i forholdet mellem det offentlige og virksomheder ville blive indbragt for domstolene. De aspekter, der i den forbindelse ville have størst betydning, ville være omkostningsbegrænsning og den omstændighed, at den enkelte virksomhed skulle bruge færrest muligt ressourcer på sagen.

Forbrugerrådet gør opmærksom på, at man ikke alene skal se på, om sager positivt opgives indbragt for domstolene. Der må også tages højde for, at sager ikke indbringes for domstolene, fordi de pågældende – typisk forbrugere – ikke er klar over, at de har et krav. Forbrugerrådet nævner i den forbindelse en række eksempler på, at det kunne være tilfældet:

- Hvor samtlige eksemplarer af et massefremstillet produkt lider af samme konstruktionsfejl, som gør produktet farligt eller mangelfuldt i øvrigt.
- Hvor erhvervsdrivende, f.eks. et pengeinstitut, beregner sig højere priser eller gebyrer, end der er belæg for i aftale eller lovgivningen.

- Hvor et stort antal forbrugere forledes til at indgå aftale med en virksomhed, der i sin markedsføring anvender vildledende metoder eller manipulerende salgsformer efter et bestemt, almindeligt fulgt mønster.
- Hvor en virksomhed anvender en standardkontrakt med vilkår, som er ugyldige.
- Hvor en virksomheds forurening forvolder skade på eller generer beboerne i et større område.
- Hvor en arbejdsgivers ansættelsesvilkår eller personalepolitik er i strid med lovgivning om ligeløn eller anden ligebehandling.
- Hvor virksomheders eller organisationers adfærd i forhold til etniske eller religiøse mindretal er groft krænkende over for individer tilhørende mindretallet.

Det Danske Center for Menneskerettigheder (nu Institut for Menneskerettigheder) nævner sager om racediskrimination, hvor en adgang til at anlægge civile gruppesøgsmål kunne være et velegnet supplement til den strafferetlige sanktionering, som ikke altid er tilstrækkelig effektiv. Danmark er således efter FN-konventionen om afskaffelse af alle former for racediskrimination forpligtet til at sikre enhver person effektiv beskyttelse og effektive retsmidler imod racediskrimination. I en konkret sag, som FN's racediskriminationskomité behandlede i foråret 1999, udtaltes kritik af Danmark, fordi klageren ikke havde været sikret et effektivt retsmiddel. (Sagen drejede sig om et afslag på et (mindre) banklån, hvor politiets efterforskning af, om racediskriminationsloven var overtrådt, efter komitéens opfattelse havde været utilstrækkelig (CERD/C/54/D/10/1997, 6. april 1999).)

En væsentlig grund til, at sådanne sager ikke indbringes for domstolene, er efter Det Danske Center for Menneskerettigheders opfattelse, at flygtninge og indvandrere er ressourcetsvage grupper, som ikke har samme økonomiske og sproglige overskud til at gennemføre individuelle søgsmål. I modsætning til for eksempel forbrugere, der som gruppe har Forbrugerombudsmanden til på en billig og effektiv måde at efterforske og afgøre klager om forbrugerretlige spørgsmål, har disse grupper ingen specielle organer med afgørelseskompetence eller med midler til at indbringe sager for de almindelige domstole vedrørende spørgsmål om etnisk diskrimination. (Der er efterfølgende gennemført lovgivning, hvorefter Institut for Menneskerettigheder blandt andet har til opgave at fremme ligebehandling af alle uden forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse, herunder ved at bistå ofre for forskelsbehandling med at få behandlet deres klager over forskelsbehandling under hensyntagen til ofrenes, foreningernes, organisationernes og andre juridiske personers rettighe-

der (jf. lov om etnisk ligestilling § 10, stk. 1, og artikel 13 i Rådets direktiv af 29. juni 2000 om gennemførelse af princippet om ligestilling af alle uanset race eller etnisk oprindelse).)

Det Danske Center for Menneskerettigheder understreger i øvrigt, at behovet for gruppesøgsmål på dette område bør belyses nærmere ved at inddrage Nævnet for Etnisk Ligestilling og eventuelt tillige Dokumentations- og Rådgivningscenteret for Racediskrimination, som begge ligger inde med en stor specialviden. (Nævnet for Etnisk Ligestilling er efterfølgende nedlagt.)

2. Fordele og ulemper ved gruppesøgsmål

Forbrugerrådet er en varm tilhænger af, at der gennemføres regler om gruppesøgsmål.

Forbrugerrådet anfører, at det i takt med den stigende koncentration og standardisering inden for alle led af erhvervslivet har vist sig, at tilsidesættelser af den forbrugerbeskyttende lovgivning i stigende grad rammer et stort antal forbrugere på stort set samme måde. Som eksempler nævner Forbrugerrådet tilfælde,

- hvor samtlige eksemplarer af et massefremstillet produkt lider af samme konstruktionsfejl, som gør produktet farligt eller mangelfuldt i øvrigt,
- hvor erhvervsdrivende, f.eks. et pengeinstitut, beregner sig højere priser eller gebyrer, end der er belæg for i aftale eller lovgivningen,
- hvor et stort antal forbrugere forledes til at indgå aftale med en virksomhed, der i sin markedsføring anvender vildledende metoder eller manipulerende salgsformer efter et bestemt, almindeligt fulgt mønster, og
- hvor en virksomhed anvender en standardkontrakt med vilkår, som er ugyldige.

Forbrugerrådet anfører, at i langt de fleste af disse tilfælde vil samtlige berørte forbrugere på papiret have krav på tilbagebetaling og/eller erstatning. Under den gældende retstilstand må hver enkelt forbruger om fornødent gå til domstolene eller klage til Forbrugerklagenævnet eller et godkendt privat klagenævn for at få sin ret. Alle praktiske erfaringer viser imidlertid, at det i realiteten kun er en meget beskeden del af de berørte forbrugere, der i tilfælde af den beskrevne art går til domstolene eller ad anden vej kommer til at nyde godt af den retsstilling, de har på papiret.

Der kan efter Forbrugerrådets opfattelse peges på en række årsager til, at få forbrugere indbringer deres krav for domstolene eller et

klagenævn. Forbrugerrådet nævner den enkelte forbrugers ukendskab til lovgivningen og psykologiske og økonomiske faktorer, herunder at det for den enkelte forbruger hyppigt drejer sig om beløb, der står i et misforhold til omkostningerne og besværet ved at gå til domstolene eller til et klagenævn. Krav under en vis grænse er ganske enkelt individuelt "uprocessbare".

Selv i tilfælde, hvor den enkelte forbrugers krav er stort nok til at være individuelt "processbart", medfører forskellen på de beløbsstørrelser, der står på spil for hver af parterne i en individuel retssag, en ubalance, idet den erhvervsdrivendes interesse i sagens udfald i de her omtalte sagstyper jævnlige rækker en hel del videre end den enkelte forbrugers. Som følge heraf er der normalt ganske andre grænser for, hvilke ressourcer modparten har incitament til at kaste ind i den individuelle sag.

De omtalte problemer ved den individuelle civile retshåndhævelse formindskes efter Forbrugerrådets opfattelse, i det omfang de retlige og praktiske muligheder for kollektiv optræden i form af subjektiv kumulation er til stede. De praktiske muligheder herfor afhænger af, om den pågældende gruppe i forvejen er organiseret eller uden alt for stort besvær kan lokaliseres og kontaktes med henblik på samlet optræden.

I en række tilfælde, f.eks. på forbrugerområdet, er gruppemedlemmerne typisk ikke organiseret på forhånd og svære at lokalisere, idet de er spredte og ikke har andet til fælles end den omstændighed, at de i det store hele er stillet på samme måde i relation til den pågældende erhvervsdrivendes standardiserede adfærd. Medmindre der er tale om forholdsvis indgribende skadevirkninger for den enkelte, savner den enkelte forbruger i sådanne tilfælde som oftest incitament til at tage initiativ til organisering med henblik på samlet optræden.

Forbrugerrådet understreger, at de nævnte faktorer, der kan afskære den enkelte forbruger fra at nyde godt af sin ret, i særlig grad gør sig gældende for socialt vanskeligt stillede forbrugere, for hvem økonomiske tab ved standardiseret adfærd af den omhandlede art er mest følelige. Hertil kommer, at de måske relativt overskuelige tab, der forvoldes den enkelte forbruger ved sådan adfærd, sammenlagt kan udgøre betydelige beløb, som set fra den pågældende virksomheds synsvinkel ofte er ensbetydende med tilsvarende økonomiske fordele. Udsigten hertil kan i særlig grad friste mindre nøjeregnende erhvervsdrivende til spekulation i svaghederne ved retshåndhævelsen og til ligegyldighed med hensyn til overholdelsen af den forbrugerbeskyttende lovgivning.

De nævnte svagheder ved den traditionelle civile retshåndhævelse er efter Forbrugerrådets opfattelse et udslag af spændingerne mellem et samfund præget af (stadigt stigende) økonomisk

koncentration og standardisering og et civilprocessystem, som stadig er orienteret med de enkelte individer. Det oplagte svar på det problem, som masseproduktion og massekontrahering har skabt for den civilretlige retshåndhævelse, er således efter Forbrugerrådets opfattelse en justering af den civilretlige sanktionsmekanisme i retning af bedre muligheder for kollektiv retshåndhævelse.

Det Danske Center for Menneskerettigheder (nu Institut for Menneskerettigheder) finder, at der er behov for at gå videre med tanken om at indføre regler om gruppesøgsmål, selv når der tages hensyn til de forbedringer, der vil kunne gennemføres med hensyn til f.eks. kumulation og prøvesager.

Det Danske Handelskammer (nu HTS Interesseorganisationen) finder, at det undertiden er indlysende fornuftigt, at der udpeges en prøvesag, hvis afgørelse samtidig binder et givent antal virksomheder med samme problem. Eksempelvis kører brancheforeningen Tekstil & Tøj for øjeblikket en sådan sag mod skattevæsenet. Her var det imidlertid nødvendigt at indgå besværlige procesaftaler for at opnå, at afgørelsen i sagen skulle få bindende virkning for andre end sagens parter.

Det kunne til tider være en fordel ikke at være henvist til en så høj grad af kommunikation og velvilje blandt de involverede parter. Der er dog mindst lige så stærke argumenter imod indførelse af gruppesøgsmål.

Det væsentligste argument er, at det som sagsøgt virksomhed er vanskeligt at acceptere, at en person, forening eller eventuelt en offentlig myndighed uden særskilt bemyndigelse optræder som part i en retssag som repræsentant for en række gruppemedlemmer, der måske endda ikke er nærmere defineret antalsmæssigt. Den sagsøgte virksomhed bliver derved afskåret fra at kunne påberåbe sig en lang række individuelle forhold over for en række af de involverede, der muligvis kunne have ført til et andet udfald af sagen.

Da der ikke blandt handelskammerets medlemmer kan konstateres nogen tungtvejende kritik af de nuværende regler, konkluderer handelskammeret, at de nuværende regler er tilstrækkelige. Handelskammeret finder således ikke behov for at indføre regler om gruppesøgsmål i Danmark.

Dansk Industri er enig i, at processuelle grunde næppe i sig selv kan begrunde en indførelse af regler om gruppesøgsmål i Danmark. Det eksisterende system har været i stand til at håndtere opståede sager.

Dansk Industri finder heller ikke i øvrigt tungtvejende grunde for at indføre gruppesøgsmål.

Med hensyn til at give den enkelte skadelidte mulighed for en enkel vej til konfliktløsning henviser Dansk Industri til det veludbyggede og velfungerende net af klagenævn. Klagenævnene er desuden både billigere og hurtigere end traditionel domstolsbehandling. En fortsat udbygning af klagenævnsystemet – herunder på europæisk plan – fremstår derfor som det mest hensigtsmæssige middel til at imødekomme et ønske om enkel adgang til konfliktløsning.

Med hensyn til økonomiske barrierer for at gøre krav gældende eksisterer der i dag muligheder, som sikrer, at personlige økonomiske forhold ikke er en uovervindelig hindring. Det drejer sig blandt andet om fri proces og retshjælpsforsikring. Retshjælpsforsikring er således en fast bestanddel af almindelige og udbredte forsikringstyper. Hertil kommer, at Forbrugerombudsmanden efter markedsføringslovens § 20 har mulighed for at indtale en flerhed af forbrugeres ensartede krav på erstatning under ét.

Heller ikke som adfærdsreguleringsinstrument eller som paraply for småkrav er der behov for gruppesøgsmål. Den tætte danske offentligretlige regulering giver mulighed for myndighedsreaktioner og adfærdsregulering, som andre lande, eksempelvis USA, i højere grad overlader til parterne selv i civile retssager.

Det gælder også i sager, hvor den enkelte skadelidtes tab måtte være ubetydeligt, men hvor det samlede tab for alle skadelidte kan være stort, og hvor der er et ønske om adfærdsregulering. Hvis eksempelvis en gruppe taxaer konsekvent tager en beskeden overpris, vil dette kunne imødegås af den enkelte berørte gennem blandt andet det klage- og sanktionssystem, som er en del af taxilovgivningen. Der vil således ikke være behov for at søge sagen afgjort ved domstolene, eksempelvis som et gruppesøgsmål.

Dansk Industri finder samtidig, at gruppesøgsmål stemmer dårligt overens med dansk retstradition. Gruppesøgsmål er i sin natur processkabende, og afhængig af reglernes udformning vil gruppesøgsmål også kunne omfatte personer, hvis identitet ikke er kendt, og hvis krav eller tab ikke er nærmere oplyst eller dokumenteret. Ikke blot vil det tvinge domstolene til gætværk i forbindelse med fastsættelse af en eventuel samlet erstatning, men erstatningen vil også kunne tilfalde andre end skadelidte selv. Et sådant system vil være egnet til misbrug fra enkeltpersoner eller grupper, som for egen vinding rejser sager på vegne af en flerhed.

Sammenfattende lægger Dansk Industri vægt på, at der ikke indføres regler om gruppesøgsmål i Danmark.

Håndværksrådet finder, at der ikke bør indføres adgang til gruppesøgsmål, som indebærer, at en eller flere repræsentanter uden særskilt bemyndigelse kan føre sag for en gruppe af personer. Det er et rigtigt princip, at kun de parter, der aktivt har ønsket og accepteret, at der føres retssag, faktisk er omfattet af retssagen med de deraf følgende retsvirkninger.

Håndværksrådet finder dog, at det eventuelt kunne overvejes nærmere at indføre regler om gruppesøgsmål mod det offentlige i sager, der angår generelle regler eller retningslinjer udstedt af det offentlige og gældende for alle. Derved ville der i et vist omfang kunne kompenseres for misforholdet mellem det offentlige med ubegrænsede ressourcer og borgere eller virksomheder med begrænsede ressourcer.

Forsikring & Pension finder, at en ulempe ved gruppesøgsmål er risikoen for, at hvis grupperepræsentantens advokat er mindre effektiv, får det ikke kun betydning for advokatens egen klient, men for alle med tilsvarende krav.

Ved en eventuel indførelse af regler om gruppesøgsmål i Danmark må der endvidere tages stilling til spørgsmålet om forældelse. Produktansvarskrav forældes efter 3 år, og i løsøre køb gælder en reklamationsfrist på 1 år. (Reklamationsfristen i løsøre køb er efterfølgende ændret til 2 år (og 5 år ved byggematerialer).) Disse korte frister kan give problemer i relation til sagsbehandlingstiderne ved domstolene.

Der er visse procesøkonomiske fordele ved at indføre gruppesøgsmål i Danmark. Sagsanlæggene kan begrænses, hvilket alt andet lige vil medføre en besparelse.

Finansrådet finder, at lovgivningen bør lette den enkeltes mulighed både økonomisk og arbejdsmæssigt for at forfølge berettigede krav. Dette er imidlertid også tilfældet under den gældende retstilstand, som blandt andet er kendetegnet ved:

- talrige klagenævn, f.eks. Pengeinstitutankenævnet, som for en symbolsk pris foretager en individuel bedømmelse
- regler om fri proces
- udbredte retshjælpsforsikringer
- adgang for Forbrugerombudsmanden til at indtræde i principielle sager, hvilket Forbrugerombudsmanden har benyttet sig af adskillige gange i sager mod pengeinstitutter.

Senest har Forbrugerrådet fået økonomisk støtte fra Erhvervsministeriet til at oprette en ordning – ”Forbrugernes Principssager” – der har til formål at sikre domstolsafgørelser i sager af særlig interesse for forbrugere.

Endvidere kan peges på reglerne i retsplejeloven om subjektiv kumulation, hvorefter det er muligt at behandle flere sager af samme type under samme sag, samt muligheden for at udtage prøvesager, og disse muligheder anvendes i praksis.

Regler om gruppesøgsmål bryder fundamentalt med det almindelige partsbegreb i dansk ret og giver anledning til en del problemstillinger, som bør overvejes særdeles grundigt før stillingtagen til eventuel indførelse af regler om gruppesøgsmål. Som eksempler kan nævnes, hvordan der skal forholdes med vurderinger af sagsøgers forhold i de tilfælde, hvor der forudsættes en individuel vurdering, eksempelvis af passivitet eller egen skyld, og hvordan kredsen, der kan støtte ret på en dom i et gruppesøgsmål, skal afgrænses.

Desuden kan regler om gruppesøgsmål medføre en uoverskuelig retstilstand for den, som måtte blive domfældt i en sådan sag. Afhængig af en sådan ordnings udformning vil en domfældt ikke have overblik over, hvor meget der skal udredes i erstatning, og til hvem en sådan erstatning skal udredes.

Omvendt kan den, der ønsker at anlægge en retssag, risikere, at der allerede er truffet en afgørelse, som vedkommende er omfattet af. Den enkelte vil være afskåret fra sagsanlæg, selv om den pågældende måtte finde, at gruppesøgsmålet ikke har været ført på en betryggende måde. Det bemærkes i den forbindelse, at retten som udgangspunkt er bundet af parternes påstande og anbringender, og at udfaldet af en sag i vidt omfang afhænger af, hvordan den føres af parterne.

Der er efter de gældende regler gode muligheder for at gøre krav gældende, og der er ikke dokumenteret et behov for endnu en ordning, som i øvrigt kan vise sig at være ganske problematisk i praksis.

I USA må muligheden for gruppesøgsmål ses i lyset af, at der ikke findes detailregulering, myndighedskontrol og klagesystemer som i Danmark, og at markedskontrollen i langt højere grad er overladt til civile søgsmål. Domme i gruppesøgsmål har i USA en generelt regulerende funktion, hvor reguleringen af erhvervslivet i Danmark som udgangspunkt foretages af Folketinget og offentlige myndigheder, mens domstolenes funktion primært er tvistløsning.

Sammenfattende finder Finansrådet, at hverken hensynet til den enkelte eller reguleringsmæssige hensyn kan begrunde en indførelse af regler om gruppesøgsmål i Danmark. Hertil kommer, at regler om gruppesøgsmål vil rejse en række principielle og retssikkerhedsmæssige spørgsmål, som bør overvejes særdeles grundigt.

Realkreditrådet bemærker, at realkrediten er kendetegnet ved en række standardprodukter, hvor man ikke på forhånd kan udelukke, at

typefejl kan forekomme. Realkreditrådet finder imidlertid, at Realkreditankenævnet i disse sager, der hver især kan have en forholdsvis ubetydelig sagsgenstand, i fornødent omfang sikrer låntagernes retsstilling.

Går en ankenævnskendelse om et principielt spørgsmål, der har betydning for et større antal ensartede krav, realkreditinstitutterne imod, må kendelsen forventes indbragt for domstolene. Stadfæstes ankenævnskendelsen ved domstolene, må realkreditinstitutterne forventes at efterkomme afgørelsen også med virkning for de øvrige ankenævnsager, der verserer om samme spørgsmål.

Efter Realkreditrådets opfattelse er der derfor ikke noget stort behov for regler om gruppesøgsmål på realkreditområdet.

Danmarks Rederiforening finder, at der vil være store ulemper forbundet med at indføre regler om gruppesøgsmål i Danmark, da sådanne regler vil fremme ubegrundede eller tvivlsomt begrundede erstatningskrav og dermed fremme en uheldig erstatningsmentalitet.

DA henviser til, at efter § 13 i lov om Arbejdsretten anlægges sager af eller mod vedkommende arbejdsgiver eller lønmodtagerorganisation, uanset om overtrædelsen er foretaget eller kollektive kampskridt er varslet eller iværksat af eller imod enkelte medlemmer af organisationen.

I arbejdsretssager optræder et fagforbund ofte på vegne af et mere eller mindre præcist afgrænset antal medlemmer. Dette gør sig tillige gældende i forbindelse med faglig voldgift. Særligt i sager vedrørende overenskomststridige arbejdsnedlæggelser mv. og i anerkendelsessøgsmål vil det ofte ikke fremgå helt præcist af en afgørelse, hvem denne har virkning for.

I sager vedrørende overenskomststridige arbejdsnedlæggelser, hvor arbejdstagerne idømmes bod, vil det fremgå af de af arbejdsgiversiden udarbejdede navnelister, hvilke arbejdstagere der har været omfattet af konflikten og skal betale bod. Imidlertid tages der fra arbejdstagersiden standardmæssigt forbehold over for navnelister, således at en eventuel uenighed om enkelte medlemmers bodsansvar efterfølgende afklares ved forhandling.

Efter DA's opfattelse fungerer disse regler om "gruppesøgsmål" inden for det arbejdsretlige system særdeles tilfredsstillende. Når det sjældent giver anledning til problemer, at det ikke præcist fremgår af en afgørelse, hvem denne vedrører, hænger det efter DA's opfattelse sammen med, at organisationerne er og føler sig forpligtede til at gøre deres yderste for, at arbejdsrets- og voldgiftsafgørelser efterleveres af medlemmerne i overensstemmelse med disses ordlyd og inten-

tioner. Medvirker organisationerne ikke hertil, vil de kunne ifalde bod for organisationsansvar.

For så vidt angår sager ved de almindelige domstole finder DA, at de gældende regler og praksis om kumulation og gennemførelse af prøvesager, eventuelt med visse forbedringer, er fuldt tilstrækkelige til, at domstolene kan håndtere et større antal ensartede krav.

Som et eksempel på, at en retsafgørelse i praksis har skabt betydelig klarhed og bevirket, at forlig efterfølgende blev indgået i et meget betydeligt antal sager, kan nævnes UfR 1997.1702 H om udmåling af godtgørelse i sager om manglende ansættelsesbevis.

Endvidere indgås der i vidt omfang procesaftaler inden for det ansættelsesretlige område i situationer, hvor der foreligger et større antal ensartede krav. Som et eksempel herpå kan nævnes sagerne om funktionærers krav på løn under graviditetsbetinget sygdom, hvor DA's medlemsorganisationer har deltaget i et større antal procesaftaler, hvor forældelsen suspenderes, indtil en prøvesag er afgjort, hvorefter der indgås forlig i de øvrige sager.

Dette aftaleinstitut, der naturligvis bygger på frivillighed, fungerer efter DA's opfattelse i praksis meget tilfredsstillende.

DA tager derfor kraftigt afstand fra indførelse af regler om gruppesøgsmål i den civile retspleje. Gruppesøgsmål giver anledning til væsentlige retssikkerhedsmæssige problemer, såvel i relation til den, der sagsøges af en gruppe, som i relation til gruppemedlemmer, som ikke er parter i sagen.

Et af problemerne ved at tillægge en afgørelse retskraft for andre end parterne er, hvordan det kan sikres, at sagerne faktisk er ensartede og ikke blot umiddelbart fremstår som ensartede. Endvidere er det særdeles utilfredsstillende for den, der måtte blive sagsøgt af en gruppe, såfremt det ikke er muligt at opnå et fuldstændigt overblik over, hvilke krav der kan forventes rejst.

LO oplyser, at problemet med sager om ensartede krav har stor praktisk og økonomisk interesse for de faglige organisationer. Som eksempler kan nævnes følgende tre grupper af sager:

- Efter at Højesteret i UfR 1994.907 H havde fastslået, at arbejdsgiverens andel af pensionsbidrag skulle medregnes ved beregning af fratrædelsesgodtgørelse efter funktionærloven, blev der rejst krav om efterbetaling i en række tilfælde, hvor dette ikke var sket. Arbejdsgiverne bestred, at Højesterets afgørelse havde betydning for allerede udbetalte fratrædelsesgodtgørelser.

Flere sager om dette rent juridiske spørgsmål blev anlagt. Årsagen hertil var dels ukendskab til, at der allerede verserede en sag om problemet, dels uvilje hos arbejdsgivere over for at indgå en procesaftale.

- Efter § 6 i lov om arbejdsgiverens pligt til at underrette lønmodtagere om vilkårene for arbejdsforholdet kan der ved overtrædelse af loven tilkendes en godtgørelse på op til 26 ugers løn. Der er imidlertid hverken i loven eller bemærkningerne givet særlige retningslinjer for udmålingen af en godtgørelse.

Først ved Højesterets afgørelse UfR 1997.1702 H blev der udstukket klare retningslinjer for udmålingen. Indtil da blev et meget stort antal sager afgjort af by- og landsretterne. Selv om de faktiske forhold kunne adskille sig fra hinanden fra sag til sag, er der efter Højesterets afgørelse ført et meget lille antal sager. De øvrige har kunnet forliges.

- Indtil spørgsmålet blev afklaret ved EF-domstolens dom af 30. juni 1998 i sag C-394/96 Brown/Rentokil, herskede der stor usikkerhed om, hvorvidt en funktionær var berettiget til fuld løn under en sygdom, der var graviditetsbetinget.

Et stort antal sager (både anlagte sager og sager, hvor kravet alene var rejst over for arbejdsgiveren) måtte afvente EF-domstolens dom. Som i det første eksempel var det i en række tilfælde nødvendigt at anlægge sager mod arbejdsgivere, som var uvillige til at indgå tilfredsstillende procesaftaler.

Efter LO's opfattelse indeholder en hensigtsmæssig procesaftale fire elementer: afkald på passivitetsindsigelser, afkald på forældelsesindsigelser, tilsagn om at ville være bundet af resultatet i en bestemt verserende sag og tilsagn om forrentning af det eventuelle krav.

LO er uenig i, at processuelle grunde ikke i sig selv kan begrunde et forslag om at indføre regler om gruppesøgsmål i Danmark. Hvis tilfredsstillende procesaftaler ikke kan indgås, taler procesøkonomiske hensyn for indførelse af regler om gruppesøgsmål.

Med hensyn til den nærmere udformning af regler om gruppesøgsmål må det være en afgørende forudsætning, at der sikres de gruppemedlemmer, der uden at være part i en sag skal omfattes af en doms retskraft, indflydelse på processen, såfremt de måtte ønske det.

Det synes endvidere nødvendigt, at der foretages en udvælgelse af den af flere mulige sager, der er bedst egnet til at danne grundlag for en afgørelse af et givent spørgsmål. Ved denne udvælgelse må der også ses på partsinteressens styrke (repræsentativitet) i forhold til andre mulige parter.

LO forudsætter, at et eventuelt forslag om gruppesøgsmål ikke får betydning for sager, som i medfør af lov om Arbejdsretten anlægges af eller mod en organisation.

Det er for **HK** et velkendt problem, at man har flere medlemmer med samme krav. Det typiske er situationer, hvor der er usikkerhed

om fortolkningen af en overenskomst eller en lovbestemmelse, og man aftaler med en arbejdsgiverorganisation at afklare usikkerheden ved en principiel sag.

Som eksempler fra de senere år kan nævnes spørgsmålet om fuld løn til funktionærer under graviditetsbetinget sygdom og spørgsmålet om medregning af arbejdsgiverpensionsbidrag ved beregning af fratrædelsesgodtgørelse.

I praksis har man søgt at løse disse problemer ved indgåelse af procesaftaler med arbejdsgiverne. Der er imidlertid flere problemer knyttet hertil.

For det første kan der ofte være nuancer i de forskellige sager. Eksempelvis kan der være forskel på den graviditetsbetingede sygdom eller på betaling af pensionsbidrag til fratrædelsesgodtgørelse, der er lovbestemt, overenskomstbestemt eller hviler på særskilte aftaler. Undertiden er det nødvendigt at stævne i de forskellige typer af sager. Dette problem vil ikke umiddelbart kunne løses ved, at man kan nøjes med at rejse én sag for en række medlemmer.

Derimod vil en mulighed for, at en domstol under samme sag kan afgøre en række nogenlunde ensartede problemer, være procesbesparende. Eftersom domstolene hidtil har været meget afvisende over for at skulle udøve responderende virksomhed, må det formentlig forudsættes, at en sammenlægning af en række beslægtede sager må være baseret på konkrete underliggende sager.

For det andet volder procesaftalerne problemer. Arbejdsgiverne kan være forbeholdne for ubetinget at binde sig til resultatet af en domstolsafgørelse og herunder acceptere, at man ikke har indflydelse på, om sagen bliver behandlet i én eller to instanser. Andre arbejdsgivere er tilbageholdende med at acceptere forrentning af krav, og andre igen vil alene indgå på at suspendere forældelsen, således at man altså ikke er bundet af udfaldet af prøvesagen.

For det tredje er der i lønmodtagersagerne det særlige problem, at Lønmodtagernes Garantifond ikke på forhånd føler sig bundet af aftaler om suspension af forældelsen. Man er altså nødt til principielt i hver sag at sikre sag, at Lønmodtagernes Garantifond accepterer en suspension af forældelsen. Det skal tilføjes, at Lønmodtagernes Garantifond normalt har været meget imødekommende i de sager, der har været forelagt fonden.

På den baggrund kunne det være hensigtsmæssigt og omkostningsbesparende at have mulighed for at få behandlet en sag med den virkning, at den omfatter en række tilsvarende sager. Da der navnlig er behov herfor i situationer, hvor virksomhederne ikke vil medvirke, må reglerne udformes således, at man kan anmode om, at sagerne inddrages under en hovedsag. Retten må så konkret tage stilling

til, om en indsigelse om, at sagerne er for forskellige, skal tages til følge.